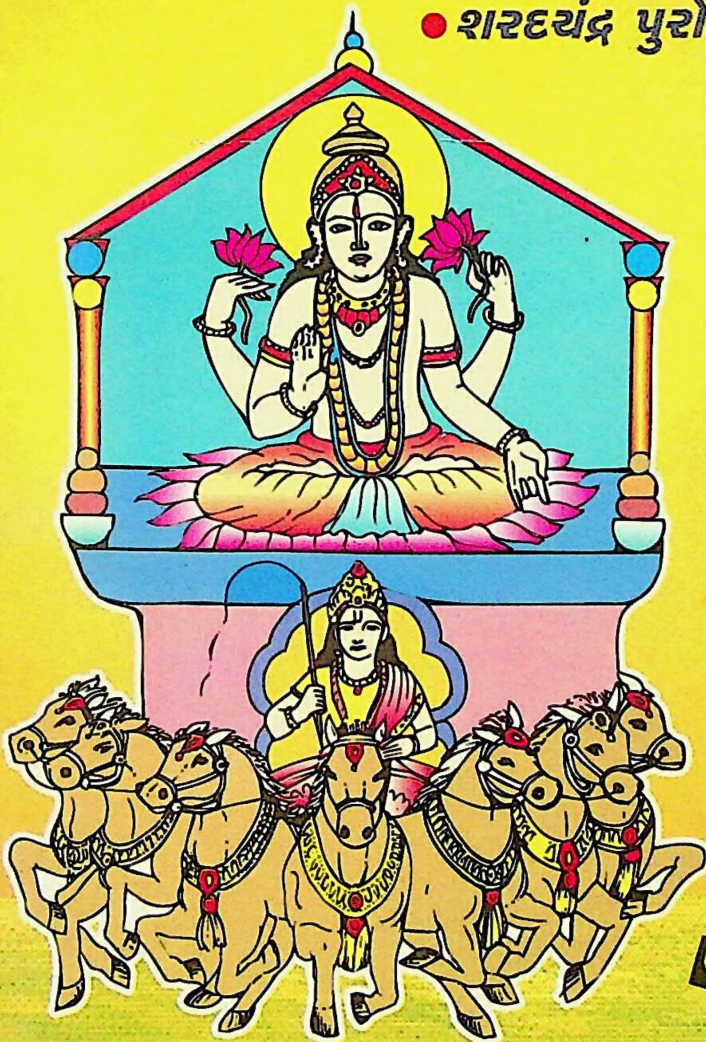

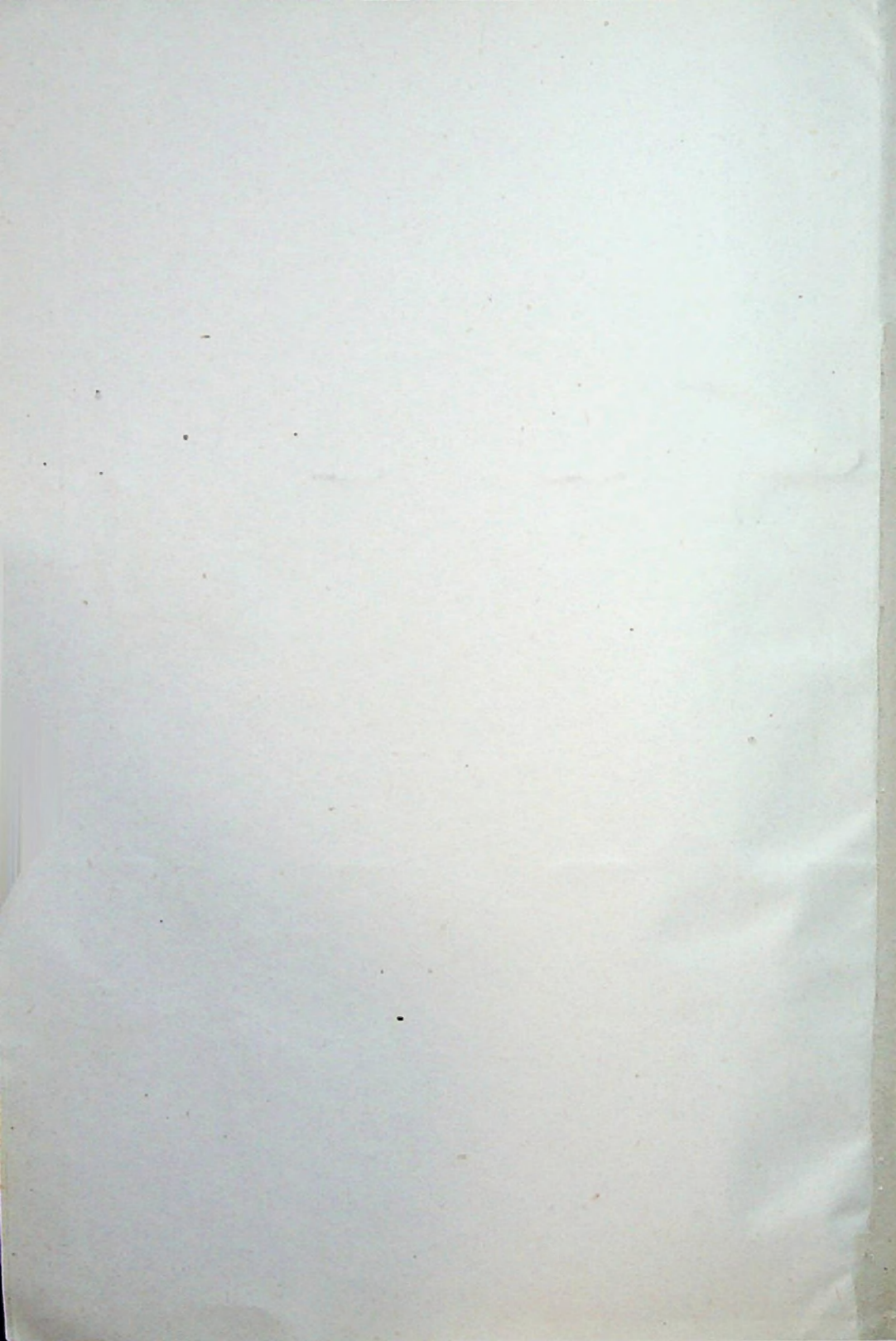
નવગ્રહ પ્રભાવ અને કષ્ટ નિવારણ

● શરદચંદ્ર પુરોહિત

Gajanan

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય ટાવરરોડ, સૂરત-૩.

નવગ્રહનો પ્રભાવ

લાલ કિતાબના ચમત્કારી ઉપાયો - રત્નોપચાર - નવગ્રહ યંત્ર સાધના
બાર રાશિના યંત્રો - વિશિષ્ટ શાંતિ પ્રયોગો - ગ્રહ ઉપાસના
જપ - પૂજન- સ્તોત્ર વિભાગ - સર્વગ્રહ પીડાનાશક વિધાન
નવગ્રહ કવચ - નવગ્રહ સ્તોત્ર - ગ્રહ કવચ - તિથિ કવચ
જૈન ધર્મીઓ માટે નવગ્રહ અરિષ્ટ નિવારક વિધાન -
સમુચ્ચય પૂજા - શનિ સ્તોત્ર સહિત

નવગ્રહ પ્રભાવ અને કષ્ટ નિવારણ

(લાલ કિતાબના ચમત્કારિક ઉપાયો સહિત)

આલેખન અને સંશોધનકર્તા
શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય Gajanan
ટાવર રોડ, સુરત-૩૯૫ ૦૦૩
ફોન : (૦૨૬૧) ૪૨૪૨૪૬ ફેક્સ : (૦૨૬૧) ૪૩૯૧૦૮

G-1007

Price Rs. 70 = 00

લેખકનો પરિચય

નામ : શ્રી શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

જન્મસ્થળ : મુ. પો. ડુમસ; જિ. સુરત જન્મ તારીખ ૭-૧૦-૧૯૩૮

પિતા : શ્રી ઈશ્વરલાલ ભાઈશંકર પુરોહિત

માતા : અ. સૌ. કમળા-ગૌરી ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

પત્ની : અ.સૌ. સરલાદેવી શરદચંદ્ર પુરોહિત

જ્ઞાતિ : મોઢ યાતુર્વેદી બ્રાહ્મણ, ગોત્ર : વશિષ્ઠ

વેદ શાખા : શુક્લ યજુર્વેદ, ત્રિપ્રવરાન્વિત માધ્યંદિની શાખા.

વ્યવસાય : (૧) ગુજરાત સરકારના સહકારી ખાતામાં સહકારી અધિકારીના પદ પરથી નિવૃત્ત તા ૩૧-૮-'૯૬

(૨) હાલમાં સાહિત્ય સંશોધન લેખન અને કર્મકાંડ વૈદિક પુરાણોક્ત

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય દ્વારા પ્રકાશિત પ્રસિદ્ધ ગુજરાતી પુસ્તકો :

(૧) 'તત્વોપચાર' (યૌગિક ચિકિત્સા)

(૨) 'શિવ સ્વરોદય રત્નાકર' (વૈજ્ઞાનિક તત્વજ્ઞાન સ્વરોદય) બૃહદ્ગ્રંથ

(૩) 'કર્મની ગતિ' (વૈજ્ઞાનિક તત્વજ્ઞાન સ્વરોદય)

(૪) 'શ્રી સત્યવિનાયક વ્રત-કથા-તત્ત્વ'

(૫) 'નવગ્રહ પ્રભાવ અને કષ્ટ નિવારણ'

(૬) 'આ બધું શા માટે ? (૬૫ વિષયોનું વૈજ્ઞાનિક અને તાત્વિક વિવેચન)

(૭) 'ગુરુ તત્ત્વ પ્રકાશ' તેમજ 'ગુરુ સાધના અને સિદ્ધિ'

(૮) 'શ્રી સત્યનારાયણ વ્રતકથા તત્ત્વ'

અપ્રકાશિત પુસ્તકો :

(૯) 'બ્રાહ્મણની અસ્મિતા'

(૧૦) 'આકાશ પ્રવાહ' (આકાશવાણી પરથી પ્રસારિત પ્રવચનો)

(૧૧) 'શ્રી માતંગી (મોઢેશ્વરી) ઉપાસના' (સાધના અને સિદ્ધિ)

(૧૨) "કામ જિજ્ઞાસા" (તૃતીય પુરુષાર્થ: કામ) બૃહદ્ગ્રંથ

(૧૩) 'જન્મકુંડલી કે સમસ્ત કુયોગો કે નિવારણ (હિન્દી)

(૧૪) રહસ્યમયી સિદ્ધ વિદ્યા શ્રી બગલામુખી (હિન્દી) (સાધના ઓર સિદ્ધિ)

(૧૫) "ભવતારિણી તારા મહાવિદ્યા' (હિન્દી) (સાધના એવં સિદ્ધિ)

દિવંગત પરમ પૂજ્ય પિતાશ્રી
ઈશ્વરલાલ ભાઈશંકર પુરોહિતના
ચરણકમલમાં અર્પણ

સ્વ સંવેદન

ગળાધિપો ભાનુ શશી ઘરાસુતો બુધો ગુરુભર્ગવસૂર્યનન્દના ।

રાહુશ્ચ કેતુશ્ચ પરં નવગ્રહા કુર્વન્તુ વઃ પૂર્ણમનોરથં સદા ॥

અખિલ બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ ? એની સીમા કેટલી છે ? તેની પાછળ શું છે ? આવા પ્રશ્નોના સાચા ઉત્તર જ્યોતિષશાસ્ત્રથી મળવા સંભવ છે. અખિલ બ્રહ્માંડ પર પરમાત્માની પરમશક્તિનો અધિકાર છે. તે જ નિયતિ છે. એમ સ્વીકારવું રહ્યું. આપણી સમાજ વ્યવસ્થામાં રાષ્ટ્રપતિ, વડાપ્રધાન, અન્યમંત્રીઓ, રાજ્યપાલો, સેનાપતિ, લોકસેવકો અને અધિકારી વર્ગની સાંકળ આમ જનતા સાથે જોડાયેલ છે. તેઓ પોતાની સત્તા મર્યાદામાં ફરજ બજાવે છે. તેવી જ રીતે બ્રહ્માંડની વ્યવસ્થામાં પણ પરમાત્મા (પરમનિયતિ) દ્વારા ગોઠવાયેલ તંત્ર મુજબ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશાદિ દેવગણ, દિક્પાલો, લોકપાલો, ગ્રહદેવતા (સૂર્યાદિ ગ્રહો) તેમના અધિદેવતા, પ્રતિઅધિદેવતા સહિત પ્રોતે સૃષ્ટિના સંચાલનમાં કાર્યરત છે. સૂર્યાદિ ગ્રહો પોતાની ગતિ સમય સારણી અનુસારી પોતાની કક્ષામાં પૂર્ણ કરે છે. પ્રકૃતિની આ વ્યવસ્થા કોઈપણ જાતની રૂંકાવટ વિના નિરંતર ગતિશીલ છે.

પ્રત્યેક માનવપિંડ અને બ્રહ્માંડની પ્રત્યેક ચર અને અચર વસ્તુઓ કોઈ અજ્ઞાત તંતુ કહો કે કાળની અવધિ તેની સાથે જોડાઈને તેને વશવર્તી શુભા-શુભ યોગના સર્જનો કરે છે. ગ્રહો જેનું માધ્યમ છે અને નિમિત્ત છે. પરંતુ ખરો ખેલ તો કર્મની ગતિ ઉપર અવલંબિત પ્રારબ્ધ, સંચિત અને ક્રિયમાણ કર્મ પર આધારિત છે.

આ બધું સમજવા માટે યોગશક્તિ, મંત્રશક્તિ અને ઉપાસનાનો માર્ગ ગ્રહણ કરવો પડે. પુરાતનકાળમાં માનવ યોગશક્તિ અને મંત્રસિદ્ધિથી પોતાના સૂક્ષ્મ શરીરથી કોઈપણ સ્થળે વિચરણ કરી શકતો હતો. અગમ્ય જ્ઞાન અને વિદ્યાઓ હસ્તગત હતી. આજના ભૌતિક યુગમાં આ વાતોની નિરંતર કમી આવી રહી છે. પ્રાચીનકાળમાં જીવનની વ્યવસ્થા સિદ્ધાંતો પર આધારિત હતી. જ્ઞાનનું છીછરાપણું અને ક્ષણિક સુખ આજના જીવનનો આધાર બની ગયું છે. મૂલ્યાન માનવદેહની સાર્થકતા શામાં છે તે સમજાતું નથી.

આપત્તિના ઓળા ઉત્તરે અને વિપત્તિની વણઝાર શરૂ થાય ત્યારે તેનું મૂળ શોધીને ઉપાસનાને માર્ગે આગળ વધવું પડે છે. તે માટે “નવગ્રહ પ્રભાવ અને કષ્ટ નિવારણ” જેવા ગ્રંથો આપણને મદદરૂપ થશે.

આ ગ્રંથમાં ગ્રહોનો પ્રભાવ જીવનમાં કેવી રીતે પડે છે તે સમજાવવાનો વૈજ્ઞાનિક અને તાત્વિક પ્રયાસ છે. સૂર્યાદિ નવગ્રહોના રાશિગત પ્રભાવ અને દુષિત પ્રભાવને સમજાવવામાં આવ્યા છે. ગ્રહો, તેના અધિદેવતા પ્રતિઅધિદેવતાના સ્વરૂપો ધર્મશાસ્ત્ર અને પુરાણોના આધારે વિચારવામાં આવેલ છે. નડતા ગ્રહો માટે ચમત્કારિક ઉપાયો - ધૂપોપચાર, રત્નોપચાર, વનસ્પતિ ધારણ, ઔષધોપચાર, ચંત્રોપચાર અને મંત્રોપચાર દ્વારા સૂચવવામાં આવેલ છે. લાલ કિતાબ જેવા બહુચર્ચિત ગ્રંથના ટૂંકાઓનો પણ આમાં સમાવેશ છે.

પ્રત્યેક ગ્રહોના સાંગ શાંતિવિધાન વેદોક્ત, તંત્રોક્ત અને પુરાણોક્ત ક્રમથી સવિધિ પૂજનક્રમ સાથે અહીં સમાવિષ્ટ છે. વધુમાં જપ, હોમ, સમિધા અને દાન-દ્રવ્યનો ઉપક્રમ પણ સ્પષ્ટ કરવામાં આવેલ છે.

સૂર્યાદિ પ્રત્યેક ગ્રહોને લગતા સ્તોત્રો, કવચ, હૃદયના પાઠો જે શાસ્ત્રોક્ત છે તેનો પણ આ ગ્રંથમાં સમાવેશ છે.

જૈન ધર્મોંઓ દ્વારા સ્વીકૃત તીર્થંકરો દ્વારા નવગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણ ઉપાસના વિધાનનો પણ અહીં સ્વીકાર થયેલ છે.

ટૂંક જ્યોતિષીઓ, કર્મકાંડી વિપ્રવર્ગ, કથાકારો જૈનધર્મીઓ, તંત્રસાધકો, રત્ન વિકેતાઓ, ચિકિત્સકો તેમજ આજ જનતાને માટે આ ગ્રંથ ઘણો જ ઉપયોગી સાબિત થાય તેમ છે. આવો માહિતીનો માતબર ખજાનો અને પ્રયોગકર્તાની મૂલ્યવાન મૂડી સમા આ ગ્રંથનું નિર્માણમાં હું માત્ર નિમિત્ત છું. પરમાત્માની પરમકૃપા અને પ્રેરણા તથા પ્રાચીન ઋષિઓ જ ખરેખર યશના ભાગી છે. તે સર્વનો હું ઋણી છું. આ ગ્રંથનો ઉચિત ઉપયોગ થશે તો મારો શ્રમ સાર્થક થયો માનીશ.

કણબીવાડ

મુ. પો. ડુમસ, જિ. સુરત

તા. ૪-૨-૨૦૦૧

ભગવદ્ ગુણાનુરાગ

શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

અ.નં.	વિષય	પા.નં.
૧.	ગ્રહપ્રભાવ કેવી રીતે ?	૧
૨.	સૂર્યદેવતા : અદિતિના પુત્રરૂપે સૂર્ય, વર્ણ, વાહન, પરિવાર, શક્તિઓ, આયુદ્ધ, સૂર્યના અધિદેવતા, સૂર્યના પ્રત્યધિદેવતા, સૂર્ય વિશે વિશિષ્ટ માહિતી, સંક્રાન્તિ વિશે, વિશિષ્ટ પરિચય, રાશિગત પ્રભાવ, સૂર્યનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ.	૭
૩.	ચંદ્રદેવતા : વર્ણ, વાહન, પરિવાર, પ્રતિમાનું સ્વરૂપ, ચંદ્રના અધિદેવતા, ચંદ્રના પ્રત્યધિદેવતા, ચંદ્ર વિશે વિશિષ્ટ માહિતી, ચંદ્રનું આધિપત્ય, રાશિગત પ્રભાવ, ચંદ્રમાનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ.	૧૭
૪.	મંગળદેવતા : વર્ણ, વાહન, ધ્યાનનું સ્વરૂપ, વ્રત વિચાર, મંગળના અધિદેવતા (સ્કંદદેવતા), મંગળના પ્રત્યધિદેવતા (પૃથ્વીદેવી), મંગળ વિશે વિશિષ્ટ માહિતી, મંગળનું આધિપત્ય, મંગળની પ્રભાવાવધિ, મંગળનો રાશિગત પ્રભાવ, મંગળનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ, વર-કન્યાની કૂડળીમાં મંગળદોષ.	૨૭
૫.	બુધ દેવતા : વર્ણ, વાહન, બુધના અધિદેવતા (વિષ્ણુ), બુધ વિશે વધુ માહિતી, બુધનું આધિપત્ય, બુધનો પ્રભાવાવધિ, બુધનો રાશિગત પ્રભાવ, બુધનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ, બુધ વિશે વધુ માહિતી.	૪૧
૬.	ગુરુદેવતા : વર્ણ, વાહન, આયુધ, પરિવાર, બૃહસ્પતિ-ગુરુના અધિદેવતા (બ્રહ્મા), ગુરુ વિશે વિશિષ્ટ માહિતી, ગુરુનું આધિપત્ય, વેદ વિચાર, ગુરુનો રાશિ ગત પ્રભાવ, ગુરુનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ, ગુરુની પ્રભાવ અવધિ, ગુરુ વિશે અન્ય માહિતી.	૪૯
૭.	શુક દેવતા : વર્ણ, વાહન, આયુધ, પરિવાર, શુકનું આધિપત્ય, શુકના અધિદેવતા (ઇન્દ્ર), શુકના પ્રત્યધિદેવતા (ઇન્દ્રાણી), શુક વિશે વિશિષ્ટ માહિતી, શુકનો રાશિગત પ્રભાવ, શુકનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ, શુકની પ્રભાવ અવધિ, શુક વિશે અન્ય માહિતી.	૫૫
૮.	શનિદેવતા : વર્ણ, વાહન, આયુધ, શનિના અધિદેવતા (યમ), શનિના પ્રત્યધિદેવતા (પ્રજાપતિ), શનિનું આધિપત્ય, શનિનો રાશિગત પ્રભાવ, શનિનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ, શનિના પ્રભાવની અવધિ, શનિ વિશે વિશિષ્ટ માહિતી, શનિની સાડા સાતી (પનોતી) અંગે વિચારણા, શનિની શુભાશુભ રાશિ અને સ્થાન, સાડાસાતીનું રાશિગત શુભાશુભ ફળ, શનિ અને હનુમાનજી.	૬૩
૯.	રાહુદેવતા : વર્ણ, વાહન, રાહુના અધિદેવતા કાળ, રાહુના પ્રત્યધિદેવતા સર્પ(નાગ)દેવતા, રાહુનું આધિપત્ય, રાહુનો રાશિગત પ્રભાવ, રાહુનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ, રાહુ વિષયક વિશિષ્ટ માહિતી, રાહુની પ્રભાવાવધિ.	૭૯

૧૦. કેવુ દેવતા : વર્ણ, વાહન, કેતુનું ધ્યાન સ્વરૂપ, કેતુના અધિદેવતા ચિત્રગુપ્ત, ૮૭
કેતુના પ્રત્યાધિદેવતા બ્રહ્મા, કેતુનું આધિપત્ય, કેતુનો રાશિગત પ્રભાવ, કેતુનો
દોષપૂર્ણ પ્રભાવ, કેતુના પ્રભાવની અવધિ, કેતુનો વિશિષ્ટ પરિચય.
૧૧. લાલ કિતાબના ચમત્કારી ઉપાયો : ધૂપોપચાર, ગ્રહોના ચમત્કારી ઉપાયો, ૮૩
સૂર્ય, ચંદ્રમા, મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ, રાહુ, કેતુ, બે ગ્રહોના યોગ અને
ઉપાય.
૧૨. રત્નોપચાર : સૂર્ય રત્ન પદ્મરાગ (માણેક): માણેક કોણે પહેરવું, માણેક કેવી ૮૪
રીતે પહેરવું, ચંદ્રરત્ન મોતી: પરીક્ષા, મોતીના નવ પ્રકાર, મોતીરત્ન કોને ધારણ
કરવું ? ચંદ્રરત્ન મોતી કેવી રીતે ધારણ કરવું ? ઔષધોપચાર. મંગળરત્ન
પ્રવાલ: પ્રવાલના ધારક ગુણ, પ્રવાલના દોષ, પ્રવાલ કોણે ધારણ કરવું, પ્રવાલ
કેવી રીતે ધારણ કરવું ? બુધરત્ન પન્ના: પરીક્ષા, બુધરત્ન પન્ના કોણે ધારણ
કરવું ? પન્ના (પાનું) કેવી રીતે ધારણ કરવું ? ઔષધોપચાર, ગુરુરત્ન પોખરાજ:
ગુરુરત્ન પોખરાજ કોણે ધારણ કરવો ? શુક્રરત્ન હીરો: હીરાની પરીક્ષા, હીરાના
દોષ, હીરો કોણે ધારણ કરવો ? હીરો કેવી રીતે ધારણ કરવો ? શનિરત્ન
નીલમ: પરીક્ષા, નીલમ કોણે ધારણ કરવું ? નીલમ કેવી રીતે ધારણ કરવું ?
ઔષધોપચાર. રાહુરત્ન ગોમેદ: ગોમેદના દોષ, ગોમેદ કોણે ધારણ કરવું ?
ઔષધોપચાર. કેતુરત્ન લસણિયો: પરીક્ષા, કેતુરત્ન કોણે ધારણ કરવું ? કેતુરત્ન
કેવી રીતે ધારણ કરવું ? ઔષધોપચાર.
૧૩. નવગ્રહ યંત્ર સાધના ૧૪૪
૧૪. બાર રાશિના યંત્રો ૧૫૨
૧૫. સૂર્યશાંતિના વિશિષ્ટ પ્રયોગો ૧૫૬
૧૬. ચંદ્રશાંતિના વિશિષ્ટ પ્રયોગો ૧૫૮
૧૭. મંગળશાંતિના વિશિષ્ટ પ્રયોગો ૧૫૯
૧૮. બુધશાંતિના વિશિષ્ટ પ્રયોગો ૧૬૦
૧૯. બૃહસ્પતિશાંતિના વિશિષ્ટ પ્રયોગો ૧૬૧
૨૦. શુક્રશાંતિના વિશિષ્ટ પ્રયોગો ૧૬૨
૨૧. શનિશાંતિના વિશિષ્ટ પ્રયોગો ૧૬૩
૨૨. રાહુશાંતિના વિશિષ્ટ પ્રયોગો ૧૬૫
૨૩. કેતુશાંતિના વિશિષ્ટ પ્રયોગો ૧૬૬
૨૪. ગ્રહઉપાસનાના આરંભે શું ? પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા, પ્રધાન સંકલ્પ, નવગ્રહ પૂજન. ૧૬૭
૨૫. સૂર્યશાંતિ વિધાન: વેદોક્ત સૂર્યપૂજન અને જપ પ્રયોગ, તંત્રોક્ત સૂર્યપૂજન અને ૧૭૭
જપ પ્રયોગ, શ્રી સૂર્યપૂજન, શ્રી સૂર્યનારાયણની આરતી, નવગ્રહ-આરતી.
૨૬. ચંદ્રશાંતિ વિધાન: વેદોક્ત ચંદ્રપૂજન અને જપ પ્રયોગ, તંત્રોક્ત ચંદ્રપૂજન અને ૧૮૩
જપ પ્રયોગ.

૨૭. મંગળ શાન્તિ, વિધાન: વેદોક્ત મંગળપૂજન અને જપ પ્રયોગ, તંત્રોક્ત ૧૯૬ મંગળપૂજન અને જપ પ્રયોગ.
૨૮. બુધ શાન્તિ વિધાન: વેદોક્ત બુધપૂજન અને જપ પ્રયોગ, તંત્રોક્ત બુધપૂજન અને ૧૯૮ જપ પ્રયોગ.
૨૯. બૃહસ્પતિ (ગુરુ) શાન્તિ વિધાન: વેદોક્ત ગુરુપૂજન અને જપ પ્રયોગ, તંત્રોક્ત ૨૦૦ ગુરુપૂજન અને જપ પ્રયોગ.
૩૦. શુક્ર શાન્તિ વિધાન: વેદોક્ત શુક્રપૂજન અને જપ પ્રયોગ, તંત્રોક્ત શુક્રપૂજન અને ૨૦૩ જપ પ્રયોગ.
૩૧. શનિ શાન્તિ વિધાન : વેદોક્ત શનિપૂજન, અને જપ પ્રયોગ, તંત્રોક્ત શનિપૂજન ૨૦૬ અને જપ પ્રયોગ.
૩૨. રાહુ શાન્તિ વિધાન: વેદોક્ત રાહુપૂજન અને જપ પ્રયોગ, તંત્રોક્ત રાહુપૂજન ૨૦૮ અને જપ પ્રયોગ.
૩૩. કેતુ શાન્તિ વિધાન: વેદોક્ત કેતુપૂજન અને જપ પ્રયોગ, તંત્રોક્ત કેતુપૂજન અને ૨૧૧ જપ પ્રયોગ.
૩૪. સ્તોત્ર વિભાગ : સૂર્યસ્તોત્ર, શ્રી સૂર્ય પ્રાત સ્મરણમ્, શ્રી સૂર્યાષ્ટકમ્. આરોગ્યાર્થ ૨૧૩ શ્રી સૂર્ય સ્તુતિ, સૂર્યમંડલાષ્ટકમ્, શ્રી સૂર્યાયા સ્તોત્રમ્, શ્રી સૂર્યસ્તોત્ર, સૂર્ય કવચમ્, શ્રી સૂર્યકવચ સ્તોત્રમ્, શ્રી સૂર્યાધર્વશીર્ષમ્, શ્રી ચાક્ષુષોપનિષત્, શ્રી આદિત્ય સ્તોત્ર, ચંદ્રસ્તોત્ર, ચંદ્રકવચમ્, અંગારક સ્તોત્રમ્, મંગલ કવચમ્, શ્રીઋણમોચક મંગળસ્તોત્રમ્, બુધ સ્તોત્રમ્, બુધકવચમ્, મંગળ સ્તોત્રમ્ બુધસ્તોત્રમ્, બુધકવચમ્, બૃહસ્પતિ સ્તોત્રમ્, બૃહસ્પતિકવચમ્, શ્રીશુક્રસ્તોત્રમ્, શુક્રસ્તોત્રમ્, શુક્ર કવચમ્, શનૈશ્વર સ્તોત્રમ્, શ્રી શનૈશ્વર સ્તવ્રાજ, શ્રી શનિપંજર કવચમ્, શ્રી શનિ એવં શનિ-ભાર્યા-સ્તોત્ર, રાહુ સ્તોત્રમ્, રાહુ કવચમ્, કેતુસ્તોત્રમ્, કેતુકવચમ્.
૩૫. સર્વગ્રહ પીડા નાશક વિધાન: નવગ્રહ કવચ (યામલતંત્ર), નવગ્રહ સ્તોત્ર ૨૩૩ (પ્રાત:સ્મરણ), ગ્રહ-કવચ (ગ્રહયામલ), તિથિકવચ.
૩૬. જૈન-ધર્મીઓ માટે નવગ્રહ અરિષ્ટ નિવારક વિધાન, સર્વગ્રહ, અરિષ્ટ નિવારક ૨૩૮ સમુચ્ચયપૂજા, શ્રી નવગ્રહ શનિ સ્તોત્ર.

પ્રકાશક : ડૉ. વિજય ઠક્કર, શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત-૩૬૫ ૦૦૩

મુદ્રક : પી. પી. બુક્સેલર, પ્રિન્ટર્સ, ટાવર રોડ, સુરત-૩૬૫ ૦૦૩.

nav-grah - (PV) OYP - OP - / OPYYC - (T3) B1 (P1) (K04-YY) E

(Subject to Surat Jurisdiction)

© સર્વ હક્ક પ્રકાશકના

ગ્રહપ્રભાવ કેવી રીતે ?

સંસારમાં કદાચ કોઈ એવી બુદ્ધિમાન વ્યક્તિ હોય જે ગ્રહોના પ્રભાવને પ્રત્યક્ષ અને અપ્રત્યક્ષ રૂપમાં નહિ માનતો હોય. વિશ્વની અધિકાંશ જનસંખ્યા અંધવિશ્વાસુ છે. આ કારણે ગ્રહો સંબંધમાં કેટલીયે ખોટી ધારણાઓ પ્રચલિત છે.

જીવનની પ્રત્યેકક્ષણનો એક અદૃશ્ય સંચાલક છે, જેની વ્યવસ્થાથી આ સમયચક્ર ગતિશીલ રહે છે, દિન રાત, રાત પછી ઠીક સમય પર દિવસ, નિશ્ચિત સ્થાન પર સૂર્યોદય-સૂર્યાસ્ત ઠીક સમય પર ઋતુઓનું આગમન-પ્રસ્થાન આદિ સર્વકાર્ય એક નિશ્ચિત વ્યવસ્થા અને નિશ્ચિત પ્રણાલી અનુસાર થાય છે. એટલે જ એ સ્પષ્ટ થાય છે કે, આપણે જે કંઈ પણ કરી રહ્યા છીએ, યા ભોગવી રહ્યા છીએ, તે એક વિરાટ સત્તાની જ દેણ છે.

આ પરિવર્તન કાળના અંતર્ગત જ થાય છે. ગીતામાં ભગવાન શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું છે - “કાલઃ કલયતાંઽહમ્ કાલોઽસ્મિ લોકક્ષયકૃત પ્રબુધ્ધઃ” આ કાળ પણ સૂર્યને વશવર્તી થઈને ચાલે છે. “ચક્રવત્ પરિવર્તનેન કાલઃ સૂર્યવશાત્ સદા” અર્થાત્ ભયક્રમાં ભ્રમણ કરતી પૃથ્વી જ્યારે એક ચક્ર પૂરું કરી લે છે, તો આપણે તેને વર્ષ તરીકે ઓળખીએ છીએ.

આ ભયક્રની બાર રાશિઓના આધાર પર બાર માસ, એક-એક અંશ સમાન એક માસમાં ત્રીસ દિવસ, એક એક દિવસમાં સાઠ ઘડી, એક ઘડીમાં સાઠ પળ, એક પળમાં સાઠ વિપળ, એક વિપળમાં સાઠ પ્રતિપળ આ પ્રકારે સૂક્ષ્માતિ સૂક્ષ્મ કાળ ગણના ચાલી આવે છે. મહર્ષિઓએ કાળના મુખ્ય પાંચ અંગ માન્યા છે. - ૧. વર્ષ, ૨ - માસ, ૩ - દિવસ, ૪ - લગ્ન અને ૫-મુહૂર્ત, આ પરસ્પર ઉત્તમ અને બળવાન છે, અર્થાત્ દોષયુક્ત વર્ષને શ્રેષ્ઠ માસનો દોષ લાગતો નથી, આ પ્રકારે શુદ્ધ મુહૂર્ત હોવાથી વર્ષ, માસ, દિવસ યા અશુભ લગ્નનો દોષ નથી. એટલા માટે મહર્ષિઓએ સમસ્ત કાર્યોમાં મુહૂર્ત શુદ્ધિ જોવાની આજ્ઞા કરી છે.

સંપૂર્ણ જગત કોઈ વિશેષ નિયમ - ઉપનિયમોથી બંધાયેલ છે, પ્રત્યેક મનુષ્યના જીવનમાં જે વિશેષ, ઘટનાઓ ઘટિત થાય છે, તેના પર ગ્રહોનો પ્રભાવ નિશ્ચિત રૂપથી પડે છે. પ્રત્યેક વસ્તુના આકર્ષણ - વિકર્ષણ ગ્રહોના પ્રભાવથી થાય છે, તેના પ્રભાવથી કોઈ બચી શકતું નથી.

જ્યોતિષનો આધાર ગ્રહો છે, અને ગ્રહોની સ્થિતિ, તેમની ગતિ, તેમની વક્રતા, તેના પ્રભાવ આદિની ગણના કરીને ભવિષ્યકથન કરવામાં આવે છે. ગ્રહોનું અનિષ્ટ સ્થાનમાં હોવું તેમની દૃષ્ટિ, દશા, અન્તર્દશાથી પ્રાણી પીડિત થાય છે. તથા શુભસ્થાનમાં

સ્થિત થવાથી, શુભદૃષ્ટિ, શુભગ્રહોની દશા, અન્તર્દશા સુખ, સૌભાગ્ય, ધન સન્માનની વૃદ્ધિ કરે છે. 'વિધાનમાલા' નામક ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે,

આદિત્યાદિગ્રહા : सर्वे दुष्ट - स्थान - स्थिता नृणाम् ।

तदा कुर्वन्ति सर्वत्र, पीडा नाना- विधा ध्रुवाम् ॥

અર્થાત્-સૂર્ય આદિ સર્વ ગ્રહ, દુષ્ટ સ્થાનોમાં બેસીને મનુષ્યોને નિશ્ચય જ અનેક પ્રકારે પીડિત કરે છે.

મહર્ષિ વશિષ્ઠનું કથન છે કે, “દુઃસ્વપ્ન આવવાથી, અનિષ્ટકર નિમિત્ત ઉત્પન્ન થવાથી, ગ્રહોની પ્રતિકૂળતામાં, જન્મમાં ચોથા આઠમા અથવા બારમા સ્થાનમાં બૃહસ્પતિ, શનૈશ્વર, મંગળ અને વિશેષ કરીને સૂર્યના રહેવાથી ધનની હાનિ, શારીરિક કષ્ટ, મૃત્યુભય અને અનેક પ્રકારનાં કષ્ટોથી મનુષ્ય દુઃખી થાય છે.”

‘ભેષજ્ય રત્નાવલિ’ આયુર્વેદના ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે, ગ્રહોની પ્રતિકૂળતામાં વ્યાધિગ્રસ્ત રોગીને ઔષધિઓ પણ અનુકૂળ ફળ આપતી નથી. કારણે કે, ગ્રહ ઔષધિના ગુણ-પ્રભાવ-શક્તિને હરી લે છે.

ગ્રહની પ્રતિકૂળતામાં કરેલા સર્વકાર્ય નિષ્ફળ થઈ જાય છે. કારણ કે, હાનિ, લાભ, હાસ અને વૃદ્ધિ ગ્રહોને આધીન છે માટે તો કથન છે કે-

ग्रह राज्य प्रयच्छन्ति ग्रहा राज्यं रहन्ति च ।

ग्रहे च व्यापितं सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥

માત્ર ભૌતિકવાદી અને પ્રત્યક્ષદર્શી વિચારકો કે જેઓના મગજ જડ છે તેઓ બધી વાતના પ્રત્યક્ષ પ્રમાણો માને છે. તેઓની બુદ્ધિનો પ્રવાહ ભૌતિક વસ્તુથી આગળ વધી નથી શક્તો. જ્ઞાન ગાંગડો (ગછો) થઈ ગયું હોય અને અક્કલ ડૂચો વળી ગઈ હોય તે મર્યાદિત મતિનાઓ કેવળ દલીલો જ કરી શકે, નિરર્થક દલીલો સિવાય કશું નહિ! એવી જ એક દલીલ છે કે, શું અવકાશમાં લાખો કરોડો માઈલ દૂર ઝાંખા ઝાંખા ચમકતા પદાર્થો (ગ્રહો) વળી પૃથ્વી પર જીવતા ટચુકડા માનવી પર કેવી રીતે અસર કરી શકે ? કેટલી અસર કરી શકે ?

આની સામે જવાબ છે કે, દરેક ગ્રહની વિશિષ્ટ પ્રભાવક શક્તિ, ગ્રહોનો એક બીજા પરનો પ્રભાવ અને ગ્રહોનો માનવી પરનો પ્રભાવ એ નરી આંખે દેખી કે, દેખાડી શકાય તેવા નથી. તેટલા પરથી એમ ન કહી શકાય કે, કોઈ પ્રભાવ છે જ નહીં. છતાં એક નરી આંખે જોઈ શકાય તેવું ઉદાહરણ છે-સમુદ્રની ભરતી આપણું નર્મ વાસ્તવવાદી વિજ્ઞાન પણ સ્વીકારે છે કે, ચંદ્રના આકર્ષણ બળના કારણે જ પૃથ્વીના તમામ સમુદ્રોના આગાધ જળ આકાશ તરફ ઊછાળા મારવા લાગે છે. જેને આપણે ભરતી કહીએ છીએ. તેનું જોર પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાના દિવસે વધુ હોય છે. આ પક્ષના દલીલ કરનારાઓનું કહેવું છે કે, જો આટલા વિરાટ જળરાશિને

પણ અધ્ધર ઉછાળવાની શક્તિ ચંદ્રમાં હોય તો ચંદ્રથી અનેક ઘણા મોટા ગ્રહોમાં એવી જ શક્તિ કેમ ન હોય ?

સમુદ્રની ભરતી-ઓટમાં જેવો ચંદ્રનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ તેવો જ મનુષ્ય શરીર ઉપર પણ છે. મનુષ્ય શરીરમાં પણ ૮૦ ટકા જળ છે. એટલે ચંદ્રમાના પ્રભાવથી તેનું ઉદ્દેલન થવું પણ અનિવાર્ય છે. માનસિક રૂપમાં રોગીઓ પર ચંદ્રમા પૂર્ણિમાની રાત્રે વધુ પ્રભાવ પાડે છે. ગાંડાઓમાં ગાંડપણનું જોર વધે છે. હત્યાઓનું પ્રમાણ પૂર્ણિમાની રાત્રિએ સંસારમાં વધુ જોવા મળે છે. મન ઉપર ચંદ્રનું પ્રભુત્વ છે. આ રીતે સૂર્ય, મંગળ, બુધ, ગુરુ, શનિ આદિ ગ્રહોનો પ્રભાવ પણ માનવ જીવનમાં પડતો રહે છે.

સમસ્ત ગ્રહ-દેવતાઓનું અલગ અલગ અસ્તિત્વ છે, સર્વના પ્રભાવ, ક્ષત્ર, શક્તિ, ક્રિયા-સ્વરૂપ ઈત્યાદિ અલગ રીતે વહેંચાયેલા છે, અને જ્યાં સુધી વ્યક્તિ, વસ્તુ, નક્ષત્ર મંડળ ઇત્યાદિ અલગ અલગ છે, અને એના દ્વારા પૃથ્વી પ્રભાવિત થઈ રહી છે, ત્યાં સુધી આ ગ્રહ દેવતાના પ્રભાવનો કોઈપણ રૂપમાં અસ્વીકાર કરી શકાય નહીં.

પ્રત્યેક શરીરની ઉત્પત્તિ સમયે અને આ ઉત્પત્તિના બે સમય છે. પ્રથમ ગર્ભાધાનનો અને બીજો જન્મ લેવાનો, સૂર્ય તથા શનિ આદિ ગ્રહોનો પૃથ્વીની સાથે, જે તે પ્રદેશમાં તેના જન્મદાતાઓ પર ગ્રહોના જેવા સંબંધ હોય છે, અને જે રીતે ગ્રહની ગતિ તે સમયે હોય છે, તેનો નિશ્ચિત રૂપથી તેના ઉપર પ્રભાવ પડે છે, અને આ પ્રભાવ કોઈ ને કોઈ રૂપમાં જીવનમાં ચાલતો જ રહે છે.

પૃથ્વી પર જીવન સંચાલન માટે ત્રણ ઊર્જાઓની સર્વને આવશ્યકતા હોય છે. ધ્વનિ ઊર્જા, ઉષ્મા ઊર્જા અને પ્રકાશ ઊર્જા. એમાં ધ્વનિ ઊર્જા તો આપણે શારીરિક ક્રિયા અને પ્રાકૃતિક અવયવોથી મેળવી લઈએ છીએ, પરંતુ બે પ્રધાન ઊર્જાઓ માટે સૂર્ય અને એના ગ્રહો પર નિર્ભર રહેવું પડે છે. કારણ કે, એના પ્રકાશથી આપણી વિભિન્ન શારીરિક ચર્ચાઓ સંપન્ન થાય છે, એટલે જ જીવન સંચાલનમાં ગ્રહોની મહત્ત્વપૂર્ણ ભૂમિકા હોય છે.

સૌર મંડળનો પ્રધાન અવયવ સૂર્ય સર્વાધિક તપ્ત અને પ્રકાશમાન ગ્રહ છે. સર્વ ગ્રહ સૂર્યની આકર્ષણ શક્તિને આધીન થઈને નિરંતર તેની પ્રદક્ષિણા કરતા રહે છે. સૌર મંડળમાં સાત પ્રધાન ગ્રહો સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિના વર્ણક્રમ ક્રમશઃ લાલ, નારંગી, પીળો, લીલો, આસમાની, નીલો(ભૂરો) અને વેંગણિયો (ભાગોજાંબુડો) હોય છે અને એનો મિશ્રિત પ્રકાશ આપણને વાયુ મંડળમાં પ્રાપ્ત થાય છે. જેને આપણે શ્વેત સૌર-કિરણના રૂપમાં જાણીએ છીએ. સૌરકિરણોના આ વર્ણક્રમને ત્રિપાશ્વકાય (ત્રિજમ) દ્વારા જોઈ શકાય છે. વેદોમાં પણ કહ્યું છે કે-

‘સપ્તયુંજેતિ રથમેકચક્રમેકો અશ્વવહતિ સપ્તનામા ।’ (ઋગ્વેદ ૧/૧૬૪/૨)

- અર્થાત્ એક ચક્રવાળા સૂર્યરથમાં સાત ઘોડા જોડેલા છે. પરંતુ વાસ્તવમાં એક જ સપ્તનામનો ઘોડો રથને ચલાવે છે. અહીં સૂર્યના સાત ઘોડાના સાત વર્ણકમો પ્રતીક છે તથા સપ્ત નામક ઘોડો સૂર્યના શ્વેત પ્રકાશનો છે.

સર્વગ્રહોનો અર્ધોભાગ જે સૂર્યની સામે રહે છે તે એક પરાવર્તક સપાટીનું કામ કરે છે, એટલે સૂર્યના શ્વેત પ્રકાશનું જ્યારે કોઈ ગ્રહ પરાવર્તન કરે છે ત્યારે શ્વેત પ્રકાશ તે રંગનો થઈ જાય છે, જે રંગ ગ્રહનો હોય તેવો.

વસ્તુતઃ હર પ્રકાશની શરીરની વિભિન્ન ક્રિયાઓમાં અલગ-અલગ ભૂમિકા હોય છે. કોઈ વિશેષ વર્ણકમ દ્વારા જે ક્રિયાઓ સંપન્ન થાય છે તે સંબંધિત ગ્રહનું ફળ અને પ્રભાવ કહેવાશે. મંગળનો વર્ણકમ જો સમુચિત માત્રામાં પરાવર્તિત થતો રહ્યો તો રક્તપરિસંચરણ નિયમિત થશે અને શરીર સ્વસ્થ થશે. પરંતુ જો સમુચિત વર્ણકમ ન મળે તો રક્ત સંબંધિત દોષ અને સ્વભાવ જેમકે, ચંચળતા, ક્રોધ, હઠ, ચીડિયાપણું, નિરાશાવાદીપણું આદિ આવી જાય છે. ત્યારે આપણે મંગળના વર્ણકમોને આકર્ષિત અને અવશોષિત કરવા માટે, પ્રવાલ(મૂંગા) ધારણ કરીએ છીએ. જે વાયુ મંડળમાંથી પીત વર્ણકમ અવશોષિત કરીને આપણા શરીરમાં પહોંચાડે છે. ગ્રહોની પરાવર્તન ક્ષમતાનું અનુમાન આપણે કુંડળીના ભાવોથી કરીએ છીએ.

જન્મ કુંડળી ગ્રહોની આકાશીય સ્થિતિ દર્શાવે છે. તેના પ્રત્યેક ભાવ ૩૦ અંશના હોય છે. રશ્મિનો પ્રધાન-સ્રોત સૂર્ય પૂર્વમાં ઉદિત થાય છે. પ્રથમ પરાવર્તન પૂર્વ ક્ષિતિજ પર થાય છે અને સૂર્યની સર્વાધિક નિકટવર્તી અને અભિમુખ ક્ષિતિજ હોવાને કારણે પૂર્વી ક્ષિતિજમાં ઉદિત રાશિને લગ્ન (કુંડળીનો પ્રથમ ભાવ) કહે છે અને એમાં સ્થિત ગ્રહ તથા એનો પ્રભાવ જાતક પર અત્યાધિક થાય છે. આ કારણે લગ્ન સ્થાન મુખ્ય ગણાય છે. સમકોણોથી આવનાર કિરણો (જેમકે -૦ અંશ, ૯૦ અંશ, ૧૮૦ અંશ, અને ૨૭૦ અંશ) અધિક પ્રભાવશાળી હોય છે. આ કારણે આ સમકોણો પર સ્થિત ભાવો અર્થાત્ પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ સ્થિત રાશિઓને કેન્દ્ર (૧,૪,૭,૧૦) માનવામાં આવ્યા છે. ફરી ક્રાંતિવૃત્તનું દરેક ત્રીજા ભાગનું બિંદુ (૦ અંશ, ૧૨૦ અંશ, ૨૪૦ અંશ) પર સર્વાધિક તિર્યક્ પરાવર્તન થાય છે. એનાથી શરૂ થતા ભાવો (૧,૫,૯)ને પણ શુભ અને ત્રિકોણ સ્થાન કહેવામાં આવ્યાં છે. જોકે હવે લગ્ન પૂર્વ ક્ષિતિજ અને સપ્તમ પશ્ચિમ ક્ષિતિજ છે. એટલે આ બંને ક્ષિતિજોની બરાબર ઉપર અને બરાબર નીચે (અર્થાત્ ૧૨ અને ૨ તથા ૬ અને ૮ ભાવ)ના કિરણો ક્રાંતિ-કોણની સ્થિતિમાં થઈ જાય છે. એટલે એ પૃથ્વી પર આવતાં પહેલાં જ વિકૃત અને વિવર્ત થઈ જાય છે. આ કારણે આ સ્થાનોને મૃત સ્થાનો કહેવામાં આવે છે અને માનવમાં આવે છે કે, એમાં રહેલા ગ્રહો પોતાનો પ્રભાવ પાડી શકતા નથી. તૃતીય ભાવ પર કિરણો અલ્પ પ્રમાણમાં પહોંચી શકે છે. એટલે એને સામાન્ય ભાવ જ કહેવામાં આવ્યો છે. જોકે અગિયારમો ભાવ ક્ષિતિજની નીચે અને ધરાતલ પર હોય છે એટલે આ સ્થિતિમાં સર્વ ગ્રહોનાં કિરણો પૃથ્વી

પર પહોંચે છે. આથી આ ભાવને સર્વદા શુભ માનવમાં આવે છે. ચાહે કોઈ પણ ગ્રહ તેમાં આવી જાય.

આ જન્મકુંડળીમાં ઉચ્ચાદિ સ્થિતિ ગ્રહોની પૂર્ણ પરાવર્તક ક્ષમતાની સૂચના આપે છે, અર્થાત્ સૂર્ય મેષના ૧૦ અંશ પર પૂર્ણ પરાવર્તક (પરમોચ્ચ) થાય છે. પરંતુ આ સ્થિતિનું ફળ પૂરી મેષ રાશિમાં ઘટિત થાય છે. એનાથી ઓછું પરાવર્તન મુળ ત્રિકોણમાં અર્થાત્ સિંહના ૦ અંશ થી ૨૦ અંશ પર થશે. આ રીતે સ્વગ્રહી, મિત્રગ્રહ, શત્રુગ્રહી અને નીચ ક્રમશઃ અલ્પ પરાવર્તન કરશે.

આ રીતે ભાવફળ આપણને એ બતાવે છે કે, ક્યો ગ્રહ પોતાના વર્ણક્રમ જાતકને જેટલા પ્રમાણમાં આપી શકે તેટલા પ્રમાણમાં જાતકના શરીર, સ્વભાવ, માનસિકતા અને પ્રત્યેક કાર્ય પરત્વે સક્રિયતાનું અનુમાન કરવામાં આવે છે. આ રીતે જેટલું અધિક પ્રકાશ પરાવર્તન થશે ગ્રહ તેટલો જ અધિક પ્રભાવી અને શક્તિશાળી કહેવાશે. આ રીતે જન્મકાલિક ગ્રહ અપ્રત્યક્ષ રૂપથી માનવની સંપૂર્ણ ક્રિયાવિધિનું સંચાલન કરે છે.

વનસ્પતિના છોડવાઓમાં પ્રકાશ-સંશ્લેષણની ક્રિયા રશ્મિઓ દ્વારા જ સંપન્ન થાય છે. રશ્મિઓના પ્રભાવને સૂર્યમુખી કમળ અને કુમુદથી જાણી શકાય છે, બિલાડી અને ઘુવડની આંખોના ચમકવા પાછળ પણ આ જ કારણ છે, ઋતુ પરિવર્તન પણ રશ્મિ (કિરણો)ની કોણીય સ્થિતિ પર નિર્ભર રહે છે.

વર્તમાન જીવનમાં આટલી બધી સમસ્યાઓ કેમ વધી રહી છે? આપસમાં સ્નેહની ઓછપ, દગા-ફટકા, રોગોની વૃદ્ધિ, માનસિક અશાંતિ ઈત્યાદિ ઘટનાઓ તો પ્રત્યેક વ્યક્તિના જીવનનું અંગ બની ગઈ છે, એનું કારણ શું છે? બુદ્ધિ તો વિકાસ પામી રહી છે, વિચાર કરવા અને ગણતરી માટે કમ્પ્યુટરો પણ આવી ગયાં છે, તોપણ સમસ્યાઓ ઉકેલવાને બદલે મુશ્કેલી અને આપત્તિમાં વધારો થઈ રહ્યો છે.

પ્રત્યેક મનુષ્યના જીવનમાં જે વિશેષ ઘટનાઓ ઘટિત થાય છે, તેના પર ગ્રહોનો પ્રભાવ નિશ્ચિત રૂપથી પડે છે. તાર્કિક જીવનમાં ઘટનારી ઘટનાઓને મનુષ્યની બુદ્ધિ, તેના ભાગ્ય અને ઈશ્વરની ઈચ્છા અથવા જીવનના નિયમો સાથે જોડે છે, આમ છતાં ગ્રહો પોતાનો પ્રભાવ શા માટે પાડે છે, કોઈના જીવનમાં કેમ વિશેષ ઘટનાઓ ઘટિત થતી રહે છે? આનો જવાબ છે : પ્રત્યેક ગ્રહનો પૃથ્વી પરની પ્રત્યેક વસ્તુ ઉપરનો પ્રભાવ છે તેના લીધે જ આકર્ષણ-અપાકર્ષણની ઘટનાઓ બન્યા કરે છે. એમાં પ્રત્યેકનો કર્મ સંબંધ પણ ખરો અને પ્રારબ્ધ તથા સંચિત કર્મો ભાગ ભજવે છે. તે બધું ગ્રહોની ગતિવિધિ સાથે જોડાયેલ છે તેના પ્રભાવથી કોઈ બચી શક્યું નથી.

જીવનની પળે-પળમાં ઘટતી ઘટનાઓ પર -માનસિક વિચારો પર, શરીરના અંગો પર અને જીવન પર ગ્રહોનો પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ પ્રભાવ અચૂક પડે છે. આ સર્વનાં મૂળકારણ ગ્રહોની ઉપેક્ષા આપણે કરી છે. તેનાં પરિણામ આપણે ભોગવીએ છીએ.

એટલા માટે જ શાસ્ત્રોમાં સૂચવેલ પ્રત્યેક વિશેષકાર્ય, પછી તે વિવાહ-લગ્ન હોય, ભૂમિ પૂજન કે ગૃહ પ્રવેશ હોય, અથવા યજ્ઞ કાર્ય હોય કે, નાની મોટી ધાર્મિક વિધિ તેના પહેલાં નવગ્રહોની પૂજા અવશ્ય સંપન્ન કરવામાં આવે છે અને ગ્રહોની પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે કે, મારું અમુક કાર્ય સારી રીતે સંપન્ન થાય. આ રીતે સમજીને કાર્ય કરનાર ક્યારેય દુઃખી નથી થતો.

પ્રત્યેક ગ્રહના બે સ્વરૂપો હોય છે. પ્રથમ સ્વરૂપ જે ગ્રહ આકાશમાં દેખાય છે તે અને બીજું તે ગ્રહનું દેવતા સ્વરૂપ. આ બંને કોઈપણ રીતે અલગ અલગ નથી. જો પ્રતિરૂપમાં તે ગ્રહદેવતાના સંબંધમાં પૂજાપાઠ, જપ-સાધના, સ્તુતિ-પ્રાર્થના કરવામાં આવે અને એ ભાવથી કરવામાં આવે કે, અમુક ગ્રહ મારા ઉપર સંપૂર્ણ પ્રસન્ન થાવ, મારા કષ્ટનું નિવારણ થાવ અને મને આશીર્વાદ આપો કે, મારી ઉન્નતિ થાય અને ઈચ્છિત મન-કામના પૂર્ણ થાય, તો નિશ્ચિત રૂપથી તેનો ઘણો વિપરીત પ્રભાવ શાંત થઈ જાય છે.

-અને સૌથી મોટી વાત તો એ છે કે, આપણાં તમામ શાસ્ત્રોમાં આ ઉક્તિ “યદા પિન્ડે તદા બ્રહ્માણ્ડે ” પ્રસિદ્ધ છે, અર્થાત્ જે કંઈ પિંડ અથવા શરીરમાં છે તે સંપૂર્ણ બ્રહ્માંડમાં છે અને જે સંપૂર્ણ બ્રહ્માંડમાં છે તે શરીરમાં પણ છે, આથી વધુ ગ્રહો તથા શરીરનું પરસ્પર વિવેચન શું હોઈ શકે ?

જે ગ્રહ-શાંતિના મહત્વને સમજ્યો છે, વિપરીત ગ્રહોના પ્રભાવને શાંત કરીને શ્રેષ્ઠ ગ્રહોના ઉત્તમ પ્રભાવને વધુ બળવાન બનાવવા માંગે છે અને પોતાના જીવનને ઉન્નત બનાવવા માંગે છે તેણે ગ્રહોની પૂજા, સાધના, મંત્રજપ અવશ્ય સંપન્ન કરવા જોઈએ. યંત્ર ગ્રહોની ચેતનાનું સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ છે, એટલા માટે. પ્રત્યેક કાર્યમાં યંત્ર રચના અને સ્થાપનાનું પણ વિશેષ મહત્વ છે.

સૂર્યદેવતા

ભાસ્વાન્ કાશ્યપ-ગોત્રજોઽરુણઋચિર્યઃ સિંહરાશીશ્વરઃ

પદત્રિસ્યો દશ શોભનો ગુરુ-શશી ભૌમેષુ મિત્રં સદા ।

શુક્રો મન્દરિપુ : કલિંગજનિતશ્ચાઽગ્નીશ્વરી દેવતે

મધ્યે વર્તુલ-પૂર્વદિગ્-દિનકરઃ કુર્યાત્ સદા મંગલમ્ ॥

સૂર્ય દેવતાનું એક નામ સવિતા પણ છે, જેનો અર્થ છે સૃષ્ટિ રચનાર, (સવિતા સર્વસ્ય પ્રસવિતા- નિરુક્ત ૧૦-૩૧) ઋગ્વેદમાં જણાવાયું છે કે, આદિત્ય મંડળની અંદર રહેલ સૂર્યદેવતા સર્વના પ્રેરક, અન્તર્યામી, પરમાત્મા સ્વરૂપ છે. એ જે સંપૂર્ણ સ્થાવર અને જંગમનું કારણ છે. (ઋક્-૧-૧૧૫-૧૧)

માર્કણ્ડેય પુરાણમાં આ તથ્યનું સમર્થન કરતાં કહ્યું છે કે, સૂર્ય બ્રહ્મસ્વરૂપ છે. સૂર્યથી જગત ઉત્પન્ન થયું છે અને તેમાં સ્થિત છે. આ રીતે આ જગત સૂર્ય સ્વરૂપ છે, સૂર્ય સર્વભૂત સ્વરૂપ સર્વાત્મા અને સનાતન પરમાત્મા છે. (માર્ક. પુ. ૧૮-૧૨-૧૪)

વેદ બ્રહ્મસ્વરૂપ છે, એટલે સૂર્યદેવતા પણ વેદસ્વરૂપ છે. એટલા માટે એને ‘ત્રયીતનું’ કહેવામાં આવે છે. પુરાણો એના સ્પષ્ટીકરણમાં એક ઈતિહાસ પ્રસ્તુત કર્યો છે. જ્યારે બ્રહ્મા અંડ ભેદન કરીને ઉત્પન્ન થયા ત્યારે તેમના મુખથી ‘ૐ’ એવો મહાશબ્દનો ઉચ્ચાર થયો. આ ૐકાર પર બ્રહ્મ છે અને આ સૂર્ય દેવતાનું શરીર છે.

આદ્યન્તં યત્પરં સૂક્ષ્મમરૂપં પરમં સ્થિતમ્ ।

ઓમિત્યુક્તં મયા વિપ્ર તત્પરં બ્રહ્મ તદ્વપુઃ ॥ (માર્ક. ૧૮-૨૭)

-આ ૐકારથી પહેલા ‘ભૂઃ’ પછી ‘ભુવઃ’ અને પછી ‘સ્વઃ’ ઉત્પન્ન થયા. આ ત્રણ વ્યાપ્તિઓ સૂર્યનું સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ છે. પછી એનાથી ‘મહઃ’, ‘જનઃ’, ‘તપઃ’ અને ‘સત્યમ્’ ઉત્પન્ન થયા, જે સ્થૂળથી સ્થૂળતર અને સૂક્ષ્મથી સૂક્ષ્મતમ થતા ગયા. આ રીતે ‘ૐ’ રૂપ શબ્દ બ્રહ્મથી ભગવાન સૂર્યનું સ્વરૂપ પ્રગટ થયું. (માર્ક. પુ. ૧૮-૨૨-૨૪)

બ્રહ્માના ચાર મુખોથી આ ચાર વેદ આવિર્ભૂત થયા, જે તેજથી ઉદીપ્ત થઈ રહ્યા હતા. ૐકારના તેજે આ સર્વને આવૃત્ત કરી લીધા. આ રીતે ૐકારના તેજમાં મળીને ચારેય એકીભૂત થઈ ગયા. આ વૈદિક તેજોમય સૂર્યદેવતા છે. આ સૂર્યરૂપ તેજ સૃષ્ટિમાં સર્વથી પ્રથમ ઉત્પન્ન થયું. આથી એનું નામ ‘આદિત્ય’ પડ્યું, આ રીતે સૂર્ય વિશ્વનું અવ્યયાત્મક કારણ છે. (માર્ક. પુ. ૧૧-૧-૧૪) ઋક્, યજુઃ અને સામનામવાળી ત્રીયી જ પ્રાતઃકાળ, મધ્યાહ્નકાળ અને અપરાહ્ણકાળમાં તપે છે. (માર્ક. પુ. ૧૧-૧૫)

આ રીતે સૂર્ય ભગવાન વેદાત્મા, વેદસંસ્થિત અને વેદવિદ્યામય છે.

તદેવં ભગવાન્ ભાસ્વાન્ વેદાત્મા વેદસંસ્થિતઃ ।

વેદવિદ્યાત્મકચૈવ પરઃ પુરુષ ઉચ્યતે ॥ (માર્ક. પુ. ૧૧-૨૦)

આ ભગવાન ભાસ્કર બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, રુદ્ર બનીને સૃષ્ટિ, સ્થિતિ અને સંહાર કરે છે. (માર્ક. પુ. ૧૧-૨૧)

આપણે મનુષ્યો એનાં જ સંતાનો છીએ.

‘તસ્ય વા इयं प्रजा यन्मनुष्याः’ (તૈ. સં. ૬।૫।૬।૧)

☆ અદિતિના પુત્રરૂપે સૂર્ય :

સનાતન વિધાનાનુસાર બ્રહ્માએ દેવતાઓને યજ્ઞભાગના ભોક્તા તથા ત્રિભુવનના સ્વામી બનાવ્યા હતા. પરંતુ આગળ જતા એના સાવકા ભાઈ દૈત્યો, દાનવો અને રાક્ષસોએ સંગઠિત થઈ દેવતાઓની વિરુદ્ધ યુદ્ધ કરવાનું શરૂ કર્યું. અંતમાં દેવતાઓને પરાજિત કરીને એના પદ અને અધિકાર તેમણે છીનવી લીધા. દેવતાઓની માતા અદિતિ પોતાના પુત્રોની દુર્ગતિ જોઈને બહુ જ ઉદ્વેગ પામી. રક્ષણ મેળવવા માટે તે સૂર્યની ઉપાસના કરવા લાગી. નિરાહાર રહેતી હતી. તેમની તપસ્યાથી સૂર્ય ભગવાન પ્રસન્ન થયા. તેમણે વરદાન આપ્યું કે- ‘પોતાના હજાર અંશોની સાથે હું તમારા ગર્ભથી અવતરિત થઈને તમારી મનઃકામના પૂર્ણ કરીશ.’ ભગવાને જલદીથી પોતાનું વરદાન ફલિત કર્યું. પોતાની કૂર દૃષ્ટિ વડે શત્રુઓનો નાશ કર્યો. વેદમાર્ગની ફરીથી સ્થાપના કરી. દેવતાઓએ પોત-પોતાનાં પદ અને અધિકાર પ્રાપ્ત કરી લીધાં. ભગવાન સૂર્ય અદિતિના પુત્ર થયા એટલે આદિત્ય તરીકે ઓળખાયા. ‘અદિતેરપત્યં પુમાન્ આદિત્યઃ ।’ આ અર્થમાં વેદમાં આદિત્ય (ઋ ૧।૫૦।૧૩) તથા આદિતેય (ઋ ૦ ૧૦।૮૮।૧૧) શબ્દ પણ આવે છે.

વર્ણ :- સૂર્યદેવતાનો વર્ણ લાલ છે.

વાહન :- એમનું વાહન રથ છે. જેવી રીતે ભગવાન સૂર્ય વેદસ્વરૂપ છે, તેવી રીતે તેમનું વાહન રથ પણ વેદસ્વરૂપ છે. એમના રથમાં એક જ ચક્ર (પૈડું) છે. જે સંવત્સર કહેવાય છે. આ રથમાં માસ સ્વરૂપ બાર આરા છે. ઋતુ-રૂપ છ નેમિ (નાયડી) છે અને ત્રણ ચૌમાસા રૂપમાં ત્રણ નાભિઓ છે. (શ્રીમદ્ ભાગવત. ૫।૨૧। ૧૩) આ રથમાં અરુણ નામક સારથિએ ગાયત્રી આદિ છંદોના સાત ઘોડા જોડી રાખ્યા છે. (મા. ૫।૨૧।૧૫ ઋક્. ૧।૧૧૫।૧૩). સારથિનું મુખ સૂર્ય ભગવાનની તરફ રહે છે. એની સાથે સાઠ હજાર વાલખિલ્ય સ્વસ્તિવાચન અને સ્તુતિ કરતા ચાલે છે. ઋષિ, ગંધર્વ, અપ્સરા, નાગ, યક્ષ રાક્ષસ અને દેવતા આત્મરૂપ સૂર્ય નારાયણની ઉપાસના કરતા ચાલે છે.

પરિવાર : - ભગવાન સૂર્યની બે પત્નીઓ છે- સંજ્ઞા અને નિશુભા. સંજ્ઞાનું સુરેશ્વ, રાજી, દ્યૌ, ત્વાષ્ટ્રી અને પ્રભા આદિ અનેક નામ છે. તથા છાયાનું જ બીજું નામ નિશુભા છે. સંજ્ઞા વિશ્વકર્મા ત્વષ્ટાની પુત્રી છે. ભગવાન સૂર્યની સંજ્ઞાથી વૈવસ્તમનુ, યમ, યમુના, બે અશ્વિનીકુમાર અને રૈવન્ત તથા છાયાથી શનિ, તપતી (તાપી નદી), વિષ્ટિ અને સાવર્ણિમનુ આ દસ સંતાનો પ્રાપ્ત થયાં.

શક્તિઓ : - ઇડા, સુષુમ્ણા, વિશ્વાર્થિ, ઇન્દુ, પ્રમર્દિની, પ્રહર્ષિણી, મહાકાલી, કપિલા, પ્રબોધિની, નીલામ્બરા, ધનાન્તસ્થા અને અમૃતા - એ ભગવાન સૂર્યની બાર શક્તિઓ છે. (અગ્નિપુરાણ. ૫૧/૮/૮).

આયુધ : - ચક્ર, શક્તિ, પાશ, અંકુશ સૂર્યદેવતાના પ્રધાન આયુધ છે. (શ્રી તત્ત્વનિધિ).

☆ **સૂર્યના અધિદેવતા :** સૂર્યના અધિદેવતા ઈશ્વર છે. ભગવાન શિવ ઈશ્વરોના પણ ઈશ્વર, સર્વ દેવતાઓના પણ પરમદેવત તથા આરાધ્ય દેવ છે. બધા સ્વામીઓના પણ સ્વામી, પરથી પર, એકમાત્ર સ્તુતિ અને નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે.

☆ **સૂર્યના પ્રત્યધિદેવતા :** ભગવાન સૂર્યના પ્રત્યધિદેવતા અગ્નિ છે. ભગવાન મુખથી અગ્નિ દેવતાની ઉત્પત્તિ થઈ છે. (યજુર્વેદ ૩૧/૧૨). અગ્નિ દેવતા બ્રહ્માંડમાં વ્યાપ્ત છે. (કઠોપનિષદ ૨/૨/૧). તેઓ ભિન્ન-ભિન્ન સ્થળોએ ભિન્ન-ભિન્ન રૂપોમાં સ્થિત છે. પાર્થિવ અગ્નિ રૂપે બળતણનાં લાકડાંમાં અને ઉત્તમ અગ્નિના રૂપમાં જલાઘાતરૂપ (ગેસ)થી ઉત્પન્ન થાય છે. પાર્થિવ અગ્નિનું જે ઇંધણ કાષ્ટ (લાકડું) છે, એનાથી વિદ્યુત અગ્નિનું ઉપશમન થાય છે અને વિદ્યુત-અગ્નિનું ઇંધણ જે જળ છે, તેનાથી પાર્થિવ અગ્નિ બુઝાય છે. (નિરુક્ત). આ ભેદ હોવા છતાં બધા અગ્નિ એક જ છે. અગ્નિની આ વ્યાપકતા અને જીવનને માટે અબાધિત આવશ્યકતાને ધ્યાનમાં રાખીને (અગ્નિ: સર્વદિવતા: (एतन्बा० २।३) આશ્રુતિનું ઉધ્ધરણ આપીને બતાવવામાં આવ્યું છે કે, અગ્નિ સર્વ દેવતા છે. અગ્નિ પ્રત્યેકના જીવનમાં સમાયેલ છે. એના વિના કોઈનું જીવન જ સંભવ નથી.

અગ્નિદેવતાથી ઋગ્વેદનો આવિર્ભાવ થયો છે. (મનુસ્મૃતિ ૧૧૩). અગ્નિપુરાણ પણ એની જ દેણ છે. અગ્નિદેવતા પોતાના ઉપાસકોનું બહું જ ધ્યાન રાખે છે. જે એને હવ્ય તથા ભોજ્ય પદાર્થ આપે છે, તેના ઉપર એની અપાર કૃપાદૃષ્ટિ બની રહે છે. (ઋક ૧૦૧૧૧૫).

અગ્નિ દેવતાની પત્નીનું નામ સ્વાહા છે. સ્વાહાથી એના ત્રણ પુત્ર થયા. -પાવક, પવમાન અને શૂચિ. મત્સ્યપુરાણના ૫૧મા અધ્યાયમાં એની પૂરી વંશાવલી આપવામાં આવી છે.

અગ્નિદેવતાનું ધ્યાનનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે-

પિઙ્ગભ્રૂશ્મશ્ચકેશશ્ચ પિઙ્ગાક્ષસિતયોઙ્ગુણઃ ।

છાગસ્ય સાંક્ષસૂત્રશ્ચ વરદઃ શક્તિધારકઃ ॥

(શ્રી તત્ત્વનિધિ)

અગ્નિદેવતાનો વર્ણ લાલ છે, એના ભ્રમર, દાઢીના વાળ તથા નેત્ર રક્ત-પિત્ત-મિશ્રિત વર્ણનો છે. છાગ (બકરો) એમનું વાહન છે. તેણે યજ્ઞોપવીત અને રુદ્રાક્ષ ધારણ કરેલા છે. એમના એક હાથમાં શક્તિ અને બીજા હાથમાં વરદમુદ્રા છે.

☆ સૂર્ય વિશે વિશિષ્ટ માહિતી :

સૂર્ય સદૈવ માર્ગી અને ઉદિત રહેવાવાળો ગ્રહ છે. ક્ષિતિજના કારણે અથવા પૃથ્વી પોતાની ધરી પર ધ્રુવતી રહેવાના કારણે જ આ ઉદિત અને ક્યાંક અસ્ત પામેલો દેખાય છે. યથાર્થમાં આ ભ્રમમાત્ર છે. સૂર્યોદય અને સૂર્યાસ્ત તો દૃષ્ટિથી દૃશ્ય અને અદૃશ્ય થઈ જવાના જ નામકરણ છે. વાસ્તવિકતા તો એ છે કે, એનો અસ્ત થતો જ નથી. એક સ્થાન પર સંધ્યા દેખાય છે. તો બીજા સ્થાને સૂર્યોદયનું દૃશ્ય દેખાય છે. સૂર્ય પોતાના માર્ગ પર ચાલતો રહી, પોતાની ગતિના આધારે દિવસ-રાત્રિને નાના મોટા કરતો રહે છે. એ જ્યારે મેષ અથવા તુલા રાશિમાં ભ્રમણ કરે છે ત્યારે દિવસ-રાત્રિ સમાન હોય છે. જ્યારે વૃષભ, મિથુન, કર્ક, સિંહ તથા કન્યા રાશિમાં સંક્રમણ કરે છે, ત્યારે પ્રતિમાસની રાત્રિમાં એક-એક ઘડી ઓછી થતી જાય છે. તથા દિવસમાં વૃદ્ધિ થતી રહે છે. આ સૂર્ય જ્યારે વૃશ્ચિક, ધન, મકર તથા મીન રાશિઓમાં ભ્રમણ કરે છે ત્યારે પ્રતિમાસ એક-એક ઘડી દિવસ ઘટતો જાય છે અને રાત્રિ વધતી જાય છે.

‘જમ્બુદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્ર’ અનુસાર સૂર્યના પરિભ્રમણ કરવાના ૧૮૪ મંડળ છે અને મેરુપર્વતથી સૂર્યના આભ્યંતર મંડળ સુધી ૪૪૮૨૦ યોજનનું અંતર છે.

સૌરમંડલસ્ય અન્ય તમામ ગ્રહ તથા જ્યોતિષિંડોને આ સૂર્ય દ્વારા પ્રકાશ પ્રાપ્ત થાય છે. આપણી પૃથ્વી પણ દિવસના સમયે એનાથી પ્રકાશિત થાય છે. રાત્રિના સમયે ચંદ્રમાની ચાંદનીનો જે પ્રકાશ પ્રાપ્ત થાય છે. તે પ્રકાશન્ટરથી સૂર્યનો જ પ્રકાશ છે.

સૂર્યને સમસ્ત જીવોનો આત્મા, સમસ્ત ગ્રહોનો મહાઅધિષ્ઠાતા અને રાજા તથા સર્વશક્તિમાન કહેવામાં આવ્યો છે. સૂર્યના દ્વારા જ દિશા, આકાશ, અંતરિક્ષ લોક, ભૂલોક, સ્વર્ગલોક, નરક, રસાતાલ તથા અન્ય લોક એકબીજાથી વિભાજિત થાય છે, એ પોતાનાં કિરણો દ્વારા સ્વર્ગ, પૃથ્વી તથા અંતરિક્ષમાં સર્વમાં વ્યાપ્ત છે. આ કારણે જ એને સ્થાવર-જંગમ જગતનો પોષક, આત્મા તથા સ્વામી માનવામાં આવ્યો છે. યજુર્વેદમાં સૂર્યને માટે-

“આપ્રાઘાવા પૃથિવી અન્તરિક્ષ સૂર્ય આત્મા જગતસ્તથુપશ્ચ” કહેવાના મૂળમાં પણ આ જ ભાવના છે.

☆ **સંક્રાન્તિ વિશે :** સૂર્યના એક રાશિ પરના સંક્રમણકાળને ‘સંક્રાન્તિ’ કહેવામાં આવે છે, એક સંક્રાન્તિની અવધિ લગભગ ૩૦ દિવસની હોય છે. અર્થાત્ એક મહિના સુધી એ એક રાશિમાં સંચરણ કરે છે. આ રીતે એક વર્ષની બાર સંક્રાન્તિ થાય છે. એની મિથુન, કન્યા, ધન તથા મીન રાશિવાળી સંક્રાન્તિઓને ષડશીત્યાયન, મેષ તથા તુલા રાશિવાળી સંક્રાન્તિને ‘વિષુવ’, વૃષભ, સિંહ, વૃશ્ચિક તથા કુંભ રાશિવાળી સંક્રાન્તિઓને ‘વિષ્ણુપદ’, કર્કરાશિવાળી સંક્રાન્તિને ‘યામ્યાયન’ તથા મકર રાશિવાળી સંક્રાન્તિને ‘સૌમ્યાયન’ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ઉત્તરાયનના સૂર્યમાં ચેષ્ટાબળની અધિકતા રહે છે. “સપ્તદોષં રવિર્હન્યાદ્વિશેષાદુત્તરાયણે” અનુસાર જો સૂર્ય ઉત્તરાયણમાં હોય તો એમાં સાત ગ્રહોના સાત દોષોને હનન કરવાની વિશેષ શક્તિ હોવાનું મનાય છે.

સામાન્ય રીતે સૂર્યસંક્રાન્તિના પ્રવૃત્તિકાળની પહેલી ૧૬ ઘડી તથા ૧૬ ઘડી પાછળનો સમય પુણ્યકાળ માનવામાં આવે છે. જો અર્ધરાત્રિ પહેલાં સૂર્યનું બીજી રાશિમાં સંક્રમણ હોય તો પાછલા દિવસના પરભાગમાં તથા અર્ધરાત્રિ બાદ હોય તો આગળના દિવસના પૂર્વભાગમાં પુણ્ય-કાળ માનવામાં આવે છે. જો ઠીક અર્ધરાત્રિના સમયે સંક્રાન્તિ પ્રવેશ થતો હોય તો પાછળના તથા આગળના બંને દિવસ પુણ્યકાળ હોય છે.

જો પૂર્વ પુણ્યકાળવાળી સંક્રાન્તિનો સમય જો બરાબર સૂર્યોદય સમયનો હોય તો તેટલી અગ્રિમ ઘડીઓનો પુણ્યકાળ માનવામાં આવે છે. કારણ કે, રાત્રિનો સમય પુણ્યકાળ માટે વર્જિત છે. પુણ્યકાળમાં પોતાની શક્તિ અનુસાર દાન, પુણ્ય, ઈશ્વરારાધન, જપ, શ્રાદ્ધ, હોમે આદિ કૃત્યો કરવાં જોઈએ. પુણ્યકાળમાં કરેલાં શુભકાર્યોનું ફળ અધિક હોય છે.

☆ **વિશિષ્ટ પરિચય :** નિસર્ગ બળમાં સૂર્ય સર્વ ગ્રહોમાં બળવાન માનવામાં આવે છે. આ સર્વાચ્ચ, સ્વરાશિ, દૃષ્ટિકોણ, હોરા, રવિવાર, નવાંશ, ઉત્તરાયન, દિવસનો મધ્યભાગ, રાત્રિનો પ્રવેશકાળ, મિત્રનો નવાંશક તથા લગ્નથી દશમ ભાવમાં સદૈવ બળવાન રહે છે. આ ઉર્ધ્વ દૃષ્ટિવાળો દિગ્બળશાળી ગ્રહ છે. એની પહેલી ૬ રાશિઓમાં સ્થિત ગ્રહ અધોમુખી તથા પાછળની ૬ રાશિઓમાં સ્થિત રહેનારા ગ્રહ ઊર્ધ્વમુખી હોય છે, જો કે તેઓ સુખ અને ધન આપનારા મનાય છે.

સૂર્યની સ્વરાશિ 'સિંહ' છે. આ મેષ રાશિમાં ઉચ્ચસ્થ, તુલા રાશિમાં નીચસ્થ તથા સિંહ રાશિમાં મૂળ ત્રિકોણસ્થ થાય છે.

ચંદ્રમા, મંગળ તથા બૃહસ્પતિ- આ ત્રણે ગ્રહ સૂર્યના નૈસર્ગિક મિત્ર છે. શુક્ર તથા શનિ શત્રુ છે. બુધ સાથે સમભાવમાં રહે છે. શનિની માફક રાહુ તથા કેતુ પણ એના શત્રુ માનવામાં આવે છે.

સૂર્ય જન્મકુંડળીમાં જે ભાવમાં બેઠો હોય ત્યાંથી ત્રીજા તથા દશમા ભાવને એક પાદ દૃષ્ટિથી તથા નવમ ભાવને દ્વિપાદ દૃષ્ટિથી, ચતુર્થ તથા અષ્ટમ ભાવને ત્રિપાદ દૃષ્ટિથી તથા સપ્તમ ભાવને પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જુએ છે.

કૃતિકા, ઉત્તરા ફાલ્ગુની તથા ઉત્તરાષાઢા સૂર્યના નક્ષત્ર છે.

સૂર્ય જાતકના જીવન પર ઘણું કરીને ૨૨ થી ૨૪ વર્ષની ઉંમરે પોતાનું શુભ અથવા અશુભ ફળ પ્રદર્શિત કરે છે.

✧ રાશિગત પ્રભાવ:

અહીં સૂર્યના રાશિગત પ્રભાવનો સંક્ષિપ્ત ઉલ્લેખ માત્ર કરવામાં આવ્યો છે. જે નીચે મુજબ છે.

મેષ:- સૂર્ય મેષ રાશિમાં હોય તો જાતક ગૌર વર્ણ, શૂરવીર, બુદ્ધિમાન, ઐશ્વર્યશાળી, ધૈર્યવાન, સાહસી, મહત્વાકાંક્ષી, અલ્પ સંતતિવાન, સ્વાભિમાની, ખ્યાતનામ, અધિકાર સંપન્ન તથા સ્ત્રીઓથી પ્રભાવિત નહિ થનારો થાય છે.

વૃષભ:- સૂર્ય વૃષભ રાશિમાં હોય તો જાતક ગાયનવાદનમાં કુશળ, આત્મ વિશ્વાસુ, સ્ત્રીની શત્રુતાથી મુક્ત, સુગંધિત વસ્તુઓ અથવા વસાદિના વ્યવસાય દ્વારા આજીવિકા પ્રાપ્ત કરનાર અને પારિવારિક કઠિન પરિસ્થિતિનો સામનો કરનાર થાય છે.

મિથુન :- સૂર્ય મિથુન રાશિમાં હોય તો જાતક ચતુર, સુભાષી, વિનમ્ર, અધ્યયનશીલ, બંધુ-બાંધવોની સહાયતાથી ઉન્નતિ કરનારો તથા જ્યોતિષ વિદ્યામાં રુચિ રાખનારો થાય છે.

કર્ક :- સૂર્ય કર્ક રાશિમાં હોય તો જાતક નીતિજ્ઞ, મિતવ્યયી, ચંચળ, તીખો, સ્વભાવ, જળયાત્રાનો શોખીન તથા નિરુત્સાહી થાય છે.

સિંહ :- સિંહ રાશિગત સૂર્ય હોય તો જાતક તેજસ્વી, ઉગ્ર સ્વભાવનો, ઉદ્યમી, આત્મવિશ્વાસુ, સ્વાભિમાની, ઉદાર, આધ્યાત્મિક વિષયોમાં રસ લેનાર, વન-પર્વતોના ભ્રમણમાં પ્રસન્નતા તથા શક્તિશાળી મિત્રોની સહાયતાથી સન્માન પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે.

કન્યા :- સૂર્ય કન્યા રાશિમાં હોય તો જાતક તીવ્ર સ્મરણ શક્તિવાળો, તાર્કિક, ગણિતજ્ઞ, અનુશાસન પ્રિય, વૈજ્ઞાનિક, સંશોધક, ઇતિહાસજ્ઞ, કાવ્ય, લેખન અને ચિત્રકળાનો પ્રેમી, પારિવારિક ચિંતાઓથી ઘેરાયેલો તથા રોગગ્રસ્ત પત્નીવાળો થાય છે.

તુલા:- સૂર્ય તુલા રાશિમાં હોય તો જાતક અસ્થિર, કામુક, મલિન હૃદયનો, દુષ્ટાત્મા, અનુચિત કર્મ કરનારો, ઝઘડાખોર, દારૂડીયો, ચિંતાતુર, સ્ત્રીઓને કારણે મુશ્કેલી વેઠનારો, સંગીતપ્રેમી, પૈતૃક સંપત્તિ અને સન્માનને સુરક્ષિત રાખનારો થાય છે.

વૃશ્ચિક :- સૂર્ય વૃશ્ચિક રાશિમાં હોય તો જાતક ઉદ્યમી, સાહસિક, ચાલાક, કઠોર, ઉગ્ર સ્વભાવનો, શલ્ય ચિકિત્સા, જાસૂસી અથવા યાંત્રિક કાર્યોમાં અભિરુચિવાળો થાય છે.

ધન:- ધન રાશિગત સૂર્યના કારણે જાતક સંતોષી, સજ્જન, બુદ્ધિમાન, ધનવાન, ધાર્મિક, વ્યવહારકુશળ, નિષ્કપટ, ખ્યાતનામ, ઉત્સાહી, ભોગી, અશ્વર્યપૂર્ણ, શિલ્પજ્ઞ અથવા ચિકિત્સક અને પોતાની પત્ની સાથે વિચાર વિરોધ રાખનાર થાય છે.

મકર :- સૂર્ય મકર રાશિમાં હોય તો જાતક અત્યંત કૃપણ, અશાંત, આચરણહીન, કુત્સિત કર્મ કરનાર, પારકા ધનથી દુઃખી, પોતાના કુટુંબનો વિરોધ કરનાર, કર્મશીલ, સાવધાન તથા વિનોદી સ્વભાવનો થાય છે.

કુંભ :- કુંભ રાશિગત સૂર્યવાળો નીચ કર્મ કરનાર, મલિન વેષધારી, પોતાના સ્વભાવથી દુઃખી, ભાગ્યહીન, ક્રાન્તિકારી વિચારવાળો, ગૂઢવિદ્યાનો જાણનાર થાય છે.

મીન :- મીન રાશિમાં સૂર્ય હોય તો જાતક સિદ્ધાંતપ્રિય, ધાર્મિક, કળાપ્રેમી, શુદ્ધ ચિત્તવાળો, ધનવાન, સ્ત્રીઓને પ્રિય, રત્નપારખુ, ધન અને પુત્રનું સુખ અલ્પ, સ્વજનોથી દુઃખી, જળમાંથી ઉત્પન્ન થતી વસ્તુ, ખેતી અને વ્યાપારથી ધન પ્રાપ્ત કરનાર થાય છે.

☆ **સૂર્યનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ :** જન્મકુંડળીમાં વિભિન્ન ભાવોમાં સ્થિત સૂર્ય પોતાના દોષિત પ્રભાવને નીચે મુજબ પ્રગટ કરે છે.

(૧) જો સૂર્ય જન્મ નક્ષત્રનો સ્વામી હોય તો તે જાતકને માટે હાનિકારક હોય છે.

(૨) જો સૂર્ય પોતાના નક્ષત્ર કૃત્તિકા, ઉત્તરાફાલ્ગુની, યા ઉત્તરાષાઢાને પૂર્ણદૃષ્ટિથી જોતો હોય તોપણ હાનિકારક છે.

- (૩) સૂર્ય પોતાના સ્થાનથી અષ્ટમ સ્થાનમાં સ્થિત હોય તો જાતકને માટે હાનિકારક હોય છે.
- (૪) જો સૂર્ય લગ્નસ્થ હોય તો સ્ત્રી તથા સંતાનને કષ્ટકારક, અલ્પ સંતતિદાયક તથા જાતકને ક્રોધી, અલ્પકેશી, કૃશ શરીર વાળો અને પિત્ત-વાતનો રોગી બનાવે છે.
- (૫) જો સૂર્ય બીજા ભાવમાં હોય તો જાતકની આંખોને નુકસાનકર્તા, ધનપ્રાપ્તિમાં અવરોધક, નોકરીમાં અનેક પ્રકારની કઠિનતા ઊભી કરનાર તથા જાતકને મુખરોગી, નેત્રરોગી, કર્ણરોગી અને દંતરોગી પણ બનાવે છે.
- (૬) જો સૂર્ય તૃતીય ભાવસ્થ હોય તો જાતકના ભાઈઓ વિશેષ કરીને મોટા ભાઈને હાનિકારક હોય છે.
- (૭) જો સૂર્ય ચોથા ભાવમાં હોય તો બરાબર રાજભંગયોગનું નિર્માણ કરનારા તથા આજીવિકોપાર્જનમાં વિઘ્ન ઉપસ્થિત કરનાર સિદ્ધ થાય છે. એ જાતકને ચિંતાગ્રસ્ત પણ રાખે છે.
- (૮) જો સૂર્ય પાંચમા ભાવમાં હોય તો જાતક રોગી, જલદીથી ક્રોધ કરનાર, દુઃખી, વંચક અને અલ્પ સંતતિવાન હોય છે.
- (૯) જો સૂર્ય છઠ્ઠા ભાવમાં હોય તો જાતકના મામાને કષ્ટ થાય છે.
- (૧૦) જો સૂર્ય સપ્તમ ભાવમાં હોય તો જાતક ચિંતાયુક્ત, રાજ્ય દ્વારા અપમાનિત, કઠોર સ્વભાવવાળો તથા સ્ત્રીને માટે કલેશકારક હોય છે. આ ભાવમાં રહેલ સૂર્ય સ્વાસ્થ્યને હાનિકર્તા પણ હોય છે.
- (૧૧) જો સૂર્ય અષ્ટમ ભાવમાં હોય તો જાતક પિત્તરોગી, ચિંતાયુક્ત અને નિર્બુદ્ધિ હોય છે.
- (૧૨) જો સૂર્ય અગિયારમા ભાવમાં હોય તો જાતક ઉદરરોગી, અલ્પ સંતતિવાન તથા સંતાન વિષયમાં ચિંતિત રહે છે.
- (૧૩) જો સૂર્ય બારમા ભાવમાં હોય તો જાતક ડાબી આંખનો રોગી, કૃશ-શરીર તથા આળસુ હોય છે.
- (૧૪) જો સૂર્ય ષટ્મેશ તથા અષ્ટમેશ થઈને પંચમ અથવા નવમ ભાવમાં બેઠો હોય તો જાતકને અનેક પ્રકારનાં કષ્ટ થાય છે.

(૧૫) જો સૂર્ય લાભેશ (એકાદશેશ) અષ્ટમેશ અથવા દશમેશ થઈને ત્રિક સ્થાનમાં બેઠો હોય તો જાતકને આવક, લાભ, રાજ્ય, પિતા, વ્યવસાય, આયુષ્ય તથા શારીરિક સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક સિદ્ધ થાય છે તથા રોગ, દુર્ઘટના આદિનું કષ્ટ પણ આપે છે.

ચંદ્રદેવતા

ચન્દ્ર કર્કટકપ્રભુ: સિતનિભશ્ચાત્રેય ગોત્રોદ્ભવ-

શ્વાગ્નેયશ્ચતુરશ્વ - વારુણમુખપોઢ્યુમાધીશ્વર: ।

ષટ્ સપ્તાનિ દ્વશૈક - શોભનફલ - શૌરિ: પ્રિયોઢકોગુરુ:

સ્વામી યામુનદેશજો હિમકર: કુર્યાત્ સદા મંગલમ ॥

ચંદ્રના અન્ય નામ ચંદ્ર, સોમ, ઉડુપતિ, તારાપતિ, તારેશ, ગ્લો, હિમકર, શીતાંશુ માલી, ઇન્દ્ર, મૃગાંક, શીતઘૃતિ, કલાધર, કલાનિધિ, દ્વિજરાજ, મયંક, રાકેશ, રજનીશ, રજનીપતિ, શશિ, શશાંક, શશધર, સુધાકર, હિમાંશુ વગેરે નામ પણ છે.

‘પદ્મપુરાણ’ અનુસાર બ્રહ્માજીના પુત્ર મહર્ષિ અત્રિએ પિતાની આજ્ઞાનુસાર સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાના હેતુથી ‘અનુત્તર’ નામક તપ કર્યું. તપની સમાપ્તિ વખતે મહર્ષિની આંખોમાંથી પાણીનાં ટીપાં પડ્યાં. તે મહાપ્રકાશવાન અશ્રુકણોની પ્રભાથી સંપૂર્ણ જગત પ્રકાશિત થઈ ઊઠ્યું. તે સમયે દિશાઓએ સ્ત્રી રૂપમાં ઉપસ્થિત થઈ તે જળને પુત્ર પ્રાપ્તિના ઉદ્દેશથી ગ્રહણ કર્યું. દિશાઓ દ્વારા પરિત્યક્ત તે ગર્ભને બ્રહ્માજીએ એક યુવાન પુરુષના રૂપમાં પરિવર્તિત કરી દીધો. ત્યાર પછી તે તરુણને તેઓ બ્રહ્મલોકમાં લઈ ગયા અને તેનું નામ ‘ચંદ્રમા’ રાખવામાં આવ્યું.

બ્રહ્મલોકમાં દેવતા, ગંધર્વ, ઋષિ, મુનિ, અપ્સરાઓ દ્વારા તેની સ્તુતિ કરવામાં આવતાં ચંદ્રમાના તેજમાં વૃદ્ધિ થઈ જેના પ્રસારિત થવાથી પૃથ્વી પર અનેક પ્રકારની દિવ્ય વનસ્પતિઓની ઉત્પત્તિ થઈ.

ત્યાર પછી પ્રયેતાઓના પુત્ર દક્ષ પ્રજાપતિએ પોતાની ૨૭ કન્યાઓ ચંદ્રમાને પરણાવી. ઈન્દ્રલોકમાં રાજસૂય યજ્ઞ કરીને ચંદ્રમાએ મહાન ઐશ્વર્ય અને યશ પ્રાપ્ત કર્યો.

અન્ય એક પૌરાણિક ગાથા અનુસાર મનુ મહારાજની ત્રણ પુત્રીઓ પૈકી દેવહૂતિ નામક બીજી કન્યાનો વિવાહ બ્રહ્માના પુત્ર મહર્ષિ કર્દમ સાથે થયો. મહર્ષિ કર્દમ અને દેવહૂતિએ નવ કન્યાઓને જન્મ આપ્યો; તે પૈકી અનસૂયા નામની બીજી કન્યાનો વિવાહ મહર્ષિ અત્રિ સાથે થયો. કાલાન્તરે અનસૂયાના ગર્ભથી ત્રણ સંતાન થયા તેમાં એક દત્તાત્રેય, બીજા દુર્વાસા અને ત્રીજા સોમ અથવા ચંદ્રમા. આમ ચંદ્રમા અત્રિસૂત તરીકે પણ ઓળખાય છે.

સૂર્ય પછી સૌરમંડળમાં બીજા નંબરનો ગ્રહ ચંદ્ર છે. જેનાથી સર્વલોક સામાન્ય રીતે પરિચિત છે. દિવસે સૂર્યનો તડકો સંપૂર્ણ જગતને પ્રકાશિત કરી હુંફ આપે છે. તો રાત્રિના સમયે ચંદ્રમાનાં શીતળ કિરણો સંસારમાં અમૃતમયી ચાંદની રેલાવે છે. આ પૃથ્વીનો ઉપગ્રહ છે. તથા પૃથ્વીની ફરતો રહેવા ઉપરાંત, પૃથ્વીની સાથે સૂર્યની પરિક્રમા પણ કરતો રહે છે.

કેટલાક વૈજ્ઞાનિકોના મતાનુસાર અન્ય ગ્રહોની માફક ચંદ્રમાની ઉત્પત્તિ સૂર્યથી જ થઈ છે. એવો પણ એક મત છે કે, ચંદ્રમા પૃથ્વીનો જ એક ભાગ છે, જે

કાલાન્તરમાં પોતાની ગુરુત્વાકર્ષણની શક્તિનો ત્યાગ કરીને પૃથ્વીથી અલગ થઈને નભોમંડળમાં એક ગ્રહના રૂપમાં નિરંતર પૃથ્વીની પરિક્રમા કરતો રહે છે.

પૌરાણિક મતાનુસાર સૂર્યરશ્મિઓથી એક લાખ યોજનની ઊંચાઈ પર ચંદ્રમાની સ્થિતિ છે. ચંદ્રમા અત્યંત તીવ્ર ગતિથી ચાલનારો ગ્રહ છે. એટલે તે સૂર્યના એક વર્ષના માર્ગ અર્થાત્ રાશિચક્રને એક માસમાં પૂર્ણ કરે છે. એ ૨૧૮૦ માઈલ પ્રતિ કલાકે ગતિ કરીને ૨૭ દિવસ, ૭ કલાક, ૪૩ મિનિટ તથા ૧૧ સેકન્ડ અર્થાત્ ૨૭ ૧/૩ દિવસમાં સૌર મંડળની પરિક્રમા કરી લે છે. એક રાશિ પર લગભગ ૨ ૧/૨ દિવસ સંચરણ કરે છે.

સૂર્ય તથા ચંદ્ર જ્યારે પરસ્પર ૬ રાશિના અંતર પર આવે છે તે સમયે પૂર્ણિમા (પૂનમ) થાય છે. તેના પ્રભાવથી સમુદ્રમાં ભરતી-ઓટ આવે છે.

‘જમ્બુદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિસૂત્ર’ મુજબ આકાશમાં કુલ ૧૫ ચંદ્ર મંડળ છે. તેમાં સૌથી અંદરના ચંદ્ર મંડળથી સૌથી બહારનું ચંદ્ર મંડળ ૫૧૩ યોજન દૂર અંતરે ‘અબાધા’ કહેવામાં આવે છે. પ્રત્યેક ચંદ્ર મંડળની લંબાઈ પહોળાઈ ૫૬/૬૧ યોજન છે, આથી ત્રણ ગણી પરિધિ છે તથા ૨૮/૬૧ યોજન જાડો છે.

સમસ્ત ગ્રહોમાં સૂર્ય તથા ચંદ્રમાને રાજાની પદવી આપવામાં આવી છે. આમ જ્યોતિષમાં ચંદ્રમાને સ્ત્રી ગ્રહ અને સૂર્યની અર્ધાંગનાના રૂપમાં સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. ‘ચન્દ્રમા મનસોજાતઃ’ અનુસાર તે કાળપુરુષના મન તરીકે જાણીતો છે. અર્થાત્ ચંદ્રમા મન અને અંતઃકરણનું પ્રતિક છે.

ફલિત જ્યોતિષમાં પ્રયુક્ત ચંદ્રમા ભૌગોલિક ચંદ્રમાથી સર્વથા ભિન્ન પ્રકારનો છે. ગ્રહણમાં જે ચંદ્રમાં કારણરૂપ બને છે તે નિત્ય ખોડશ કલાત્મક છે. તે ચંદ્રમા અમાવાસ્યાના દિવસે પણ મૃત નથી બનતો. તે ચંદ્રમાને પિતૃગણોનું નિવાસસ્થાન માનવામાં આવે છે. જ્યોતિષમાં જે ચંદ્રમા સંબંધી વિચાર કરવામાં આવ્યો છે, તેને સૂર્યનું પ્રતિબિંબ માત્ર જ કહી શકાય છે.

હરિવંશ હરિ. પર્વમાં જણાવ્યા મુજબ દક્ષ પ્રજાપતિની અશ્વિની, ભરણી આદિ સત્તાવીશ કન્યાઓ જે ચંદ્ર સાથે પરણાવવામાં આવેલી તે ૨૭ નક્ષત્રોના રૂપમાં માનવામાં આવે છે. આ સર્વ પત્નીઓ શીલ અને સૌંદર્યસંપન્ન તથા પતિવ્રતા છે. આ નક્ષત્રો સાથે પરિક્રમા કરતા એવા ચંદ્રમા દેવતા સર્વ પ્રાણીઓનું પોષણ કરવાની સાથો સાથ પર્વ, સંધિઓ અને વિભિન્ન માસોના વિભાગ કર્યા કરે છે.

મહાભારતમાં લખ્યું છે કે- પૂર્ણિમાના ચંદ્રોદય સમયે તાંબાના વાસણમાં મધુમિશ્રિત પકવાનને જો ચંદ્રદેવને અર્પણ કરવામાં આવે તો એનાથી એની તૃપ્તિ તો થઈ જાય છે, સાથે જ આદિત્ય, વિશ્વદેવ, અશ્વિનીકુમાર, મરુદ્ગણ અને વાયુદેવ પણ પ્રસન્ન અને તૃપ્ત થાય છે.

વર્ણ:- ચંદ્ર દેવતાનો વર્ણ શ્વેત છે.

વાહન :- એનું વાહન રથ છે. રથમાં ત્રણ ચક્ર હોય છે. રથમાં દસ ઘોડાઓ જોડેલા છે. બધા ઘોડાઓ દિવ્ય, અનુપમ અને મનની સમાન વેગવાન હોય છે. એના નેત્ર અને કાન પણ શ્વેત છે. એ સ્વયં શંખની સમાન ઉજ્જવલ છે. (મત્સ્યપુરાણ ૧૨૬/૪૭-૫૦).

પરિવાર :- ચંદ્રદેવની નક્ષત્ર નામવાળી અશ્વિની, ભરણી આદિ સત્તાવીશ પત્નીઓ છે. તારાથી ઉત્પન્ન થયેલ બુધ એ ચંદ્રનો પુત્ર છે.

પ્રતિમાનું સ્વરૂપ :- ચંદ્રદેવ ગૌર વર્ણના છે. એના વસ્ત્ર, અશ્વ અને રથ બધું જ શ્વેત છે. એના એક હાથમાં ગદા અને બીજા હાથમાં વરદમુદ્રા છે.

☆ ચંદ્રના અધિદેવતા :

ઉમા પરાશક્તિ અને પરબ્રહ્મ છે. પરબ્રહ્મ રુચિના ભેદથી ક્યારેક શક્તિના રૂપમાં ઉપાસિત થાય છે અને ક્યારેક શક્તિમાનના રૂપમાં શક્તિ અને શક્તિમાનમાં કોઈ પારમાર્થિક ભેદ હોતો નથી. જળ અને તરંગોની માફક બંનેમાં આરોપિત ભેદ હોય છે.

માતા ઉમા ચંદ્રના અધિદેવતા છે. તે સત્, ચિત્ અને આનંદસ્વરૂપ છે. આનંદ રસરૂપ હોય છે અને આનંદનું ઉલ્લાસન પ્રેમમાં થાય છે. જેથી માતા ઉમા પ્રેમરૂપા છે.

જે રીતે શક્ત્યાશ્રય લોકહિતના માટે અવતાર ધારણ કરે છે, તે રીતે શક્તિ પણ સતી, પાર્વતી આદિ રૂપમાં અવતાર લે છે. એ ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી છે કે, અવતારી રૂપમાં જે એનું સત્, ચિત્, આનંદરૂપ હોય છે, તે રૂપ અવતાર વિગ્રહમાં પણ હોય છે. અસ્થિ-માંસ-ચર્મ કોઈપણ પ્રાકૃતિક પદાર્થનો એક કણ પણ અવતાર શરીરમાં હોતો નથી. પરબ્રહ્મનું આ માતૃ સ્વરૂપ અસીમ મમતામય અને અસીમ કરુણામય હોય છે.

ઉમાનું ધ્યાન આ પ્રમાણે છે.

અક્ષસૂત્ર ચ કમલં દર્પણં ચ કમણ્ડલુમ્ ।

ઉમા વિભર્તિ હસ્તેષુ પૂજિતા ત્રિદશૌરપિ ॥ (શ્રીતત્ત્વનિધિ)

- માતા ઉમા પોતાના હાથોમાં રુદ્રાક્ષમાળા, કમળ, દર્પણ અને કમંડળ ધારણ કરે છે. તથા સમસ્ત દેવતાઓ દ્વારા પૂજિત છે.

☆ ચંદ્રના પ્રત્યધિદેવતા (અબ્દેવી-અપ્):

પોતાના ભક્તોને આનંદ આપવા માટે અબ્દેવી અનેક રૂપો ધારણ કરે છે. એક રૂપમાં તે ઇન્દ્ર આદિ દેવતાઓના સ્થાનમાં પહોંચી જઈ તેમનું પ્રિયકાર્ય સંપન્ન કરે છે. તે વર્ષોનું મુખ્ય સાધન છે. વરુણ, સોમ આદિદેવતા જળની હાજરીને કારણે

જ અન્નથી આનંદિત થઈ શકે છે. એનું ધ્યાન આ રીતે કરવું જોઈએ.

આપ: સ્ત્રીરૂપધારિણ્ય: શ્વેતા મકરવાહના: ।

દધાના: પાશકલેશૌ મુક્તાભરણ ભૂષિતા: ॥ (શ્રીતત્ત્વનિધિ)

- અબ્દેવી સીના રૂપમાં વિરાજમાન રહે છે, એનો વર્ણ શ્વેત છે, મગર એનું વાહન છે, એના એક હાથમાં પાશ તથા બીજા હાથમાં કળશ છે. મોતીથી બનેલા અલંકારોથી તે અલંકૃત રહે છે.

☆ ચંદ્ર વિશે વિશિષ્ટ માહિતી :

પુરાણોમાં સાગર-મંથનની કથાની અંતર્ગત એવો ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થાય છે કે, મંથન ક્રિયાની ફળશ્રુતિ રૂપે સાગરમાંથી ચૌદ (૧૪) રત્નો (વિશિષ્ટ વસ્તુઓ)ની પ્રાપ્તિ થઈ તેમાં એક ચંદ્ર પણ હતો. રત્નોની યોગ્ય વહુંચણી થતાં ચંદ્રમાને શિવજીએ પોતાના મસ્તક પર ધારણ કર્યો હતો, કારણ કે, તેઓ હળાહળ વિષનું પાન કરી ચૂક્યા હતા, જેના સમુદ્રમાંથી નીકળતાં જ દેવ-દાનવ સમુદાય ત્રાહિ-ત્રાહિ પોકારી ઊઠ્યો. ચંદ્રમાના કિરણમાં શીતળતા હતી, અને શિવજીએ કંઠમાં વિષ ધારણ કર્યું હોવાથી તે સંતાપ અનુભવી રહ્યા હતા. એટલે પોતાની જટાઓમાં ચંદ્રમાને સ્થાપિત કરીને તેમણે તેનાં શીતળ કિરણોથી વિષજન્ય ગરમીનું શમન કર્યું. નવગ્રહોમાં ચંદ્રમાનું સ્થાન મહત્ત્વપૂર્ણ છે. તેના સૌંદર્ય અને શીતળતાની સર્વત્ર પ્રશંસા થાય છે.

પૃથ્વીને આધાર માનીને જો આકાશની અવસ્થિતિની કલ્પના કરવામાં આવે તો, તે ચંદ્રમાની સ્થિતિ અગ્નિ ખૂણામાં માની શકાય. આ રીતે ચંદ્રમાને આગ્નેયદિશામાં સ્થાન પ્રાપ્ત છે.

ચંદ્રમાની સ્વરાશિ કર્ક છે. આ વૃષભરાશિમાં ઉચ્ચસ્થ અને મૂળત્રિકોણસ્થ તથા વૃશ્ચિક રાશિમાં નીચસ્થ હોય છે.

સૂર્યની માર્ફક ચંદ્રમા પણ સદામાર્ગી તથા ઉદિત રહે છે. કૃષ્ણ પક્ષની તેરસ તથા ચૌદશના રોજ તેને 'વૃદ્ધ' અમાવાસ્યાએ 'મૃત' તથા શુકલ પક્ષની પ્રતિપદાએ 'બાલ' માનવામાં આવે છે. એટલે એ ચાર તિથિઓ શુભ કર્મો માટે ત્યાજ્ય માનવામાં આવી છે.

શુકલપક્ષની અગિયારસથી કૃષ્ણપક્ષની પાંચમ સુધી 'પૂર્ણચંદ્ર', કૃષ્ણપક્ષની અગિયારસથી શુકલપક્ષી પાંચમ સુધી 'ક્ષીણચંદ્ર' તથા કૃષ્ણપક્ષની છઠથી કૃષ્ણપક્ષની દશમ સુધી તથા શુકલપક્ષની છઠથી શુકલપક્ષની દશમ સુધી 'મધ્યમચંદ્ર' માનવામાં આવે છે. પૂર્ણ ચંદ્ર શુભ તથા ક્ષીણ ચંદ્ર અશુભ છે.

સૂર્ય તથા બુધ એ બંને ગ્રહો ચંદ્રમાના નૈસર્ગિક મિત્ર છે. રાહુ તથા કેતુ શત્રુ છે. મંગળ, શુક્ર તથા શનિથી સમભાવ રાખે છે.

કર્ક તથા વૃષભરાશિમાં પોતાનો દિવસ (સોમવાર), હોરા, દ્વેષકાણ, નવમાંશ, રાશ્યન્તમાં શુભ ગ્રહોથી દૃષ્ટ, રાત્રિમાં, ચતુર્થ ભાવમાં તથા દક્ષિણાયનમાં એ બળવાન થાય છે.

કક્ષસંધિથી અતિરિક્ત બધી જગ્યાએ પૂર્ણ બિંબ તથા બળવાન ચંદ્રમા રાજયોગકારક કહેવામાં આવ્યો છે.

ચંદ્રમા જન્મકુંડળીમાં જે ભાવમાં બેઠો હોય ત્યાંથી તૃતીય, તથા દશમ ભાવને એક-પાદ-દૃષ્ટિથી પંચમ તથા નવમ ભાવને દ્વિપાદ દૃષ્ટિથી, ચતુર્થ તથા અષ્ટમભાવને ત્રિપાદ દૃષ્ટિથી તથા સપ્તમ ભાવને પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જુએ છે.

☆ ચંદ્રનું આધિપત્ય : મનુષ્ય શરીરમાં ગળાથી હૃદય સુધી, અંડકોશ, ગર્ભ તથા ઇડાનાડી પર અધિકાર ક્ષેત્ર છે. નેત્રરોગ, આલસ્ય, પાંડુદોષ, જલદોષ, પીનસરોગ, માનસિક વિકાર, મૂત્રકૃચ્છ, સીસંસર્ગજન્યરોગ, તથા ગાંઠ આદિ રોગોનો પ્રતિનિધિ છે. ચંદ્રની અશુભ સ્થિતિમાં આ રોગ દોષ વિકારોનું થવું સંભવિત છે.

ચંદ્રમાનું મન, અંતઃકરણ, મનોભાવ, સંવેદન, માનસિક સ્થિતિ, સુખ સંપત્તિ, શારીરિક સ્વાસ્થ્ય, મસ્ત, રક્ત રાજાની પ્રસન્નતા, માતા-પિતાની સંપત્તિ, કોમળતા, દયાળુતા, બાહ્યસ્વભાવ, હાવભાવ, પાડ-પાડોશ, કલ્પના શક્તિ, સહાનુભૂતિ, દેશપ્રેમ, ગૃહસ્થ-પ્રેમ, સૌંદર્ય તથા જ્યોતિષ વિદ્યા પર આધિપત્ય માનવામાં આવે છે.

એને જળ, મોતી, કૃષિ, શ્વેત વસ્ત્ર, ચાંદી, પુષ્પ, ચોખા, સાકર, શેરડી, મધ, મીઠું, શ્વેત વસ્ત્ર, સીના આશ્રયથી લાભ, માતા નેતૃત્વ, વ્યક્તિગત કાર્ય, પારિવારિક જીવન, નાવિક, ભ્રમણશીલ, સાહસી વ્યક્તિ, બાળકો તથા રાજભક્તિનો અધિપતિ માનવામાં આવે છે. એને ચતુર્થ ભાવનો કારક માનવામાં આવે છે. બળવાન ચંદ્રમા ચતુર્થ ભાવમાં પોતાનું પૂર્ણ ફળ આપે છે.

☆ રાશિગત પ્રભાવ : અહીં ચંદ્રમાનો રાશિગત પ્રભાવ સંક્ષેપમાં જણાવવામાં આવ્યો છે. વધુ માટે અન્ય જ્યોતિષ ગ્રંથોનું અધ્યયન જરૂરી છે.

મેષ :- ચંદ્રમા મેષ રાશિમાં હોય તો જાતક તામ્રવર્ણ, અસ્થિર મતિ, ચંચળ સ્વભાવ, અલ્પભોજી, આત્મવિશ્વાસ રહિત, શીઘ્ર પ્રસન્ન થનાર, સ્વમાની, સત્તાલાલયું, પાણીથી ડરનારો, શુભ પ્રભાવમાં સુંદર સ્વરૂપ, ઘૂંઘરાળા વાળ, આકર્ષક નેત્ર, વિનમ્ર, ઉદાર તથા ભ્રમણ પ્રિય હોય છે. એના મસ્તકમાં વિચારોનું આવાગમન થતું જ રહે છે.

વૃષભ :- જન્મ કુંડળીમાં ચંદ્રમા વૃષભરાશિમાં હોય તો જાતક ઉદાર, શુદ્ધ હૃદય, ગંભીર, સન્માનિત, કુશળ, સુશાસક, સંપત્તિવાન, વિખ્યાત, સુંદરીઓમાં પ્રિય, સંતતિવાન, કન્યા સંતતિ વધુ, અધિક મિત્રવાળો, વ્યવહાર કુશળ, સહિષ્ણુ, કલાકાર,

ભાવુક, સૌંદર્યપ્રિય, યાત્રા પ્રિય, પ્રેમી, મહત્વાકાંક્ષી, ધગશવાળો, ઉદ્દેશ્યની સિદ્ધિ માટે નિરન્તર પરિશ્રમ કરનાર, વૃદ્ધાવસ્થા અને યુવાવસ્થામાં સુખ પ્રાપ્ત કરનાર થાય છે. વૃષભનો ચંદ્રમા પીડિત હોય તો કંઠરોગની સંભાવના રહે છે.

મિથુન :- મિથુન રાશિનો ચંદ્રમા જાતકને વિદ્વાન, શાંત સ્વભાવનો કામકળા કુશળ, અસાવધાન, વિનોદી, જ્ઞાનપિપાસુ, અભિનય, લેખન, સંપાદન, હાસ્ય, વ્યંગ આદિ કોઈ કળામાં પ્રવીણ બનાવે છે. નવીન વિષયોનું ચિંતન કરનાર અને મિત્રોની સહાયતા મેળવનાર થાય છે. વધુ પડતી વાચાળતાને કારણે ક્યારેક અપયશને પાત્ર પણ ઠરે છે.

કર્ક :- કર્કનો ચંદ્રમા જાતકને શુદ્ધ ચિત્ત, સાધુસ્વભાવ, શીલવાન, પ્રકૃતિ પ્રેમી, યાત્રાપ્રેમી, કાવ્યપ્રેમી, ધનવાન, આદર્શવાદી, ભાવુક, સ્નેહી, સહાનુભૂતિપૂર્ણ, શાંત, સુશીલ, દયાળુ તથા ત્યાગી પ્રકૃતિનો બનાવે છે. પરંતુ ક્યારેક છિદ્રાન્વેષી, ચીડિયો, દુઃશીલ તથા ઉત્તેજિત પણ થાય છે.

સિંહ :- સિંહ રાશિસ્થ ચંદ્રમા હોય તો જાતક દાંતનો રોગી, ઉદર રોગી, ક્રોધી, પરાક્રમી, ધૈર્યવાન, પરિશ્રમ, સુપ્રબંધક, માતૃભક્ત, એકાન્તપ્રેમી, બૌદ્ધિક અને સામાજિક દૃષ્ટિથી ઉન્નતિશીલ હોય છે. આત્મત્યાગની ભાવના સાથે તેમાં પોતાના સન્માનની રક્ષા કરવાની તથા બદલો લેવાની ભાવના રહે છે.

કન્યા :- ચંદ્રમા કન્યા રાશિનો હોય તો જાતક તીવ્ર સ્મરણ શક્તિવાળો, શરમાળ, બૌદ્ધિક રીતે સશક્ત, ધર્મભીરુ, મધુરભાષી, સત્યવાદી, કન્યાસંતતિ વધુ, ચંચળ સ્વભાવનો, પરદેશવાસી, સૂક્ષ્મ વિવેચક, સદૈવ અસંતુષ્ટ, ચિંતાવાળો, કિશોરાવસ્થામાં રૂપ સજાવટ અને સ્ત્રીઓમાં વિશેષ પ્રિય પરંતુ ઉત્તરાવસ્થામાં વિરક્ત થઈ પોતાની ઉન્નતિ કરનારો થાય છે.

તુલા :- તુલા ચંદ્ર જાતક સીને વશ રહેનારો, દૂરદર્શી, કુટુંબનું હિત કરનારો, ક્ય-વિક્ય-કુશળ, રાજનિતિજ્ઞ, ગુણવાન, કાનૂનવેત્તા, વિદ્વાન, કલાકાર થાય છે. ક્યારેક નિર્ણય લેવામાં અસમર્થ તથા મતિ-વિભ્રમ-ગ્રસ્ત થાય છે.

વૃશ્ચિક :- વૃશ્ચિક રાશિના ચંદ્રવાળો જાતક મોટી આંખોવાળો, પહોળી છાતીવાળો, ગોળ જાંઘ વાળો, અતિ ચાલાક, ગુપ્ત પાપ કર્મ કરનારો, દુષ્ટ પાપકર્મચિત્તવાળો, કુસંગી, નીચ અને વિષમ સ્વભાવનો, કિશોરાવસ્થાથી અનૈતિક

આચરણ કરનાર, કામવાસનાથી પીડિત, બંધુ-બાંધવ રહિત, ક્લેશયુક્ત ગૃહજીવનવાળો, અનેક પ્રકારે રોગ અને આપત્તિઓથી ઘેરાયેલો રહે છે. પરંતુ આત્મનિગ્રહ કરવાથી જીવનમાં ઉન્નતિ કરી શકે છે. સ્ત્રીજાતકની કુંડળીમાં વૃશ્ચિકનો ચંદ્રમા ગર્ભ અને પ્રસૂતિનું કષ્ટ સૂચવે છે.

ધન :- ધન રાશિના ચંદ્રવાળો જાતક પરોપકારી, સુવક્તા, દીર્ઘાયુ, વિદ્વાન, ઉપદેશક, લેખક, ચરિત્રવાન, યોગ્ય, સુંદર, કલાકાર, આત્મવિશ્વાસુ, જ્ઞાન-પિપાસુ, દાર્શનિક અને માનવતાવાદી થાય છે. તેની સ્ત્રી વર્ગ તરફથી સહાયતા તથા પૈતૃક ધનની પ્રાપ્તિ પણ થાય છે.

મકર :- ચંદ્રમા મકર રાશિમાં હોય તો જાતક દંભી, મિથ્યા આડંબરવાળો, નિર્લજ્જ, લોભી, સ્વાર્થી, લાલચુ, ઈર્ષાળુ, નિર્દય, અન્યાયી, બીજાની નિંદા કરવામાં પાવરધો, અગમ્યા સ્ત્રી સાથે ગમન કરનારો, સામાજિક સદ્ગુણોથી રહિત પરંતુ પોતાની મહત્વાકાંક્ષાઓની પૂર્તિને માટે નિરન્તર પ્રયત્નશીલ શારીરિક અને માનસિક બળ બુદ્ધિથી સંપન્ન હોય છે. તે ન તો કોઈનો વિશ્વાસ કરે છે અને ન તો કોઈને પોતાના આત્મીય મિત્ર બનાવી શકે છે.

કુંભ :- કુંભ રાશિનો ચંદ્રમા હોય તો જાતક લાંબા શરીરવાળો, વિચિત્ર બુદ્ધિ સંપન્ન, ગૂઢ વ્યક્તિત્વવાળો, કળાપ્રેમી, મિત્રોના વ્યવહારથી દુઃખી, પરદુઃખે દુઃખી, ઈર્ષ્યા અને સ્વાર્થની ભાવના રહિત, પરધન ભોગી, પરસીભોગી, સિદ્ધાંત પ્રેમી, નીતિજ્ઞ, આદર્શવાદી અને સેવાપરાયણ થાય છે. આ રાશિની સ્ત્રીઓ પુરુષવત્ આકારવાળી, મન, મસ્તક, તથા વ્યવહારકુશળ થાય છે.

મીન :- મીન રાશિના ચંદ્રવાળો જાતક ચંચળ ચિત્ત, શાસ્ત્રજ્ઞ, કીર્તિવાન, સંવેદનશીલ, ઉદાર, સુંદર, રૂપવાન, ધૈર્યવાન, અનેક યોજના કરનાર, આકસ્મિક ધનપ્રાપ્ત કરનાર, શત્રુજ્યી, પરધનભોગી, રત્નવ્યવસાયી, અલૌકિક કામનાઓવાળો થાય છે. વૃદ્ધાવસ્થામાં પરમાર્થ ચિંતન અને સાંસારિકતા તરફ ઉદાસીન બને છે.

☆ ચંદ્રમાનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ :

જન્મકુંડળીમાં વિભિન્ન ભાવોમાં સ્થિત ચંદ્રમા પોતાનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ નીચે મુજબ પ્રગટ કરે છે.

૧. ચંદ્રમા સૂર્યની સાથે હોય તો ક્ષીણ થઈ જાય છે. આવું ચૌદશ-અમાવાસ્યાએ જન્મ હોય ત્યારે બને છે. આવો ક્ષીણ ચંદ્ર શુભફળ આપી શકતો નથી.

૨. કેન્દ્રસ્થ ચંદ્ર પણ ક્ષીણ પ્રભાવવાળો હોય તે શુભ ફળ આપતો નથી.

૩. સૂર્ય જે રાશિમાં હોય તેનાથી આગળની પાંચ રાશિઓમાંથી કોઈ રાશિમાં સ્થિત ચંદ્રમા ક્ષીણ મનાય છે તે પણ શુભ ફળમાં અવરોધક છે.

૪. જો ચંદ્રમા પોતાની રાશિથી છઠ્ઠા અથવા આઠમા ભાવમાં હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.

૫. જો ચંદ્રમા દ્વિતીયેશ બનીને મિથુન લગ્નમાં બેઠો હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.

૬. જો ચંદ્રમા રાહુ, કેતુ અથવા શનિ પૈકી કોઈપણ એક અથવા અધિક ગ્રહોની સાથે બેઠો હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.

૭. જો ચંદ્રમા છઠ્ઠા, આઠમા કે બારમા ભાવમાં સ્થિત હોય તો અશુભ ફળકારક બને છે.

૮. કોઈપણ ભાવમાં વૃશ્ચિક રાશિનો ચંદ્રમા અશુભ ફળ આપનારો થાય છે.

૯. નીચ વક્રીગ્રહ સાથે અથવા અસ્તગત ચંદ્રમા અશુભ થાય છે.

૧૦. ચંદ્રમા સાથે બેઠેલો રાહુ ગ્રહણ યોગ કરતો હોય તો ચંદ્રમા અશુભ ફળ આપે છે.

૧૧. ચંદ્રમા તૃતીય ભાવમાં હોય તો જાતક કફ રોગી થાય છે.

૧૨. ચંદ્રમા છઠ્ઠા ભાવમાં જાતકને કફરોગી, નેત્રરોગી અને અલ્પાયુ બનાવે છે. બારમા ભાવમાં પણ ચંદ્ર આવું જ ફળ આપે છે.

૧૩. જો ચંદ્રમા પર રાહુ, કેતુ, શનિ અથવા મંગળ પૈકી કોઈ એકની દૃષ્ટિ હોય અથવા અધિક ગ્રહોની દૃષ્ટિ હોય તો અશુભફળ આપે છે.

૧૪. જો ચંદ્રમા અષ્ટમભાવમાં હોય તો જાતક પ્રમેહરોગી તથા બંધનને કારણે દુઃખી થાય છે.

૧૫. જો ચંદ્રમા (ક) દ્વિતીયેશ થઈને સપ્તમ ભાવમાં (ખ) પંચમેશ થઈને દ્વિતીય ભાવમાં (ગ) પંચમેશ થઈને સપ્તમ ભાવમાં (ઘ) સપ્તમેશ થઈને બીજા ભાવમાં (ઙ) સપ્તમેશ થઈને બારમા ભાવમાં (ચ) નવમેશ થઈને ચતુર્થ ભાવમાં (છ) નવમેશ થઈને બીજા ભાવમાં (જ) એકાદશેશ થઈને છઠ્ઠા ભાવમાં (ઝ) ચતુર્થેશ થઈને નવમા ભાવમાં (ટ) એકાદશેશ થઈને ચોથા ભાવમાં (ઠ) દશમેશ થઈને તૃતીય ભાવમાં બેઠો હોય તો તે જાતકને માટે અશુભ ફળકારક થાય છે.

૧૬. ચંદ્રમા જાતકને જીવનમાં ૨૪ વર્ષ સુધીમાં પોતાનું શુભ-અશુભ ફળ પ્રદર્શિત કરે છે.

૧૭. કૃત્તિકા, ઉત્તરાફાલ્ગુની, આશ્લેષા, જ્યેષ્ઠા, ઉત્તરાષાઢા તથા રેવતી નક્ષત્ર પર ચંદ્રમા અશુભ ફળ આપે છે.

મંગલદેવતા

ભોમો દક્ષિણદિક્ - ત્રિકોણ - યમદિગ્ - વિગ્નેશ્વરો સ્ત્રુભઃ
સ્વામી વૃશ્ચિક - મેષયોઃ સુરગુરુશ્વાર્કઃ શશી સૌહદઃ ।

સોડરિઃ ષટ્ત્રિફલ પ્રદશ્ચ વસુધા સ્કન્દૌ ક્રમાદ દેવતે

ભારદ્વાજ કુલોદ્ભવઃ ક્ષિતિસુતઃ કુર્યાત્ સદા મંગલમ્ ॥

મંગળના અન્ય નામ ભૌમ, અંગારક, ભૂસુત, કુમા ધરાજ, કુરનેત્ર, રુધિર, વક્ર, ક્ષિતિજ, આર, ભૂતનય, કુજ, મહીસુત, લોહિતાંગ, અવનિજ, ક્ષિતિનંદન વગેરે નામો વિખ્યાત છે.

વરાહ કલ્પની વાત છે. ભરવાન વરાહે રસાતાલથી પૃથ્વીનો ઉદ્ધાર કરીને પોતાની કક્ષામાં સ્થાપિત કરી દીધી હતી. પૃથ્વીદેવીની ઉદ્વિગ્નતા મટી ગઈ હતી અને તે સ્વસ્થ થઈ ગઈ હતી. તેની ઇચ્છા ભગવાનને પતિરૂપમાં પામવાની હતી, તે સમયે ભગવાન વરાહનું તેજ કરોડો સૂર્યના જેવું અસહ્ય હતું. પૃથ્વીની અધિષ્ઠાત્રીદેવીની કામના પૂર્તિને માટે ભગવાન વરાહ પોતાના મનોરમ રૂપમાં આવ્યા અને પૃથ્વી દેવીની સાથે તેઓ દિવ્ય વર્ષ પર્યંત એકાંતમાં રહ્યા. આ પછી પુનઃ વરાહ-રૂપમાં આવીને પૃથ્વીદેવીનું પૂજન કર્યું. (બ્રહ્મવૈવર્ત પુ. ૨-૮-૨૮-૩૩). તે સમયે પૃથ્વીદેવી ગર્ભવતી થઈ ચૂકી હતી. તેમણે મંગળ નામક ગ્રહને જન્મ આપ્યો. (બ્રહ્મવૈવર્ત પુ. ૨-૮-૪૩) વિભિન્ન કલ્પોમાં મંગળ ગ્રહની ઉત્પત્તિની વિભિન્ન કથાઓ છે. આજ કાલ પૂજન પ્રયોગમાં એને ભારદ્વાજ ગોત્રજ કહીને સંબોધવામાં આવે છે. આ કથા ગણેશપુરાણમાં આવે છે.

નવગ્રહ મંડળમાં મંગળને ‘સેનાપતિ પદ’ પ્રાપ્ત છે. એને ‘યુદ્ધના દેવતા’ પણ કહેવામાં આવે છે કેટલાક વિદ્વાનોના મતાનુસાર એ રોમાંચ (રોમહર્ષ - Romance)ના દેવતા પણ છે.

વર્ણ :- મંગળના ગ્રહનો વર્ણ લાલ છે. તાંબુ, પ્રવાલ અથવા અંગારાનો જવલંત લાલ વર્ણ, જે રીતે દેખાય છે. ઠીક તેવો જ વર્ણ મંગળનો છે.

વાહન :- મંગળ દેવતાનો રથ સુવર્ણ-નિર્મિત છે. લાલ રંગના ઘોડા એ રથમાં જોડેલા છે. રથ પર અગ્નિથી ઉત્પન્ન ધ્વજ લહેરાય છે. આ રથમાં બેસીને મંગળ દેવતા ક્યારેક સીધી, ક્યારેક વક્રગતિથી વિચરણ કરે છે. (મત્સ્ય પુ. ૧૨૭-૪-૫) ક્યાંક એનું વાહન મેષ (બકરો) બતાવવામાં આવેલ છે. (શ્રીતત્ત્વનિધિ)

☆ ધ્યાનનું સ્વરૂપ :

મંગળદેવતાનું ધ્યાન આ પ્રકારે કરવું જોઈએ.

રક્તમાલ્યામ્બરધરઃ શક્તિશૂલગદાધરઃ ।

ચતુર્ભુજઃ રક્તરોમા વરદઃ સ્યાદ ધરાસુતઃ ॥ (મત્સ્ય પુ. ૧૪-૩)

- ભૂમિપુત્ર મંગળદેવતા ચતુર્ભુજ છે. એમના શરીરના રૂંવાડા લાલ છે. એના હાથોમાં કમથી શક્તિ, ત્રિશૂળ, ગદા અને વરદમુદ્રા છે. તેમણે લાલ માળા અને લાલ વસ્ત્રોધારણ કરેલ છે.

પ્રતવિચાર :- મંગળગ્રહના પૂજનનો મોટો મહિમા છે. ભૌમવ્રતમાં તાડપત્ર પર ભૌમયંત્ર (મંગળ યંત્ર) લખીને મંગળની સુવર્ણમય પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરીને પૂજા કરવાનું વિધાન છે. મંગળ દેવતાનાં નામોનો પાઠ કરવાથી ઋણમાંથી મુક્તિ મળે છે. (પદ્મપુરાણ). મત્સ્ય પુરાણમાં બોતેરમા અધ્યાયમાં અંગારક વ્રતની વિધિ આપવામાં આવેલ છે. મંગળ જો વક્રગતિથી ન ચાલે તો એક એક રાશિને ત્રણ ત્રણ પક્ષ ભોગવતાં રહી બાર રાશિઓને પસાર કરે છે.

✠ **મંગળના અધિદેવતા (સ્કંદદેવતા):** અગ્નિદેવતા ભગવાન શંકરની આઠ મૂર્તિઓ પૈકીની એક મૂર્તિ છે અને સ્વાહાદેવી ઉમાનું જ રૂપ છે. એનાથી જ સ્કંદ સ્વામીનો જન્મ થયો. (મહાભારત વન. ૩૧-૯-૨૯-૩૦)

સ્કંદનો જન્મ ચૈત્ર સુદ પડવાએ થયો અને ત્રીજને દિવસે શિશુ-રૂપમાં સ્પષ્ટ દેખાવા લાગ્યા. ચતુર્થીએ એટલા બળવાન થઈ ગયા કે, ભગવાન શંકરનું ધનુષ્ય તેમણે ઉઠાવી લીધું અને ઘોર ગર્જના કરી. ત્રણેય લોકમાં હાહાકાર મચી ગયો. એને સાંભળીને ચિત્ર અને ઐરાવત નામના બે હાથી દોડતા આવ્યા. કુમારે રમકડાની માફક તેને ઉઠાવી લીધા. આ પછી તેણે જોરદાર શંખ ફૂંક્યો અને બાણથી કૌંચ પર્વત છેદી નાંખ્યો. સર્વ પર્વતો સ્કંદની શરણમાં આવ્યા અને તેમણે એની પૂજા કરી. ત્યારથી શુકલપક્ષની સ્કંદની પૂજા થવા લાગી. (મહાભારત વન. ૨૨૬). માતા સ્વાહાએ આવીને પોતાનો પરિચય સ્કંદને આપ્યો. કુમારે પણ માતાનું ઉચિત સન્માન કર્યું. એવામાં મહર્ષિ વિશ્વામિત્ર આવ્યા અને અમણે સ્કંદના જાતકર્મ-સંસ્કાર કર્યા. સ્તુતિ પણ કરી. પિતા અગ્નિદેવ પુત્રની દેખરેખ રાખવા લાગ્યા. (મહા. વનપર્વ. ૨૨૬)

દેવરાજ ઇન્દ્રે કુમારને દેવતાઓના સેનાપતિ પદ પર અભિષિક્ત કર્યો. અભિષેકના અંવસરે ભગવાન શંકર અને પાર્વતી માતાએ પધારી, ભગવાન શંકરે પુત્રને વિશ્વકર્માએ બનાવેલી સોનાની દિવ્યમાળા આપી અને અગ્નિદેવતાએ કૂકડાના ચિહ્નથી અંકિત ધ્વજ પ્રદાન કર્યો. કુમારનાં શરીરમાં એક જન્મજાત એવું કવચ હતું, જે યુદ્ધના સમયે પ્રગટ થતું હતું. શક્તિ, ધર્મ, બળ, તેજ, શાંતિ, ઉન્નતિ, બ્રાહ્મણભક્તિ, અસંમોહ, શત્રુ-વિનાશ અને ભક્તો તથા વિશ્વની રક્ષા આદિ ગુણ સ્કંદ સ્વામીમાં જન્મની સાથે જ ઉત્પન્ન થયેલા હતા. (મહાભારત વન. ૨૨૯-૨૫-૨૭)

અભિષેક પછી દેવરાજ ઇન્દ્રે દેવસેના (ષષ્ઠીદેવી)નો વિવાહ સ્કંદ સ્વામી સાથે કર્યો. છઠના દિવસે વિવાહ થયો, એટલે શુકલ પક્ષની છઠ મહાતિથિ માનવામાં આવે છે. (મહાભારત વન. ૨૨૯-૫૨) આગળ ચાલીને કુમાર કાર્તિકેયે એક જ

દિવસમાં ત્રણ લોકોને જીતી લીધા. તારકાસુરને એવું વરદાન મળ્યું હતું કે, સાત દિવસના શિશુ સિવાય તેને બીજું કોઈ મારી શકે નહિ, (પદ્મપુરાણ સૃષ્ટિ ૪૪-૬૭) સ્વામી કાર્તિકેયે તેનો પણ ઉદ્ધાર કર્યો.

સ્વાહાએ છ ઋષિ પત્નીઓના રૂપ ધારણ કરીને એને પાન કરાવ્યું, એટલે એને 'ષાણ્માતુર' કહે છે. (મહા. વન. ૨૨૫). આ છ ઋષિ પત્નીઓને કૃતિકાનક્ષત્ર બનાવીને અભિજિત નક્ષત્રના સ્થાન પર એમણે સ્થાપિત કર્યા. એટલે એને કાર્તિકેય કહે છે. (મહા. વન. ૨૨૧). સ્કંદકુમારે છ માતાઓની પ્રસન્નતાને માટે છ મુખ બનાવ્યા હતા. એટલે એ 'ષણ્મુખ' પણ કહેવાય છે. (મહાભારત વન. ૨૨૫-૧૮)

શ્રી તત્ત્વનિધિમાં એનું સ્વરૂપ આ પ્રકારે દર્શાવ્યું છે.

કુમારઃ પન્મુખઃ કાર્યઃ શિખિખણ્ડ વિભૂષણઃ ।

રક્તામ્બરધરો દેવી મયૂરવર વાહનઃ ॥

કુક્કુટશ્ચ તથા ઘન્ટા તસ્ય દક્ષિણહસ્તયોઃ ।

પતાકા વૈજયન્તી સ્યાચ્ચક્તિ કાર્યા ચ વામયોઃ ॥

કુમાર કાર્તિકેયની પ્રતિમા છ મુખવાળી, શિર મોરપંખયુક્ત, લાલ વસ્ત્રથી સુશોભિત તથા મયૂરવાહન પર આરૂઢ બન્તાવલી જોઈએ. તેના જમણા હાથમાં મરઘો તથા ઘંટા અને ડાબા હાથમાં વૈજયન્તી, પતાકા અને શક્તિ પ્રદર્શિત કરવી જોઈએ.

❖ મંગળના પ્રત્યધિદેવતા (પૃથ્વીદેવી) : -

સ્થાવર જંગમ સર્વની સ્થિતિનું કારણ પૃથ્વી છે. પૃથ્વી પર સર્વ કંઈ ઉત્પન્ન થાય છે અને પૃથ્વીમાં જ લીન થઈ જાય છે. એટલે પૃથ્વી સર્વનો આધાર છે. (મહા. ભીષ્મપર્વ. ૪-૨૦) પૃથ્વીમાતા પર્વતોને સંભાળે છે, ઔષધિઓને ઉગાડે છે અને ધરતીને ઉર્વરા બનાવે છે. પૃથ્વીની અધિષ્ઠાત્રી પરમ સુંદરી દેવી છે. (બ્રહ્મ વૈવર્ત પુ. પ્રથમ ખંડ - ૮). આ ગૌરવર્ણા (અર્જુની) છે. (ઋક્. ૫-૮૪-૩). વરાહ કલ્પમાં પૃથ્વીદેવીની ખોડશોપચાર પૂજા કરી અને કહ્યું કે, મનુ, દેવતા, સિદ્ધ, માનવ એ સર્વ તમારી પૂજા કરશે. (બ્રહ્મ વૈવર્ત પુ. પ્રથમ ખંડ - ૮) પૃથ્વી દેવીએ સમય પર એક દિવ્ય પુત્રને જન્મ આપ્યો તે મંગળગ્રહ નામે વિખ્યાત થયો.

પૃથ્વીદેવી પરમાત્માથી અભિન્ન છે, એટલે એ માતા-પિતા, ભાઈ-બંધુ, મિત્ર સર્વ કંઈ છે. જો એનું યથાર્થ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થઈ જાય તો સ્વર્ગ અને બ્રહ્મલોક સર્વ હસ્તગત થઈ જાય. (મહા. ભીષ્મ. ૮-૭૬) ભગવાન શ્રી કૃષ્ણએ પૃથ્વીદેવીને પૂછ્યું હતું કે, ગૃહસ્થ કયા કર્મના અનુષ્ઠાનથી પોતાના પાપોને ધોઈ શકે છે. ભગવતી પૃથ્વીએ બતાવ્યું હતું કે, બ્રાહ્મણોની સેવા સર્વથી ઉત્તમ ધર્મ છે. એનાથી ઐશ્વર્ય, કીર્તિ, અભ્યુદયની પ્રાપ્તિ થાય છે. તથા પાપતાપનો નાશ થઈ જાય છે. (મહા.

અનુ. ૩૪-૨૧-૨૫) એની પ્રતિમાનું સ્વરૂપ આ પ્રકારે છે.

શુક્લવર્ણા મહી કાર્યા દિવ્યાભરણભૂષિતા ।

ચતુર્ભુજા સૌમ્યવપુશ્ચપટાંશુસદૃશામ્બરા ॥

રત્નપાત્રં સસ્યપાત્રં પાત્રમોષધિ સંયુતમ્ ।

પદાં કરે ચ કર્તવ્યં ભુવો યાદવનન્દન ॥

દિશાજાનાં ચતુર્ણાં સા કાર્યા પૃષ્ઠગતા તથા ॥ (શ્રીતત્ત્વનિધિ)

માતા પૃથ્વીનું વર્ણ શુકલ ગૌર છે. એ દિવ્ય અલંકારોથી અલંકૃત છે. એનું શરીર લાવાણ્યથી મંડિત છે. એનાં વસ્ત્રોમાં સૂર્યના જેવી ચમક રહે છે, એના ચાર હાથ છે. ચાર હાથોમાં એકમાં રત્ન, બીજામાં સસ્ય (ધાન્યનો છોડ), ત્રીજામાં ઔષધિઓનું પાત્ર અને ચોથામાં કમળ છે.

☆ મંગળ વિશે વિશિષ્ટ માહિતી :

પૃથ્વીના વાતાવરણની એમાં સમાનતા માનવામાં આવે છે. આ મંગળના ગ્રહમાં વાયુ તથા જળની ઉપસ્થિતિની કલ્પનાથી એનો પણ સ્વીકાર કરવામાં આવે છે કે, આ ગ્રહ પર બૌદ્ધિક પ્રાણીઓના જીવનનું અસ્તિત્વ સંભવ છે. અનેક વિદ્વાન મંગળ ગ્રહ પર સ્થિત પ્રાણીઓની પૃથ્વીવાસીઓની અપેક્ષાએ અધિક તીવ્ર બુદ્ધિ-શક્તિ-સંપન્ન માને છે. આ કારણે જ મંગળ ગ્રહના પ્રાણીઓની કલ્પના પર આધારિત રોમાંચક કથા-સાહિત્યનું પણ વિપુલ પ્રમાણમાં સર્જન કરવામાં આવ્યું છે.

મંગળ સૂર્ય-ચંદ્રની માફક સદામાર્ગી જ નથી રહેતો પરંતુ સમય પર અસ્ત, માર્ગી તથા વક્રી થતો રહે છે.

એની સ્વરાશિ મેષ તથા વૃશ્ચિક છે. એ મકર રાશિમાં ઉચ્ચસ્થ, કર્ક રાશિમાં નીચસ્થ તથા મેષ રાશિના ૧૨ અંશ સુધી મૂળ ત્રિકોણસ્થ માનવામાં આવે છે.

સૂર્ય, ચંદ્ર તથા ગુરુ આ ત્રણ ગ્રહ મંગળના નૈસર્ગિક મિત્ર છે. બુધ, રાહુ તથા કેતુ શત્રુ છે. શુક્ર અને શનિથી એ સમભાવ રાખે છે.

મંગળની ગણના અશુભ પાપગ્રહોમાં કરવામાં આવે છે. એ પૂર્વ દિશામાં ઉદિત અને પશ્ચિમ દિશામાં અસ્ત થાય છે. પ્રાચીન શાસ્ત્રકાર એને સત્વ, બળ તથા પરાક્રમનો પ્રતીક માને છે.

જન્મ કુંડળીમાં મંગળ જ્યાં બેઠો હોય ત્યાંથી તૃતીય તથા દસમ ભાવને એકપાદ દૃષ્ટિથી, પંચમ તથા નવમ ભાવને ત્રિપાદ દૃષ્ટિથી, પંચમ તથા ચતુર્થ, સપ્તમ અને અષ્ટમ ભાવને પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જુએ છે. એની ત્રિપાદ દૃષ્ટિને માનવામાં આવતી નથી.

મૃગશીર્ષ, ધનિષ્ઠા તથા ચિત્રા મંગળનાં પોતાનાં નક્ષત્ર છે. એના દ્વારા તૃતીય ભાવ, રોગશત્રુ, ભૂમિ અને જાતિ સંબંધી વિશેષ વિચાર કરવો જોઈએ.

મંગળ પોતાનો વાર (મંગળવાર), નવમાંશ, દ્રેષ્ઠાણ, વર્ગ, મીન, વૃશ્ચિક, કુંભ, મકર તથા મેષ રાશિ, રાત્રિ, કાળ, દક્ષિણદિશા, રાશિનો આગળનો ભાગ તથા દશમ ભાવમાં બળવાન થાય છે.

મંગળ ત્રીજા તથા છઠ્ઠા સ્થાનમાં બળવાન તથા બીજા સ્થાનમાં નિર્બળ થાય છે. દશમ સ્થાનમાં દિગ્બલી તથા ચંદ્રમાની સાથે રહેવાની ચેષ્ટાબલી માનવામાં આવે છે.

મંગળ ગુરુની સાથે સાત્ત્વિક, સૂર્ય સાથે રાજસ્ તથા બુધ સાથે શત્રુભાવ રાખે છે.

આ દક્ષિણ દિશાનો સ્વામી છે તથા લંકાથી કૃષ્ણ નદી પર્યંત એના પ્રભાવનું ક્ષેત્ર માનવામાં આવે છે. દેશપ્રેમ, સાહસ, સહિષ્ણુતા, ઠિન પરિસ્થિતિઓ અને સમસ્યાઓને હલ કરવાની યોગ્યતા, ધૈર્ય તથા વિભિન્ન પ્રકારના ખતરાઓનો સામનો કરવામાં મંગળના બળાબળના આધાર પર વિચાર કરવામાં આવે છે.

આ ભાઈ તથા બહેનનો કારક છે. મંગળને કાળપુરુષનું પરક્રમ માનવામાં આવે છે.

✧ મંગળનું આધિપત્ય :

મનુષ્ય શરીરમાં પેટથી પીઠ સુધીનો ભાગ તથા નાક, કાન, ફેફસાં અને શારીરિક બળ એના અધિકાર ક્ષેત્રમાં આવે છે.

મંગળ કફ, ગરમી, શસ્ત્રઘાત, અગ્નિભય, ઋણક્ષય, રક્તસ્રાવ, રક્તવિકાર, જ્વર, પિત્ત, અંડવૃદ્ધિ, વ્રણ, ગ્રંથિ, શીતળા, ચર્મરોગ, પ્લેગ, સંક્રામક રોગ આદિનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. મંગળના અશુભ હોવાથી આવા રોગોની સંભાવના રહે છે.

આત્મવિશ્વાસ, ધૈર્ય, પરાક્રમ, સહિષ્ણુતા, સ્ફૂર્તિ, તાજગી, બળ, ક્રોધ, ધૃણો, ઉત્તેજના, અસત્ય, પાશવિક પ્રકૃતિ, ખેલ, કીડા, અનૈતિક પ્રેમ, શસ્ત્રવિદ્યા વગેરે ઉપરાંત મનોભિલાષા અને દૃઢતા ઉપર મંગળનું આધિપત્ય મનાય છે.

અગ્નિ કર્મ, યુદ્ધ ઉત્પાત, રક્તસ્રાવ, ભૂમિ, જાતિ, દુરાચરણ, અનુશાસન-પ્રિયતા, શત્રુ, શસ્ત્ર સંચાલન, રાજનૈતિક નેતૃત્વ, પ્રશાસનિક યોગ્યતા, અધિકાર, અભાવ, ચૌર કર્મ, શલ્યોપચાર, શસ્ત્રનિર્માણ, પોલીસ; સેના, વૈજ્ઞાનિક અધ્યયન તથા અનુસંધાન, વિદ્યુત શક્તિ, તાંબુ, સુવર્ણ, માટી, કૃષિ, દૂરી, પ્રવાહ, કેસર, કસ્તૂરી, હરતાલ, મનસિલ, પારો, લાલ રંગની વસ્તુઓ અને ધાતુ આદિ પદાર્થો અને વિષયોનો અધિપતિ મંગળ ગ્રહ છે.

☆ મંગળની પ્રભાવાવધિ :

મંગળ કોઈપણ રાશિમાં પહોંચવાના આઠ દિવસ પહેલાં ફળ આપવાની શરૂઆત કરી દે છે. રાશિભ્રમણના પ્રથમ આઠ દિવસ જ આના ગોચર ફળના માનવામાં આવે છે. મુકદ્દમા, ઝઘડા આદિ મામલાઓમાં મંગળનું બળ મુખ્ય માનવામાં આવે છે.

મુખ્યરૂપમાં મંગળ ઘણું કરીને ૨૮-૩૨ની અવસ્થામાં જાતકના જીવનમાં શુભ અથવા અશુભ પ્રભાવ પ્રકટ કરે છે.

☆ મંગળનો રાશિગત પ્રભાવ :

મંગળનો રાશિગત પ્રભાવ સંક્ષેપમાં નીચે મુજબ છે.

મેષ :- મેષ રાશિમાં મંગળ હોય તો જાતક અધિકારી, સેનાપતિ, વ્યવસાયી, સાહસિક, ઓજસ્વી, સાવધાન, ચતુર, ચંચળ અને શીઘ્ર કોધી બને છે.

વૃષભ :- વૃષભ રાશિના મંગળવાળો જાતક કુર સ્વભાવનો, સિદ્ધાંતહીન, કઠોર હૃદયનો, બળવાન, શત્રુવાળો, પ્રવાસી, જાદુગર, પરસ્ત્રીગમન, ધનવાન પત્નીવાળો, સ્ત્રીને વશ થનારો અને શૃંગાર પ્રિય થાય છે.

મિથુન :- જેને મંગળ મિથુન રાશિનો હોય તે જાતક બુદ્ધિમાન, પરોપકારી, શ્રેષ્ઠવક્તા, નિર્ભય, દૂરદર્શી, ત્વરિત નિર્ણય લેનાર, સંગીતપ્રિય, કૃપણ અને મિત્ર વગરનો થાય છે.

કર્ક :- જે વ્યક્તિની કુંડળીમાં કર્ક રાશિનો મંગળ હોય તે જાતક કઠોર, ચપળમતિ, ડરપોક, માતાથી દુઃખી, દુસ્સાહસી, ચોર સ્વભાવનો, ચિકિત્સક, ખેડૂત, શત્રુ દ્વારા હાનિ તથા અસંતુષ્ટ જીવન વિતાવનારો ગૃહસ્થ હોય છે.

સિંહ :- સિંહ મંગળ જાતક પરિશ્રમી, ઉદાર, ઉગ્ર સ્વભાવનો, ફરજ પાલનમાં તત્પર, ગૂઢજ્ઞાની, ગણિતજ્ઞ, સ્વતંત્રચેતા તથા અનેક શત્રુઓવાળો થાય છે.

કન્યા :- મંગળ કન્યા રાશિનો હોય તો તે જાતક આત્મવિશ્વાસુ, અહંકારી, નિરાશાવાદી, સાંસારિક કાર્યોમાં કુશળ, શિલ્પજ્ઞ, મિત્રોથી દુઃખી તથા પોતાનામાં અસંતુષ્ટ હોય છે.

તુલા :- મંગળ તુલા રાશિમાં હોય તેવો જાતક મહત્વાકાંક્ષી, સાહસી, દૂરદર્શી, દંભી, દુષ્ટ-પ્રકૃતિ, બુદ્ધિમાન, કળાપ્રિય, પરસ્ત્રીગામી, વ્યવસાય બુદ્ધિ સંપન્ન તથા વ્યવસાયી હોય છે.

વૃશ્ચિક :- મંગળ પોતાની વૃશ્ચિક રાશિમાં હોય ત્યારે જાતક વિજયી, ચતુર, કૂટનીતિજ્ઞ, ચંચળ, ઉગ્ર સ્વભાવનો, દુર્જન, ચોરી કરવામાં પાવરદાં, વ્યવહારકુશળ, વ્યવસાયી અથવા રાજકીય સેવા કરનારો થાય છે.

ધન :- જેની કુંડળીમાં મંગળ ધનરાશિનો હોય તે જાતક નિર્ભય, સાહસી, સ્પષ્ટવાદી, ઉદાર, અશાંત, રાજનિતિજ્ઞ, ભ્રમણપ્રિય, અલ્પસંતતિવાન, અધિક શત્રુઓવાળો, અનેક સ્ત્રીઓનો સંપર્ક રાખનારો, સ્વપરાક્રમી અને પરિશ્રમે ભાગ્યોન્નતિ કરનારો થાય છે.

મકર :- મકરરાશિના મંગળવાળો જાતક પ્રસિદ્ધ વીર, પરાક્રમી, સાહસિક, ચતુર, તીવ્ર બુદ્ધિશાળી, પ્રભાવી, વિખ્યાત, નિતીજ્ઞ, મહત્ત્વાકાંક્ષી, ધનવાન, પુત્રવાન, શસ્ત્ર સંચાલક, ઉચ્ચાધિકારી, દાંની તથા ગુપ્ત શત્રુઓથી પીડિત થાય છે.

કુંભ :- મંગળ કુંભ રાશિમાં હોય તેવો જાતક કૃપણ, કૂર, અસત્યવાદી, તાર્કિક, દાર્શનિક, નિર્ધન, અનેક રીતે દુઃખી, નિર્ણય લેવામાં ઉતાવળો, નૈતિક પ્રેમી અને સાર્વજનિક કાર્યો કરનારો થાય છે.

મીન :- મીન રાશિમાં મંગળ બેઠો હોય તો જાતકને બુદ્ધિમાન, મીતવ્યથી, કામી, અશાંત, ગુપ્ત શત્રુઓથી દુઃખી, સાવધાન અને પ્રેમ સંબંધમાં મુશ્કેલી ઉઠાવનારો બનાવે છે.

☆ મંગળનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ :

જન્મકુંડળીના વિભિન્ન ભાવોમાં સ્થિત મંગળનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ નીચે મુજબ છે.

૧. જો મંગળ કોઈપણ ભાવમાં બેસીને લગ્ન, ચતુર્થ, પંચમ, સપ્તમ, નવમ, દશમ અથવા એકાદશ ભાવ પર દૃષ્ટિ કરતો હોય તો અશુભ ફળકારક થાય છે.
૨. જો મંગળ ચંદ્રમા, રાહુ અથવા શનિની સાથે હોય તો અશુભ હોય છે.
૩. જો જન્મ કુંડળીમાં મંગળ વક્રી અથવા અસ્તનો હોય અશુભ ફળકારક હોય છે.
૪. જો મંગળ શત્રુગ્રહોની વચ્ચે બેઠો હોય તો અશુભ થાય છે.
૫. જો મંગળ છકા, આઠમા અથવા બારમા ભાવમાં બેઠો હોય તો અશુભ થાય છે.
૬. જો મંગળ અષ્ટમેશ અથવા ષષ્ઠેશની સાથે અથવા એનાથી દૃષ્ટ હોય તો અશુભ થાય છે.

૭. જો મંગળ શુભ ભાવોનો સ્વામી થઈને શત્રુ રાશિમાં બેઠો હોય તો અશુભ ફળકારક હોય છે.

૮. દશમ ભાવમાં મંગળ વાળો જાતક સંતાનકષ્ટ ભોગવે છે.

૯. અગિયારમા ભાવમાં મંગળવાળો જાતક કોધી, દંભી તથા ઝઘડાળુ સ્વભાવનો થાય છે.

૧૦. બારમા ભાવમાં મંગળ સ્ત્રી-નાશક, નેત્રરોગી, પાપી, મૂર્ખ, ઝઘડાળુ, ઉગ્ર સ્વભાવનો, ઋણી અને નીચ પ્રકૃતિનો બનાવે છે.

૧૧. લગ્નસ્થ મંગળ જાતકને કૂર તથા ગુપ્તરોગી બનાવે છે. એવી વ્યક્તિ લોહ આદિ ધાતુના શસ્ત્રાદિક અથવા વ્રણજન્ય કષ્ટને ભોગવે છે.

૧૨. બીજા ભાવમાં મંગળ જાતકને ધનહીન, નેત્રરોગી, ચર્મરોગી, કાંદુંબિક કલેશવાળો બનાવે છે.

૧૩. ત્રીજા ભાવમાં મંગળ ભાઈઓ સાથે વિરોધ કરાવે છે અથવા ભાઈને કષ્ટકારક થાય છે.

૧૪. ચોથા ભાવનો મંગળ જાતક માતૃસુખહીન તથા પત્નીને રોગી બનાવે છે. જાતકને અગ્નિભય, અલ્પમૃત્યુ કે અપમૃત્યુનો ભોગ બનાવે છે. આવી વ્યક્તિ બંધુ વિરોધી પણ થાય છે.

૧૫. પાંચમા ભાવનો મંગળ જાતકને કૃશ શરીરવાળો, ઉદરરોગી, ગુપ્તાંગરોગી, વ્યસની તથા સંતતિકલેશવાળો બનાવે છે.

૧૬. છઠ્ઠા સ્થાનનો મંગળ જાતકને ઋણી, કોધી, ચર્મરોગી તથા રક્તવિકાર, વ્રણ આદિ વ્યાધિઓથી દુઃખી બનાવે છે.

૧૭. સાતમા ભાવમાં મંગળ જાતકને-સ્ત્રી દુઃખી, કટુભાષી, ધાતકી, નિર્ધન તથા ધન-નાશક બનાવે છે. આ જાતકની પત્ની માટે અશુભ હોય છે.

૧૮. આઠમા ભાવમાં મંગળ જાતકને વ્યસની, દારૂડિયો, ઉન્મત્ત તથા વ્યાધિગ્રસ્ત બનાવે છે. આવી વ્યક્તિને ધનની ચિંતા, નેત્રરોગ, રક્તવિકાર, શસ્ત્ર અને ચોરનો ભય આપે છે.

૧૯. નવમા ભાવમાં મંગળ જાતકને દ્વેષી, ક્રોધી, અહંકારી, ભાતૃવિરોધી તથા ઇર્ષાળુ બનાવે છે.

૨૦. જો મંગળ (ક) લગ્નેશ થઈને છઠ્ઠા ભાવમાં (ખ) દ્વિતીયેશ થઈને સપ્તમ અથવા નવમ ભાવમાં (ગ) તૃતીયેશ થઈને દશમા ભાવમાં (ઘ) ચતુર્થેશ થઈને નવમ અથવા એકાદશ ભાવમાં (ઙ) પંચમેશ થઈને દસમ અથવા દ્વાદશ ભાવમાં (ચ) સપ્તમેશ થઈને દ્વાદશ ભાવમાં, (છ) નવમેશ થઈને બીજા ભાવમાં અથવા ચતુર્થ ભાવમાં તથા (જ) એકાદશેશ થઈને ચતુર્થ અથવા છઠ્ઠા ભાવમાં બેઠો હોય તો અશુભ ફળકારક હોય છે.

☆ વર-કન્યાની કુંડળીમાં મંગળદોષ :

વરની કુંડળીમાં મંગળનો દોષ પાછડીએ મંગળ અને કન્યાની કુંડળીમાં મંગળનો દોષ ઘાટડીએ મંગળ કહેવાય. આ મંગળના દોષની વાત સાંભળતાં બધાને ગભરામણ કે, દુઃખ થાય છે. કુંડળીમાં મંગળના દોષ અને ગુણ બંને હોય છે. આ વિષય ખૂબ જ વિસ્તૃત છે. ઉપરછલ્લી કુંડળી જોવાથી ગેરમાર્ગે દોરાવું પડે, તે માટે આ દોષને વિશાળ દૃષ્ટિથી અવલોકન કરવાની જરૂર છે.

મંગળ, શનિ, રાહુ, કેતુ, સૂર્ય આ પાંચ ગ્રહ કૂર છે. લગ્નથી બીજું સ્થાન કુટુંબ સ્થાન કહેવાય છે. પત્ની કુટુંબમાં પ્રધાન કેન્દ્રિય સ્તંભ છે. જો કેન્દ્રિય સ્તંભ તૂટી જાય તો શામિયાણો પડી જાય છે. એ જ રીતે પત્ની નાશ પામે તો કુટુંબની ઉન્નતિ કેવી રીતે થશે? વંશવેલો કેવી રીતે પાંગરશે? ચોથું સ્થાન સુખ સ્થાન છે. ઘરનો વિચાર પણ ચોથા સ્થાન પરથી થાય છે. ગૃહિણી-ઘરવાળી જ ન રહે તો ઘર કેવું? ચોથા સ્થાનમાં મંગળ ઘરના સુખને નષ્ટ કરે છે. સાતમું પત્નીનું સ્થાન, આઠમું (લિંગમૂળથી ગુદાવધિ આઠમો ભાવ હોય છે.) આ ભાગનો સંબંધ પત્ની સાથે સ્પષ્ટ છે. વધુ વ્યાખ્યાની જરૂર નથી. પત્નીની કુંડળીમાં પતિનો આ સ્થાનથી સંબંધ સુસ્પષ્ટ છે. વિવરણ વ્યર્થ છે તથા બારમા સ્થાનને શયનનું માનવામાં આવે છે. શૈયાનું પરમસુખ કાંતા (પત્ની) છે. બારમા સ્થાનનો મંગળ શયન સુખની હાનિ કરે છે. આ કારણે પાંચ સ્થાનોમાં કૂર ગ્રહ મંગળ, શનિ, રાહુ, કેતુ કે, સૂર્ય જે સ્થાનમાં હોય તે ભાવ સંબંધિત સુખમાં ખામી લાવે છે. એનો વિચાર જન્મકુંડળી, ચંદ્રકુંડળી (ચંદ્રમા જે રાશિમાં હોય તેને લગ્ન માનીને) તથા શુક્રથી (શુક્ર 'કામ'નો અધિષ્ઠાતા છે, સાતમા ભાવનો કારક છે. એટલા માટે વૈવાહિક સુખ વિચારમાં શુક્રનું મહત્વ છે.) વિચાર કરવો જોઈએ.

મંગળના મારકત્વ બાબતમાં શ્લોક આ પ્રમાણે છે :

લગ્ને-વ્યયે ચ પાતાલે - જામિત્રે - ચાષ્ટમે કુજે ।

કન્યા ભતૃ વિનાશાય ભર્તા કન્યા વિનાશકઃ ॥

જે કુંડળીમાં લગ્ન, ચતુર્થ, સપ્તમ, અષ્ટમ યા વ્યય (બારમા) સ્થાનમાં મંગળ છે તે કન્યાના પતિનું મૃત્યુ થાય છે અને તે પતિની પત્નીનું મૃત્યુ થાય છે. આ યોગના અપવાદ પણ છે. લગ્નમાં મેષ, ચોથા સ્થાનમાં વૃશ્ચિક, સાતમામાં મકર, આઠમામાં કર્ક તથા વ્યય (બારમા)માં ધનરાશિ હોય તો આ મંગળ વૈધવ્ય અથવા દ્વિભાર્ય યોગ કરતો નથી.

કન્યાની કુંડળીમાં પતિનો વિચાર કરતી વખતે સૂર્ય અને મંગળ, આ બે ગ્રહોનો વિચાર કરવો જોઈએ, સૂર્યની સ્થિતિથી પતિનું બળ, ઉંમર, શિક્ષણ, દિશા અને પ્રેમ જેવા વિષયોનો વિચાર કરવો જોઈએ. મંગળની સ્થિતિથી પતિનું આયુષ્ય, ઉત્સાહ, સામર્થ્ય, ઈજ્જત, વ્યવસાય, ઉન્નતિ, આદિનો વિચાર કરવો જોઈએ. સૂર્ય-શનિથી દૂષિત હોય તો પતિ વધુ ઉંમરનો, દુર્બળ, રોગી, નિર્દય, દુષ્ટ મેળે છે. આવો પાશ્વ્યાત્ય જ્યોતિષિઓનો મત છે. જ્યોતીષી સ્વ.હ. કાટવેના મત પ્રમાણે આવી સ્થિતિમાં વિવાહ (લગ્ન) મોડા થાય છે. પચાસ જગ્યાએ પ્રયત્ન કર્યા પછી સંબંધ પાકો થાય છે. વિવાહના સમયે પિતા દરિદ્રી હોય છે. અથવા તેના મૃત્યુ બાદ વિવાહ થાય છે. પરંતુ પતિ તરુણ હોય છે અને પ્રેમપૂર્વક રહે છે. વિવાહ બાદ પિતાની પ્રગતિ થાય છે. મંગળ શનિ દ્વારા દૂષિત હોય તો એમાં યુતિ, કેન્દ્ર, દ્વિર્દાદશ અથવા પ્રતિયોગ હોય, યા મંગળથી ચોથે, આઠમે, બારમે શનિ હોય તો અશુભ ફળ મળે છે. વિધવા થવું, પતિથી વિભક્ત થવું, સંતતિ ન થવી આદિ ફળ મળે છે. સંતતિ નહિ થાય તો પણ સંપત્તિ મળે છે. પુત્ર થતાં જ દેવાળું નીકળે છે. નોકરી છૂટી જાય છે. સસ્પેન્ડ થાય છે. લાંચ-રુશવતના અપરાધમાં ફસાય છે અને આત્મહત્યા અથવા દેશત્યાગનો વિચાર કરવા લાગે છે.

જ્યારે જન્મસ્થ મંગળ પરથી ગોચર શનિનું ભ્રમણ થાય છે ત્યારે આ ફળ મળે છે. પતિ બુદ્ધિમાન, કળાકુશળ, ઉત્સાહી હોવા છતાં પણ કંઈ કરી શકતો નથી. ૫૦મા વર્ષ સુધી સ્થિરતા પ્રાપ્ત થતી નથી. આવી કન્યાના લગ્ન બાદ પતિ બીજું લગ્ન કરી શકે છે. સૌક આવ્યા પછી ભાગ્યોદય થાય છે.

લગ્નાદિ પાંચ સ્થાનોથી અન્ય સ્થાનોમાં મંગળ હોય તો બાધક માનવામાં આવતો નથી પરંતુ શનિ દ્વારા દૂષિત હોય તો તે સ્થાનોમાં પણ આવાં અશુભ ફળ મળે છે.

જે કન્યાની કુંડળીમાં શનિ-મંગળનો અશુભ યોગ છે, અથવા ચોથા સ્થાનમાં શનિ છે અથવા ધન, ચોથા યા સાતમામાં પાપગ્રહ છે. તેનાં લગ્ન નથી થતાં, અથવા થાય તોપણ સંસાર સુખ મળતું નથી. અથવા વૈધવ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. આવી કન્યાના વરની કુંડળીમાં શુક અને શનિનો અશુભ યોગ હોવો જોઈએ. યુતિ, પ્રતિયુતિ અથવા દ્વિર્દ્વિદશક યોગ હોવો જોઈએ. આ બંનેનું જીવન ગરીબીમાં પરંતુ સમાધાનપૂર્વક વીતશે, જેવી રીતે કન્યાની કુંડળીમાં મંગળ દૂષિત હોય તો પતિ પર અનિષ્ટ પરિણામ આવે છે. તેવી રીતે પતિની કુંડળીમાં શુક દૂષિત હોય તો પત્ની પર અનિષ્ટ પરિણામ હોય છે. એટલા માટે આવા બંને અશુભ યોગો ભેગા આવવાથી સુખમય જીવન વીતે છે. એટલે લગ્ન બાબતમાં કેવળ મંગળ ઉપર આધાર ન રહેવો જોઈએ. સૂર્ય અને શનિના સંબંધ જોવા જરૂરી છે. વર અને કન્યાની જન્મ પત્રિકાઓનો વિચાર અલગ અલગ કરવો જોઈએ. આયુષ્યનો વિચાર મુખ્યત્વે કરવો જરૂરી છે. મંગળ દોષનો નિર્ણય કરીએ તે પહેલાં મંગળ કયા સ્થાનમાં છે. કઈ રાશિમાં છે, કયા સ્થાનનો માલિક છે, કયા ગ્રહ સાથે યુતિમાં છે તથા ગ્રહની દૃષ્ટિમાં છે. તથા સાતમા સ્થાને મંગળ કઈ રાશિનો છે તથા સાતમા સ્થાનનો માલિક કયો ગ્રહ કઈ રાશિમાં છે. વગેરે તપાસીને દોષ જોઈ શકાય. નીચેના મુદ્દાઓ દર્શાવેલ હકીકતો ધ્યાનમાં લઈ મંગળના દોષનો નિર્ણય લેવો જોઈએ.

(૧) લગ્નમાં મેષ, ચોથામાં વૃશ્ચિક, સાતમામાં મકર, આઠમામાં કર્ક તથા બારમામાં ધનરાશિ હોય તો આ મંગળ વૈધવ્ય યોગ તથા દ્વિભાર્યયોગ કરતો નથી.

(૨) જન્મ સમયે જન્મલગ્નથી યા ચંદ્રલગ્નથી સાતમા સ્થાનમાં શુભગ્રહ હોય અથવા સાતમા ભાવનો સ્વામી બેઠો હોય તો દોષ થતો નથી.

(૩) જો મંગળ સ્વક્ષેત્રી બંનેની કુંડળીમાં હોય તો ભૌમદોષ થતો નથી.

(૪) વરકન્યા બંનેમાં એકમાં મંગળનો દોષ હોય અને બીજાના લગ્નથી સાતમે, લગ્નથી ચોથે, આઠમે અને બારમે શનિ રહે તો મંગળ દોષ નથી થતો. આ રીતે રાહુ કેતુના રહેવાથી પણ મંગળ દોષ થતો નથી.

(૫) કેન્દ્રમાં અથવા ત્રિકોણમાં શુભગ્રહ હોય અને ૩, ૬, ૧૧માં પાપગ્રહ હોય તો દોષ નથી. સપ્તમાધીશ સાતમે હોય તો દોષ દૂર થાય છે.

(૬) જો શનિદેવ એક, ચાર, સાત, આઠ અને બારમા સ્થાનમાં હોય તો મંગળનો દોષ ટકતો નથી.

(૭) મંગળ અસ્તનો હોય તથા વક્રી હોય તો મંગળનો દોષ રહેતો નથી.

(૮) વર-કન્યાની મિત્ર રાશિ હોય તથા ૩૦થી વધારે ગુણ મળે તો મંગળ દોષ નાબૂદ થાય છે.

(૯) પુરુષ અને સ્ત્રીની કુંડળીમાં મંગળ હોય ત્યાં જ એકબીજાની કુંડળીમાં પાપગ્રહ શનિ, મંગળ, રાહુ, કેતુ હોય તો દોષ લાગતો નથી.

(૧૦) બળવાન ગુરુ, શુક કેન્દ્રમાં હોય, જેવા કે ગુરુ, કર્ક, ધન, મીનનો તથા શુક, વૃષભ, તુલા તથા મીનનો હોય તો કુજદોષ લાગતો નથી.

(૧૧) જો પુરુષની કુંડળીમાં છઠ્ઠા, સાતમા, આઠમા સ્થાનમાં મંગળ, રાહુ, શનિ હોય તો સ્ત્રીની કુંડળીમાં મંગળનો દોષ રહેતો નથી.

(૧૨) જો પુરુષ અને સ્ત્રીની બંને કુંડળીમાં મંગળ હોય તો દોષ રહેતો નથી.

(૧૩) જો જન્મ કુંડળીમાં પહેલા સ્થાનમાં મિથુન કે કન્યાનો, ચોથા સ્થાનમાં મેષ તથા વૃશ્ચિકનો, સાતમામાં કર્ક તથા મકરરાશિનો, આઠમામાં ધન તથા મીનનો, બારમા સ્થાને મંગળ હોય તેની અસર નાબૂદ થાય છે.

(૧૪) કર્ક તથા સિંહ લગ્નમાં મંગળ કેન્દ્ર તથા ત્રિકોણમાં રાજયોગ કારક છે. આનાથી દોષ લાગતો નથી.

(૧૫) સિંહ તથા કુંભરાશિનો મંગળ દોષને સામાન્ય બનાવે છે.

(૧૬) ચંદ્ર-મંગળની યુતિ તથા શુક-મંગળની યુતિ એક, ચાર, સાત, આઠ તથા બારમા સ્થાને મંગળ દોષને સામાન્ય બનાવે છે.

(૧૭) મંગળ-ગુરુની યુતિ હોય તથા દૃષ્ટિ હોય તથા ગુરુ કેન્દ્રમાં પહેલા, ચોથા, સાતમા અને દશમા સ્થાનમાં હોય તો મંગળદોષ રહેતો નથી.

(૧૮) જ્યારે ગુરુ તથા શુક નીચના હોય તો મંગળના દોષમાં વધારો કરે છે.

(૧૯) સાતમા સ્થાનમાં અશુભ ગ્રહ હોય અને મંગળની દૃષ્ટિ હોય તો તે પણ કષ્ટદાયક મનાય છે.

(૨૦) નીચના મંગળ સાથે રાહુ તથા શનિની દૃષ્ટિ તથા યુતિ અશુભ ગણાય છે.

(૨૧) સાતમાનો માલિક અશુભ હોય, દૃષ્ટિદોષ હોય, શત્રુ સ્થાનમાં હોય, નીચનો હોય, કારક હોય તો મંગળ કરતાં વધુ દોષ થાય છે.

બુધદેવતા

સૌમ્યોદહ - મુખ પીતવર્ણ મગધશ્ચાત્રેય-ગોત્રોદ્ભવો
 બાણેશાનદિશઃ સુહૃચ્છનિભૃગુઃ શત્રુઃ સદા શીતગુઃ ।
 કન્યા યુગ્મપતિર્દશાષ્ટ-ચતુરઃ પઙ્કનેત્રકઃ શોભનો
 વિષ્ણુઃ પૌરુષદેવતે શશિસુતઃ કુર્યાત્ સદા મંગલમ્ ॥

બુધ દેવતાના પિતાનું નામ ચંદ્રમા અને માતાનું નામ તારા છે. (અથર્વવેદ ૫/૭/૨) બ્રહ્માએ એનું નામ બુધ એટલા માટે રાખ્યું કે, એની બુદ્ધિ બહુ જ ગંભીર છે. (શ્રીમદ ભાગવત ૮/૧૪/૧૪). એ બધા શાસ્ત્રોમાં પારંગત, હસ્તી શાસ્ત્રનો પ્રવર્તક, સૂર્ય સમાન તેજસ્વી અને ચંદ્રમા સમાન કાન્તિમાન છે. (મત્સ્યપુરાણ ૨૪/૧-૨) બ્રહ્માએ બ્રહ્મર્ષિઓની સાથે બુધદેવતાને ભૂતળના રાજ્ય પર અભિષિક્ત કર્યો અને ગ્રહ પણ બનાવી દીધો.

(મત્સ્ય પુ. ૨૪/૧૦)

બુધનો વિવાહ શ્રાદ્ધદેવ મનુની પુત્રી ઈલાની સાથે થયો. ઈલાથી પુરુરવા નામના વિખ્યાત ધર્માત્મા પુત્રનો જન્મ થયો. તેમણે ૧૦૭ થી અધિક અશ્વમેધ યજ્ઞ કર્યા હતા. આ રીતે ચંદ્રવંશનો વિસ્તાર થતો ચાલ્યો.

બુધ ઘણું કરીને મંગળ જ કરનારો છે. પરંતુ જ્યારે એ સૂર્યની ગતિનું ઉલ્લંઘન કરે છે ત્યારે આંધી-પાણી અને દુષ્કાળનો ભય પ્રાપ્ત થાય છે.

એક ગ્રીક કથા અનુસાર ગ્રહમંડળનો રાજા સૂર્યએ ચંદ્રપુત્ર રાજકુમાર બુધને સુરગુરુ બૃહસ્પતિનો દૂત નિયુક્ત કરીને તેને વક્તૃત્વ શક્તિ તથા ઊડવાની શક્તિ અને ગતિ પ્રદાન કરી છે. તથા બુદ્ધિ, આરોગ્ય, કાયાકલ્પ તથા પુનર્જીવન આપનારો માન્યો છે.

નવગ્રહ મંડળમાં બુધને 'રાજકુમાર'નું પદ આપવામાં આવેલ છે. તે બુદ્ધિનો અધિષ્ઠાતા છે. એ સમય-સમય પર અસ્ત, માર્ગી, તથા વક્રી થતો રહે છે.

વર્ણ :- બુધનો વર્ણ કરેણના કૂલ જેવો પીળો છે. (મત્સ્ય પુ. ૮૪/૪.) અન્ય મતે બુધનો રંગ દુર્વા (દરોઈ)ના જેવો લીલો છે.

વાહન :- બુધ દેવતાનો રથ શ્વેત અને પ્રકાશથી દીપ્ત છે. એમાં વાયુના સમાન વેગવાળા પીળા રંગના દસ ઘોડા જોડેલા છે. તેમનાં નામ - શ્વેત, પિશંગ, સારંગ, નીલ, પીત, વિલોહિત, કૃષ્ણ, હરિત, પૃષ્ઠ અને પૃષ્ઠિ છે. (મત્સ્ય પુ. ૧૨૭/૧૦૩) સિંહ પર એની સવારી છે. (મત્સ્ય પુ. ૮૪/૪)

☆ બુધનું ધ્યાન:

પિતમાલ્યામ્બરધિરઃ કર્ણિકારસમદ્યુતિઃ ।

खड्गचर्मगदापाणिः सिंहस्थो वरद बुधः ॥ (मत्स्य पु. ૬૪/૪)

- બુધ પીળા રંગની પુષ્પમાળા અને વસ્ર ધારણ કરે છે. તેમની શરીર કાન્તિ કરેણા ફૂલ જેવી છે. તે પોતાના ચાર હાથોમાં ક્રમશઃ તલવાર, ઢાલ, ગદા અને વરદ મુદ્રા ધારણ કરી...સિંહ ઉપર સવારી કરે છે.

☆ **બુધના અધિદેવતા (વિષ્ણુ):** અપ્રત્યેક બ્રહ્માંડના સંચાલક ત્રણ દેવતા હોય છે. પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ત્રિદેવના રૂપમાં અવતાર ધારણ કરે છે.

ભગવાન વિષ્ણુ બુધના અધિદેવતા અને પ્રત્યધિદેવતા છે. ઐતરેય બ્રાહ્મણમાં બધા દેવતામાં વિષ્ણુને શ્રેષ્ઠ માનવામાં આવ્યા છે. (ઐત. બ્રા. ૧/૧) આ વાતને સમર્થન આપતાં મહાભારતમાં કહ્યું છે કે-‘વાસુદેવ મહાન છે અને સર્વ દેવતાઓના દેવતા છે, એનાથી વધીને કોઈ નથી.’ (ભીષ્મ. ૬૭/૨) વિષ્ણુ ભગવાન સર્વભૂતમય છે અને સર્વના આત્મા છે. સૃષ્ટિના આરંભમાં એમણે જ વાયુ, તેજ, જળ આદિ તત્ત્વોની સૃષ્ટિ રચી. એમણે મનથી સરસ્વતી દેવી અને વેદોની રચના કરી છે. સૃષ્ટીના આરંભમાં એમણે સમસ્ત લોકો, ઋષિઓ અને દેવતાઓને ઉત્પન્ન કર્યા (મહા. ભીષ્મ. ૬૭/૩-૭)

એ વિષ્ણુ ભગવાનની નાભિથી કમળરૂપ બ્રહ્માંડ ઉત્પન્ન થયું, તેનાથી બ્રહ્મા અને બ્રહ્માથી તમામ પ્રજા ઉત્પન્ન થઈ (મહા. ભીષ્મ. ૬૭/૧૮). મુખ્ય પંચદેવમાં વિષ્ણુનું પણ મહત્ત્વનું સ્થાન છે.

☆ બુધ વિશે વિશિષ્ટ માહિતી :

બુધ સૌર મંડળનો સૌથી નાનો ગ્રહ છે, એની સામાન્ય ચાલ ૩૦ માઈલ પ્રતિ સેકન્ડ માનવામાં એવી છે. એ સ્થૂળ રૂપમાં ૨૫ દિવસ સુધી એક રાશિમાં સંરક્ષણ કરે છે. સૂર્યની પ્રદક્ષિણા કરવામાં એને લગભગ ૮૮ દિવસ લાગે છે.

આધુનિક વૈજ્ઞાનિકોના મતાનુસાર બુધ પર કોઈપણ પ્રકારનું વાતાવરણ નથી. એ જેમ જેમ સૂર્યથી દૂર તથા પૃથ્વીથી નજીક આવતો જાય છે, તેમ તેમ એનું તાપમાન ઘટતું રહે છે.

એની સ્વરાશિઓ મિથુન અને કન્યા છે. એ કન્યા રાશિના ૧૫ અંશ સુધી ઉચ્ચસ્થ, મીન રાશિમાં નીચસ્થ તથા કન્યારાશિના ૨૬ અંશ સુધી ત્રિકોણસ્થ માનવામાં આવે છે.

બુધ કોઈ શુભસ્થાન (૨,૪,૬,૮,૧૦,૧૧) પર હોય, પરંતુ વિદ્વસ્થાનો (૫,૩,૯,૧,૮,૧૨) પર કોઈ ગ્રહ ચંદ્ર રહિત હોય તો, બુધનું શુભ ફળ પણ અશુભતામાં પરિવર્તિત થઈ જાય છે.

બુધ મિથુન, કન્યા તથા ધનરાશિ, બુધવાર પોતાનો વર્ગ અને ઉત્તરાયણમાં બળવાન થાય છે.

આ બુધ નપુંસક ગ્રહ છે. તે મસ્તકથી વણિક તથા જાતિથી શૂદ્ર માનવામાં આવે છે.

યાદ રાખવું જરૂરી છે કે, બુધ ચંદ્રનો પુત્ર છે. ચંદ્ર અર્થાત્ પિતા પુત્ર બુધની સાથે મિત્રતા રાખે છે, પરંતુ બુધ પોતાના પિતા ચંદ્ર સાથે શત્રુભાવ રાખે છે.

એને ચોથા ભાવનો કારક માનવામાં આવ્યો છે. તથા એના દ્વારા ભાઈ, મિત્ર, મામા, કાકા, ભત્રીજા, વિદ્યા, બુદ્ધિચાતુર્ય આદિના સંબંધમાં વિશેષ રૂપે વિચાર કરવામાં આવે છે.

જન્મકુડળીમાં બુધ જે ભાવમાં બેઠો હોય ત્યાંથી ત્રીજા અને દશમા ભાવને એકપાદ દૃષ્ટિથી, પાંચમા અને નવમા ભાવને દ્વિપાદ દૃષ્ટિથી, ચોથા તથા આઠમા ભાવને ત્રિપાદ દૃષ્ટિથી તથા સાતમા ભાવને પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જુએ છે.

બુધ જો શુભથી યુક્ત હોય તો શુભ અને અશુભ ગ્રહથી યુક્ત હોય તો અશુભ માનવામાં આવે છે. એકલા બુધની ગણના શુભ ગ્રહમાં કરવામાં આવે છે.

સૂર્ય, શુક્ર, રાહુ તથા કેતુ - આ ચાર ગ્રહ બુધના નૈસર્ગિક મિત્ર છે. ચંદ્રમા શત્રુ છે. મંગળ, ગુરુ તથા શનિ સમભાવ રાખે છે.

બુધ પ્રસન્ન મુદ્રાયુક્ત, ક્ષીણ, શરીરનો, હાસ્ય - વ્યંગપ્રિય, સ્પષ્ટવક્તા, મિત્ર સ્વભાવ તથા દુર્વાદળની માફક હરિત (લીલા) રંગનો ગ્રહ છે. એ ઉત્તર દિશાનો વાસી છે. એનું પ્રભાવક્ષેત્ર વિંધ્યાચળથી ગંગાનદી સુધી છે અને એ પંડિતો તથા બુદ્ધિમાનોના સમાજમાં નિવાસ કરે છે.

☆ બુધનું આધિપત્ય :

બુધને 'કાળ-પુરુષ'ની વાણી માનવામાં આવે છે.

બુધ મુખ્યત્વે વ્યવસાયનો પ્રતિનિધિ છે. સાક્ષી, કાનૂન, ચિકિત્સા આદિ સંબંધમાં પણ એના દ્વારા વિચાર કરવામાં આવે છે.

તાર-ટપાલ વિભાગ, વીમાનું કામ, મૂર્તિકલા, ઉચ્ચસ્તરીય તર્ક અને પ્રતિભાના સર્વ કાર્ય એના આધિન માનવામાં આવ્યાં છે.

કૂટ નીતિજ્ઞ, તાર્કિક, મહાન પ્રતિભાશાળી જ્યોતિષી, લેખક, સંપાદક, પ્રકાશક, યુક્તિ કુશળ પંડિત, વૈજ્ઞાનિક, વ્યવસાયી, ગણિતજ્ઞ, અધ્યાપક, અભિનેતા, ખેલાડી, એન્જિનિયર, એકાઉન્ટન્ટ, શિલ્પજ્ઞ આદિ બુદ્ધિજીવી વર્ગના લોકો એના અધિકાર ક્ષેત્રમાં આવે છે.

સુગંધિત તેલ, ખાંડ, કપૂર, ચાંદી, મગ, હાથી દાંત, પન્નારત્ન, મિશ્રિત રસ તથા કીડાભૂમિ આદિ પદાર્થો પર બુધનું આધિપત્ય છે.

હાથ, પગ, ત્વચા, શ્વાસ, મુખ, નાસિકા, વાણી, સ્નાયુ, નાડી કંપન, રક્તહીનતા આદિ પર તેમજ મનુષ્ય શરીરમાં ખભાથી લઈને ગળા સુધી બુધનું અધિકાર ક્ષેત્ર છે. એના અશુભ હોવાથી ઉક્ત અંગો સંબંધિત રોગ, મૂકત્વ, અતિભ્રમ, રક્તાશ્પતા, ધમની વિકાર, શિરદર્દ, દમ, કોઢ, ઉદર રોગ, ગુપ્ત રોગ, સંગ્રહણી, મંદાગ્નિ, શૂલ, નેત્ર રોગ, વાયુવિકાર દોષો ઉત્પન્ન થાય છે.

☆ બુધનો પ્રભાવાવધિ :

બુધ કોઈપણ રાશિમાં પહોંચવાના ૭ દિવસ પૂર્વથી પોતાનું ફળ આપવાની શરૂઆત કરી દે છે, તથા સંપૂર્ણ રાશિભોગ કાળ સુધી એકસરખો પ્રભાવશાળી (ફળદાયક) બની રહે છે.

મુખ્યત્વે બુધ ઘણું કરીને ૩૨ થી ૩૫ વર્ષની અવસ્થામાં જાતકના જીવનમાં પોતાનો શુભ અથવા અશુભ પ્રભાવ પ્રગટ કરે છે.

☆ બુધનો રાશિગત પ્રભાવ :

સંક્ષિપ્તમાં બુધનો રાશિગત પ્રભાવ નીચે મુજબ છે.

મેષ :- મેષ રાશિમાં બુધ જાતકને ચતુર, અધર્મી, અનુશાસનહીન, જુગારી, દારૂડિયો, નિંદ્રાસ્ત્રીવાળો, તેમજ પરધન હરનારો બનાવે છે.

વૃષભ :- વૃષભ રાશિનો બુધ જાતકને પ્રસન્નચિત્ત, તાર્કિક, ઉદાર, હઠાગ્રહી, ગુરુભક્ત, ઉપદેશક, અધ્યયનશીલ, બહુસંતૃપ્તિવાન, તથા સ્ત્રીઓની મિત્રતા કરનારો બનાવે છે.

મિથુન :- બુધ મિથુન રાશિમાં હોય તો જાતક શાસન, વાયાળ, કળાપ્રિય, સંગીતપ્રિય, મધુરભાષી, વિદ્વાન, વ્યવસાયી અને ઉપદેશક થાય છે. તે પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ, સંશોધક, ચતુર, ધૂર્ત અને પરિવર્તન પ્રેમી થાય છે.

કર્ક :- કર્ક રાશિમાં બુધવાળો જાતક યાત્રાપ્રેમી, મિલનસાર, વિનોદી, કળાપ્રેમી, તીવ્ર બુદ્ધિશાળી, કામી, સ્ત્રીને વશ થનાર થાય છે. પુરુષ જાતક પોતાનાથી મોટી ઉંમરની સ્ત્રી સાથે તથા સ્ત્રી જાતક પોતાનાથી ઓછી ઉંમરના પુરુષ સાથે ગુપ્ત સંબંધ રાખે છે. મિત્રો અને ભાઈભાંડુઓનું અહિત વિચારનારો, પાણીની પેદાશનો ધંધો કરનાર થાય છે.

સિંહ :- બુધ સિંહ રાશિમાં હોય તો જાતક ઉગ્ર પ્રકૃતિનો દંભી, પ્રભાવશાળી, મિત્રવાળો, સંતાન-સુખી, કળાપ્રેમી, સજ્જન, અલ્પ ધનવાળો અને સ્ત્રી-દ્રેષી થાય છે.

કન્યા :- બુધ કન્યા રાશિનો હોય તો જાતક નિર્ભય, ક્ષમાશીલ, કલ્પનાશીલ, સત્કર્મરત, બુદ્ધિમાન, અન્વેષક, વાકપટુ, સાહિત્યપ્રેમી, લેખક, ગણિતજ્ઞ, ગુણવાન, દાની અને યશસ્વી થાય છે.

તુલા :- તુલા રાશિમાં બુધવાળો જાતક વ્યવહાર કુશળ, સજ્જન, ન્યાયપ્રિય, રાજનિતિજ્ઞ, દાર્શનિક અને કાયદો જાણનાર થાય છે.

વૃશ્ચિક :- બુધ વૃશ્ચિક રાશિમાં હોય તો જાતકને શંકાશીલ, સ્વાર્થી, અવિશ્વાસુ, રોગી, ચાલાક તથા જીવનમાં અનેકવાર દગાનો અને મુશ્કેલીઓનો સામનો કરનાર થાય છે.

ધન :- બુધ ધન રાશિમાં હોય તો જાતક વ્યવહાર કુશળ, વિદ્વાન, સ્નેહી, ઉદ્યમી, સ્વપરિશ્રમથી ભાગ્યોદય કરનારો અને સન્માન પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે.

મકર :- મકર રાશિમાં બુધ હોય તો જાતક શિલ્પકળાપ્રેમી, મિતવ્યયી, પરિશ્રમી, સ્વાર્થરહિત, પરહિત કરનારો અને એકાન્તપ્રેમી થાય છે.

કુંભ :- બુધ કુંભરાશિ જાતકને અભિમાની, આલોચક, વિદ્વાન તથા મિત્રોથી સુખ પ્રાપ્ત કરનાર બનાવે છે.

મીન :- મીન રાશિનો જાતક પોતાની પત્નીને ક્યારેક દગો કરે છે અને પત્ની પતિને દગો કરે છે. તે યાત્રાપ્રિય, મંદબુદ્ધિનો, ઉગ્ર સ્વભાવી, વિષયી તથા ગપ્પાબાજ પરંતુ ચારિત્રવાન બનાવે છે.

☆ બુધનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ :

જન્મકુંડળીના વિભિન્ન ભાવોમાં સ્થિત બુધનો દોષ પૂર્ણ પ્રભાવ નીચે મુજબ છે.

૧. જો જન્મ લગ્ન મિથુન અથવા કન્યા હોય તો બુધ શુભ ફળ આપતો નથી.
૨. જો બુધ મીન રાશિમાં હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.
૩. અશુભ બુધ પોતાની દશા અથવા અન્તર્દશામાં અશુભ ફળ આપે છે.
૪. બારમા ભાવનો બુધ જાતકને આળસુ બનાવે છે.
૫. આઠમા ભાવનો બુધ જાતકને માનસિક રૂપમાં દુઃખી રાખે છે.
૬. જો બુધની સાથે મંગળ, શનિ, રાહુ અથવા કેતુની યુતિ હોય તો અશુભદાયક બને છે.
૭. જો બુધ લગ્ન, બીજા, ચોથા, પાંચમા, સાતમા, નવમા, દશમા અથવા અગિયારમા ભાવનો સ્વામી થઈને પોતાનાથી છઠ્ઠા સ્થાનમાં બેઠો હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.
૮. જો બુધ છઠ્ઠા, આઠમા અથવા બારમા ભાવમાં બેઠો હોય તો અશુભ ફળકારક મનાય છે.
૯. જો બુધ કોઈ શ્રેષ્ઠભાવનો સ્વામી થઈને પોતાના ભાવથી આઠમા સ્થાનમાં બેઠો હોય તો અશુભ થાય છે.
૧૦. છઠ્ઠા ભાવનો બુધ જાતકને રોગી, આળસુ તથા કલહપ્રિય બનાવે છે.
૧૧. જો બુધ શત્રુગ્રહો દ્વારા દૃષ્ટ હોય તો અશુભ ફળકારક હોય છે.
૧૨. જો બુધ (ક) દ્વિતીયેશ થઈને નવમા ભાવમાં, (ખ) તૃતીયેશ થઈને દશમ ભાવમાં, (ગ) ચતુર્થેશ થઈને અગિયારમા ભાવમાં, (ઘ) સપ્તમેષ થઈને બીજા ભાવમાં, (ઙ) નવમેશ થઈને ચતુર્થ ભાવમાં અથવા (ચ) એકાદશેશ થઈને છઠ્ઠા ભાવમાં બેઠો હોય તો જાતકને અશુભફળ આપે છે.

બુધ વિશે વધુ માહિતી :-

બુધદેવતા આશ્લેષા, જ્યેષ્ઠા, રેવતી, રોહિણી, હસ્ત અને શ્રવણ નક્ષત્રો પર શુભ ફળ આપે છે. તથા આર્દ્રા, સ્વાતિ, પુષ્ય, અનુરાધા, ચિત્રા, મઘા અને મૂળ નક્ષત્ર પર અશુભ ફળકારક છે.

આ ગુરુ તથા ચંદ્રમાની સાથે બેસીને શુભફળ તથા શુકની સાથે મિશ્રિત ફળ આપે છે. રાહુ, કેતુ, શનિ તથા મંગળની સાથે હોવાથી અશુભ ફળ આપે છે. ચોથા ભાવમાં હોવાથી બુધ નિષ્ફળ થઈ જાય છે. બુધનો શુકની સાથે રાજસ્વી તથા ચંદ્રમાની સાથે શત્રુવત્ વ્યવહાર માનવામાં આવે છે.

ભૌગોલિક દૃષ્ટિથી, પૃથ્વીના પર્યાવરણ પર બુધ ગ્રહનો ઘણો મોટો પ્રભાવ પડે છે. જ્યારે એ સૂર્યની ગતિનું ઉલ્લંઘન કરે છે ત્યારે પૃથ્વીના પર્યાવરણમાં અનેક પ્રકારની વિસંગતિઓ ઉત્પન્ન થાય છે. એવા સમયે ખગોળવેતાઓ અને મૌસમ-વૈજ્ઞાનીઓ પૃથ્વી પર આંધી-તોફાન, અતિવૃષ્ટિ અથવા દુષ્કાળની આશંકા વ્યક્ત કરવા માંડે છે. પોતાના વિકિરણીય પ્રભાવથી બુધ ફક્ત માનવ સૃષ્ટિને નહિ પરંતુ પક્ષી જગતને પણ બહુ પ્રભાવિત કરવા લાગે છે.

જ્યારે બુધ પૂર્વમાં અસ્ત થશે, તો ૩૨ દિવસો પછી પશ્ચિમમાં ઉદિત થશે. ઉદિત થવાના ૩૨ દિવસ પછી તે વક્રગતિથી ચાલવા લાગે છે, વક્રી થયા પછી ચાર દિવસ પછી એ પશ્ચિમ દિશામાં અસ્ત થઈ જાય છે. અસ્ત થવાના ૧૬ દિવસ પછી ફરી પૂર્વમાં ઉદિત થઈ ઉદય થવાના ચાર દિવસ વક્રી માર્ગે રહીને (યોગ્ય માર્ગ પર અગ્રેસર) અને તેના ૩૨ દિવસ બાદ ફરીથી પૂર્વમાં અસ્ત થઈ જાય છે.

ગુરુદેવતા

जीवश्चाङ्गिरगोत्रजोत्तरमुखो दीर्गोत्तरा संस्थितः

पीताडश्वत्थ-समिद्ध-सिन्धुजनितश्चापोऽथ मीनाधिपः ।

सूर्येन्दु-क्षितिज-प्रियो बुध सितौ शत्रुसमाश्चापरे

सप्ताङ्गद्विभवः शुभः सुरगुरुः कुर्यात् सदा मंगलम् ॥

કર્દમ ઋષિની ત્રીજી પુત્રી શ્રદ્ધાનાં લગ્ન અંગિરાઋષિ સાથે થયાં હતાં.. તેના ગર્ભથી બૃહસ્પતિનો જન્મ થયો હતો. બૃહસ્પતિ દેવતાઓના ગુરુપદ પર અભિષિક્ત છે, એટલે એને ગુરુ પણ કહેવામાં આવે છે. ગુરુ, સુરાચાર્ય, મંત્રી, વાયસ્પતિ, દૈવેન્ય, ઇજ્ય, અમરમંત્રી, અંગિરા, અંગીરસ, આર્ય, જીવ, સુરગુરુ, સૂરિ, દેવગુરુ જેવાં અન્ય નામોથી પણ તે ઓળખાય છે.

પોતાનાં પ્રકૃષ્ટ જ્ઞાનથી દેવતાઓને તેમનો યજ્ઞભાગ તેઓ પ્રાપ્ત કરાવે છે. અસુર યજ્ઞમાં વિઘ્ન નાંખીને દેવતાઓને ભૂખા મારવાનું ઇચ્છતા હતા. આવી સ્થિતિમાં દેવગુરુ રક્ષોઘ્ન મંત્રોના પ્રયોગથી દૈત્યોને દૂર ભગાડી મૂકતા હતા. આવી રીતે દેવતાઓને યજ્ઞ ભાગ મળ્યા કરતો હતો. (ઋક્. ૨/૨૩/૨).

સ્કંદપુરાણમાં કથા છે કે- બૃહસ્પતિ પોતાના અભ્યુદયને માટે પ્રભાસતીર્થમાં જઈ ઘોર તપ કરવા લાગ્યા. એમની પરાભક્તિથી ભગવાન શંકર પ્રસન્ન થઈ ગયા, તેમણે વરદાન આપ્યું કે, તમે દેવતાના પૂજ્ય ગુરુ થશો અને ગ્રહત્વ પણ પ્રાપ્ત કરશો. બૃહસ્પતિ (ગુરુ) પોતે સુંદર છે, અને એમનો આવાસ પણ બહુ જ સુંદર છે (ઋક્ ૭/૮૭/૭). એ વિશ્વ માટે વરણીય છે. (ઋક્. ૭/૮૮/૪). વાંછિત ફળ આપીને સંપત્તિ અને બુદ્ધિથી પણ તે સંપન્ન કરે છે. એ આરાધકોને સન્માર્ગ પર ચલાવે છે અને તેમની રક્ષા પણ કરે છે. શરણાગત વત્સલતા તેઓમાં કૂટી કૂટીને ભરવામાં આવી હોય એમ લાગે છે.

વર્ણ :- ગુરુ (બૃહસ્પતિ) દેવતાનો વર્ણ પીળો છે. (મત્સ્ય પુ. ૮૪/૫).

વાહન :- દેવગુરુનું વાહન રથ છે. એ સુખદાયક અને સૂર્યસમાન ભાસ્વર છે. (ઋક્. ૭/૮૭/૬). એનો રથ સોનાનો છે. એમાં વાયુ સમાન વેગવાળા પીળા રંગના આઠ ઘોડાઓ જોડેલા રહે છે.

આયુધ :- ગુરુ - બૃહસ્પતિનું આયુધ સુવર્ણનિર્મિત દંડ છે. (ઋક્. ૭/૮૭/૭).

પરિવાર :- દેવગુરુ બૃહસ્પતિની એક પત્નીનું નામ શુભા અને બીજીનું નામ તારા છે. શુભાથી સાત કન્યાઓ ઉત્પન્ન થઈ ભાનુમતી, રાકા, અર્ચિષ્મતી, મહામતી, મહિષ્મતી, સિનીવાલી અને હવિષ્મતી. તારાથી સાત પુત્ર તથા એક કન્યા પણ ઉત્પન્ન થઈ જેનું નામ સ્વાહા છે. મમતાથી ભારદ્વાજ નામનો એક પુત્ર છે. એના એક પુત્રનું નામ કચ પણ છે. દેવગુરુ બૃહસ્પતિના બે ભાઈ છે. મોટા ભાઈનું નામ ઉતથ્ય અને નાના ભાઈનું નામ સંવર્ત છે. (મહા ભા. આદિ. ૬૬/૫) બૃહસ્પતિની એક બહેન છે, જેનું નામ વરસી છે. એ બ્રહ્મવાદિની અને યોગપરાયણા છે. એના પતિનું નામ પ્રભાસ-વસુ છે.

બૃહસ્પતિના અધિદેવતા બ્રહ્મા અને પ્રત્યધિદેવતા ઇન્દ્ર છે. એમની પ્રતિમાનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે.

देवदैत्यगुरु तद्वत् पीतश्चेतो चतुर्भुजौ ।

दण्डिनौ वरदौ कार्यो साक्षसूत्रकमण्डलू ॥ (મત્સ્ય પુ. ૧૫/૫)

- દેવતાઓ અને દૈત્યોના ગુરુ બૃહસ્પતિ અને શુકની પ્રતિમાઓ કમશ: પીત અને શ્વેત વર્ણની બનાવવી જોઈએ. તેમના ચાર હાથોમાં દંડ, રુદ્રાક્ષની માળા, કમંડળ અને વરદમુદ્રા સુશોભિત રહે છે.

☆ બૃહસ્પતિ-ગુરુના અધિદેવતા (બ્રહ્મા) :

ભગવાન વિષ્ણુના નાભિકમળથી બ્રહ્માજીનો પ્રાદુર્ભાવ થયો. બ્રહ્માએ રુદ્ર, મનુ, દક્ષ, મરીચિ, આદિને પ્રગટ કર્યા. મરીચિથી કશ્યપ થયા અને કશ્યપથી ઇન્દ્રાદિ દેવતાઓની ઉત્પત્તિ થઈ (મહા. આદિ. ૧/૩૨-૩૩) એટલા માટે બ્રહ્મનિર્સર્વના પિતામહ માનવામાં આવે છે. બ્રહ્માએ મૌલિક સૃષ્ટિની કામના કરી; એટલા માટે એને 'ક' કહેવામાં આવે છે. (ઋક ૧૦/૧૨૧ અને સાયણ ભાષ્ય ઐત. બ્રા. ૩/૨૧). બ્રહ્માજીની ગણના સૃષ્ટિના મુખ્ય ત્રિદેવમાં થાય છે.

☆ ગુરુ વિશે વિશિષ્ટ માહિતી : ગુરુપદની ગરિમા અનુસાર બૃહસ્પતિનું વાહન હાથી પણ માનવામાં આવે છે. હાથી અર્થાત્ ગજરાજ વૈભવ સમૃદ્ધિનું પ્રતીક છે. દેવરાજ ઇન્દ્રનું વાહન પણ ઐરાવત ગજરાજ (હાથી) છે. વિશેષ સમારોહ, સરઘસ, શોભાયાત્રા આદિમાં હાથીને અલંકૃત કરીને સર્વની આગળ ચલાવવામાં આવે છે. અત્યારે તો રાજા-રજવાડા ખતમ થઈ ગયા. પરંતુ સામંતવાદી યુગમાં ઘણું કરીને તમામ રાજાઓ પાસે હાથી હતા. મોટા મોટા મઠાધીશો આજે પણ હાથીની સવારી પર નીકળે છે. વરઘોડા અને અન્ય સમારોહમાં ભાડેથી હાથીઓ મંગાવી શોભાવૃદ્ધિ કરવામાં આવે છે. હાથી ગરિમા, સમ્પન્નતા અને પ્રતિષ્ઠાનું પ્રતીક વાહન છે. નવગ્રહોમાં કેવળ દેવગુરુ બૃહસ્પતિને જ તે વાહન રૂપે પ્રાપ્ત છે. એનાથી દેવગુરુની પ્રતિષ્ઠાનો ખ્યાલ આવે છે.

નવગ્રહ મંડળમાં ગુરુને 'મંત્રી' પદ પ્રાપ્ત છે. એ પણ સમય-સમય પર વકી, માર્ગી તથા અસ્ત થતા રહે છે.

એ સૂર્યની સાથે સાત્ત્વિક, ચંદ્રમા સાથે રાજસ, મંગળ સાથે તામસ અને બુધ તથા શુક સાથે શત્રુતાપૂર્ણ વ્યવહાર સંબંધ રાખે છે.

ગુરુની ગણના શુભ ગ્રહોમાં કરવામાં આવે છે. એ બ્રાહ્મણ વર્ણનો સુખ શાંતિ અને સમૃદ્ધિનો પ્રતીક મનાય છે. એ બ્રાહ્મણ વર્ણનો હોવાના કારણે ગૌર વર્ણનો

ગ્રહ છે, પરંતુ વાસ્તવમાં એનો ગૌરવર્ણ શ્વેતાભ ન હોઈ પાળી આભાથી યુક્ત (પીતાભ) છે. એનો ભૌતિક વર્ણ પીળો છે, પરંતુ જ્ઞાન-ગરિમા અને દિવ્યતાના તેજથી તે ગૌર વર્ણનો પ્રતીત થાય છે. આ કારણે જ જપ-તપ અને પૂજનાદિમાં બૃહસ્પતિને માટે પીળા રંગની વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

આકાશ મંડળમાં બૃહસ્પતિને ધન અને મીન એ બે રાશિઓનું સ્વામીત્વ પ્રાપ્ત છે. આ બન્ને રાશિઓ સદૈવ ગુરુ ગ્રહથી નિયંત્રિત રહે છે. આનુકૂળ સ્થિતિ થતાં ધન અને મીન રાશિવાળી વ્યક્તિ ગુરુના પ્રભાવથી બહુ જ સુખ-સંપત્તિ પામે છે. એનાથી વિપરીત પરિસ્થિતિ થતાં ઉક્ત બંને રાશિઓના જાતક અત્યધિક પીડિત હોય છે. તેવી રીતે કોઈપણ રાશિની વ્યક્તિને ગુરુની અનુકૂળતા અથવા પ્રતિકૂળતાનો પ્રભાવ તરત જ અનુભવાય છે. અને માનવતાનો હિતૈષી, સંપત્તિદાયક, કોમળમતિ, અત્યધિક શુભ તથા સમસ્ત ગ્રહોમાં અત્યંત બળવાન માનવામાં આવે છે.

બૃહસ્પતિ (ગુરુ) પીત અને ગૌર વર્ણયુક્ત, સ્થૂળ શરીરનો મોટા પેટવાળો બ્રાહ્મણ ગ્રહ છે, અને વાળ અને નેત્રનો રંગ ભૂરો છે. એ ધર્મ, નીતિ, વિધિ ન્યાય તથા વિજ્ઞાન આદિનો મહાપંડિત, અત્યંત વિદ્વાન, ચતુર, પરમાર્થી, શ્વિપ્રસ્વભાવી, સત્ત્વગુણ સંપન્ન અને સમદૃષ્ટિવાળો છે.

આ ગુરુ કર્ક રાશિમાં પાંચ અંશ સુધી ઉચ્ચસ્થ, મકર રાશિમાં પાંચ અંશ સુધી નીચસ્થ અને ધનરાશિમાં મૂળ ત્રિકોણસ્થ માનવામાં આવ્યો છે.

આ કર્ક, વૃશ્ચિક, ધન, કુંભ અને મીન રાશિ, સ્વર્ગ, ગુરુવાર ઉત્તરાયણ, લગ્નમાં તથા દિવસના મધ્યમાં અધિક બળવાન હોય છે.

સૂર્ય, ચંદ્ર તથા મંગળ એ ત્રણ ગ્રહ ગુરુના નૈસર્ગિક મિત્ર છે. બુધ તથા શુક્ર શત્રુ છે. શનિ-રાહુ તથા કેતુથી આ સમભાવ રાખે છે.

ગુરુ જન્મ કુંડળીમાં જે ભાવમાં બેઠો હોય છે, ત્યાંથી તૃતીય ભાવ તથા દશમ ભાવને એકપાદ દૃષ્ટિથી, ચોથા તથા આઠમા ભાવને ત્રિપાદ દૃષ્ટિથી તથા પાંચમા, સાતમા અને નવમા ભાવને પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જુએ છે. ગુરુની દ્વિપાદ દૃષ્ટિ માનવામાં આવતી નથી.

આ ગ્રહ પાંચમા ભાવનો કારક મનાય છે. એના દ્વારા સંતાન, વિદ્યા, ધર્મ, લાભ, યશ, કીર્તિ, રાજ્ય સન્માન, પૌત્ર, ગૃહ, પવિત્રતા, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ આદિ વિષયોનો વિચાર કરવામાં આવે છે.

સિંહ :- ગુરુ સિંહ રાશિમાં હોય તો જાતક ઉદાર, ન્યાયી, પરોપકારી, ચતુર, ઉચ્ચ પદાધિકારી તથા અનેક મિત્રોવાળો થાય છે.

કન્યા :- ગુરુ કન્યા રાશિમાં હોય ત્યારે જાતક સહિષ્ણુ, ઉદયશીલ, વિદ્વાન, સાવધાન અને કઠણ પરિસ્થિતિનો સામનો કરનાર બને છે.

તુલા :- તુલા રાશિમાં ગુરુવાળો જાતક પ્રસન્નચિત્ત, તાર્કિક, વ્યવહાર કુશળ, સુંદર, કળા અને સાહિત્યમાં રસ લેનાર તથા સુખી ગૃહસ્થ જીવનવાળો થાય છે.

વૃશ્ચિક :- વૃશ્ચિક રાશિમાં ગુરુવાળી વ્યક્તિ અભિમાની, કપટી, ઝઘડો કરનાર, કામી, ઉત્સાહી તથા સ્ત્રીને વશ રહેનાર થાય છે.

ધન :- ધનના ગુરુવાળો જાતક ઝિંચા વિચારવાળો, પ્રભાવશાળી, દયાળુ, દાર્શનિક, વિશ્વસનીય, રમતગમતનો શોખીન અને કવિ થાય છે. તેને આકસ્મિક રીતે ધનની પ્રાપ્તિ પણ થાય છે.

મકર :- ગુરુ મકર રાશિમાં હોય તો જાતક મંદબુદ્ધિનો, પ્રવાસી, દુઃખી અને ઉતાવળિયા સ્વભાવનો હોય છે. ૪૪ વર્ષની ઉંમરે જાતક કોઈ દુર્ઘટના અથવા મોટી બીમારીનો ભોગ બને છે.

કુંભ :- કુંભ રાશિમાં ગુરુવાળો જાતક દયાળુ, ગંભીર વિચારક, સર્વનો હિતેચ્છુ તથા સુવિખ્યાત થાય છે.

મીન :- ગુરુ મીન રાશિમાં હોય તો જાતક પરોપકારી, દાતાર, શાંત, કાર્યકુશળ, મિલનસાર, રાજનીતિજ્ઞ, સાહિત્યપ્રેમી અથવા સાહિત્યકાર થાય છે.

☆ ગુરુનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ :

જન્મકુંડળીના વિભિન્ન ભાવોમાં ગુરુનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ નીચે મુજબ છે.

- (૧) જો જન્મ દિવસે ગુરુવાર અને પુષ્યનક્ષત્ર હોય તો ગુરુ અશુભ ફળ આપે છે.
- (૨) જો પુનર્વસુ, વિશાખા અથવા પૂર્વભાદ્રપદા નક્ષત્રમાં જન્મ થયો હોય અથવા જન્મકુંડળીમાં ગુરુ પૂર્વોક્ત નક્ષત્રમાં હોય તો જાતક માટે અશુભ ફળદાયક થાય છે.
- (૩) જો જન્મકુંડળીમાં ગુરુ મેષ, વૃષભ, સિંહ, વૃશ્ચિક, તુલા, મકર, અથવા કુંભ રાશિ પર સ્થિત હોય તો અશુભ પ્રભાવકારક મનાય છે.
- (૪) ગુરુ બીજા, પાંચમા, સાતમા તથા અગિયારમા ભાવમાં એકલો જ રહેલો હોય તો હાનિકર્તા સિદ્ધ થાય છે.
- (૫) ત્રીજા ભાવનો ગુરુ જાતકને મંદાગ્નિ રોગી તથા વિષયી બનાવે છે.
- (૬) ચોથા ભાવનો ગુરુ સંતાનનિરોધક થાય છે.
- (૭) છઠ્ઠા ભાવનો ગુરુ જાતકને નબળા બાંધાનો (દુર્બળ) બનાવે છે.
- (૮) ગુરુ પાંચમા, છઠ્ઠા, સાતમા અથવા આઠમા ભાવમાં બેઠો હોય તો અશુભ ફળ આપનારો છે.
- (૯) આઠમા ભાવમાં રહેલ ગુરુ જાતકને ગુપ્ત રોગી બનાવે છે અને મિત્રો દ્વારા આર્થિક હાનિકર્તા થાય છે.
- (૧૦) જો ગુરુની સાથે બુધ, ચંદ્ર, મંગળ અથવા સૂર્ય પૈકી કોઈની યુતિ હોય તો ગુરુ દોષપૂર્ણ પ્રભાવવાળો બની જાય છે.

(૧૧) બારમા ભાવનો ગુરુ જાતકને આગસુ તથા દુષ્ટ ચિત્તવાળો બનાવે છે.

(૧૨) જો ગુરુ (ક) દ્વિતીયેશ થઈને નવમા ભાવમાં, (ખ) ચતુર્થેશ થઈને અગિયારમા ભાવમાં, (ગ) સપ્તમેશ થઈને બીજા ભાવમાં, (ઘ) નવમેશ થઈને ચોથા ભાવમાં, (ઙ) દશમેશ થઈને પાંચમા ભાવમાં સ્થિત હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.

(૧૩) જો ગુરુ કોઈ શ્રેષ્ઠ ભાવનો સ્વામી થઈને પોતાના ભાવથી છૂટે, આઠમે અથવા બારમા સ્થાનમાં બેઠો હોય તો તેનું ફળ અશુભ મળે છે.

☆ ગુરુની પ્રભાવ અવધિ :

મુખ્યત્વે ગુરુ ૧૬, ૨૨ અને ૪૦ની અવસ્થામાં જાતકના જીવન પર પોતાનો શુભ અથવા અશુભ પ્રભાવ પ્રગટ કરે છે.

ગુરુ કોઈપણ રાશિમાં પહોંચવાના મધ્યકાળમાં પોતાનું પૂર્ણ શુભાશુભ ફળ પ્રદર્શિત કરે છે. એનું ગોચર ફળ રાશિ ચારથી બે માસ પહેલાં મળવાનો આરંભ થઈ જાય છે. રાશિચારની મધ્યમાં બે મહિના સુધી એનું પૂર્ણ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

ગુરુ વિશે અન્ય માહિતી :

વક્રી અસ્તનો તથા અતિચારી ગુરુ અભીષ્ટ ફળ આપતો નથી, ઉત્તરા ફાલ્ગુની, ઉત્તરાષાઢા, પુનર્વસુ, પૂર્વાભાદ્રપદ તથા વિશાખા નક્ષત્રોમાં આ ગુરુ શુભ ફળ આપનારો તથા આર્દ્રા, સ્વાતિ, શતભિષા નક્ષત્રોમાં અશુભ ફળદાયક હોય છે. લગ્નસ્થ બૃહસ્પતિને માટે ૧ લાખ દોષને દૂર કરનાર છે એવું શાસ્ત્રવચન છે.

અનિષ્ટકર ગુરુના પ્રભાવને શમન કરવા માટે ગુરુવારનું વ્રત કરવું હિતકર છે.

જો સંતાન પક્ષમાં ગુરુ અહિતકર હોય તો, ગુરુની પ્રસન્નતા માટે પિતૃઓની તિથિમાં શ્રાદ્ધ, દાન, પુણ્ય આદિ કર્મ કરવાથી બૃહસ્પતિનો પ્રભાવ દૂર થઈને ઇચ્છિત ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ચાહે ગ્રહ હો, અથવા કોઈ વ્યક્તિ અથવા વસ્તુ હો, તેના બે પક્ષ અવશ્ય હોય છે. સુખદ અને દુઃખદ (પીડાદાયક), સ્થિતિ વિશેષમાં અમૃત પણ વિષ બની જાય છે અને વિષ પણ અમૃતનું રૂપ ધારણ કરે છે. ઠીક આવી જ પ્રતિક્રિયા ગ્રહોની સ્થિતિથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે. બધા ગ્રહો ન તો પૂર્ણ રૂપથી સુખદ છે અને ન તો પીડાકારક. અત્યારે પણ કેટલાક ગ્રહો સૌમ્ય છે તો કેટલાક કષ્ટદાયક, પરંતુ સાથોસાથ તેઓ પોતાનો વિપરીત પ્રભાવ પણ રાખે છે.

ગુરુ જન્મકુંડળીના શુભસ્થાનમાં શુભસ્થિતિમાં હોય તો વ્યક્તિને અન્ય ગ્રહોની સહાનુભૂતિ, જ્ઞાન, વૈભવ, સુખ અને સન્માન પ્રદાન કરે છે. તે જો વિપરીત સ્થિતિમાં આવી જાય તો સંબંધિત વ્યક્તિને માટે અનેક પ્રકારે કષ્ટ આપનાર થાય છે. ગુરુના ગ્રહના પ્રકોપમાં વ્યક્તિને જ્વર, પ્લીહારોગ, કફ, મસ્તકવિકાર, કુટુંબદ્રોહ, શત્રુભય, વિરોધ, ભાવનાત્મક પીડા અને શ્રી-કાન્તિનો ક્ષય કરે છે.

શુક્રદેવતા

શુક્રો ભાર્ગવગોત્રજઃ સિતનિલાઃ પ્રાચીમુખઃ પૂર્વદિક્
પજ્વાક્ષો વૃષભસ્તુલાધિપ મહારાષ્ટ્રાધિપોદુમ્બરઃ ।

इन्द्राणी मधवानुभौ बुध-शनि मित्रार्क चन्द्रोरिपु
पष्ठो द्विदश-वर्जितो भृगुसूतः कुर्यात् सदा मंगलम् ॥

શુક્રાચાર્ય દાનવોના પુરોહિત છે. એ યોગના આચાર્ય છે. પોતાના શિષ્ય દાનવો પર એમની કૃપા વરસતી રહે છે. મૃત સંજીવની વિદ્યાના બળ પર તે મરેલા દાનવોને જીવતા કરે છે. અસુરોના કલ્યાણને માટે એમણે એક એવા કઠોર વ્રતનું અનુષ્ઠાન કર્યું, જેને આજ સુધી કોઈ કરી નથી શક્યું. આ વ્રતથી એમણે દેવાધિદેવ શંકરને પ્રસન્ન કરી દીધા. ઓઢરદાની (શંકર)એ વરદાન આપ્યું કે, તમે દેવતાઓને પરાજિત કરી દેશો, અને તેમને કોઈ મારી શકશે નહિ. અન્ય વરદાન આપીને એને ધનાધ્યક્ષ અને પ્રજાપતિ પણ બનાવી દીધા.

આ વરદાનના આધારે શુક્રાચાર્ય આલોક પરલોકમાં જેટલી સંપત્તિ છે તે સર્વના સ્વામી બની ગયા. માત્ર સંપત્તિ જ નહીં, શુક્રાચાર્ય તો સમગ્ર ઔષધિયો, મંત્રો અને રસોના પણ માલિક છે. (મત્સ્ય પુ. ૪૭/૬૪). એમણે પોતાની સમસ્ત સંપત્તિઓને પોતાના શિષ્ય અસુરોને આપી દીધી. (મત્સ્ય પુ. ૬૭/૬૫) દૈત્યગુરુ શુક્રાચાર્યનું સામર્થ્ય અદ્ભુત છે.

બ્રહ્માની પ્રેરણાથી શુક્રાચાર્ય ગ્રહ બનીને ત્રણે લોકના પ્રાણનું રક્ષણ કરવા લાગ્યા. ક્યારેક વૃષ્ટિ, ક્યારેક અવૃષ્ટિ, ક્યારેક ભય અને ક્યારેક અભયઉત્પન્ન એ પ્રાણીઓના યોગક્ષેમનું કાર્ય પૂર્ણ કરે છે. ગ્રહના રૂપમાં એ બ્રહ્માની સ્ત્રીપ પણ ઉપસ્થિત થાય છે. લોકોને માટે એ અનુકૂળ ગ્રહ છે. એ વર્ષા રોકનાર ગ્રહને શાંત કરી દે છે. એના અધિદેવતા ઇન્દ્રાણી અને પ્રત્યધિદેવતા ઇન્દ્ર છે.

શુક્રના અન્યનામ ભૃગુસુત, ભાર્ગવ, કાવ્ય, સિત, સૂરિ, દાનવેજ્ય, ઉશનસ, અચ્છ, આસ્ફુજિત, કવિ, દૈત્યગુરુ, સૂનુ, કાણ વગેરે છે. અંગ્રેજીમાં એને વેનસ, ઉર્ફ-ફારસી-અરબીમાં જુહરી, જુહરો કહેવાય છે.

વર્ણ :- શુક્રાચાર્યનો વર્ણ શ્વેત છે. (મત્સ્ય પુ. ૮૪/૫)

વાહન :- એના વાહન રથમાં અગ્નિ સમાન વર્ણવાળા આઠ ઘોડા જોડેલા રહે છે. રથ પર ધ્વજાઓ ફરકતી રહે છે. (મત્સ્ય પુ. ૧૨૭/૭)

આયુધ :- દંડ એનું આયુધ છે. (મત્સ્ય પુ. ૮૪/૫)

પરિવાર :- શુક્રાચાર્યની બે પત્નીઓ છે. એકનું નામ 'ગો' છે. જે પિતરોની કન્યા છે, બીજી પત્નીનું નામ જયન્તી છે, તે દેવરાજ ઇન્દ્રની પુત્રી છે. ગોથી ચાર પુત્રો થયા, ત્વષ્ઠા, વરુત્રી, શંડ અને અમર્ક. જયન્તીથી દેવયાનીનો જન્મ થયો.

☆ **શુકનું આધિપત્ય :** શુક કળા, સૌંદર્ય, મનોરંજન, કામેચ્છા, આકર્ષણ, રૂપ, વિષયવાસના, સ્ત્રી, શ્વેત અશ્વ, હાથી, નિસ્વાર્થ પ્રેમ, સાંસારિક સુખ, રાજમહિષી, વ્યવસાય, આદિ બાબતોનો અધિપતિ છે.

શરીરમાં વીર્ય, કફ, અંડાશય, ગુરુદા, મૂત્રાશય આદિ પર આધિપત્ય ધરાવે છે. સ્ત્રી સંસર્ગજન્ય રોગ, મૂત્રાશય-રોગ, પ્રમેહ, મૈથુનિક રોગ, માંસ સંબંધી રોગ-દોષ, શારીરિક બળ તથા સ્નિગ્ધતા આદિનો વિચાર શુક દ્વારા કરવામાં આવે છે. જો શુક અશુભ સ્થિતિમાં હોય તો જાતક આવા રોગોનો શિકાર બને છે.

શ્રૃંગાર પ્રસાધનો, કલાત્મક વસ્તુઓ, દ્યુતકીડા, છળ-કપટ, વિવાહ, નોકરી, હીરા, સુવર્ણ, ચાંદી, સ્ફટિક, આભૂષણ, રેશમી વસ્ત્ર, રૂ, સુગંધિત દ્રવ્ય, શ્વેત પુષ્પ, ફળ, સાકરખાંડ, ઘઉં, અંજીર, ચોખા વગેરે શુકના પ્રભાવ ક્ષેત્રમાં આવે છે.

મીઠાઈનો ધંધો, હોટલ, સૌંદર્ય પ્રસાધનોનું નિર્માણ, કવિ, સંગીતજ્ઞ, ચિત્રકાર, અભિનેતા, અન્ય લલિતકળાઓ, મનોરંજક વ્યવસાય, ભોગ-વિલાસ, આનંદવર્ધક ઘટનાઓ, સાંસારિક સુખો જેવી બાબતોનું પ્રતિનિધિત્વ શુક કરે છે. પૃથ્વીમાં દટાયેલ ધન સંબંધી વિચાર પણ શુકથી કરવામાં આવે છે.

☆ **શુકના અધિદેવતા (દેવરાજ ઇન્દ્ર) :**

દેવરાજ ઇન્દ્રની શક્તિનું કોઈ માપ નથી, જ્યારે રાહુના ઉપરાગમાં સૂર્ય, પ્રકાશહીન બની જાય છે, ત્યારે દેવરાજ ઇન્દ્ર આ અસુરને પરાજિત કરીને સૂર્યને પ્રકાશયુક્ત કરી દે છે. (ઋક. ૮/૩-૬)

સૂર્યની હાજરી ન હોય ત્યારે સૂર્ય બનીને એ પ્રકાશે છે અને ચંદ્રમા નથી હોતો ત્યારે સ્વયં ચંદ્રમા બનીને જગતને પોષણ આપે છે. આ રીતે આવશ્યકતા પડતાં પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ બનીને વિશ્વની સ્થિતિ ટકાવી રાખે છે. (મહા. વન. ૨૨૮/૮-૧૧) સંતુષ્ટ થઈ જતાં ઇન્દ્ર સમસ્ત ગ્રાણીઓને બળ, તેજ, સંતાન અને સુખ પ્રદાન તથા ઉપાસકોની સર્વકામનાઓની પૂર્તિ કરે છે. એ દુરાચારિઓને દંડ અને સદાચારીઓની રક્ષા કરે છે.

મહર્ષિ કશ્યપની પત્ની અદિતિથી એનો જન્મ થયો હતો. (મહા. આદિ. ૬૫/૧૧-૧૬) ઇન્દ્રતીર્થમાં એણે સો યજ્ઞો કર્યા હતા, એટલે એનું શતકતુ એવું એક નામ પડ્યું (મહા. શલ્ય, ૪૮/૨-૪). એ ભૂઃ, ભુવઃ, તથા સ્વઃ - આ ત્રણ લોકનો અધિપતિ છે, એમની પત્નીનું નામ શયી છે. એમના પુત્રનું નામ જયન્ત તથા પુત્રીનું નામ જયન્તી છે.

બ્રહ્માંડમાં ચાર દિવ્ય સત્તાઓ વિખ્યાત છે. તેમાં બ્રહ્માની સત્તા પછી ઇન્દ્રની સત્તા સારી માનવામાં આવે છે. એમાં ઘડપણ, શોક, થાક, આતંક, ભય આદિનો પ્રવેશ થતો નથી. આ બધા પ્રકારની શોભાઓથી સંપન્ન છે. અહીં પ્રવેશ પામવો એ ઘણા જ પુણ્ય પછી સંભવિત બને છે. રાજાઓમાં હરિશ્ચંદ્ર જેવા કોઈ તપઃપૂત જ ત્યાં પ્રવેશ પામે છે. (મહા. સામા. ૭-૧૧).

ઇન્દ્રનું ધ્યાન આ રીતે કરવું જોઈએ -

શ્વેતહસ્તિસમારૂઢં વજ્રાઢ્ઢંશલસત્કરમ્ ।

સહસ્રનેત્રં પીતાભમિન્દ્રં હૃદિ વિભાવયે ॥ (શ્રીતત્ત્વનિધિ)

ઇન્દ્રદેવતા શ્વેત વર્ણના ઐરાવત હાથી પર આસીન છે. એમના હાથમાં વજ્ર અને અંકુશ વિરાજમાન છે. એમના સહસ્ર નેત્ર છે અને વર્ણ સુવર્ણના જેવો પીત છે, એવા દેવરાજ ઇન્દ્રનું હું ચિન્તન કરું છું.

☆ **શુકના પ્રત્યધિદેવતા (ઇન્દ્રાણી) :** ઇન્દ્ર શુકના અધિદેવતા છે. તેવી રીતે ઇન્દ્રપત્ની ઇન્દ્રાણી (શયી) શુકની પ્રત્યધિદેવતા છે. દેવરાજ ઇન્દ્રની પુત્રી જયન્તી શુકાચાર્યની પત્ની પણ છે.

☆ **શુક વિશે વિશિષ્ટ માહિતિ :** નવગ્રહ મંડળમાં શુકને ‘મંત્રીપદ’ પ્રાપ્ત છે. એ સમય સમય પર વક્રીમાર્ગી તથા અસ્ત થતો રહે છે. શુકની ગણના શુભ ગ્રહમાં કરવામાં આવે છે.

શુકના ઘુંધરાળા વાળ શ્યામ રંગના, સુંદર આકર્ષક શરીર, તેજસ્વી રૂપ, કિશોર વય, મૃદુ સ્વભાવ, અને કટાક્ષદષ્ટિ, સુંદર નેત્ર, શુભ વર્ણ છે. તે લઘુબુદ્ધિ તથા બ્રાહ્મણ જાતિનો સીગ્રહ છે.

શુકને કાળ પુરુષનો ‘કામ’ માનવામાં આવે છે. કૃષ્ણાનદીથી ગૌતમીનદી સુધીનો પ્રદેશ એના અધિકાર ક્ષેત્રમાં માનવામાં આવે છે.

શુક પોતાની રાશિ વૃષભ અને તુલા છે. એ મીનરાશિના ૨૭ અંશ સુધી ઉચ્ચસ્થ, મેષ રાશિના ૨૦ અંશ સુધી નીચસ્થ તથા તુલારાશિના ૨૭ અંશ સુધી મૂળ ત્રિકોણસ્થ માનવામાં આવે છે. ધન તથા મકર એની મિત્ર રાશિઓ છે. કર્ક તથા મીન રાશિઓથી એ શત્રુતા રાખે છે.

મિથુન, કન્યા, મકર તથા કુંભ લગ્નમાં શુક યોગકારક થાય છે, પોતાના વર્ગ રાશિ, ઉચ્ચ રાશિ, વાર, તૃતીય, ચતુર્થ, પચ્છ અને દ્વાદશ સ્થાન તથા અપરાહ્ન કાળમાં એ શુભ (બળવાન) માનવામાં આવે છે.

શુક સાતમા ભાવનો કારક છે. એના દ્વારા સ્ત્રી, રૂપ, સૌંદર્ય કામેચ્છા, વીર્ય, પ્રેમ ધન, કળા પ્રેમ, વ્યવસાય, ભોગ-વિલાસ, ધન તથા વાહન આદિનો વિચાર કરવામાં આવે છે.

બુધ, શનિ, રાહુ તથા કેતુ એ ચારેય શુકના નૈસર્ગિક મિત્રો છે, સૂર્ય તથા ચંદ્રમા શત્રુ છે. મંગળ તથા ગુરુ સાથે એ સમભાવ રાખે છે.

એ બુધ સાથે સાત્ત્વિક, શનિ તથા રાહુ સાથે તામસ અને ચંદ્ર, સૂર્ય તથા મંગળ સાથે શત્રુવત્ વ્યવહાર રાખે છે.

જન્મ કુંડળીમાં શુક જે ભાવમાં બેઠો હોય છે, ત્યાંથી ત્રીજા તથા દશમા ભાવને એકપાદ દૃષ્ટિથી, પંચમ તથા નવમા ભાવને દ્વિપાદ દૃષ્ટિથી, ચોથા તથા આઠમા ભાવને ત્રિપાદદૃષ્ટિથી તથા સાતમાભાવને પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જુએ છે.

☆ શુકનો રાશિગત પ્રભાવ :

જન્મકુંડળીમાં શુકનો રાશિગત પ્રભાવ નીચે મુજબ છે.

મેષ :- શુક મેષ રાશિમાં હોય તો જાતક વિચારક, અસફળ પ્રેમી, કળાપ્રેમી, પરસીગામી તથા પરસી માટે આર્થિક હાની તેમજ અન્ય પ્રકારના સંકટનો સામનો કરનાર થાય છે.

વૃષભ :- શુક વૃષભ રાશિનો હોય તો જાતક પ્રકૃતિ-પ્રેમી, સંગીતપ્રેમી, નિર્ભય, ઉધમી, સુંદર, ઉત્કટ, સ્નેહી તથા અનેક સ્ત્રીઓમાં આસક્ત થાય છે. તે ક્યારેક રાજ્ય સન્માન પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે.

મિથુન :- મિથુન રાશિમાં શુક હોય તો જાતક મધુરભાષી, કાવ્ય અને કળાનો પ્રેમી, બુદ્ધિમાન, અનેક વ્યવસાય કરનાર કામી અને બે સ્ત્રી તરફ આકર્ષિત થાય છે.

કર્ક :- શુક કર્ક રાશિમાં સ્થિત હોય તો જાતક વ્યવહારકુશળ, કોમળ હૃદયનો, ઉન્માદી, ભાવુક તથા ગુપ્ત પ્રેમી હોય છે. પતિ-પત્નીમાં અણબનાવની સંભાવના રહે છે. પુરુષની કુંડળીમાં આવો યોગ કોઈ વિધવા પરસી સાથે અને સ્ત્રીની કુંડળીમાં કોઈ વિધુર પુરુષ સાથે પ્રેમ સંબંધ દર્શાવે છે.

સિંહ :- શુક સિંહ રાશિમાં જાતકને આકર્ષક, સુંદર વ્યક્તિત્વ આપે છે. તે નિષ્કપટ, સાચો પ્રેમી, ભોગી, સમાજમાં પ્રતિષ્ઠિત, અલ્પ સંતતિવાન, કાવ્ય સંગીત આદિ કળાઓમાં રુચિ રાખનાર, અનેક મિત્રોથી યુક્ત, ઐશ્વર્યપ્રિય તથા અનેક સ્ત્રીઓ પ્રતિ આકર્ષિત થાય છે.

કન્યા :- કન્યા રાશિમાં શુક્રવાળો જાતક વિચિત્ર વિચારોવાળો, અસફળ પ્રેમી, કામી, સ્વચ્છંદી, વિનોદ, નિર્બળ, એનૈતિક કાર્યો કરનાર તથા વીર્યદોષી થાય છે.

તુલા :- શુક્ર તુલા રાશિમાં હોવાથી જાતક સુંદર, યશસ્વી, સુખી, કામી, નીતિજ્ઞ, મિલનસાર અને કળા કાવ્યનો પ્રેમી થાય છે.

વૃશ્ચિક :- વૃશ્ચિક રાશિમાં શુક્ર હોવાથી જાતક દુરાચારી, અપમાનિત, પરસ્ત્રીગામી, પત્ની-વિરોધી, અત્યંત કામી તથા શત્રુઓ દ્વારા લાંછન પ્રાપ્ત કરનાર થાય છે.

ધન :- ધન રાશિનો શુક્ર જાતકને ઉદાર, બુદ્ધિમાન, સન્માનિત કલાકાર, ઉદ્ભવ સ્વભાવનો અને બેવડા ધંધા કરનાર બનાવે છે.

મકર :- મકર રાશિનો શુક્ર જાતકને માનસિક રીતે દુઃખ મોટી ઉંમરની અથવા વિરૂપ સ્ત્રીઓમાં આસક્ત, દીર્ઘાયુ, પ્રેમમાં નિષ્ફળ અને વ્યવસાય અને ભાગીદારથી લાભ પ્રાપ્ત કરનાર બનાવે છે.

કુંભ :- શુક્ર કુંભ રાશિમાં હોય તો જાતક વિનોદી સ્વભાવનો, સહયોગી, સર્વનો હિતેચ્છુ, સ્ત્રીને વશ થનાર અને સ્ત્રીઓ દ્વારા લાભ ઉઠાવનાર થાય છે.

મીન :- મીન રાશિ ગત શુક્ર જાતકને કવિ, વિદ્વાન, સંગીતજ્ઞ, વિલાસી, યશસ્વી, શાંત, પ્રસન્નમુખ, સ્ત્રીઓમાં પ્રિય, તથા ક્યારેક રાજ્યનું સન્માન પ્રાપ્ત કરનાર બનાવે છે. આવા પુરુષનાં બે લગ્નો સંભવ છે. આવી સ્ત્રીને અધિક આયુષ્યવાળો ધનવાન પતિ મળવાની સંભાવના રહે છે.

☆ શુક્રનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ :

વિભિન્ન ભાવોમાં શુક્રનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ નીચે મુજબ હોય છે.

૧. જો શુક્ર શુભ ભાવોનો સ્વામી થઈને પોતાના ભાવથી આઠમે તથા છઠ્ઠા સ્થાને બેઠો હોય તો અશુભ હોય છે.

૨. જો જન્મ કુંડળીમાં શુક્ર છઠ્ઠા અથવા આઠમા ભાવમાં બેઠો હોય તો અશુભ ફળદાયક છે.

૩. છઠ્ઠાભાવનો શુક્ર જાતકને દુરાચારી, સ્ત્રી-સુખહીન, ગુપ્તરોગી તથા મૂત્રરોગી બનાવે છે.

૪. આઠમા ભાવનો શુક્ર જાતકને દુઃખી, રોગી, ક્રોધી, નિર્દય, ગુપ્તરોગી અને પરસ્ત્રીગામી બનાવે છે.

૫. ત્રીજા ભાવનો શુક્ર જાતકને આળસુ બનાવે છે.

૬. સાતમા ભાવનો શુક્ર જાતકને અલ્પ વ્યભિચારી તથા કામી બનાવે છે.

૮. બારમા ભાવમાં શુક્ર સ્થૂલ શરીરવાળો, આળસુ, પતિત, પરસ્ત્રીગામી તથા ધાતુરોગી બનાવે છે.

૯. જન્મકુંડળીમાં જો શુક્ર વક્રી, નીચ, અસ્તગત અથવા પાપગ્રહોથી યુક્ત હોય તો અશુભ ફળદાયક થાય છે.

☆ **શુક્રની પ્રભાવ અવધિ :** શુક્ર પોતાની રાશિની મધ્યમમાં વિશેષ ફળ આપે છે. સામાન્યતઃ એ રાશિ સંક્રમણના એક સપ્તાહ પૂર્વે જ ફળ આપવાની શરૂઆત કરી દે છે.

મુખ્ય રૂપમાં શુક્ર ૨૫ થી ૨૮ વર્ષની અવસ્થામાં જાતકને જીવનમાં પોતાના શુભ અથવા અશુભ પ્રભાવને પ્રગટ કરે છે.

☆ **શુક્ર વિશે અન્ય માહિતી :** શ્રીમદ્ ભાગવત અનુસાર ચંદ્રમાથી ત્રણ લાખ યોજનની ઊંચાઈ પર અભિજિત્ આદિ ૨૮ નક્ષત્રો રહેલા છે. તથા તેમનાથી પણ બે લાખ યોજનની અધિ ઊંચાઈ પર શુક્રની અવસ્થિતિ છે.

શુક્ર પ્રતિ સેકન્ડે ૨૨ માઈલની ગતિથી ચાલીને સૂર્યની પરિક્રમા લગભગ ૨૨૪ દિવસમાં પૂર્ણ કરે છે. વર્ષમાં એકવાર એ પૃથ્વીની અત્યંત નિકટ આવે છે, ત્યારે પૃથ્વીથી તેનું અંતર કેવળ ૨૦,૦૦,૦૦૦ માઈલ જ રહી જાય છે. એનો વ્યાસ લગભગ ૭૭૦૦ માઈલનો માનવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે શુક્ર એક રાશિમાં ૧ માસ સુધી સંચરણ કરે છે.

શુક્રનાં શુભ સ્થાન ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૮, ૯, ૧૧, ૧૨ છે. વિદ્ધ સ્થાન ૮, ૭, ૧૦, ૯, ૫, ૧૧, ૩, ૬ છે. શુભ સ્થાન પર શુક્ર તથા વિદ્ધ સ્થાન પર અન્ય ગ્રહ હોય અથવા શુક્રના શુભ સ્થાનો પર કોઈ અન્ય ગ્રહ હોય તથા વિદ્ધ સ્થાનો પર શુક્ર સ્વયં હોય તો શુક્ર અશુભ ફળ આપે છે. એ શુભના અનુલોભ તથા પ્રતિલોભ વેધ કહેવાય છે.

શુક આશ્લેષા, જ્યેષ્ઠા, રેવતી, કૃત્તિકા, સ્વાતિ તથા આર્દ્રા નક્ષત્રો પર શુભ ફળ આપે છે. તથા ભરણી, પૂર્વાફાલ્ગુની, પૂર્વાષાઢા, મૃગશિરા, ચિત્રા અને ધનિષ્ઠા નક્ષત્રો પર અશુભ ફળ આપે છે. તુલારાશિ પર એ વિશેષ બળવાન થાય છે.

શનિદેવતા

મન્દઃ કૃષ્ણાનિભસ્તુ પશ્ચિમમુખઃ સૌરાષ્ટ્રકઃ કાશ્યપઃ
સ્વામી નક્રમ-કુમ્ભયોર્બુધ-સિતૌ મિત્ર સમસ્વાક્ષિશઃ ।

સ્થાનં પશ્ચિમદિક્ પ્રજાપતિ-ચમો દેવો ધનુશ્યાસનઃ
ષટ્ત્રિથ્થઃ શુભકૃચ્છની રવિસુતઃ કુર્યાત્ સદા મંગલમ્ ॥

શનિ ભગવાન સૂર્યનો પુત્ર છે. છાયા (સવર્ણા) એની માતા છે એને કુર ગ્રહ માનવામાં આવે છે. એની દૃષ્ટિમાં કુરતા છે, તે એની પત્નીના શાપને કારણે છે. આ કથા બ્રહ્મવૈવર્ત પુરાણમાં આ રીતે દર્શાવી છે.

બાળપણથી શનિ દેવતા ભગવાન કૃષ્ણના અનુરાગમાં નિમગ્ન રહેતા હતા. ઉંમર લાયક થતાં તેમના પિતાએ એનો વિવાહ ચિત્રરથની કન્યા સાથે કર્યો. પત્ની સતી સાધ્વી અને તેજસ્વી હતી. એક રાત્રે ઋતુ-સ્નાન કરીને પુત્ર-પ્રાપ્તિની અભિલાષામાં તે પોતાના પતિ પાસે ગઈ. પતિ ધ્યાનમાં બેઠા હતા. બહારનું જ્ઞાન ન હતું. પત્ની પ્રતીક્ષા કરીને થાકી ગઈ. ઋતુકાળ નિષ્ફળ ગયો હતો. આ ઉપેક્ષાથી ક્રોધ કરીને સતીએ શાપ આપ્યો કે, જેને તમે જોઈ લેશો તે નષ્ટ થઈ જશે. ધ્યાન તૂટતા શનિદેવતાએ પત્નીને સમજાવી, મનાવી. પત્નીને પોતાને પશ્ચાત્તાપ થઈ રહ્યો હતો, પરંતુ શાપના પ્રતિકારની શક્તિ તેનામાં ન હતી. ત્યારથી શનિદેવતા શિર નીચું કરીને રહેવા લાગ્યા, કારણ કે, તે કોઈનું અહિત કરવાનું ઈચ્છતા ન હતા. તેમની દૃષ્ટિ પડતાં કોઈપણ નષ્ટ થઈ શકતું હતું.

શનિગ્રહ જો ક્યારેક રોહિણી શકટ-ભેદન કરી દે તો પૃથ્વી પર બાર વર્ષે ધોર દુર્ભિક્ષ (દુકાળ) પડી જાય અને પ્રાણીઓનું બચવાનું કઠિન થઈ જાય. જ્યોતિષશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શનિગ્રહ જ્યારે રોહિણીનું ભેદન કરીને આગળ નીકળી જાય છે, ત્યારે આવો યોગ આવે છે. આ યોગ મહારાજ દશરથના સમયમાં આવનાર હતો. આ યોગના આવવાથી પાણી અને અનાજ વગર તેની પ્રજા તડપી-તડપીને મરી જશે. આ દારુણ દૃશ્ય દશરથ મહારાજની સામે આવી ગયું. પ્રજાને આ કષ્ટથી બચાવવા માટે દશરથ મહારાજ નક્ષત્ર મંડળમાં પહોંચી ગયા. પહેલા તો મહારાજે શનિદેવતાને પ્રતિદિનની માફક પ્રણામ કર્યા અને ત્યારબાદ ક્ષત્રિય ધર્માનુસાર તેમના પર સંહારાસનું સંધાન કર્યું. શનિદેવતા મહારાજની રાજોચિત્ કર્તવ્ય-નિષ્ઠાથી પ્રસન્ન થઈ ગયા અને વરદાન માંગવા કહ્યું. મહારાજે વરદાનમાં માંગ્યું કે, ‘જ્યાં સુધી સૂર્ય નક્ષત્ર આદિ વિઘ્નમાન છે, આપ ક્યારે પણ શકટ-ભેદન કરશો નહિ’. શનિદેવતાએ વરદાન આપી દીધું.

શનિદેવતાની કૃપાથી મહારાજ દશરથને રોમાંચ થઈ ગયો. તેમણે રથમાં ધનુષ્ય મૂકી દીધું અને તેમની પૂજા કરી. ત્યાર પછી સરસ્વતી અને ગણેશજીનું ધ્યાન કરી સ્તોત્રની રચના કરી. આ સ્તુતિથી શનિદેવ સંતુષ્ટ થઈ ગયા અને એક વધુ વરદાન

માંગવા કહ્યું. મહારાજ દશરથે બીજા વરદાનમાં માંગ્યું- ‘ભગવાન! દેવતા, માનવ, પશુ-પક્ષી કોઈને પણ આપે કષ્ટ આપવું નહિ. શનિ દેવતાએ એક શરત સાથે એ વરદાન પણ આપી દીધું. શરત એ હતી કે, જો કોઈની કુડંળી યા ગોચરમાં, મૃત્યુ સ્થાન, જન્મસ્થાન અથવા ચોથા સ્થાનમાં હું રહું ત્યારે હું તેને મૃત્યુનું કષ્ટ આપી શકું છું, પરંતુ જો તે મારી પ્રતિમાની પૂજા કરીને તમારા રચેલ સ્તોત્રનો પાઠ કરશે તો તેને હું ક્યારેક પીડા કરીશ નહિ. પરંતુ તેની રક્ષા કરીશ.

(આ દશરથ કૃત સ્તોત્ર આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલ છે. તેનો પાઠ કરવો.)

શનિ ગ્રહ એક-એક રાશિમાં ત્રીસ-ત્રીસ મહિના રહે છે અને ત્રીસ વર્ષમાં સર્વ રાશિઓમાંથી પસાર થાય છે. પૌરાણિક મતાનુસાર બૃહસ્પતિથી બે લાખ યોજન ઉપર શનિ દેવતાની સ્થિતિ છે.

શનિના અન્ય નામ શનૈશ્વર, છાયાસૂનુ, સૌરિ, સૂર્યપુત્ર, તરણિતનય, આર્કિ, મંદ, કોણ અસિત, રવિજ, છાયાત્મજ, પંગુ, ભાસ્કરિ, નૂલકાય, કૂર કૃશાંગ, કપિલાક્ષ આદિ છે.

વર્ષ :- શનિ દેવતાનો વર્ષ કૃષ્ણ છે. (મત્સ્ય પુ. ૯૪/૬)

વાહન :- એનું વાહન ગીધ તથા રથ લોખંડનો બનેલો છે. (મત્સ્ય પુ. ૧૨૭/૮)

આયુધ :- ધનુષ-બાણ અને ત્રિશૂળ એના આયુધ છે. એનું સ્વરૂપ આ પ્રકારે છે.

इन्द्रनीलद्युतिः शूली वरदो गृधवाहनः ।

बाणबाणासन धरः कर्तव्योऽर्कसुतस्तथा ।

(મત્સ્ય પુ. ૯૪/૬)

શનૈશ્વરની શરીર કાન્તિ ઈન્દ્રનીલમણિ જેવી છે. તેઓ ગીધ ઉપર સવારી કરે છે અને હાથમાં ધનુષ્ય, બાણ, ત્રિશૂળ અને વરમુદ્રા ધારણ કરી રહે છે.

☆ **શનિના અધિદેવતા (યમ) :** યમદેવતા ભગવાન વિવસ્વાન (સૂર્ય) નો પુત્ર છે. (ઋક. ૧૦ - ૧૪ - ૧) પિતાના નામ પર એને માટે વખતોવખત વૈવસ્વત શબ્દોનો પ્રયોગ થયો છે. એની માતાનું નામ સંજ્ઞા છે.

યમદેવતા અમારા શુભ અને અશુભ કર્મોને જાણે છે. એ પરિપૂર્ણ જ્ઞાની છે. એમાં કોઈ ત્રુટિ આવતી નથી. (ઋ. ૧૦-૧૪-૨) એના લોકમાં નિરંતર અનશ્વર જ્યોતિ ઝગમગતી રહે છે. આ લોક સ્વયં અનશ્વર છે અને એમાં કોઈ મરતું નથી. (ઋ. ૯-૧૧-૭).

યમની બહેન યમી જ યમુના છે. (હરિવંશ. ૧-૯-૪) યમી અને તપતી (તાપી) આજે પણ જનતાનું કલ્યાણ કરી રહી છે, યમી (યમુના) ઉત્તર ભારતને અને તપતી (તાપી) દક્ષિણ ભારતને તૃપ્ત કરી રહી છે. (ભવિષ્ય પુરાણ)

એનું સ્વરૂપ આ પ્રકારે છે -

रत्नदृक् पाशहस्तश्च यमो महिषवाहनः ।

કાલઃ કરાલવદનઃ નીલાગ્ર ધ્યાતિ ભીષણઃ ॥

યમ દેવતાની આંખો લાલ છે. એના હાથમાં પાશ રહે છે. શરીરનો વર્ણ નીલ અને દેખાવમાં ઉગ્ર છે. પાડો (મહિષ) એની સવારી છે. એ સાક્ષાત્ કાળ છે, એટલે બહુ જ ભયાનક દેખાય છે.

☆ **શનિના પ્રત્યધિદેવતા (પ્રજાપતિ) :** પ્રજાપતિ શબ્દનો અર્થ થાય છે. પ્રજાઓનો પતિ. આ શબ્દનો પ્રથમ પ્રયોગ બ્રહ્માજી માટે થયો છે.

विरिञ्चि र्यत्र भगवांस्तत्र देवी सरस्वती ।

ભારતી યત્ર યત્રૈવ તત્ર તત્ર પ્રજાપતિઃ ॥

પ્રાણીઓમાં સર્વપ્રથમ બ્રહ્માજી જ ઉત્પન્ન થયા છે અને એમનાથી સર્વ પ્રજાઓની ઉત્પત્તિ થઈ છે. સાત ઋષિઓ અને ચૌદ મનુઓ મળીને એકવીસ પ્રજાપતિ કહેવામાં આવે છે.

ततः प्रजानां पतयः प्राभवन्नेकविंशतिः । (મહા.આદિપર્વ. ૧-૩૩)

શાંતિ પર્વમાં એકવીસ પ્રજાપતિઓના નામનો નિર્દેશ આ પ્રમાણે છે. બ્રહ્મા રુદ્ર, મનુ, દક્ષ, ભૃગુ, ધર્મ, તપ, યમ, મરીચિ, અંગિરા, અત્રિ, પુલસ્ત્ય, પુલહ, ક્રતુ, વસિષ્ઠ, પરમેષ્ઠી, વિવસ્વાન, સોમ, કર્દમ, ક્રોધ અને વિક્રિત (મહા. શાન્તિ. ૩૩૪/૩૫-૩૬)

મૂળ તો પરમાત્માને જ પ્રજાપતિ કહેવામાં આવ્યા છે. યજુર્વેદનું સંપૂર્ણ પ્રજાપતિ સૂક્ત (૩૨મો અધ્યાય) પરમાત્માપરક છે. ત્યાં બતાવવામાં આવ્યું છે કે, જેવી રીતે કનક, કુંડળ, મુંકુટમાં સુવર્ણ ઓતપ્રોત રહે છે તેવી રીતે ઇન્દ્ર, વાયુ આદિત્ય આદિ દેવોમાં પરમાત્મા ઓતપ્રોત છે, એટલે પરમાત્મા જ અગ્નિ, આદિત્ય, વાયુ, શુક્ર, વેદ, અપ અને પ્રજાપતિ છે, (યજુ. ૩૨/૧) હવિના અધિકારી આ પ્રજાપતિ છે. એને છોડીને આ હવિ ભલા બીજા કોને આપી શકાય, અર્થાત્ પ્રજાપતિ બ્રહ્માને જ આપી શકાય. (યજુ. ૩૨-૬) એ જ સર્વ પતિઓના પતિ અને પ્રજાપતિઓના પ્રજાપતિ છે એને જાણનાર પણ પિતાના પિતા અર્થાત્ પરમાત્મા થઈ જાય છે. (યજુ. ૩૨-૯)

એમનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે.

હંસયાનેન કર્તવ્યો ન ચ કાર્યશ્ચતુર્મુખઃ ।

સાવિત્રી તસ્ય કર્તવ્યા વામેત્સહ્નમતા શુભા ॥

બ્રહ્મોક્તં પરમં કાર્યં રૂપં સર્વં પ્રજાપતેઃ ।

યજ્ઞોપવીતી હંસસ્થ એકવક્ત્ર ચતુર્મુજઃ ॥

અક્ષશ્રજં સ્ત્રુવં વિભ્રત્કુણ્ડિકા પુસ્તકં તથા ॥ (શ્રીતત્ત્વનિધિ)

પ્રજાપતિ એક મુખવાળા છે, હંસ પર બિરાજમાન છે, એમણે યજ્ઞોપવીત ધારણ કરેલું છે, એમના ચાર હાથ છે, એક હાથમાં રુદ્રાક્ષ માળા, બીજામાં સરવો, ત્રીજામાં યજ્ઞકુંડી, અને ચોથા હાથમાં પુસ્તક છે. એમના ખોળામાં ડાબી બાજુએ સાવિત્રીદેવી બિરાજમાન છે.

☆ **શનિનું આધિપત્ય :** શરીરમાં હાડકાં, પાંસળી, માંસપેશી, પિંડલી, ઘૂંટણ, સ્નાયુઓ, નખ તથા વાળ પર શનિનું આધિપત્ય છે. એ રોગ, શત્રુ ભય, વિપત્તિ, શ્રમ, કૃષિ, સન્યાસ દર્શનિકતા, યોગ-સાધન, એકાન્તવાસ, મૃત્યુ, મૃત્યુનું કારણ સંવેદન, નિરાશા, ગૂઢતા, કૃપણતા, ગાંભીર્ય, આળસ, બંધન, દાંપારોપણ, અપમાન, યંત્રણા, દરિદ્રતા, અધર્મ, શોક, દુઃખ, ઉદ્વિગ્નતા આદિનો સૂચક છે.

શનિ કારાગાર, પોલીસ, ઠેકેદાર, મજદૂર, નાના દુકાનદાર, અચલ સમ્પત્તિ, જમીન, કારખાના, મશીનરી, સ્થાનિક સંસ્થાના કાર્યકર્તાઓનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.

અતુલનીય દુઃખ તથા આધિપત્યાધિનો કારક શનિ છે. પાપ ગ્રહ હોવા છતાં એ મનુષ્યને દુઃખ-રૂપી દાવાગ્નિમાં તપાવીને શુદ્ધ કુંદનની માફક પ્રકાશમાં લાવે છે અને તેને કલ્યાણના પ્રશસ્ત માર્ગે દોરે છે. શનિની સાડાસાતી અને અઢી વર્ષની પનોતી જેને ક્રમશઃ 'બૃહત્કલ્યાણી' તથા 'લઘુકલ્યાણી' દશા કહેવામાં આવે છે. તે પોતાનો કાયમી પ્રભાવ પ્રગટ કરે છે.

લોખંડ, નીલમ, સીસું, તેલ, ભેંસ, નાગ, તલ, મીઠું, અડદ, ત્વચા તથા કાળા રંગની વસ્તુઓ પર એનું આધિપત્ય મનાય છે. બળવાન શનિ વિશિષ્ટતા, લોકપ્રિયતા તથા સાર્વજનિક પ્રસિદ્ધિ અને યશનો દાતા પણ થાય છે.

☆ **શનિનો રાશિગત પ્રભાવ :**

વિભિન્ન રાશિઓમાં શનિનો રાશિગત પ્રભાવ નીચે મુજબ છે.

મેષ :- મેષ રાશિનો શનિ જાતકને કૃતધ્ન, દંભી, હઠાગ્રહી, ઉપદ્રવી, દુષ્ટ, આળસુ, દુરાચારી, મિત્રહીન અને અપકાર કરનાર બનાવે છે. તેને જીવનના પૂર્વાર્ધમાં અનેક મુસીબતોનો સમાનો કરવો પડે છે.

વૃષભ :- વૃષભ રાશિમાં શનિ હોય તો જાતક ઈર્ષ્યાળુ, ચતુર, મિતવ્યયી, ગુપ્તરોગી, અગમ્યા સીઓમાં આસક્ત, ભાઈ-ભાઈઓ દ્વારા પીડિત થાય છે.

મિથુન :- શનિ મિથુન રાશિમાં હોય તો જાતક નિર્લજ્જ, દુઃખી, અસંતુષ્ટ, યાંત્રિક, રાસાયણિક, અન્વેષક અને કુટુંબીજનોની ઈર્ષ્યાથી સંત્રસ્ત થાય છે.

કર્ક :- કર્ક રાશિનો શનિ હોય તો જાતક ધૂર્ત, અસ્થિર મતિ અસંતુષ્ટ, સંશયી, સંતાનોની ચિંતાવાળો, નિર્ધન તથા યાત્રામાં કોઈ દુર્ઘટનાનો ક્યારેક ભોગ બને છે.

સિંહ :- શનિ સિંહ રાશિમાં હોય તો જાતક કઠોર પરિશ્રમી, પોતાનું કામ કરવામાં ચતુર, કૂર, વાચાળ, ગુપ્ત શત્રુવાળો અને અસફળ થાય છે.

કન્યા :- કન્યા રાશિમાં શનિ હોય ત્યારે જાતક દુઃખી, ખિન્ન, ઉદાસીન, અવસાદવાળો, દુષ્ટ ઉદ્વેગ કરનારો અને સંકુચિત વિચારનો થાય છે. તેના જીવનના પૂર્વાર્ધમાં દુઃખ અને કઠિનાઈનો સમાનો કરવો પડે છે.

તુલા :- શનિ તુલા રાશિનો હોય તો જાતક સુંદર, વિચારક, યશસ્વી, ચતુર, સન્માનિત, લેખક, વકીલ, વૈજ્ઞાનિક, નેતા અને સ્ત્રીઓ પ્રતિ આકર્ષિત થાય છે.

વૃશ્ચિક :- વૃશ્ચિકના શનિવાળા જાતક ચાલાક, ચપળ, નિર્દય, હિંસક, કૂર, ગુપ્ત સંબંધવાળો, પ્રેમમાં અસફળ, ઘરની ચિંતા અને મુશ્કેલીનો સામનો કરનાર થાય છે. આવી વ્યક્તિનું અકસ્માત મૃત્યુ સંભવે છે.

ધન :- ધન રાશિના શનિવાળો જાતક સદાચારી, યશસ્વી, ચતુર, પરોપકારી, ક્યારેક રાજ્ય દ્વારા સન્માન પ્રાપ્ત કરે અને વૃદ્ધાવસ્થામાં સુખી થાય છે.

મકર :- મકર રાશિમાં શનિ હોય તો જાતક નીતિજ્ઞ, દીર્ઘાયું, વિદ્વાન, ભોગી, શિલ્પજ્ઞ, મિથ્યાભાષી અને શંકાશીલ બને છે. એવી વ્યક્તિ ગૃહસ્થજીવનમાં અશાંત જોવા મળે છે.

કુંભ :- કુંભ રાશિમાં શનિવાળો જાતક આકર્ષક વ્યક્તિત્વ સંપન્ન, વિદ્વાન, ગંભીર વિચારક, પ્રભાવશાળી, યશસ્વી, દયાળુ, દાર્શનિક, પરિશ્રમી, ધનવાન અને સુખી હોય છે. તે પ્રત્યેકનો સહયોગ અને સહાનુભૂતિ પ્રાપ્ત કરે છે. આવી વ્યક્તિ પરધન અને પરસ્ત્રીથી યુક્ત હોય છે.

મીન :- મીન રાશિમાં શનિ હોય ત્યારે જાતક ઉત્સાહ વગરનો, ખિન્ન, ઉદાસીન, અનેક સંતતિવાળો, અવિચારી થાય છે. ક્યારેક ધનવાન મિત્રો દગો કરે છે.

☆ શનિનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ :

કુંડળીના વિભિન્ન ભાવોમાં શનિનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ નીચે મુજબ છે.

૧. જો જાતકનો જન્મ મેષ, તુલા અથવા વૃશ્ચિક લગ્નમાં થયો હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.

૨. જો શનિ મેષ રાશિમાં રહેલો હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.
૩. જો શનિ સૂર્યની સાથે બેઠો હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.
૪. જો શનિ સૂર્યની રાશિમાં બેઠો હોય સૂર્ય દ્વારા દૃષ્ટ હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.
૫. મકર તથા તુલા સિવાયની અન્ય કોઈપણ રાશિમાં લગ્ન સ્થાને શનિ બેઠો હોય તો જાતકને દરિદ્ર બનાવે છે.
૬. જો જન્મ કુંડળીમાં શનિ વક્રી, દુર્બળ અથવા અસ્તંગત હોય તથા શુભ ભાવોનો પ્રતિનિધિ હોય તો અશુભ ફળદાયક થાય છે.
૭. બીજા ભાવનો શનિ જાતકને મુખરોગી બનાવે છે.
૮. પોતાની સાડાસાતીની અવધિમાં શનિ ઘણું કરીને અશુભ ફળ આપે છે.
૯. ચોથા ભાવનો શનિ જાતકને કૃશકાય, કપટી, ધૂર્ત, ઉદાસીન, બલહીન, અપયશવાળો તથા વાત પિત્તના વિકારવાળો કરે છે.
૧૦. પાંચમા ભાવનો શનિ જાતકને આળસુ, ઉદાસીન તથા વાતરોગી બનાવે છે.
૧૧. છઠ્ઠા ભાવમાં શનિ જાતકને કંઠરોગી, શ્વાસરોગી, વ્રણરોગી, ભોગી તથા જાતિ વિરોધી બનાવે છે.
૧૨. જો શનિ ષષ્ઠેશ અથવા અષ્ટમેશની સાથે બેઠો હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.
૧૩. જો શનિ પોતાના ભાવથી છઠ્ઠો અથવા આઠમા સ્થાનમાં બેઠો હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.
૧૪. જો શનિ ચોથા, પાંચમા, દશમા અથવા અગિયારમા ભાવમાં બેઠો હોય તો કષ્ટકારક થાય છે.
૧૫. સાતમા ભાવનો શનિ જાતકને નીચ કર્મ કરનારો, આળસુ, કામી કોધી, વિલાસી, ધનહીન, સુખહીન તથા આચારહીન બનાવે છે.
૧૬. આઠમા ભાવનો શનિ જાતકને કપટી, ધૂર્ત, વાચાળ, ડરપોક, ગુપ્તરોગી તથા કુષ્ટરોગી બનાવે છે.
૧૭. નવમા ભાવનો શનિ જાતકને બીકણ, વાતરોગી, કૃશકાય અને અન્ય રોગવાળો કરે છે.
૧૮. દશમ ભાવનો શનિ ઉદર વિકાર પેદા કરે છે.
૧૯. અગિયારમા ભાવે શનિ જાતકને કોધી અને પુત્રહીન બનાવે છે.
૨૦. બારમા ભાવમાં શનિ, જાતકને અવિશ્વાસુ, કટુભાષી, દુષ્ટ, વ્યસની, આળસુ, અપસ્મારનો રોગી, અપવ્યય કરનારો બનાવે છે. તે માતાને માટે કષ્ટદાયક હોય છે.

☆ **શનિના પ્રભાવની અવધિ :** મુખ્યત્વે કરીને શનિ ૩૬ થી ૪૨ વર્ષની અવસ્થામાં જાતકને જીવનમાં પોતાનો વિશેષ પ્રભાવ પ્રગટ કરે છે. શનિની સાડાસાતી અને અઢી વર્ષની પનોતીમાં તેનો વિશેષ પ્રભાવ રહે છે.

શનિ એક રાશિમાં ૩૦ માસ સુધી રહે છે. તથા રાશિના અંતિમ ભાગમાં પૂર્ણ ફળ આપે છે. એ રાશિમાં પ્રવેશ કરવાના છ માસ પહેલાં જ પોતાનો ચમત્કાર પ્રદર્શિત કરવાનો આરંભ કરી દે છે.

લગ્નથી સાતમા સ્થાનમાં તુલા, મકર અને કુંભ રાશિમાં દક્ષિણાયન, સ્વદૃષ્ટકાણ, રાશિના અંત ભાગમાં, શનિવારે તથા કૃષ્ણપક્ષનો વક્રી શનિ બલવાન માનવામાં આવે છે.

☆ **શનિ વિશે વિશિષ્ટ માહિતી :**

આપણે કંઈપણ કુરૂપ, દુષ્ટ, અમંગળ અને લઘરવઘર વ્યક્તિને જોઈને ક્યારે બોલી ઊઠીએ છીએ, અરે આ તો પુરો 'સનીયર' (શનિ જેવો જ) છે. મસ મોટા ભારેખમ શરીરવાળો નહિ પણ, શનિ પોતાના ગાઢ કાળા રંગને કારણે ભયાનક પ્રતીત થાય છે. તેઓ દેહચષ્ટિમાં દુર્બળ છે. પોતાની લાંબી લાંબી ભુજાઓ, મોટી પીળી આંખો, અને લાંબા દાંતોને કારણે બહુજ ભયંકર પ્રતીત થાય છે. એમાં કોધની માત્રા વધુ છે. સ્વભાવે મલિન, પરપીડક, આળસુ, પદોન્નતિમાં બાધક અને તીખા-ચટપટા પદાર્થોમાં રુચિ રાખનાર છે. સિરકો, મરચું, કડવા-તિક્ત પદાર્થો એને બહુ જ પ્રિય હોય છે. એ સ્વયં નપુસંક ગ્રહ છે. બૌદ્ધિકતાની દૃષ્ટિથી વંચિત, મૂર્ખ, આળસુ, કોધી, ઝઘડાખોર, વિવાદી, પ્રતિશોધ (બદલો)ની ભાવના સદૈવ ઉદયત, મલિન, બીભત્સ અને તમોગુણ પ્રધાન ગ્રહ છે.

ગીધ પક્ષી એનું વાહન છે. તેની દૃષ્ટિ તીવ્ર, શારીરિક રીતે બળવાન, ઊંચી ઉડાન, માંસાહાર એ તામસી પ્રકૃતિને માટે પ્રસિદ્ધ છે. સ્વાર્થી તટસ્થ, ઉદાસીન, કોધી, આળસુ, દીર્ઘાહારી અને દૂરદર્શી રૂપમાં એ પક્ષી જગતમાં વિખ્યાત છે. વિચારપૂર્વક જોઈએ તો એની બધી વિશેષતાઓ શનિ સાથે મેળ ખાય છે.

નવગ્રહ મંડળમાં શનિને 'સેવક'નું પદ પ્રાપ્ત છે. સેવા કાર્ય કરનારાઓનો તે (કર્મચારી વર્ગનો) પ્રતિનિધિ પણ છે. શનિને કાળપુરુષનું 'દુઃખ' માનવામાં આવે છે. તે પણ યોગ્ય જ છે.

શનિનો વ્યાસ ૭૧૫૦૦૦ માઈલનો માનવમાં આવ્યો છે. શનિ આકાશમંડળમાં સર્વથી સુંદર ગ્રહ માનવામાં આવ્યો છે. એની ચારે બાજુ ત્રણ વલય-કંકણ જેવાં ચક્ર એકબીજાથી અલગ રહી ઘૂમે છે. શનિ આ વલયોની સાથે જ આકાશ મંડળમાં સંચરણ કરે છે. અન્ય કોઈ ગ્રહો સાથે આવા વલય નથી. શનિના ૧૦ ચંદ્રમા માનવામાં આવ્યા છે. આધુનિક વૈજ્ઞાનિકોના મતે શનિ અન્ય ગ્રહોની અપેક્ષાએ

અત્યંત હલકો ગ્રહ છે. તથા બૃહસ્પતિની તુલનામાં અધિક ઠંડો પાણ છે. શનિ અત્યંત મંદગતિથી ચાલનારો ગ્રહ હોવાથી તેના મંદ અને શનૈશ્વર એવાં નામો છે. સૂર્યની સમીપ પહોંચતા એની ગતિ દર કલાકે ૬૦ માઈલની રહી જાય છે. એને એક રાશિમાં ભ્રમણ કરતાં ૨૧ વર્ષનો સમય લાગે છે.

શનિનો વેધ મંગળની માફક સમજવો જોઈએ, પરંતુ સૂર્યની સાથે મંગળનો વેધ થવો અસંભવ છે. શનિ સમય સમય પર વકી થાય છે. તથા માર્ગી થતો રહે છે.

શનિની સ્વરાશિ મકર અને કુંભ છે. એ તુલારાશિના ૨૦ અંશ સુધી ઉચ્ચસ્થ, મેષ રાશિના ૨૦ અંશ સુધી નીચસ્થ તથા કુંભરાશિના ૨૦ અંશ સુધી મૂળત્રિકોણનો માનવામાં આવે છે. વૃષભ તથા મિથુન એની મિત્ર રાશિ છે તથા કર્ક, સિંહ અને વૃશ્ચિક રાશિઓ સાથે એ શત્રુતા રાખે છે. વૃષભ અને તુલા લગ્નમાં સ્થિત શનિ યોગકારક હોય છે. એના પોતાના નક્ષત્ર પુષ્ય, અનુરાધા તથા ઉત્તરાભાદ્રપદ છે.

બુધની સાથે તે સાત્ત્વિક, શુકની સાથે રાજસ તથા સૂર્ય અને ચંદ્રમા સાથે તે શત્રુતાનો સંબંધ રાખે છે. બુધ, શુક, રાહુ તથા કેતુ એના નૈસર્ગિક મિત્ર છે. સૂર્ય, ચંદ્ર તથા મંગળ શત્રુ છે. ગુરુ સાથે એ સમભાવ રાખે છે.

જન્મ કુંડળીમાં જે ભાવમાં શનિ બેઠો હોય છે, ત્યાંથી પાંચમા તથા નવમા ભાવને દ્વિપાદ દૃષ્ટિથી, ચોથા તથા આઠમા ભાવને ત્રિપાદ દૃષ્ટિથી તથા ત્રીજા અને દશમા અને સાતમા ભાવને પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જુએ છે. એની એકપાદ દૃષ્ટિ માનવમાં આવતી નથી. તે સર્વ ગ્રહોમાં અધિક બળવાન મનાય છે. એના દ્વારા અંગ્રેજી ભાષા, શારીરિકબળ, વિપત્તિ, શૌર્ય, શક્તિ, પરિશ્રમ, પરાક્રમ, સાહસ, નોકરી, અન્યાય, વિલાસિતા, યોગ, સંકટ, દુર્ભાગ્ય, શત્રુતા, વ્યય તેમજ પર્યાવરણોનો વિચાર પણ કરવામાં આવે છે.

☆ શનિની સાડાસાતી (પનોતી) અંગે વિચારણા :

ધરતીથી લગભગ ૬૮ કરોડ ૬૦ લાખ માઈલ દૂર શનિદેવ પોતાના ગ્રહપથ પર સૂર્યની પરિક્રમા કરી રહ્યા છે. સૂર્યથી એનું અંતર ૮૮ કરોડ ૬૦ માઈલ છે. આ અંતરના કારણે તે લગભગ ૩૦ વર્ષમાં સૂર્યની એક પરિક્રમા કરી શકે છે. તે એક રાશિમાં ૨૧ વર્ષ સુધી સંચરણ કરે છે. ગોચર સ્થિતિ અનુસાર એક સાથે ત્રણ રાશિઓ પર સાડા સાત વર્ષ સુધી પ્રભાવ પાડે છે. એને શનિની સાડાસાતી કહેવામાં આવે છે.

એ સિવાય અઢી વર્ષ માટે અન્ય રાશિઓ પર પણ પ્રભાવ પાડે છે. ધરતીથી આટલા દૂર રહેવા છતાં પણ તે કોઈ રિમોટ કંટ્રોલની માફક માનવ પ્રાણીઓના ભાગ્યનું નિર્માણ કરે છે. આ બાબતમાં વૈજ્ઞાનિકો અને જ્યોતિષિઓને હજુ ઘણી જ શોધ કરવાની બાકી છે.

પુરાણોમાં વર્ણન છે કે, શનિના દૃષ્ટભાવના કારણે ભગવાન રામચંદ્રજી રાજગાદીથી વંચિત રહી વનવાસી બન્યા અને ત્યાં પત્નીનો વિયોગ, યુદ્ધ, માનસિક પીડા અને ચિંતાથી તેમને સંત્રસ્ત થવું પડ્યું.

મહારથી રાવણ પોતાના સમયનો પ્રકાંડ વિદ્વાન, અજેય યોદ્ધા, અતુલ પરાક્રમી, અસીમ વૈભવશાળી અને દિગ્વિજયી રાજા હતો. પરંતુ શનિની કોપ દૃષ્ટિથી તે પણ નિતાન્ત અસહાય બની ગયો. રામ અને વાનરસેના તો નિમિત્ત માત્ર હતા. વાસ્તવમાં શનિનો કોપ રાવણ ઉપર વધારે હતો તેના જ કારણે રાવણનો સર્વનાશ થયો.

રાજા હરિશ્ચંદ્ર પોતાના સમયનો સર્વ સન્માનિત સમ્રાટ હોવા છતાં રાજસત્તાથી વંચિત થવું પડ્યું. દરિદ્રતાની સીમાની બહાર જઈને સ્વયં અને સ્ત્રી-પુત્રને વેચવા માટે વિવશ થવું પડ્યું. ચંડાળ (ડોમ)ના ઘરે પાણી ભરવું, સ્મશાનના ચોકીદાર તરીકે નિયુક્તિ, રાત-દિવસ જાગવાનું અને પુત્રને માટે કફનની પણ પ્રાપ્તિ ન થઈ. આ સમસ્ત પરિસ્થિતિના મૂળમાં શનિ જ હતો.

નળરાજા પરમ ગુણવાન, પ્રજાપાલક, લોકપ્રિય, યશસ્વી, પરાક્રમી અને નીતિ-નિપુણ હતો. પરંતુ શનિની કુદૃષ્ટિના કારણે તેમને પણ રસ્તાનો ભિખારી બનવું પડ્યું. અશ્વશાળામાં નોકરી કરવી પડી. પત્નીનો વિયોગ થયો. દરિદ્રતા અને દાસવૃત્તિની પીડા સહન કરવા માટે તેમને શનિની વિપરીતતાએ જ વિવશ કર્યાં હતાં.

શનિની સાડાસાંતીમાં મહાન તપસ્વી મહર્ષિ વશિષ્ઠના સો પુત્રો નાશ પામ્યા. શ્રીકૃષ્ણના ઉપર ચોરીનું કલંક આવ્યું. પરાક્રમી અને સત્યાભિમાની રાજા વિક્રમને અસહ્ય શારીરિક દંડ આપીને તેલ ઘાણી ચલાવવાના સંકટમાં મૂકી દીધો. પાંડવોને વનવાસ મળ્યો, કૌરવોનો સર્વનાશ થયો. સૂર્યદેવને પોતાના સારથિ અને ઘોડાઓ સહિત કેટલાક સમયનું અંધત્વ પ્રાપ્ત થયું દેવાધિદેવ ભગવાન શંકરને કૈલાસ પર્વતમાં સંતાઈ જવાની ફરજ પડી. આ બધું શનિના પ્રભાવમાં બન્યું હતું.

જો આ પૌરાણિક પ્રસંગોને કર્મોલ-કલ્પિત માની લઈએ તો શનિના પ્રભાવના અનેક પ્રમાણ આજકાલ આપણી આસપાસ જોવા મળી શકે તેમ છે. શનિની અનુકૂળ અવસ્થામાં શ્રીમતી ઈન્દિરા ગાંધીને પ્રધાનમંત્રી પદ મળ્યું. પાકિસ્તાનને યુદ્ધમાં હરાવ્યું અને એક સ્વતંત્ર બંગલાદેશનું નિર્માણ કરવામાં સફળતા મળી. આ શનિની પ્રતિકૂળ અવસ્થામાં તેમણે પોતાના પ્રાણ ગુમાવ્યા.

શનિદેવના બૂરા પ્રભાવમાં ફસાયેલ મોટા રાજનેતાઓના ઉદાહરણ પણ આપણી સામે છે. એક છે શ્રી પી. વી. નરસિંહરાવ જેઓ શનિની સાડાસાંતીના પ્રભાવમાં નેતૃત્વ અને સન્માન ગુમાવીને કાનૂની કાર્યવાહીનો સામનો કરી રહ્યા છે. બીજા છે શ્રી લાલુપ્રસાદ યાદવ જેઓ પોતાની ખુરશી બચાવવા ધમપછાડા અને યુક્તિ-પ્રયુક્તિ કરી રહ્યા છે.

અધિક આશ્ચર્ય તો એ છે કે, શનિદેવ પોતાનો અશુભ પ્રભાવ બતાવવા પહેલાં શૂરાની શૂરવીરતા, અધિકારીઓની સત્તા, વિદ્વાનોની બુદ્ધિમત્તા, વિચારવાન લોકોનું મન, ધનવાનોનું ધન આદિનું હરણ કરીને અર્કલ્પિત ભયાનક પરિસ્થિતિઓનું નિર્માણ કરીને મનુષ્યને એટલો વિચારશૂન્ય બનાવી દે છે કે, અંતમાં ઘોર સંકટમાં નાંખીને જર્જરિત કરી નાંખે છે. જેથી તેને રાજદંડ (સજા) ભોગવવાનો પ્રસંગ પણ આવે છે.

જન્મ કુંડળીમાં જો શનિ અશુભ ફળદાયી હોય અને પોતાના સાડાસાતી કાળમાં અશુભ ગ્રહોથી યુક્ત અથવા દૃષ્ટ હોય તો ચાહે તે ગોચર ગ્રહ જ કેમ ન હોય તોપણ તે મનુષ્યને એટલું ભયાનક અશુભફળ આપશે કે, જેને આજીવન ભુલાવું મુશ્કેલ છે. ભલે તે નાસ્તિક મતનો કેમ ન હોય, પરંતુ શનિની સાડાસાતીનો આરંભ થતાં જ પોતાના શુભ યા અશુભફળથી તેની પરિસ્થિતિમાં એવો ફેરફાર લાવે છે કે, અંતે તે વિશ્વાસ કરતો થઈ જાય છે. એવું વારંવાર અનુભવમાં આવ્યું છે.

આકાશ સ્થિત ગ્રહોમાં શનિ એટલો પ્રબળ અને શક્તિશાળી છે કે, તે પોતાના શુભઅશુભનો પરિચય અને પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ માનવીય પ્રાણીને જ નહિ, પરંતુ ઈશ્વરીય વિભૂતિ દેવતા, મહર્ષિ અને પ્રતાપી રાજાઓને પણ આપી ચૂક્યો છે. જેનાં કેટલાંક પ્રમાણો અગાઉ લખી ચૂક્યા છીએ.

ઘણું કરીને એમ કહેવામાં આવે છે કે શનિ જે રાશિમાં ભ્રમણ કરતો હોય છે, તેમાં એક પગ આગળની રાશિ પર મારે છે, એક પગ પાછળની રાશિ પર આ રીતે શનિની સાડાસાતી સાંડાસાત વર્ષમાં પૂર્ણ થાય છે.

સામાન્ય રૂપમાં જ્યોતિષીય ગણના અનુસાર પ્રત્યેક રાશિમાં અઢી વર્ષ ભ્રમણ કર્યા પછી આગળની રાશિમાં ભ્રમણ કરવાનો આરંભ કરે છે. આ રીતે બાર રાશિઓમાં ભ્રમણ કરતાં કરતાં જે દિવસે તે કોઈની જન્મકુંડળીમાં તે રાશિમાં પ્રવેશ કરે છે, જ્યાં તે જન્મકાળથી એક રાશિ પહેલાં હતો તો સ્થૂળ માનથી સાડાસાતી શરૂ થઈ એવું સમજવું જોઈએ. તે રાશિનું ભ્રમણ અઢી વર્ષમાં પૂર્ણ કરીને ચંદ્રમા જે રાશિમાં હોય તે રાશિમાં પ્રવેશ કરે છે. એટલે અઢીવર્ષ પૂર્ણ થયા એમ માનવું જોઈએ. હવે ચંદ્રમા જે રાશિનો હોય તે રાશિમાં શનિ પસાર થઈ આગળની રાશિમાં પ્રવેશ કરે એટલે બીજા અઢી વર્ષ પૂર્ણ થયા એવું માનવું જોઈએ. ત્યાર પછી જન્મ રાશિથી આગળની રાશિમાં અઢી વર્ષ પૂર્ણ થાય એટલે સાડાસાત વર્ષ પૂર્ણ થાય છે. આને શનિની સાંડાસાતી (પનોતી) કહેવામાં આવે છે.

સ્થૂળ માનથી આમ સમજવામાં આવે છે. વાસ્તવમાં આ ધારણા ખોટી છે. વાસ્તવમાં સૂક્ષ્મ ગણિત અનુસાર જ્યારે શનિ જન્મ રાશિથી ત્રીજા ભાવમાં પહોંચીને એટલા અંશ પર પહોંચે છે, જેટલા અંશ પર જન્મકાળનો ચંદ્રમા હતો તો, શનિની સાડાસાતી વાસ્તવમાં સમાપ્ત થાય છે. આને સાચી રીતે સમજવા માટે એક ઉદાહરણ આપવામાં આવે છે.

માની લોકે શરદચંદ્ર નામની એક વ્યક્તિ છે. તેની કુંભ રાશિનો ચંદ્રમા જન્મ સમયે ૨૦ અંશનો છે, ત્યારે શનિ મકર રાશિમાં પ્રવેશ કર્યા પછી જ્યારે ૨૦ અંશ પર પહોંચશે ત્યારે શનિની સાડાસાતીનો આરંભ થશે અને મેષ રાશિના ૨૦ અંશ પર પહોંચશે ત્યારે અર્થાત્ ૧ વર્ષ ૮ મહિના પછી શનિની સાડાસાતી સમાપ્ત થઈ એવું સમજવું જોઈએ. અર્થાત્ મકરરાશિનો શનિ ૧૦ મહિના, કુંભ રાશિમાં અઢી વર્ષ અને મીન રાશિમાં અઢી વર્ષ અને મેષ રાશિમાં ૧ વર્ષને ૮ મહિના ભ્રમણ કરવાથી સાડાસાત વર્ષ પૂર્ણ થયા એમ માનવું શુદ્ધ શાસ્ત્રસંમત છે.

આ જ રીતે ચંદ્રરાશિથી ચોથો શનિ અઢીવર્ષની નાની પનોતી (સોનાને પાયે) અને ચંદ્ર રાશિથી આઠમો શનિ અઢી વર્ષની નાની પનોતી (ચાંદીને પાયે) શરૂ થાય છે. સાડાસાતીના પ્રથમ ૨૥ વર્ષ માથા ઉપર ચાંદીને પાયે, બીજા ૨૥ વર્ષ છાતીએ તાંબાને પાયે અને અંતિમ અઢી વર્ષ સોનાને પાયે પનોતી આવે છે.

☆ શનિની શુભાશુભ રાશિ અને સ્થાન :

૧. જન્મ કુંડળીમાં શનિ જોડ-૮-૧૨મા ભાવમાં હોય અને અશુભ ગ્રહોથી યુક્ત હોય અથવા દૃષ્ટ હોય તો સાડાસાતીનું અશુભફળ મળશે.
૨. ચંદ્રકુંડળીમાં બીજા અને બારમા ભાવમાં શનિ જો સૂર્ય, મંગળ, રાહુથી યુક્ત હોય તો સાડાસાતીમાં અશુભફળ મળશે.
૩. જો જન્મકુંડળીમાં ચંદ્રમા નિર્ભળ હોય અને શુભ ગ્રહોથી દૃષ્ટ ન હોય તો સાડાસાતીનું ફળ મળવાનું નિશ્ચિત છે.
૪. ચંદ્રમા જો શત્રુ રાશિનો યા વૃશ્ચિક રાશિનો હોય તથા મંગળ, રાહુ, કેતુથી યુક્ત હોય-તો અશુભ ફળ મળવાનું એ નિશ્ચિત છે.
૫. ચંદ્રના બીજા અને બારમા ભાવમાં શુભગ્રહ હોય, અથવા તે પર એની દૃષ્ટિ હોય તો સાડાસાતી કાળમાં શુભ ફળ મળશે.
૬. ચંદ્રમાના બીજા અને બારમા ભાવમાં જો કોઈ ગ્રહ ન હોય તો પણ શુભ ફળ મળવાનું એ નક્કી છે.
૭. ચંદ્ર કુંડળીમાં જો બુધ, ગુરુ, શુક્રથી યુક્ત યા દૃષ્ટ હોય તો શુભ ફળ મળશે.
૮. જન્મ કુંડળીમાં ચંદ્રમા શનિથી યુક્ત હોય તો એવો જાતક તામસીવૃત્તિનો થશે અને મંગળથી દૃષ્ટ ન હોય તો સાડાસાતી કાળમાં અશુભ ફળ મળશે.

☆ સાડાસાતીનું રાશિગત શુભાશુભફળ :

શનિની પનોતીના સાડાસાત વર્ષમાં કઈ રાશિને કયો સમય શુભ અને અશુભ ફળદાયક થશે તે પણ જાણવું આવશ્યક છે. જે અહીં વિચારવામાં આવ્યું છે.

◆ ચંદ્રમા જો મેષ રાશિનો હોય તો મીન રાશિના ૨૥ વર્ષ શુભ ફળદાયી, મેષ

રાશિના ૨૥ વર્ષ અત્યંત અશુભ (મનુષ્ય અને દ્રવ્ય હાનિ) અને વૃષભ રાશિના ૨૥ વર્ષનો સમય સાધારણ શુભ ફળદાયક રહેશે.

- ♦ વૃષભ રાશિને મેષ રાશિના ૨૥ વર્ષ અશુભ, વૃષભ રાશિના ૨૥ વર્ષ શુભ અને મિથુન રાશિના ૨૥ વર્ષ દ્રવ્ય પ્રાપ્તિને માટે અનુકૂળ રહેશે.
- ♦ મિથુન રાશિને વૃષભ રાશિના ૨૥ વર્ષ શુભ ફળદાયક, મિથુન રાશિના ૨૥ વર્ષ અનુકૂળ અને કર્ક રાશિના ૨૥ વર્ષનું ફળ સામાન્ય રહેશે.
- ♦ સિંહરાશિને કર્ક રાશિના ૨૥ વર્ષ અશુભ, સિંહરાશિના ૨૥ વર્ષ અશુભ અને કન્યા રાશિના ૨૥ વર્ષ શુભ રહેશે.
- ♦ કન્યા રાશિને સિંહ રાશિના ૨૥ વર્ષ અશુભ, કન્યા રાશિના ૨૥ વર્ષ શુભ અને તુલા રાશિના ૨૥ વર્ષના કાળમાં અકસ્માત ધનલાભ, ભૂમિલાભ અનેક પ્રકારના સુખનો લાભ થશે.
- ♦ કર્ક રાશિને - મિથુનરાશિના ૨૥ વર્ષ શુભ, કર્ક રાશિના શુભાશુભ, અને સિંહ રાશિના ૨૥ વર્ષ અશુભ હશે.
- ♦ તુલા રાશિને કન્યા રાશિના ૨૥ વર્ષ શુભ, તુલા રાશિના ૨૥ વર્ષ અત્યંત શ્રેષ્ઠ અને વૃશ્ચિક રાશિના ૨૥ વર્ષ અશુભ રહેશે.
- ♦ વૃશ્ચિક રાશિને તુલા રાશિના ૨૥ વર્ષ શ્રેષ્ઠ. વૃશ્ચિકના ૨૥ વર્ષ અનિષ્ટ ફળદાયી અને ધનના ૨૥ વર્ષ સામાન્ય ફળકારક રહેશે.
- ♦ ધન રાશિને વૃશ્ચિકના ૨૥ વર્ષ અશુભ, ધનરાશિના ૨૥ વર્ષ શુભ અને મકર રાશિના ૨૥ વર્ષ સાધારણ ફળદાયી હોય છે.
- ♦ મકર રાશિને ધન રાશિના ૨૥ વર્ષ શુભ ફળદાયક, મકરના ૨૥ વર્ષ સાધારણ અને કુંભ રાશિના ૨૥ વર્ષ ઉત્તમ ફળદાયી હોય છે.
- ♦ કુંભ રાશિને મકર રાશિના ૨૥ વર્ષ સાધારણ, કુંભ અને મીન રાશિના ૨૥ -૨૥ વર્ષોમાં શુભ ફળ મળશે.
- ♦ મીન રાશિને કુંભ રાશિના ૨૥ વર્ષ શુભ, મીન રાશિના ૨૥ વર્ષ પણ શુભ અને મેષ રાશિના ૨૥ વર્ષોમાં અશુભ ફળ મળવાનું નિશ્ચિત છે.

ઉપર લખ્યા મુજબ જન્મકુંડળીનું સાડાસાતીનું ફળ બતાવતી વખતે શનિના અંશ, કયા ભાવમાં તે સ્થિત છે, શુભ-અશુભ ગ્રહોની દૃષ્ટિ, યુતિ આદિનો વિચાર કરવો આવશ્યક છે. ચંદ્રમાનો સાડાસાતી સમય અને રાશિનો પણ સાડા સાતીના

સમયે મનુષ્યને શુભ-અશુભ ફળ મળવાનું નિશ્ચિત છે. આ વાત ક્યારેક ભૂલવી નહિ જોઈએ. જન્મકુંડળીમાં જો ગુરુની પૂર્ણદૃષ્ટિ જો શનિ પર હોય તો સાડાસાતીનો કાળ પ્રાયઃ શુભ ફળદાયી હોય છે.

એક વાત પણ યાદ રાખવા જેવી છે કે, જેવી રીતે શનિની સાડાસાતી અશુભ ફળદાયી છે તેવી રીતે બહુ જ શુભ ફળ આપનારી પણ છે. સાડાસાતીનું શુભ અશુભ ફળ જન્મકાલિક ચંદ્રના અંશ પર નિર્ભર છે અને તે અંશ પર જ્યારે શનિ કોઈ રાશિમાં પહોંચે છે તો એનું ફળ મળવાની શરૂઆત થાય છે.

શનિની સાડાસાતીનો આરંભ થવાના સમયે જન્મકુંડળીમાં જો લગ્નેશ બળવાન હોય, શુભગ્રહોથી યુક્ત યા દૃષ્ટ હોય અને પાપ ગ્રહોની દૃષ્ટિ ન પડતી હોય તો ધન સંબંધી કોઈ હાનિ થતી નથી.

શનિદેવ મંદગતિના જરૂર છે, પરંતુ મંદબુદ્ધિના તો નથી જ. તેમણે પોતાના ગુરુ પાસે જે સાડાસાત જન્મે પણ શીખી ન શકાય તેવી વિદ્યાઓનું અધ્યયન સાડાસાત વર્ષમાં પૂર્ણ કર્યું છે. ગુરુને તેનો પરિચય થયા પછી શનિદેવ પાસે ગુરુદક્ષિણામાં શનિની સાડાસાતીમાંથી છૂટકારાની માંગણી કરી, ત્યારે શનિદેવ કેટલીકવાર મૌન રહ્યા પછી બોલ્યા, “આચાર્ય, આપ જે માંગી રહ્યા છો તે દેવ મંડળ અને ઈશ્વરની ઈચ્છા વિરુદ્ધ છે. સંસારના સર્વ મનુષ્ય મારી ગતિથી પ્રભાવિત થાય છે. હું ઈચ્છુ તોપણ આ પ્રભાવથી કોઈ પ્રાણીને મુક્ત કરી શકતો નથી. હા, હું આપની એક સેવા કરી શકું છું હું આપને એ બતાવીશ કે, સાડાસાતીનો પ્રભાવ આપના શરીર પર સર્વાધિક ક્યારે પડશે. સાવધાન રહેશો તો આ પ્રભાવથી પોતાનો બચાવ કરી લેશો. આપ તપસ્વી છો, સદાચારી છો. હું આપનું કંઈ બગાડી શકીશ નહિ. આ નિયતિ છે એ ટાળી શકાય નહીં.” આમ શનિએ પોતાના વિદ્યાદાતા ગુરુને પણ સાડાસાતીમાંથી મુક્ત કર્યા નથી. તેમને પણ ફાંસીના માંચડા સુધી પહોંચવું પડ્યું. સાવધાની રાખતાં તેમનો બચાવ અવશ્ય થયો હતો.

શનિની વિપરીત દશામાં પ્રાણહાનિ થતી નથી. શનિદેવની દિલચસ્પી માનહાનિ, ધનહાનિ, આકસ્મિક સંકટ અને માનસિક કલેશ આપવામાં વધુ છે. પ્રાણહાનિ કરવાથી તો મનુષ્યનો સંકટ અને મુશ્કેલીમાંથી છૂટકારો થઈ જાય છે.

જન્મકુંડળીમાં શનિ જો નીચ રાશિનો, નીચ ભાવમાં યા શત્રુ રાશિમાં હોય અથવા અશુભ ગ્રહોથી યુક્ત યા દૃષ્ટ હોય તો સાડાસાતીમાં આ કપટ, દુષ્ટતા, વિશ્વાસઘાત, પરવશતા અને દાસત્વ જેવાં કર્મો કરવા માટે વિવશ બનાવે છે અને મનુષ્ય પોતાનું સ્વાભિમાન છોડીને સ્વાર્થી થઈ જાય છે. પરંતુ શનિ જો ઉચ્ચ અંશ, ઉચ્ચરાશિ અને ઉચ્ચભાવમાં તથા મિત્રગ્રહોથી યુક્ત અથવા દૃષ્ટ હોય તો મનુષ્ય ઉચ્ચ કોટિની સહનશીલતાં, સારા વિચાર, સંતુલિત બુદ્ધિ, દૂરદર્શિતા, દૃઢતા, નિષ્પક્ષતા

ઈત્યાદિ સદ્ગુણોને ભરીને પોતાનું તો કલ્યાણ કરે છે, અને સમાજમાં પોતાનું મહત્વપૂર્ણ સ્થાન બનાવી લે છે, શનિ ગ્રહ કેટલો શક્તિશાળી છે, એની પ્રતીતિ આ વાતથી થાય છે.

શનિગ્રહ લોહસંજ્ઞક છે. લોખંડના તીખા હથિયારોથી જેવી રીતે કોઈ કારીગર પથ્થરમાં દેવતાની મૂર્તિનું નિર્માણ કરી મંદિરમાં સ્થાપિત કરવા માટે પ્રસ્તુત કરીને જનતાના મનમાં શ્રદ્ધાની ભાવના જગાડે છે, તેવી જ રીતે શનિ ગ્રહ પ્રારંભમાં મનુષ્યને માટે ઘોર સંકટનું નિર્માણ કરી અંતમાં તેને પૂજનીય બનાવી દે છે.

એને આ રીતે સમજીએ - જન્મ કુંડલીમાં જો શનિ ગ્રહ ઉચ્ચનો છે તો જે મનુષ્ય નાસ્તિક હોય છે, તેને પણ ઈશ્વર પ્રતિ શ્રદ્ધાવાન બનાવી દે છે. દરિદ્ર વ્યક્તિને ખૂબ ધનવાન બનાવી દે છે. પાપીને પુણ્યાત્મા બનાવીને તેની જીવનયાત્રા સફળ બનાવે છે. એટલે આ અપાર શક્તિશાળી ગ્રહની પ્રભુતાનો સ્વીકાર કરવો જ પડશે.

જ્યોતિષશાસ્ત્ર અનુસાર શનિ ઉગ્ર ગ્રહ છે, પરંતુ આ માત્ર અર્ધ-સત્ય છે. 'શનિ' વાસ્તવમાં અહંકારને નષ્ટ કરનારો ગ્રહ છે. અહંકારી વ્યક્તિને જ તેની 'સાડાસાતી' કાળમાં અધિક કષ્ટ થાય છે. બીજી દૃષ્ટિથી એ પણ જોવામાં આવે છે કે, 'સાડાસાતી'નો સમય ન હોવા છતાં પણ કેટલીક વ્યક્તિઓને દુઃખ અને કષ્ટ થાય છે. શા માટે ? એને સમુચિત ઉત્તર જ્યોતિષશાસ્ત્ર દ્વારા આપી શકાય છે અને તેનાથી એ જાણી શકાય છે કે, કેવળ શનિ જ કષ્ટ સૂચક ગ્રહ છે. એવું નથી, અન્ય ગ્રહ પણ છે. ઉચ્ચ સ્થિતિમાં શનિ મહાન સુખનો પણ સૂચક હોય છે.

આ શનિ ગ્રહ જ સંસારની માયાજાળમાં ફસાયેલ મનુષ્યોને પોતાના તીક્ષ્ણ કિરણોના પ્રભાવથી અશુભ ફળ જેવાં કે, મૃત્યુ સમાન પીડા, સંતાન, સંપત્તિ, સ્ત્રી આદિનો નાશ ઈત્યાદિ આપીને તેને જાગ્રત કરે છે, અને તેને ધન, જન સંબંધી ઐશ્વર્ય આદિથી ક્રમશઃ દૂર કરતા કરતા તેનું ધ્યાન ઈશ્વરની આરાધનામાં લગાવે છે. આથી એમ કહી શકાય કે, શનિ જ એક એવો ગ્રહ છે કે, જે વ્યક્તિને ભૌતિક સુખ અને સ્વાર્થની અપેક્ષાએ પરમાર્થના અધિક પાઠ ભણાવીને જીવનને વધુ ઉજ્જવળ બનાવે છે. આ કટુ સત્ય છે. આ સંસારમાં જેટલા પણ સાધુ, સંત, સન્યાસીઓ થયા, ત્યાગીઓ થયા છે, તેમની અતૂટ શ્રદ્ધા, ધાર્મિક ગ્રંથ અને શ્રેષ્ઠ ધર્મોપદેશક અનાદિકાળથી મનુષ્યના મનમાં ઉત્પન્ન નથી કરી શક્યા, તે કાર્યને આ શનિદેવ ગ્રહરૂપે પૃથ્વીથી કરોડો માઈલ દૂર રહીને પણ પોતાના સાડાસાતી કાળમાં એક ક્ષણમાં પૂર્ણ કરવાની ક્ષમતા અને સામર્થ્ય રાખે છે. સાથો સાથ તેનું વર્તમાન અને ભાવિ જીવનને પણ શ્રેષ્ઠ બનાવી દે છે.

☆ **શનિ અને હનુમાનજી :** રાવણ પોતાના સમયનો અજેય યૌદ્ધા, વેદશાસ્ત્રનો મર્મજ્ઞ તંત્રવિદ્યામાં દક્ષતા પ્રાપ્ત કરનાર, અધ્યાત્મ અને આયુર્વેદનો તલસ્પર્શી વિદ્વાન હતો અને યોગ સાધના દ્વારા તેણે અનેક સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી લાધી હતી. તે ગ્રહોની ગતિ પણ અવરોધી શકતો હતો, લંકા દહન સમયે હનુમાનજીએ જોયું કે, સુવર્ણપુરી લંકા બાળવા છતાં કાળી પડી ન હતી. લંકાના કારાગાર જેવા સ્થાનમાં એક નીલશ્યામ વ્યક્તિને જોઈને હનુમાનજીએ તેમનો પરિચય પૂછ્યો, તે તે વ્યક્તિએ બતાવ્યું કે, હું શનિ છું અને રાવણે મને યોગ બળથી અહીં બાંધી રાખ્યો છે. (મારી શક્તિ કેન્દ્રિત કરીને કિલિત કરી દીધી છે.) આપ મને મુક્ત કરી દો' હનુમાનજીએ તત્કાળ તેના બંધન ખોલીને તેને મુક્ત કર્યો. તેણે મુક્તિ મળતાં જ હનુમાનજીને પૂછ્યું, 'હું આપની શી સેવા કરું?' હનુમાનજીએ કહ્યું તમે લંકાને કાળી રાખ બનાવી દો, અને ભવિષ્યમાં કોઈ મારા શરણમાં આવે તો તેને ત્રાસ આપવો નહિ. શનિએ આ બંને વાતનો સ્વીકાર કરી લીધો. કારણ કે, તે રાવણના યોગ બંધનથી મુક્ત થઈ ચૂક્યો હતો. હનુમાનજી સ્વયં મહાન યોગી અને પ્રકાંડ વિદ્વાન છે. તે રાવણના કરતાં અધિક સામર્થ્યવાન છે. એટલે શનિ પર રાવણની યોગશક્તિ અને કીલનનો પ્રભાવ નષ્ટ થઈ ગયો હતો. શનિએ પોતાને પૂર્ણ સબળ અને સમર્થ હોવાનો અનુભવ કર્યો અને તત્ક્ષણ ક્રોધમયી દૃષ્ટિથી લંકાનગરીને જોતાં સ્વર્ણાત્મ લંકા સામાન્ય લાકડાના કોયલા અને રાખની માફક કાળી થઈ ગઈ. ત્યારબાદ પોતાના અપમાન અને વિરોધ બંધનની ભાવનાથી દગ્ધ શનિએ રાવણને પોતાનું લક્ષ્ય બનાવ્યો. પરિણામ એ આવ્યું કે, રાવણ જે વિશ્વવિજયી અને બ્રહ્માંડ વિજેતા બની ચૂક્યો હતો, જે પોતાના પરિવાર સહિત યુદ્ધના અગ્નિમાં ભસ્મ થઈ ગયો. રામ અને વાનર સેના તો નિમિત્ત માત્ર હતા. વાસ્તવમાં શનિની પ્રતિકૂળતાને કારણે જ રાવણનો સર્વનાશ થયો હતો.

રાહુદેવતા

રાહુ: સિંહલદેશજશ્ચ નિઋતિ: કૃષ્ણાઙ્ગ શૂર્પાસનો
ય: પેઠીનસિ ગોત્રસમ્ભવ સમિદ દુર્વામુખો દક્ષિણ: ।

ય: સર્પાદ્યદિદૈવિતે ચ નિઋતિ: પ્રત્યાધિદેવ: સદા
ષટ્ત્રિ શુભકૃચ્ચ સિંહિકસુત: કુર્યાત્ સદા મજ્જલમ્ ॥

રાહુની માતાનું નામ સિંહિકા છે. જે દૈત્યરાજ હિરણ્યકશિપુની પુત્રી હતી. તેનાં લગ્ન વિપ્રચિત્રિ નામક દાનવ સાથે થયાં હતાં, તેના ગર્ભથી રાહુએ જન્મ ગ્રહણ કર્યો હતો. માતાના નામથી તેને સૈંહિકેય કહેવામાં આવે છે. રાહુના બીજા સો ભાઈઓ હતા. એમાં રાહુ સૌથી મોટો હતો. અવસ્થામાં જ નહીં બળમાં પણ રાહુ સૌથી વધારે આગળ પડતો હતો. આગળ ચાલીને એ ગ્રહ બની ગયો. (શ્રીમદ્ ભાગવત. ૬/૬-૩૭)

સમુદ્ર મંથનમાં જ્યારે અમૃતોપ લબ્ધિ બાદ રાહુ છળપૂર્વક અમૃતપાનને માટે દેવતાઓની પંક્તિમાં જઈને બેઠો અને ચંદ્રમા સૂર્ય ભગવાન વિષ્ણુને તેના કપટભાવનું રહસ્ય બતાવી દીધું, ત્યારે ભગવાને ચક્રથી રાહુનું મસ્તક ધડથી અલગ કરી દીધું. પરંતુ અમૃત પાન કરવાથી શિર તથા ધડ બંને અલગ-અલગ જીવિત બની રહ્યાં, ત્યારે શિરનું નામ ‘રાહુ’ તથા ધડનું નામ ‘કેતુ’ પડ્યું. અમૃત પીવાથી તે અમર થઈ ગયો હતો. (શ્રીમદ્ ભાગવત. ૮/૮/૨૪/૨૭).

આથી બ્રહ્માએ તેને ગ્રહ બનાવી દીધો - ‘અજો ગ્રહમ ચીક્લપત્’
(શ્રીમદ્ ભાગ. ૮/૮-૨૬)

રાહુ ગ્રહ મંડલાકાર હોય છે. (મહા. ભીષ્મ. ૧૨-૪૦). ગ્રહોની સાથે રાહુ બ્રહ્માની સભામાં બેસે છે. (મહા. સભા. ૧૨-૧૮). પૃથ્વીની પોતાની છાયા મંડલાકાર હોય છે. રાહુ અહીં ભ્રમણ કરે છે. (મત્સ્ય પુ. ૨૮-૬૧). રાહુ ગ્રહ છાયાનો અધિષ્ઠાતૃ દેવતા છે. ઋગ્વેદમાં જણાવાયું છે કે- અસૂર્યા (સિંહિકા)નો પુત્ર રાહુ જ્યારે સૂર્ય અને ચંદ્રને તમથી આચ્છન્ન કરી લે છે, ત્યારે એટલું અંધારું છવાઈ જાય છે કે, લોકો પોતાના સ્થાનને ઓળખી શકતા નથી. (ઋક. ૫/૪૦/૬) ગ્રહ બન્યા પછી પણ વૈર ભાવથી પૂર્ણિમા એ ચંદ્ર ઉપર અને અમાવાસ્યાએ સૂર્ય ઉપર આક્રમણ કરે છે. એને ગ્રહણ યા રાહુ પરાગ કહે છે. ઉપરાગના સમયે અપ્રતત્વ (અપવિત્રતા) આવી જાય છે, જેનો પ્રતિકાર સ્નાનાદિથી આવે છે. (ઋક. ૫/૪૦/૬-૮)

રાહુના અન્ય નામ સૈંહિકેય, અગુ, ફણિ, તમ, સર્વઅસુર, અભિ, કૃષ્ણાંગ, દીર્ઘ-કવિલાસ, ગુહ, આગવ વગેરે છે.

વર્ણ :- રાહુ ગ્રહનો વર્ણ નીલમેઘ સમાન અને એના સિંહાસનનો રંગ પણ નીલ (ભૂરો) છે.

વાહન: - રાહુનું વાહન રથ અંધકારરૂપ છે. એને કવચાદિથી સજાવેલ વાયુ સમાન કાળા આઠ ઘોડા ખેંચે છે. (મત્સ્ય. પુ. ૧૨૭)

રાહુ ધ્યાન આ પ્રકારે કરવું જોઈએ -

કરાલ વદનઃ खड्गचर्मशूली वरप्रदः ।

नीलसिंहासनस्थश्च राहुस्त प्रशस्यते ॥ (મત્સ્ય પુ. ૧૮/૧)

રાહુનું મુખ ભયંકર છે. તેમના હાથોમાં તલવાર, ઢાલ, ત્રિશૂળ અને વરમુદ્રા શોભા પામે છે તથા તે નીલા રંગના સિંહાસન પર આસીન છે. ધ્યાન (પ્રતિમા)માં આવું રાહુનું સ્વરૂપ પ્રશસ્ત માનવામાં આવ્યું છે.

☆ **રાહુના અધિદેવતા કાળ :** હિરણ્ય ગર્ભની ઉત્પત્તિના અવસર પર ભગવાને પોતાના અંશ રૂપ કાળને પણ પ્રગટ કર્યો હતો. આ માટે કાળદેવતા ભગવાનના પુત્ર કહેવાય છે. (વા.રા.ઉ. ૧૦૪/૨) એનું કામ સમય પર સર્વનો સંહાર કરવાનું છે. એથી ભગવાન રામે એને 'સર્વ સંહારક' કહીને સંબોધિત કર્યો. (વા. રા. ઉત્તર. ૧૦૪/૧૮).

જેટલાંક લોકો કાળને રૂપમું તત્ત્વ માનતા હતા. એના પર શ્રીમદ્ ભાગવતે નિર્ણય આપ્યો છે કે, કાળ કોઈ પૃથક તત્ત્વ ન હોઈ ભગવાનની જ શક્તિ છે. (શ્લોક ૧૫-૧૬). શક્તિ અને શક્ત્યાશ્રયમાં ભેદ ન હોવાને કારણે ભગવાનને જ કાળ કહેવામાં આવે છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ કાળરૂપમાં અવતીર્ણ થયા. (શ્રીમદ્ભાગ. ૧/૧૩/૪૮).

જેવી રીતે નદીઓની ધારા-પરંપરા અબાધિત ગતિથી આગળ વધતી રહે છે, તેવી રીતે ભગવાન કાળ રૂપથી કાળની ધારાને પ્રવાહિત કરતા રહે છે. (શ્રીમદ્ભાગ. ૮/૧૭/૨૮) બ્રહ્મ રૂપ હોવાથી કાળનું બ્રહ્મા આદિ દેવતાઓ પર શાસન ચાલે છે. (શ્રીમદ્ભાગ. ૩/૨૮/૪) કાળ સ્વંય અવિનાશી છે પણ બીજાઓનો નાશ કરે છે. સ્વંય અનન્ત છે, કિંતુ બીજાઓનો અંત કરે છે. મૃત્યુ કાળની સંહારક શક્તિ છે.

વિશ્વમાં જેટલા નાના-મોટા પદાર્થ છે, સર્વ કાળને આધિન છે. જેટલા ભાવ અને અભાવ પદાર્થ છે, સર્વકાળ દ્વારા સર્જાયેલ છે અને કાળ દ્વારા જ વિનષ્ટ થાય છે. (મહા. અનુ. ૧/૫૧/૫૬). સ્વરૂપભૂત હોવાને કારણે જેવી રીતે વેદ ભગવદ્ રૂપ છે, તેવી રીતે કાળને પણ વેદરૂપ કહેવામાં આવ્યો છે. (શ્રીમદ્ ભાગ. ૫/૨૨/૨) એનું સ્વરૂપ આ પ્રકારનું છે.

કાલઃ કરાલવદનો નીલાઙ્ગશ્ચાતિભીષણઃ ।

પાશદળધરઃ કાર્યઃ સર્પવૃશ્ચિક રોમવાન્ ॥ (શ્રી તત્ત્વનિધિ)

કાળ દેવતાનું શરીર અતિ ભંયાનક તથા નીલ છે. સાપ અને વીછું એનાં રૂવાડાં છે. એ પાશ અને દંડને ધારણ કરે છે.

☆ **રાહુના પ્રત્યધિદેવતા સર્પ (નાગ) દેવતા :** કેટલાક સર્પ પૃથ્વી પર, કેટલાંક અંતરિક્ષમાં તથા કેટલાક દુલોકમાં રહે છે. (યજુર્વેદ ૧૩-૬) દુલોકનાં દીપ્ત સ્થળોમાં રહેનારા એ સર્પ દિવ્ય હોય છે, તેમને આપણે જોઈ શકતા નથી. તેઓ એટલા દિવ્ય હોય છે કે, સૂર્યના કિરણોમાં પણ રહી શકે છે. (યજુ. ૧૩/૮) કેટલાક તો પોતાની દિવ્યતાથી બાણનું સ્વરૂપ ધારણ કરી લે છે. (યજુ. ૧૩/૭). આ સર્પોની પૂજા કરવામાં આવે છે, એને મધનો હવિ પ્રદાન કરવામાં આવે છે. (તૈત્તિરીય. ૩/૧/૧/૬) નાગ શબ્દ સર્પનો પર્યાયવાચી છે. આ નામથી પણ એની પૂજા કરવામાં આવે છે. (શાંખા. ગૃહ્ય. ૪/૮-૩). આ સર્પોમાં કેટલાંકનો આકાર કમરથી ઉપર મનુષ્યનો, નીચેનો સર્પની માફક રહે છે. (મત્સ્ય પુ. ૬૪/૪૮/૪૯). ભૌતિક સૃષ્ટિનો આરંભકાળ હતો, પિતામહ બ્રહ્મા સૃષ્ટિની વૃદ્ધિ માટે સતત સચેષ્ટ હતા, કિંતુ આશાને અનુરૂપ સફળતા મળતી ન હતી. આથી તેઓ ચિંતિત થઈને હાથપગ લંબાવીને સૂઈ ગયા. અંતમાં તે ભોગમય શરીરનો તેમણે પરિત્યાગ કરી દીધો. તે શરીરથી જે બાલ (વાળ) ખરીને પડ્યા તેઓ ‘અહિ’ થઈ ગયા. હાથ-પગ સંકોચીને સરકવા લાગ્યા. એટલે ‘સર્પ’ અને ‘નાગ’ કહેવાયા. (શ્રીમદ્ ભાગ. ૩/૨૦/૪૭/૮) આ રીતે સર્પોની પ્રથમ સૃષ્ટિ પિતામહ બ્રહ્માના શરીરથી થઈ. આગળ ચાલીને કદ્દુ સર્પની જનની બની. એના પતિદેવ પ્રજાપતિ કશ્યપ હતા. પ્રારંભમાં કદ્દુએ એક હજાર ઈંડાને જન્મ આપ્યો, તે ઈંડાઓને ફોડીને એક હજાર નાગપુત્રો ઉત્પન્ન થયા. (મહાભારત આદિ. ૧૬/૮/૧૫) અનન્ત, વાસુકી, તક્ષક, કર્કોટક, શંખ, કુલિક, પદ્મ, મહાપદ્મ પ્રધાન નાગ માનવામાં આવ્યા છે.

દેવતાઓમાં તો અણિમાદિ સિદ્ધિઓ રહે છે, તે સર્પોમાં પણ રહે છે. સર્પોની અનેક ઘટનાઓ આ દિવ્યતાને બતાવે છે. એકવાર ઉત્તંક જ્યારે રાજા કોત્સની પત્નીના કુંડળ લઈને ચાલ્યો તો તક્ષક નાગ એને લઈ લેવા માટે પીછો કરવા લાગ્યો. તક્ષકે પોતાનો વેષ નગ્ન ક્ષપણકનો બનાવી દીધો. પોતાની દિવ્યશક્તિથી ક્યારેક તે પ્રત્યક્ષ દેખાતો તો ક્યારેક અન્નર્હિત થઈ જતો. સાયંકૃત્ય કરવાને કરવા માટે ઉત્તંકે જ્યારે કુંડળને ‘એક સ્થાન પર મૂક્યા તો તક્ષક તેને ઉઠાવીને ભાગી ગયો. ઉત્તંકે પીછો કરી પકડી લીધો. પકડતાં જ તક્ષક ક્ષપણનું રૂપ ત્યાગીને પોતાના રૂપમાં આવી ગયો અને પોતાના દરમાં ઘૂસીને તરત જ નાગલોકમાં પહોંચી ગયો.

☆ **રાહુનું આધિપત્ય :** રાહુનો અધિકાર શરીરમાં પગ ઉપર માનવમાં આવે છે. એના દ્વારા સાહસ, પરિશ્રમ, પાપકર્મ, દુર્ભાગ્ય, શરીરની સ્થૂળતા, શત્રુતા, ચિંતા, સંકટ, દુર્ઘટના, દુઃખ, શોક, શારીરિક શક્તિ. આક્રમણાત્મક અને વિધ્વંસાત્મક પ્રવૃત્તિ, રાજનીતિ, યાત્રા, મદ્યપાન, ઘુતકીડા, શિકાર, જાસૂસી, વૈદક, નૌકાચાલન, પિતામહ તથા દુર્ગુણો સંબંધી વિચાર કરવામાં આવે છે.

મશીન, કારખાના, મુદ્રણ, ચિત્રકળા, ફોટોગ્રાફી આદિ કાર્યો સાથે પણ રાહુનો સંબંધ રહે છે.

નીલ (ભૂરો-આકાશી) રંગની વસ્તુઓ, ગોમેદ, સીસું, લોહ, સરસવ, તલ, તલવાર, ઘોડો, ઊંટ, સાપ, ચામડું ચરબી, કામળો, હાડકાં આદિ પર રાહુનું આધિપત્ય માનવામાં આવ્યું છે.

એને કાળ પુરુષના દુઃખની સંજ્ઞા આપવામાં આવી છે. જન્મકુંડળીમાં જે સ્થાનમાં રાહુ સ્થિત હોય, તે ભાવની વૃદ્ધિમાં રાહુ અવરોધ ઉત્પન્ન કરે છે.

☆ રાહુનો રાશિગત પ્રભાવ :

વિભિન્ન રાશિઓમાં રાહુનો રાશિગત પ્રભાવ નીચે મુજબ છે.

મેષ :- રાહુ વૃષભ રાશિમાં હોય તો જાતક બુદ્ધિહીન, પરિશ્રમથી ડરનારો, નિર્બળ તથા ચીડિયા સ્વભાવનો થાય છે.

વૃષભ :- રાહુ વૃષભ રાશિમાં હોય તો જાતક વિલાસી અને અસ્થિર ચિત્તનો થાય છે.

મિથુન :- રાહુ 'મિથુન' રાશિનો હોય તો જાતક સ્વાભિમાની, કળાપ્રેમી, સાહસિક પરંતુ કૂર સ્વભાવનો થાય છે.

કર્ક :- રાહુ કર્ક રાશિમાં સ્થિત હોય ત્યારે જાતક નિર્ધન, રોગી, ચિંતાતુર તથા સંકુચિત વિચારોનો થાય છે.

સિંહ :- રાહુ સિંહ રાશિગત હોય તો જાતક સજ્જન તથા મનનશીલ હોય છે.

કન્યા :- રાહુ કન્યા રાશિમાં હોય ત્યારે જાતક વિદ્વાન, કળાપ્રેમી, સાહિત્યપ્રેમી અને સાર્વજનિક કાર્યકર્તા હોય છે.

તુલા :- તુલારાશિનો રાહુ જાતકને પત્ની પક્ષથી ચિન્તિત, પરંતુ વ્યવહાર કુશળ બનાવે છે.

વૃશ્ચિક :- રાહુ વૃશ્ચિક રાશિમાં હોય તો જાતક દુષ્ટ, કપટી, અહંકારી તથા દુશ્ચરિત્ર હોય છે.

ધન :- ધન રાશિના રાહુવાળો જાતક વિચારક, ભ્રમણશીલ તથા દુઃખી હોય છે, પરંતુ તેને વસિયતનામ્ના આદિ દ્વારા ધન પ્રાપ્ત થાય છે.

મકર :- મકરસ્થ રાહુ જાતકને દુષ્ટમતિ, રોગી અને બૂરા સ્વભાવનો બનાવે છે.

કુંભ :- કુંભ રાશિગત રાહુ જાતકને મિતવ્યથી, આલોચક અને ગંભીર વિચારક બનાવે છે.

મીન :- મીનસ્થ રાહુ જાતકને વ્યવહારકુશળ, કલાપ્રેમી તથા સાત્ત્વિક વિચારોવાળો બનાવે છે.

☆ **રાહુનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ :** વિભિન્ન ભાવોમાં રાહુ પોતાનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ નીચે મુજબ પ્રકટ કરે છે.

- ◆ જો રાહુ શુભ ભાવોનો સ્વામી થઈને પોતાના ભાવથી છઠ્ઠા અથવા આઠમા સ્થાનમાં બેઠો હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.
- ◆ લગ્નસ્થ રાહુ જાતકને રોગી, નીચકર્મરત, કામી દુર્બળ તથા અલ્પ સંતતિવાળો બનાવે છે.
- ◆ જન્મકુંડળીમાં પ્રથમ, દ્વિતીય, તૃતીય, ચતુર્થ, સપ્તમ, નવમ, દશમ તથા એકાદશ ભાવમાં રાહુની સ્થિતિ શુભ હોતી નથી.
- ◆ જો રાહુ નીચ (ધન) રાશિનો હોય તો અશુભ ફળ આપે છે.
- ◆ સિંહસ્થ અથવા સૂર્ય દ્વારા દષ્ટ રાહુ અશુભ ફળ આપે છે.
- ◆ બીજે રહેલ રાહુના પ્રભાવથી જાતક કઠોરભાષી તથા અદેખાઈવાળો થાય છે.
- ◆ ચોથા ભાવનો રાહુ જાતકને કૂર, કપટી, અસંતોષી, દુઃખી, મિથ્યાચારી તથા ઉદરરોગી બનાવે છે.
- ◆ પાંચમા ભાવમાં રાહુ જાતકને ઉદરરોગ આપે છે.
- ◆ છઠ્ઠા ભાવમાં રાહુ કમરનું દરદ આપે છે.
- ◆ સાતમા ભાવમાં રાહુ વ્યાપારમાં હાનિ, સ્ત્રી-વિનાશ, દુરાચરણ- અને વાત રોગજનક માનવમાં આવે છે.
- ◆ આઠમા ભાવનો રાહુ જાતકને કોધી, ઉદરરોગી, ગુપ્તરોગી, તથા કામી બનાવે છે.
- ◆ નવમા ભાવનો રાહુ વાતરોગદાયક કહેવામાં આવે છે.
- ◆ દશમા ભાવનો રાહુ સંતાનને કષ્ટ આપે છે.
- ◆ અગિયારમા ભાવમાં રહેલ રાહુ અલ્પ સંતતિ આપે છે.
- ◆ બારમા ભાવનો રાહુ જાતકને અવિવેકી, કામી, ચિંતાતુર, ખર્ચાળ અને મંતિભેદ કરનારો બનાવે છે.
- ◆ જો રાહુ શ્રેષ્ઠ ભાવનો સ્વામી થઈને સૂર્યની સાથે બેઠો હોય અથવા શુક્ર યા બુધની સાથે બેઠો હોય તો અશુભ ફળનો દાતા થાય છે.

☆ રાહુ વિષયક વિશિષ્ટ માહિતી :

રાહુ તથા કેતુ આપસમાં છ રાશિ અર્થાત્ ૧૮૦ અંશના અંતરથી વક્રગતિ અર્થાત્ અન્ય ગ્રહોની અપેક્ષા ઉલટી ગતિથી ધૂમે છે. તેમને એક રાશિમાં ભ્રમણ કરવામાં પ્રાયઃ ૧૮ માસ તથા બાર રાશિઓમાં સંક્રમણ કરવામાં લગભગ ૧૮ વર્ષનો સમય લાગે છે.

પુરાણો અનુસાર સૂર્યથી ૧૦,૦૦૦ યોજનના નીચાણ પર રાહુ અન્ય ગ્રહોની માફક આકાશમંડળમાં ભ્રમણ કરે છે. જ્યોતિષમાં રાહુ કેતુને આકાશીય જ્યોતિષપિંડ ન માનતાં પૃથ્વીના ઉત્તર તથા દક્ષિણ ધ્રુવની છાયાના રૂપમાં છાયાગ્રહ માત્ર માનવામાં આવે છે. પૃથ્વીથી એનું અંતર ૮૦,૦૦,૦૦૦ માઈલ માનવામાં આવે છે.

નવગ્રહ મંડળમાં રાહુને કોઈ સ્થાન પ્રાપ્ત નથી. એની પોતાની કોઈ રાશિ નથી, પરંતુ કેટલાક વિદ્વાનો કન્યા રાશિ પર એનું આધિપત્ય સ્વીકારે છે. કેટલાક વિદ્વાન એને વૃષભરાશિ પર તથા કેટલાક મિથુન રાશિનાં ૧૫ અંશ સુધી એને ઉચ્ચસ્થ માને છે. આ રીતે કેટલાક ૧૫ અંશ સુધી નીચસ્થ માને છે. કેટલાક વિદ્વાનોના મતાનુસાર આ કર્ક તથા કુંભ રાશિમાં મૂળ ત્રિકોણસ્થ થાય છે.

રાહુની ગણના અશુભ તથા કૂર ગ્રહોમાં કરવામાં આવે છે. એ અત્યંત બળવાન ગ્રહ મનાય છે.

પ્રાચીન ભારતીય જ્યોતિષ ગ્રંથોમાં મુખ્ય ગ્રહ ફક્ત સાત જ માનવામાં આવ્યા છે. તેમાં રાહુ-કેતુનો ઉલ્લેખ માત્ર નથી. પાછળથી અભ્યાસ અને સંશોધન દ્વારા એના પ્રભાવાત્મક ફળોનું વિશ્લેષણ કરતાં તે સો ટકા સત્ય સાબિત થયું અને તેનો છાયાગ્રહરૂપે સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે.

આ ગ્રહ મલિન, દારૂણ સ્વભાવનો, વિનાશવૃત્તિવાળો, અંત્યજ જાતિનો છે. એ દીર્ઘ-સૂત્રી આળસુ પરંતુ તીવ્રબુદ્ધિવાળો છે.

બુધ, શુક્ર તથા શનિ એના નૈસર્ગિક મિત્ર છે. સૂર્ય, ચંદ્ર તથા મંગળ શત્રુ છે. ગુરુથી એ સમભાવ રાખે છે.

એના દ્વારા મદ્યપાન, ગારુડી વિદ્યા, દ્યુતકીડા, વૈદ્ય તથા અન્ય દુર્ગુણોનો વિશેષ રૂપમાં વિચાર કરવામાં આવે છે.

મેષ, વૃષભ, મિથુન, કર્ક, કન્યા, વૃશ્ચિક તથા કુંભ રાશિ અને દશમા સ્થાનમાં રાહુ બળવાન માનવામાં આવે છે.

જન્મકુંડળીમાં જે ભાવમાં રાહુ રહેલો હોય છે, ત્યાંથી ત્રીજે તથા છઠ્ઠા ભાવને એક પાદ દૃષ્ટિથી, બીજા તથા દશમા ભાવને દ્વિપાદ દૃષ્ટિથી, તથા પાંચમા, સાતમા, નવમા અને દશમા ભાવને પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જુએ છે. એની ત્રિપાદ દૃષ્ટિ 'અંધ' માનવામાં આવી છે.

વૃષભ તથા તુલા લગ્નમાં એને યોગકારક માનવામાં આવ્યો છે. આર્દ્રા, સ્વાતિ તથા શતભિષા નક્ષત્રો પર એ શુભ ફળ આપે છે. મેષ, વૃષભ, મિથુન, કન્યા, વૃશ્ચિક અને કુંભ રાશિ તથા દશમા ભાવમાં એ બળવાન હોય છે.

☆ **રાહુની પ્રભાવાવધિ :** મુખ્યત્વે રાહુ ૪૨ થી ૪૮ વર્ષની ઉંમરમાં જાતકના ઉપર પોતાના વિશેષ પ્રભાવ પ્રગટ કરે છે.

રાહુના પ્રકોપથી ફેફડું, અપસ્માર, ઉન્માદ, અપતંત્રક, વાત વ્યાધિ, રક્તવિકાર, શીતળા તથા ખસ-ખૂજલી જેવા રોગો થાય છે.

સામાન્ય જીવનમાં વિઘ્ન, વિનાશ, અવરોધ, મૃત્યુના પ્રતીકરૂપે રાહુને માનવામાં આવે છે. ઉન્નતિ, સફળતા અને સમૃદ્ધિના માર્ગમાં અચાનક કોઈ વિઘ્ન અથવા આપત્તિ આવી પડે ત્યારે લોકો કહે છે-એને રાહુ પાછળ પડ્યો છે. રાહુનો ગ્રાસ થયો છે વગેરે.

રાહુ એક રાશિ પર દોઢ વર્ષમાં સંક્રમણ કરે છે, તથા રાશિ બદલવાના ત્રણ માસ પહેલાં જ પોતાનું ફળ આપવાનો આરંભ કરી દે છે.

કેવુદેવતા

કેતુજૈમિનિગોત્રજઃ કુશસમિધ્ વાયવ્યકોણે સ્થિત-

શ્ચિત્રાન્ન ધ્વજ-લાંછનો હિમગુરોયૌ દક્ષિણાશામુખઃ ।

બ્રહ્મા ચૈપ સચિત્ર-ચિત્રસહિતઃ પ્રત્યાધિદેવઃ સદા

પદત્રિસ્થઃ શુભકૃશ્ચ બર્બરપતિઃ કુર્યાત્ સદા મંગલમ્ ॥

સુદર્શન ચક્ર વડે કપાવાથી શિર રાહુ કહેવાયો અને ધડ કેતુ. કેતુ રાહુનો જ કબન્ધ છે. (શરીરનું અંગ છે.) કેતુ ઘણા છે. (મત્સ્ય પુ. ૯૪/૮) એમાં ધૂમકેતુ પ્રધાન છે. (વાયુ. ૧૫૩/૧૦)

કેતુના અન્ય નામ છે. ધ્વજ, શિખી, રાહુ પુચ્છ વગેરે.

જો કે રાહુ-કેતુનું શરીર એક હતું અને દાન્વજાતિનો હતો. પરંતુ વિચ્છિન્ન થતાં બે ગ્રહોમાં પરિગણિત થયા પછી તેમનો પુનર્જન્મ માનીને તેમનાં નવાં ગોત્ર ઘોષિત કરવામાં આવ્યાં. આ આધારે, જ્યાં રાહુને પૈઠીનસ ગોત્રનો સદસ્ય માનવામાં આવ્યો, ત્યાં કેતુનો જૈમિની-ગોત્ર સાથે સંબંધ જોડવામાં આવ્યો છે. પૈઠીનસ અને જૈમિનીઋષિના વંશજ સિદ્ધ કરનારા તર્ક અત્યાર સુધી લુપ્ત પ્રાયઃ છે, પરંતુ જનસામાન્યમાં પૌરાણિક માન્યતા આજે પણ સર્વસ્વીકૃત છે, કે, કેતુ જૈમિની ગોત્રથી ઉત્પન્ન થયો છે.

વર્ણ :- રાહુનો વર્ણ કાળો છે, પરંતુ કેતુ તેનાથી કંઈક કમ અર્થાત્ ધૂમ્ર વર્ણનો છે, તેવી જ રીતે શરીરની અપેક્ષા ચહેરો કાન્તિયુક્ત હોય છે, એટલે રાહુની કાલિમા કેતુથી ઓછી થઈને ધૂમ્રવર્ણનો દેખાય છે.

વાહન :- એક મત મુજબ જ્યાં રાહુને વાઘની સવારી ઉપલબ્ધ છે ત્યાં કેતુને માટે કબૂતરની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. આ પ્રકારે કપોતાસીન કેતુ આકાશ-મંડળમાં સરળતાથી વાયુ-વિહાર કરતો રહે છે. મત્સ્યપુરાણ મુજબ કેતુનું વાહન ગીધ માનવામાં આવેલ છે અને આયુધ ગદા છે.

☆ **કેતુનું ધ્યાન સ્વરૂપ :**

ધૂમ્રા દ્વિબાહવઃ સર્વે ગદિનો વિકૃતાનનાઃ ।

ગૃધાસનગતા નિત્યં કેતવઃ સ્યુર્વપ્રદાઃ ॥ (મત્સ્ય પુ. ૧૪/૮)

સર્વ કેતુ દ્વિબાહુ છે. તેમના શરીર આદિ ધૂમ્રવર્ણના છે. તેમના મુખ વિકૃત છે. તેઓ બંને હાથમાં ગદા અને વરમુદ્રા ધારણ કરનારા છે અને નિત્ય ગીધ પર સમાસીન છે.

☆ **કેતુના અધિદેવતા ચિત્રગુપ્ત :** સૃષ્ટિની પ્રારંભવેળામાં પિતામહ બ્રહ્મા ધ્યાનમગ્ન હતા. કેટલાક દિવસો પછી તેમના સંપૂર્ણ શરીરથી એક દિવ્ય પુરુષ પ્રગટ થયો. તેમના એક હાથમાં નૌધપોથી અને બીજા હાથમાં લેખની કલમ હતી. એ જ દિવ્ય પુરુષ ચિત્રગુપ્ત કહેવાયો.

પિતામહ બ્રહ્માએ ચિત્રગુપ્ત દેવતાને પ્રાણીઓના સત્કર્મ અને અસત્કર્મના લેખા જોખા (હિસાબ)નું કાર્ય સોંપ્યું. યમરાજ દેવતાની પાસે જ બેસી રહે છે. યમરાજ મૃત વ્યક્તિના પાપ-પુણ્યનો હિસાબ એમને પૂછીને તે વ્યક્તિના ફળભોગનો નિર્ણય કરે છે. ચિત્રગુપ્ત શબ્દમાં જ જીવમાત્રના કર્મોના ગુપ્ત ચિત્રના સંકેત દર્શાવનાર એવો અર્થ નિષ્પન્ન થાય છે.

વાહીક નામક એક દુર્વૃત્ત બ્રાહ્મણ જ્યારે યમદૂતો દ્વારા યમરાજ પાસે લાવવામાં આવ્યો, ત્યારે યમરાજના પૂછવાથી ચિત્રગુપ્ત એ તે મૃતવ્યક્તિના ગર્ભાધાનથી માંડીને મૃત્યુ સુધીના લેખા—જોખા (પાપ-પુણ્યનો હિસાબ) સાંભળાવ્યો. (સ્કંદ ૦ કાશી. ૨૮/૫૦/૫૯)

ચિત્રગુપ્ત દેવતાનું ધ્યાન આ પ્રકારે કરવું જોઈએ -

અપીચ્યવેષં સ્વાકારં દ્વિમુખં સૌમ્યદર્શનમ્ ।

દક્ષિણે લેખની ચૈવ દધત્ વામે ચ પત્રકમ્ ॥

પિંગલશ્મશ્રુકેશાક્ષં ચિત્રગુપ્તં વિભાવયેત્ ॥ (શ્રીતત્ત્વનિધિ)

ચિત્રગુપ્ત દેવતાનો વેષ બહુ જ સુંદર છે, સ્વરૂપ પણ સુંદર છે એટલે જોવામાં બહુ જ પ્રિય લાગે છે, એના જમણા હાથમાં લેખની (કલમ) અને ડાબા હાથમાં લેખનવહી છે. તેમની દાઢી, વાળ અને આંખ પીળા વર્ણના છે.

☆ **કેતુના પ્રત્યધિદેવતા બ્રહ્મા** : કેતુના ડાબા ભાગમાં તેના પ્રત્યધિદેવતા બ્રહ્મા બિરાજમાન છે. તેનું ધ્યાન આ પ્રમાણે છે-

હંસાપૃષ્ઠસમારૂઢં દેવતાગણ પૂજિતમ્ ।

આવાહયામ્યહં દેવં બ્રહ્માણં કમલાસનમ્ ॥

દેવતાગણ દ્વારા પૂજિત હંસપીઠ પર આરૂઢ કમલાસન બ્રહ્માનું હું આવાહન કરું છું.

☆ **કેતુનું આધિપત્ય** : કેતુનો વિશેષ અધિકાર શરીરમાં પગનાં તળિયાં પર રહે છે. સંધિરોગ, ચર્મરોગ, ખંજવાળ તથા સ્નાયુ સંબંધી વિકારોનો આ-ગ્રહ સાથે સંબંધ માનવામાં આવેલ છે.

એના દ્વારા માતામહ, ષડ્યંત્ર તથા જ્ઞાનના વિષયમાં વિશેષ રૂપથી વિચાર કરવામાં આવે છે.

કેતુ લોખંડ, શસ્ત્ર, વૈદ્યુર્યમણિ, બકરો, ધ્રુમવર્ણના વસ્ત્ર, કસ્તૂરી, નીલ પુષ્પ, કામળો, તેલ વગેરે વસ્તુ પર પ્રભુત્વ ધરાવે છે. એનું કીડા સ્થાન સ્મશાન ભૂમિ છે. તે વેરાન સ્થાનમાં વાસ કરે છે.

☆ કેતુનો રાશિગત પ્રભાવ :

જન્મકુંડળીમાં વિભિન્ન રાશિઓમાં રાશિગત પ્રભાવ નીચે મુજબ છે.

મેષ :- મેષ રાશિગત કેતુ જાતક ને અસ્થિર સ્વભાવનો બનાવે છે.

વૃષભ :- વૃષભ રાશિનો કેતુ જાતકને ઉત્સાહહીન અને પીડાવાળો બનાવે છે.

મિથુન :- મિથુન રાશિગત કેતુ જાતકને રોગી અને ક્રૂર સ્વભાવનો બનાવે છે.

કર્ક :- કર્કસ્થ કેતુ જાતકને કલેશપૂર્ણ જીવન, અધિકારીઓનો ત્રાસ અને કફ વિકાર આપે છે.

સિંહ :- સિંહસ્થ કેતુવાળો જાતક અનેક કળાઓનો જાણકાર થાય છે.

કન્યા :- કન્યાગત રાહુ જાતકને ભ્રમિત મતિવાળો, બુદ્ધિહીન તથા રોગી બનાવે છે.

તુલા :- તુલાનો કેતુ જાતકને કાનની પીડા, સ્ત્રી લંપટતા અને અનેક પ્રકારના દુઃખ આપે છે.

વૃશ્ચિક :- વૃશ્ચિક રાશિમાં રહેલો કેતુ જાતકને બૂરા સ્વભાવનો કપટી બનાવે છે. મતાન્તરથી વૃશ્ચિકનો કેતુ સદૈવ લાભ અને સુખ આપે છે.

ધન :- કેતુ ધનરાશિનો હોવાથી જાતક ધર્માત્મા અને યાત્રાપ્રેમી થાય છે.

મકર :- મકરસ્થ કેતુ જાતકને ઉદ્યમી પરંતુ અસ્થિર બુદ્ધિનો બનાવે છે.

કુંભ :- કુંભ રાશિગત કેતુ જાતકને આર્થિક સંકટોથી ઘેરાયેલો રાખે છે.

મીન :- મીન રાશિનો કેતુ જાતકને સજ્જન, આસ્તિક તથા સુખી જીવન વિતાવનારો બનાવે છે.

☆ કેતુનો દોષપૂર્ણ પ્રભાવ : જન્મકુંડળીમાં વિભિન્ન ભાવોમાં સ્થિત કેતુ પોતાના દોષી પ્રભાવ નીચે મુજબ પ્રકટ કરે છે.

૧. સૂર્યથી યુક્ત અને દૃષ્ટ કેતુ અશુભફળ આપે છે.

૨. જન્મકુંડળીમાં કેતુ-મંગળ, ગુરુ અથવા શુક સાથે બેઠો હોય તો અશુભ હોય છે.

૩. સૌમ્ય તથા શુભ ગ્રહોની સાથે કેતુની સ્થિતિ અશુભ મનાય છે.

૪. મીન, મેષ, સિંહ તથા ધન રાશિમાં અને અશ્વિની, મઘા તથા મૂલ નક્ષત્રવાળાને માટે કેતુ શુભ હોતો નથી.

૫. લગ્નસ્થ કેતુ જાતકને બીકણ અને દુરાચારી બનાવે છે.

૬. કેતુ જો કોઈ શુભ ભાવનો સ્વામી થઈને તે ભાવથી છઠ્ઠા અથવા આઠમા

ભાવમાં બેઠો હોય તો અશુભ હોય છે.

૭. જન્મકુંડળીમાં કેતુ બીજા, ચોથા, પાંચમા, નવમા અને દશમાં ભાવમાં અશુભ માનવામાં આવે છે.

૮. બીજા ભાવમાં રહેલો કેતુ મુખ-રોગ આપે છે.

૯. ત્રીજા ભાવમાં કેતુ વાતરોગ આપે છે.

૧૦. જો કેતુ (ક) પંચમેશ અથવા નવમેશ સાથે બેઠો હોય અથવા (શ્વ) દ્વિતીયેશ, નવમેશ, દશમેશ, એકાદશેશ અથવા ચતુર્થેશની સાથે યુતિ અથવા દૃષ્ટિ સંબંધ રાખતો હોય તો તે અશુભ ફળ આપે છે.

૧૧. પંચમથ કેતુ જાતકને વાત રોગી તથા દુર્બુદ્ધિવાળો બનાવે છે.

૧૨. છઠ્ઠા ભાવનો કેતુ ભૂતબાધાજનિત રોગ તથા વાતવિકારોને આપે છે.

૧૩. સાતમા ભાવનો કેતુ મતિમંદતા અને સુખહાનિકર્તા થાય છે.

૧૪. આઠમા ભાવે કેતુ દુર્બુદ્ધિદાયક થાય છે.

૧૫. નવમસ્થ કેતુ અપયશ આપે છે.

૧૬. દશમા ભાવમાં કેતુ જાતકને પિતૃ-દ્વેષી બનાવે છે.

૧૭. અગિયારમે કેતુ બુદ્ધિહીનતા અને વાતરોગ કારક છે.

૧૮. બારમા ભાવનો કેતુ જાતકને ઠગ અને ધૂર્તબનાવે છે.

☆ **કેતુના પ્રભાવની અવધિ** : મુખ્યત્વે કેતુ ૪૮-૫૪ વર્ષ અવસ્થામાં જાતકને પોતાના જીવનમાં વિશેષ પ્રભાવ પ્રગટ કરે છે.

કેતુ પણ રાહુની માફક એક રાશિ પર દોઢ વર્ષમાં સંક્રમણ કરે છે. તથા રાશિ બદલવાના ત્રણ માસ પૂર્વે જ પોતાનું ફળ પ્રગટ કરવાનો આરંભ કરી દે છે.

☆ **કેતુનો વિશિષ્ટ પરિચય** : નવગ્રહ મંડળમાં કેતુને કોઈ સ્થાન નથી. એની પોતાની કોઈ રાશિ નથી, પરંતુ કેટલાક વિદ્વાનો મીન-રાશિ પર એનું આધિપત્ય માને છે. એને ધન રાશિમાં ઉચ્ચસ્થ મિથુન રાશિમાં નીચસ્થ તથા સિંહરાશિમાં મૂળ ત્રિકોણસ્થ માનવામાં આવે છે.

કેતુ ગુરુ સાથે સાત્ત્વિક તથા સૂર્ય-ચંદ્રની સાથે શત્રુવત્ વ્યવહાર રાખે છે.

બુધ, શુક્ર તથા શનિ એના નૈસર્ગિક મિત્ર છે. સૂર્ય, ચંદ્ર તથા મંગળ શત્રુ છે. ગુરુ સાથે તે સમભાવથી વર્તે છે.

વૃષભ, ધન અને મીન રાશિમાં એ બળવાન થાય છે, મિથુન, કન્યા, ધન, મકર તથા મીન એની મિત્ર તથા કર્ક અને સિંહ શત્રુરાશિઓ છે. અશ્વિની, મઘા તથા મૂળ એનાં પોતાનાં નક્ષત્ર કહેવામાં આવ્યાં છે.

જન્મકુંડળીમાં એ રાહુથી સદા સાતમા સ્થાનમાં રહે છે. આ ગ્રહ દ્વારા અદ્ભુત પ્રકારના સ્વપ્ન, મૃત્યુ, કારાવાસ, દુર્ઘટના, કુષ્ઠરોગ, તથા અન્ય અશુભ વિષયો સંબંધમાં વિચાર કરવામાં આવે છે.

કેતુને અશુભ તથા પાપ ગ્રહ માનવામાં આવ્યો છે, પરંતુ અત્યંત બળવાન અને મોક્ષપ્રદ હોવાને કારણે એને શુભ ફળદાયક પણ કહેવામાં આવ્યો છે. કેટલાક વિદ્વાનો એને રાહુનું અર્ધું અંગ હોવાને લીધે બધી રીતે રાહુના જેવો જ માને છે.

આમ તો કેતુ તમોગુણી સ્વભાવનો, દારૂણ, મલિન રૂપવાળો, મિશ્રિતવર્ણનો તથા વર્ણસંકર જાતિનો ગ્રહ છે. પરંતુ શુભ સ્થિતિમાં હોય ત્યારે શુભ ગ્રહોથી પણ અધિક શુભ ફળ આપે છે. એટલે કેટલાક વિદ્વાનો કેતુને શુભગ્રહ માને છે.

જન્મકુંડળીમાં કેતુ જે ભાવમાં રહેલો હોય ત્યાંથી ત્રીજા તથા છઠ્ઠા ભાવને એકપાદ દૃષ્ટિથી, બીજા તથા દશમા ભાવને દ્વિપાદ દૃષ્ટિથી તથા પાંચમા, સાતમા, નવમા અને બારમા ભાવને પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જુએ છે. એની દૃષ્ટિ અંધ માનવામાં આવી છે.

લાલ કિતાબના ચમત્કારી ઉપાયો

યંત્રો દ્વારા તેમજ અન્ય પ્રયોગો દ્વારા ગ્રહકષ્ટ નિવારણના પ્રયોગો કરવા છતાં આપણને પૂરી સફળતા મળતી નથી. કારણ કે, તે બાબતમાં આપણી પાસે પૂર્ણ જાણકારી હોતી નથી. આજના સમયમાં રાજા હોય કે રંક અથવા પ્રધાન હોય કે પટાવાળો સૌ કોઈ વત્તે ઓછે અંશે દુષ્ટ ગ્રહોના પ્રભાવમાંથી મુક્ત થવાનાં સાધનો શોધતા જ હોય છે. જેની જેવી યોગ્યતા અને સંપન્નતા હોય તે મુજબ મનુષ્ય તેને અનુરૂપ પાઠ, પૂજન, દાન-પુણ્ય કરે છે. રત્ન અને યંત્ર ધારણ કરે છે. આ માટે પ્રથમ નવગ્રહને પ્રજ્ઞામ કરી પંડિત ગિરધારીલાલજી કૃત લાલ કિતાબ નામક બહુચર્ચિત ગ્રંથના અનુભવ સિદ્ધ પ્રયોગો પૈકીના કેટલાક સરળ ઉપાયો અહીં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે.

✧ **ધૂપોપચાર :** જે ગ્રહનું નડતર હોય તે ગ્રહનું યંત્ર વિધિપૂર્વક નિર્માણ કરવામાં આવે છે અને તેને અનુરૂપ ધૂપબતી યંત્રો સમીપ કરવાથી તરત જ લાભ મળે છે. ગ્રહોના ધૂપ નીચે દર્શાવવામાં આવ્યા છે.

સૂર્ય - લોબાન + અડદ + ચોખા + જાફરાન (કેસર)

ચંદ્ર - કપૂર + લોબાન

મંગળ - લાલ મરચાં + અફીણ + લવિંગ + ગુગળ

બુધ - લોબાન + ગુગળ + બદામ + ચમેલીનું મૂળ

ગુરુ - કેસર + નાગરમોથા + શ્વેત ચંદન + લાલ ચંદન

શુક્ર - અડદ + લોબાન

શનિ - કાળા મરી + લાખ + ગુગળ

સૂર્યનો અસ્ત થયા બાદ જ તે ગ્રહના ઉદય થવાથી તે યંત્રને તેમની સામે રાખવું અને સૂર્યના ઉદય પહેલાં તેને કોઈ વસ્તુમાં છુપાવી દેવામાં આવે છે, જેથી યંત્ર પર સૂર્યનાં કિરણો પડે નહિ.

યંત્રની તૈયારી કરતી વખતે જે કાર્યનો હેતુ હોય તે અનુસાર ગ્રહ અને રાશિનું ધ્યાન રાખવું બહુ જ આવશ્યક છે.

અગર કોઈ ગ્રહની અસરને પૂર્ણ રૂપથી સમાપ્ત કરવી હોય તો તેની પ્રકૃતિથી વિપરીત યંત્ર તૈયાર કરવું. જેમકે કાર્યસિદ્ધિ માટે અગ્નિ સાથે વાયુનો મિત્ર સંબંધ છે અને અસર નષ્ટ કરવા માટે અગ્નિની સાથે જળ તત્ત્વ યા પૃથ્વી તત્ત્વના કાળમાં કાર્ય કરવું.

ગ્રહોના ચમત્કારી ઉપાયો

☆ સૂર્ય :

(૧) કોઈ જાતકની કુંડળીમાં જો સૂર્યની સ્થિતિ ખરાબ હોય અને તેના કારણે તેના કાર્યમાં મુશ્કેલીઓ આવતી હોય જેમકે હૃદયને કષ્ટ પડે, હૃદયરોગનો હુમલો થાય, પેટની બીમારી આવે, હાડકાંના સાંધામાં દર્દ થાય, તો જે રાશિમાં સૂર્ય હોય તે તાપના અનુપાતમાં ગોળ ખરીદ કરી રવિવારના દિવસે વહેતા પાણી યા નદીમાં નાંખી દેવાથી સૂર્ય બાધા શાંત થઈ જશે.

(૨) જો સૂર્ય લગ્નમાં હોય અને શનિ સાતમા સ્થાનમાં હોય અથવા સૂર્ય અ શનિની યુતિ હોય તો આવી સ્થિતિમાં સૂર્ય પાપ પીડિત રહે છે. પરિણામ સ્વરૂપ જાતકની નાની ઉંમરમાં જ પિતાનું મૃત્યુ થાય છે. પત્ની બીમાર રહે છે. આવો જાતક કામી થાય છે, તથા દિવસે જ પત્ની સાથે સંભોગ કરે છે.

સૂર્ય લગ્નમાં હોય અને સાતમું ઘર ખાલી હોય તો જાતકનું લગ્ન ૨૪ વર્ષની ઉંમર પહેલાં થતું નથી, ૨૪મું વર્ષ જાતક માટે કષ્ટકારક હોય છે.

આ પ્રકારના કષ્ટોથી બચવા માટે જાતક પોતાના પૈતૃક મકાનમાં હેન્ડ પંપ મુકાવે, અથવા કૂવો ખોદાવે હેન્ડપંપ 'મુકાવવાથી ૧૦ વર્ષની અંદરજ સૂર્ય દુષ્ટ પ્રભાવ નષ્ટ થાય છે અને જાતકના જીવનમાં ખુશાલી આવે છે.

(૩) સૂર્ય સાતમા સ્થાનમાં હોય અને શનિ લગ્નમાં હોય તો જાતકને પુત્ર સંતાન નથી હોતા, આર્થિક સ્થિતિ પ્રતિકૂળ રહેશે, તથા ઘરમાં કલેશ રહેશે. આવી સ્થિતિમાં શિંગડા વગરની કાળી ગાયને રોટલી ખવડાવવી, તાંબાના ચોરસ ટુકડાને જમીનમાં દાટવો જોઈએ, ભોજન કરતા પહેલાં જળનું આચમન જરૂર કરવું જોઈએ તથા ભોજનનો થોડો અંશ અગ્નિમાં નાંખવો (આહુતિ આપવી) જોઈએ. આમ કરવાથી જાતકની આર્થિક તથા પારિવારિક સ્થિતિમાં સુધારો થાય છે.

(૪) સૂર્ય સાતમા સ્થાનમાં હોય યા તુલા રાશિમાં નીચનો થઈ સાતમા સ્થાન સંબંધી બાબતોમાં (જેવી કે, પત્નીથી વિયોગ કે, અલગ થવું, ગુપ્ત લાભમાં નુકસાન, ભાગીદારોમાં ફાટફૂટ, પ્રેમિકાથી વિયોગ ઇત્યાદિ) ખરાબ ફળ મળી રહ્યું હોય તો ટોટકો (ઉપાય) આ પ્રમાણે છે કે, રાત્રિના સમયે આગને (બળતા કોલસાને) દૂધથી ખુઝાવવા તથા સવારે તે વ્યક્તિએ મુખમાં ગળપણવાળો (મીઠો પદાર્થ) ખાઈને પાંચી પીતા રહેવું. 'લાલ કિતાબ' અનુસાર સૂર્ય દ્વારા ઉત્પાદિત દુઃખની નિવૃત્તિ થઈ વ્યક્તિને ચોક્કસ લાભ થશે.

આ ક્રિયા પાછળ એવા ભાવની પ્રતીતિ થાય છે કે, અગ્નિરૂપ સૂર્યને તેના મિત્ર દૂધરૂપી ચંદ્રમાની સહાયતા પ્રાપ્ત થશે. આ પ્રકારે સૂર્યની તે સપ્તમ ભાવમાં સ્થિતિની દશા-પરિણામના નિરાકરણ માટે આ ઉપાય છે કે, વ્યક્તિ મુખમાં મીઠો પદાર્થ નાંખીને ઉપર પાણી પીતા રહેવું આની મતલબ છે કે, વ્યક્તિ ચંદ્ર (પાણી) અને મંગળ (મીઠું ગળપણ)નો ઉપયોગ કરી સૂર્યના મિત્રો ચંદ્ર અને મંગળની સહાયતા લઈ ઉત્પાદિત દુઃખની નિવૃત્તિ કરી રહેલ છે.

(૫) જો સૂર્ય દશમા ભાવમાં હોય અને તે સ્થાન સંબંધિત વસ્તુઓ બાબતમાં પીડા થતી હોય તો ટોટકો ઉપાય આ પ્રમાણે છે કે, વહેતા પાણીમાં તાંબાના પૈસા નાંખી વહેવડાવી દેવાથી ફાયદો થશે. અહીં સિદ્ધાંત કામ કરે છે કે, જે ગ્રહ પીડિત હોય તેના સંબંધી ધાતુઓનું દાન કરો. કારણ કે, સૂર્ય સંબંધિત અન્ય વસ્તુઓ પૈકી તાંબુ પણ છે. તેને વહેતા પાણીમાં વહેવડાવવું એનું તાત્પર્ય છે કે, કષ્ટને કોઈ શક્તિ અમારે ત્યાંથી વહાવીને અમારાથી દૂર લઈ જઈ રહી છે.

(૬) 'લાલકિતાબ' અનુસાર જ્યારે સૂર્ય જન્મકુંડળીમાં બૂરી સ્થિતિમાં પડ્યો હોય અને સૂર્ય દ્વારા પ્રદર્શિત વાતોની હાનિ થઈ રહી હોય જેવીકે રાજદરબાર તરફથી પરેશાની હોય કે, આંખોમાં ક્ષટ હોય તો ગોળ, ઘઉં અને તાંબાનું દાન કરવું અથવા યજ્ઞ કરવો. સૂર્ય વિષ્ણુ રૂપ છે એટલે હરિવંશ પુરાણની કથા શ્રવણ કરવાથી સૂર્ય દ્વારા ઉત્પાદિત દુઃખોની નિવૃત્તિ થાય છે.

જે વ્યક્તિનો સૂર્ય બળવાન હોય તે વ્યક્તિ મીઠું (નમક અને નમકીન મીઠાવાળો પદાર્થ) ઓછું ખાય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો જે લોકો મીઠું (નમક) વધારે ખાય છે. તેનો સૂર્ય નિર્બળ હોય છે.

☆ ચંદ્રમા :

(૧) પ્રતિકૂળ ચંદ્રમા જન્મ કુંડળીમાં કોઈ ભાવમાં બેસીને પોતાની સંબંધિત વસ્તુઓ દ્વારા કષ્ટ પમાડી રહ્યો હોય જેવી કે, માતાની બીમારી, અથવા જાતકને માનસિક ચિંતા યા નિર્બળતા હોય અથવા ફેફસાંનો રોગ હોય અથવા ધનનાશ થઈ રહ્યો હોય તો ચાંદીને દરિયાના પાણીમાં વહાવી દેવાથી સંબંધિત કષ્ટોનું નિવારણ થશે.

(૨) ચંદ્રમા જ્યારે અશુભ ફળ આપી રહ્યો હોય ત્યારે રવિવારની રાત્રિએ દૂધ (અથવા જળમિશ્રિત દૂધ)ને સફેદ ધાતુના પાત્રમાં પોતાના બિછાના આગળ માથા પાસે મૂકી સૂઈ જવું અને સવારે (સોમવારે) ઊઠીને પીપળાના અથવા બાવળના વૃક્ષના મૂળમાં કંઈપણ બોલ્યા વગર નાંખી દેવું. જેથી ચંદ્રકૃત પીડાનો નાશ થશે.

(૩) અહીં ચંદ્રમા સાથે પાણી, દૂધ અને ચાંદી આદિની સંબંધ માનવામાં આવ્યો છે. દેવતાઓમાં શિવ દેવાધિદેવ મહાદેવનો આ ગ્રહ સાથે સંબંધ છે. એટલે ચંદ્રકૃત

પીડા નિવારણમાં ભગવાન શિવના ઉપર જળ અને દૂધથી અભિષેક કરી પૂજન કરવાથી લાભપ્રદ થાય છે.

(૪) જો ચંદ્રમા લગ્નમાં સ્થિત હોય અને અનિષ્ટકારી સિદ્ધ થતો હોય તો દૂધ વેચવાનું કામ કરવું નહિ. જાતકે પ્રાકૃતિક જળ, ચોખા, ચાંદી, આદિ ચંદ્રમાની વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરવો.

(પ) 'લાલ કિતાબ'ના ગ્રંથકારે તૃતીય આદિ ભાવોમાં પ્રાકૃતિક રાશિઓને પણ ધ્યાનમાં લીધી છે. એવું પ્રતીત થાય છે. જો ચંદ્રમા તૃતીય ભાવમાં અનિષ્ટકારી સાબિત થતો હોય તો લીલારંગનું (શાકભાજી જેવા હરાભરા) કાપડ છોકરીઓને દાનમાં આપવું જોઈએ એવો ઉપાય છે. આ તૃતીય ભાવની પ્રાકૃતિક રાશિ બુધ છે. તેને ધ્યાનમાં લઈ ઉપાય બતાવવામાં આવ્યો છે એવું સમજી શકાય.

(પ) ચંદ્રમા જો ચોથા ભાવમાં અનિષ્ટકારી સિદ્ધ થાય તો રાત્રે દૂધનો પ્રયોગ ન કરવો, આવી સ્થિતિમાં લોકોને વિના મૂલ્યે દૂધ પાવું જોઈએ.

(૬) જો ચંદ્રમા એકલો આઠમા ભાવમાં સ્થિત હોય તથા એના શત્રુ ગ્રહ (બુધ વગેરે) લગ્નમાં હોય તો વ્યક્તિ ૩૪ વર્ષ સુધી કષ્ટ ઉઠાવે છે. જો ચંદ્રમાના પાપત્વના કારણે વ્યક્તિ સંતાનહીન હોય, ટી.બી. (ક્ષયરોગ), ફેફસાંની બીમારી, કેન્સર, હરસમસા અને ફેફરું જેવી બીમારીથી પીડિત હોય તો તેમણે નીચે દર્શાવેલ ઉપાયો કરવા. (૧) સ્મશાનની સીમાની અંદર સ્થિત કૂવાનું અથવા કબ્રસ્તાનમાં આવેલ કૂવાનું પાણી લાવી પોતાના ઘરમાં રાખવું જે ચંદ્રના અનિષ્ટકારક ફળને દૂર કરનાર સાબિત થશે. (૨) ઘરમાં વડીલોને ચરણસ્પર્શ કરી પ્રણામ કરવા જોઈએ તથા નાના બાળકોને દૂધ પાવું જોઈએ. (૩) ચાંદીનો ચંદ્રમા બનાવી ઘરમાં તેની પૂજા કરવી જોઈએ. આ ઉપાય કષ્ટથી છૂટકારો પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી ચાલુ રાખવો.

(૭) અષ્ટમ સ્થાનમાં ચંદ્રમા જો શનિની સાથે હોય અથવા વૃશ્ચિકનો ચંદ્રમા શનિની સાથે હોય તો જાતકના પૈતૃકમકાનંની પાસે કૂવો જરૂર હશે અને એવી વ્યક્તિની પૈતૃક સંપત્તિ, ખેતી અને સ્ત્રીથી લાભ નથી થતો, વ્યક્તિ ચીડિયો અને અવિવેકી રહે છે. જો જાતક આ કૂવાને બંધ કરી દે તો આશાતીત લાભ થશે.

(૮) જો દશમા ભાવમાં સ્થિત ચંદ્ર અનિષ્ટકારી સાબિત થાય થો રાત્રિના સમયે ક્યારે પણ દૂધ ન પીવું જોઈએ. અન્યથા અનિષ્ટમાં વૃદ્ધિ થાય છે. આની પાછળ એ સિદ્ધાંત કામ કરતો જોવા મળે છે કે, ગ્રહ પીડાકાર હોય તેની સંબંધિત વસ્તુઓનો ત્યાગ કરવો અને દાનમાં ઉપયોગ કરવાથી લાભપ્રદ થાય છે અને તેનું સેવન કરવાથી વિપરીત પ્રભાવ પડે છે.

(૯) ચંદ્રમા જો અગિયારમા સ્થાનમાં હોય અને અનિષ્ટકર્તા સાબિત થાય તો 'ભૈરવજીના મંદિર'માં દૂધ આપવું લાભપ્રદ સાબિત થશે. કારણ કે, ચંદ્રમા એના એકાદશ ભાવની પ્રાકૃતિક રાશિ કુંભ એટલે એના શત્રુ શનિની રાશિ છે તે ભૈરવરૂપ છે.

(૧૦) જો ચંદ્રમા એકાદશ સ્થાનમાં હોય અને સાથે કેતુ હોય અથવા કેતુ ચંદ્રમા સાથે કોઈપણ સ્થાનમાં હોય તો ચંદ્રમા દૂષિત થઈ જાય છે. આવી સ્થિતિમાં જાતકને પુત્ર સંતાન તેની દાદી જીવિત રહે ત્યાં સુધી નથી થતાં અને કોઈ પ્રકારે થઈ પડ્યા જાય તો જાતક દાદીને માટે હાનિકારક હશે, દાદી વિધવા થઈ જશે, યા અંધત્વને પ્રાપ્ત કરશે, પુત્રનું આયુષ્ય ઓછું થઈ જાય છે. આવી સ્થિતિમાં જો ઘરમાં હેન્ડ પંપ હોય અથવા એવી પથ્થરની શિલા હોય જેના પર નિત્ય પાણી પડતુ હોય એવા સ્થાનને બિલકુલ સાફ અને ચોખ્ખુ રાખવું. બાળકની માતાએ પોતાના નેત્ર અને મસ્તક હંમેશાં દૂધ મિશ્રિત જળથી ધોવા જોઈએ અને ભૈરવ મંદિરમાં દૂધનું દાન કરવું. આમ કરવાથી કેતુના કુપ્રભાવથી મુક્તિ મળે છે.

(૧૧) જો ચંદ્ર અગિયારમા સ્થાનમાં અને કેતુ ત્રીજા સ્થાનમાં હોય તો સંતાનોત્પત્તિના સમયે માતા અને બાળક બંનેને માટે જોખમરૂપ બને છે. જળયાત્રા યા અન્ય દીર્ઘયાત્રા નુકસાન કારક થાય છે. આવી અવસ્થામાં દૂધના માવાના ૧૨૧ લાડું (પેંડા) બનાવી બાળકોને ખવડાવી દેવા અથવા નદીમાં પધરાવી દેવાથી તરત જ રાહત મળશે.

✧ મંગળ :

(૧) મંગળ ગ્રહ આમ તો મંગળકારી માનવામાં આવ્યો છે. કારણ કે, મંગળનો અર્થ જ શુભ છે. એટલે મંગળ અશુભ થઈ જ નથી શકતો. પરંતુ ભારતીય જ્યોતિષીઓએ મંગળ માટે કુંડળીમાં એવો ભય પેદા કરી દાધો છે કે, જો છોકરીની કુંડળીમાં (ઘાટડીએ) મંગળ યોગ થતો હોય તો ૨૭ વર્ષ સુધી લગ્ન જ ન થઈ શકે. આવી લાલ બત્તી છે પરંતુ 'લાલ કિતાબ'ના રચયિતા પંડિતજીએ આ માટે બહુ જ સરસ અને સહેલા ઉપાયો બતાવ્યા છે, જેનાથી મંગળનો બૂરો પ્રભાવ દૂર થઈ શકે છે. જેમકે મંગળ જો કુંડળીમાં ચોથા સ્થાનમાં બેઠો હોય તો છોકરી મંગળવાળી હશે, પરંતુ શનિ જો સાથે બેઠો હોય તો મંગળનો દોષ સમાપ્ત થાય છે. શનિ સર્પ છે. મૃગયર્મ મંગળ છે. સાપ ક્યારે મૃગયર્મ ઉપર ચઢતો નથી. એટલા માટે સાધુ લોકો મૃગયર્મ ઉપર જ સાધના કરે છે. માટે મૃગયર્મ પાસે રાખવાથી મંગળના દોષ સમાપ્ત થાય છે. મંગળના દેવતા હનુમાનજીની પૂજા કરી પ્રસાદ લેવાથી મંગળના દોષનું નિવારણ થાય છે.

(૨) મંગળ અને ચંદ્રમા એકજ સ્થાનમાં સ્થિત હોય તો મંગળનો બૂરો પ્રભાવ સમાપ્ત થઈ જાય છે. કોઈ વ્યક્તિ મંગળવાળી હોય તો તેણે ચંદ્રની પૂજા કરવી જોઈએ. પાંચ રતીનું મોતી કનિષ્ઠિકા આંગળીમાં ધારણ કરવું જાઈએ.

(૩) જો કોઈ વ્યક્તિને મંગળના કારણે કષ્ટ ભોગવવું પડતું હોય તો ચોખાની સાથે મીઠી રોટલી (વેડમી અથવા ગોળવાળી ભાખરી)નું દાન કરવું જોઈએ. આથી મંગળનો પ્રભાવ શાંત થઈ જશે.

(૪) રેવડી અથવા પતાસાં દરિયામાં નાખવાથી મંગળની પીડા દૂર થાય છે.

(૫) મંગળની પીડા દૂર કરવા માટે મસૂરની દાળ અને ગળપણવાળા પદાર્થોનું દાન કરવું જરૂરી છે.

(૬) જો રાહુનો પ્રભાવ મંગળ સાથે હોય તો અનાજને અંધારા સ્થાનમાં (અથવા ખાડામાં) દબાવી દેવું જોઈએ. અથવા અનાજને દૂધની સાથે ધોઈને પાણીમાં વહેવડાવી દેવું જોઈએ.

(૭) મંગળને કારણે પ્રાણીને તાપ અને શીતળા જેવી બિમારી થાય છે. તેવી સ્થિતિમાં જવને ગાયના મૂત્રમાં ભીંજીને લાલ રંગના કપડાંમાં બાંધી દેવા જોઈએ તથા ગાયના મૂત્રથી જ દાંત સાફ કરવા જોઈએ.

(૮) જો છોકરીની કુંડળીમાં માંગલિક દોષ હોય, વિવાહ-લગ્નના કાર્યમાં અડચણ આવતી હોય તે સમયે ૪૦ દિવસ સુધી નીચે દર્શાવેલ ઉપાયો પૈકી કોઈપણ એક ઉપાય અવશ્ય કરવો.-

(૧) ગળપણવાળું મીઠું દૂધ વડના મૂળમાં રેડવું.

(૨) માટીનું તિલક માથા ઉપર કરવું (મંગળને ભૂમિપુત્ર કહેવામાં આવે છે.)

(૯) જો આગનો ભય સતાવતો હોય તો ખાંડનું દાન કરવું. મીઠાપુડા (માલપુડા) કાળા કુતરાને ખવડાવવા.

(૧૦) જો બીમારીના કારણે એવું લાગતું હોય કે, સ્ત્રી અથવા પુત્રનું મૃત્યુ થઈ શકે છે. તે સમયે અર્ધોશર (૨૫૦ ગ્રામ) મધ માટીના પાત્રમાં લઈને સ્મશાનમાં દાટી દેવું જોઈએ. આથી બીમારી તથા મૃત્યુનો ભય સમાપ્ત થાય છે.

(૧૧) લાંબી બીમારીથી બંધવા માટે મૃગયર્મ પર આરામ કરવો જોઈએ. લોખંડનો પંજો મકાનની ચોપટ (દરવાજા) પર લટકાવવો જોઈએ.

(૧૨) જો આઠમા સ્થાનમાં મંગળ બેઠો હોય તો તે સમયે સ્વાસ્થ્યની રક્ષા માટે મીઠા પરોઠામાં માંસ મૂકીને લાલ કુતરાને ખવડાવી દેવું જોઈએ.

(૧૩) જો પાપી મંગળ જો અગિયારમા સ્થાનમાં હોય અને કુંડળીનું ત્રીજું સ્થાન ખાલી હોય તો જાતકને પૈતૃક સંપત્તિથી લાભ થતો નથી. દેવાદારીમાં જિંદગી પસાર થશે. આ સંજોગોમાં કૂતરો પાળવો શુભ હશે.

(૧૪) મંગળ બારમે હોય, બુધ ૩, ૮, ૯, ૧૨મા સ્થાનમાં હોય તો જાતકને બારમા મંગળનાં દુષ્પરિણામ અવશ્ય ભોગવવાં પડે છે. આ સ્થિતિમાં દૂધમાં મધ

નાંખીને દાન કરવું જોઈએ. કૂતરાને મીઠી રોટલી ખવડાવવી અને હનુમાનજીને સિંદૂર ચઢાવવું જોઈએ.

ઉપરોક્ત પ્રત્યેક ઉપાય ૪૦ દિવસ કરવા આવશ્યક છે. ત્યારે જ એનું ફળ મળશે. જો ઉપાય વચમાં છૂટી જાય તો દૂધથી ઘોયેલા ચોખા પાસે રાખી ફરીથી ઉપાય શરૂ કરવા જોઈએ.

☆ બુધ :

(૧) બુધનું અશુભ ફળ નાશ કરવા માટે તાંબાના પૈસામાં છિદ્રો પાડી અથવા તાંબાની પ્લેટ વહેતા પાણીમાં કે, દરિયામાં નાંખી દેવાં જોઈએ. આથી બુધનો અશુભ પ્રભાવ શાંત થઈ જશે.

(૨) કોડીઓને બાળીને તેની રાખને વહેતા પાણી કે દરિયામાં પધરાવવાથી બુધનું અશુભત્વ શાંત થઈ જાય છે.

(૩) બુધના દેવતા દુર્ગા માતા છે. એટલા માટે બુધ અનિષ્ટકારક હોય તો દુર્ગાપૂજન કરવું અને દુર્ગા સપ્તશતીનો પાઠ કરવો. તેમજ લીલા મગ અને લીલા વસનું દાન કરવું.

(૪) અનિષ્ટ કર્તા બુધ હોય તો જાતકનું નાક અવશ્ય કોરાવવું (નાક વીંધાવવું) અને ફટકડીથી દાંત સાફ કરવા.

(૫) બાલિકાઓની સેવા કરવાથી પણ બુધનું શુભત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૬) બુધ નબળો હોય તો ધર્મસ્થાનમાં દૂધી (અથવા દૂધીના હલવા)નું દાન કરવું.

(૭) બકરીનું દાન કરવાથી પણ બુધનો અનિષ્ટકારી પ્રભાવ દૂર થાય છે.

(૮) બુધ અને કેતુ લગ્ન સ્થાન અને સુખસ્થાન છોડીને કોઈપણ સ્થાનમાં બેઠો હોય તો અશુભ હોય છે. આવા જાતકને ૩૪ વર્ષ સુધી સંઘર્ષમાં પસાર કરવાં પડે છે. વિવાહ વિલંબે થાય છે. આવા સંજોગોમાં નાની કન્યાઓને પીળા રંગનો હલવો ખવડાવવો અને મંદિરમાં કેસર ચઢાવવું.

(૯) બુધ ત્રીજા સ્થાનમાં બેસીને અશુભ આપી રહ્યો હોય તો માન સન્માનમાં કમી આવે છે. ઇજ્જત ખરાબ થાય છે. આવા સંજોગોમાં મંગળવારે રાત્રે મગની દાળ પાણીમાં પલાળી રાખી બુધવારે સવારે તે દાળ ચકલીઓને ખવડાવી દેવી. આ ઉપાય ૪૩ દિવસ સુધી કરવાથી માન-સન્માન પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧૦) બુધ ત્રીજા સ્થાનમાં હોય તથા તેના શત્રુ ગ્રહ ચંદ્ર, કેતુ યા શુક્ર, છંડા સાતમા સ્થાનમાં હોય તો પિતાની સંપત્તિ જોખમાય છે.

માસીનું સ્વાસ્થ્ય ચિંતાનો વિષ બની જાય છે. આવી સ્થિતિમાં જાતકે નિત્ય ફટકડીથી દાંત સાફ કરવા જોઈએ. મગની દાળનું દાન કરવું જોઈએ તથા ઘેટું પાળવું જોઈએ.

(૧૧) જો અનિષ્ટકારી બુધ સાતમા સ્થાનમાં હોય તો એની નિશાની એ હશે કે, તે પોતાની બહેન તથા બાપની બહેન (ફોઈ)ને કષ્ટ પહોંચાડશે. આવી પરિસ્થિતિમાં આખા લીલા મગનું દાન કરવું જોઈએ.

☆ ગુરુ-બૃહસ્પતિ :

(૧) ગુરુને શુભ ગ્રહ માનવામાં આવે છે. કુંડળીમાં બૃહસ્પતિ (ગુરુ) શુભ સ્થાનમાં બેઠો હોય અને શુભ ફળ આપી રહ્યો હોય છે પરંતુ વધુ ને વધુ લાભ ઇચ્છતા હોય તો ખાનપાનમાં શુદ્ધ કેસરનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. કેસરની બિંદી નાભિ તથા જીભ ઉપર લગાવવી જોઈએ.

(૨) કુંડળીના ૧, ૪, ૮, ૧૨મા સ્થાનમાં ગુરુ અનિષ્ટકારી થઈ જાય છે. તે સમયે પાંચ રતીનો પુખરાજ ધારણ કરવો વિશેષ લાભકારી મનાય છે.

(૩) જો એવી ખાતરી થાય કે, આપની કન્યાનું વૈવાહિક જીવન કષ્ટમય થઈ ગયું છે. તેના પરિવારમાં કલેશ રહે છે. તેનો પતિ તેના વશમાં નથી. તો પિતાએ પોતાની પુત્રીને સોનાના બે સિક્કા દાનમાં આપવા જોઈએ. એક સિક્કો વહેતા પાણીમાં વહેવડાવી દઈ બીજો સિક્કો પુત્રી પોતાની પાસે રાખે આથી કન્યાનું જીવન સુખમય થઈ જશે. જો સોનાના સિક્કા સંભવ ન હોય તો કેસર તથા હળદરની ગાંઠ સોનાની માત્રા સમાન દાનમાં આપી શકાય છે.

(૪) અષ્ટમ સ્થાનમાં બૃહસ્પતિ માર્કેશ બનીને પ્રાણ-સંકટ ખડું કરી દે છે. આવી સ્થિતિમાં છૂટકારા માટે મંદિરમાં પીળી હળદરનું દાન કરવું અને પીપળાના વૃક્ષમાં જળનું સિયન કરવાથી ફાયદો થશે.

(૫) ગુરુ ચોથા સ્થાનમાં રહી અશુભ ફળ આપતો હોય તો એવી વ્યક્તિ આર્થિક રીતે પરેશાન રહેશે. આવા જાતકે પોતાનું નગ્ન શરીર કોઈને બતાવવું જોઈએ નહિ. આથી જીવનમાં તે આર્થિક દૃષ્ટિથી નાગો ક્યારેય નહિ થાય.

(૬) પાંચમા સ્થાનમાં રહેલ ગુરુ માટે 'લાલ કિતાબ'ના કર્તા લખે છે કે, આવો જાતક સાચા અર્થમાં માનવતાની મિલકતવાળો, મોટો કીર્તિવાન, બ્રહ્મજ્ઞાની થાય છે. પરંતુ તે કોધવાળો પણ હશે. સંતાન ઓછાં, ઘડપણ ઉમદા અને માની ઉંમર લાંબી હોય, તેમજ ધર્મકાર્યમાં નાણાંનો વ્યય વધુ કરે છે. સંતાન પ્રાપ્તિ ન થતી હોય તો હરિનું પૂજન કરવું.

(૭) બારમા સ્થાનમાં ગુરુ જાતકને ધનવાન બનાવે છે. પરંતુ સંતાનની બાબતમાં વ્યક્તિ અભાગ્યશાળી હોય છે. આવી વ્યક્તિએ હળદરનું તિલક કરવું જોઈએ. સાધુ, બ્રાહ્મણ તથા પીપળાની પૂજા કરવી જોઈએ. નાક સ્વચ્છ કરું રાખવું જોઈએ. આથી તેના ધંધાનો વિકાસ થશે અને તેના સંતાનો પણ જરૂર સુધરશે.

(૮) જો બૃહસ્પતિ અનિષ્ટકારી હોય તો સમગ્ર કુળની પ્રત્યેક વ્યક્તિ પાસે એટલે કે, જ્યાં સુધી લોહીની સગાઈ પહોંચે ત્યાં સુધી એક-એક પૈસો ઉઘરાવીને મંદિરમાં આપવાથી અનિષ્ટ દૂર થશે.

☆ શુક :

(૧) શુકને અધિક શુભ ફળદાયક બનાવવા માટે ગાય, દૂધ અને જુવારનું દાન કરવું લાભકારી છે. પોતાના ભોજનનો કેટલોક હિસ્સો શ્વેત અને સુંદર ગાયોને ખવડાવવો જોઈએ.

(૨) લગ્નમાં જો શુક અશુભ હોય તથા એવી વ્યક્તિનાં લગ્ન ૨૫મા વર્ષમાં થઈ જાય છે તથા લગ્ન બાદ શીઘ્ર દરિદ્ર થઈ જાય છે. તથા તેની પત્ની મરી જાય છે. આવી સ્થિતિમાંથી બચવા માટે જાતકે પોતાના ભોજનમાં જવ તથા ગૌમૂત્રનું સેવન કરવું જોઈએ તથા સાત અનાજને મિશ્રિત કરી પક્ષીઓને ચણ નાંખવું જોઈએ.

(૩) શુક જો બીજા સ્થાનમાં તથા ગુરુ ૮, ૯, ૧૦મા સ્થાનમાં હોય તો જાતકનું વૈવાહિક જીવન કલહકારી હોય છે. જો પત્ની નોકરી કરતી હોય તો ચરિત્રહીન હોય છે. જાતક જીવનભર દુર્ભાગ્યશાળી અને દુઃખી થઈ જાય છે. જાતકને ગુપ્તરોગની સંભાવના રહે છે, તથા શીઘ્ર પતનની બીમારી પણ થાય છે. આવા જાતકે પ્રવાલ ભસ્મનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

(૪) અશુભ શુક જો પાંચમે હોય તથા સૂર્ય ચંદ્ર યા રાહુ લગ્ન યા સાતમા સ્થાનમાં હોય તો જાતક કામી હોય છે. તેના સંતાનો કલ્યાણમાં રહેતા નથી, ચોરીનો ભય રહે છે. પત્નીની વફાદારી સંદેહપ્રદ રહે છે. રૂપિયાની આવકમાં રૂકાવટ આવે છે. આવી સ્થિતિમાં બચવા માટે ગાયની સેવા કરવી જોઈએ. પુરુષે પોતાના ગુપ્તાંગને દહીંથી ધોવા જોઈએ. આમ કરવાથી આવક વધશે અને સૌભાગ્યમાં વધારો થશે.

(૫) શુક જો આઠમે હોય તો જાતકે તાંબાના સિક્કા યા શ્વેત પુષ્પ ગંદા પાણીના નાળામાં ફેંકવા જોઈએ. મંદિરમાં પૂજા તથા ગાયનું દાન કરવું વિશેષ લાભકારક મનાયું છે.

(૬) નવમા સ્થાનમાં શુક જાતકને ધનાઢ્ય, ઉદ્યોગપતિ અને કુશાગ્ર બુદ્ધિવાળો બનાવે છે. આર્થિક ઉપલબ્ધિ માટે આવા જાતકે ચાંદીના ચોરસ ટુકડા લીમડાના ઝાડ નીચે દાટવા જોઈએ, આશ્ચર્યજનક લાભ મળશે. જો ચંદ્ર અને મંગળ પણ હોય તો જાતકે મકાનના ખાત મુહૂર્ત સમયે મધનો ઘડો જમીનમાં દાટવો જોઈએ. આથી શુક દસ ગણો અધિક શુભ ફળદાયી થઈ જશે.

(૭) જો નવમા સ્થાનમાં શુક પાપ ગ્રહોની વચ્ચે હોય, બુધ યા કેતુ સાથે હોય તો બાળકને કષ્ટ થશે. આવી સ્થિતિમાં અશુભ નિવારણ માટે ચાંદીના ચોરસ ટુકડા લીમડાના વૃક્ષના થડમાં જડી દેવા (અથવા થડમાં ઉતારી દેવા) જોઈએ અને તેને લીમડાના લાકડાના ભૂકાથી ઢાંકી દેવા.

(૮) બારમા સ્થાનમાં શુક પત્નીને પીડા આપે છે. આવા સમયે ભૂરા યા વેંગણિયા રંગના ફૂલ સાંજના સમયે જઈને જંગલમાં દાટી દેવામાં આવે તો શુકનું અશુભ ફળ નષ્ટ થાય છે.

(૯) શુક ૧૦મા સ્થાનમાં હોય તથા રાહુ જો ૨, ૬, ૭ અને ૧૨મા સ્થાનમાં હોય તો જાતકનું જીવન ૨૫ વર્ષ સુધી કષ્ટદાયક રહે છે. આવી સ્થિતિમાં કાળા રંગની ગાય યા ભેંસને ઘરમાં રાખવી સુખદ નીવડે છે.

(૧૦) શુકના અનિષ્ટ ફળ નિવારણ માટે પોતાના ભોજનમાંથી થોડો ભાગ ગાયને ખવડાવવો, ગાયનું દાન કરવું અને પશુઓને ચારાનું દાન કરવું જોઈએ.

(૧૧) શુકના દેવતા લક્ષ્મીજી છે. કુડળીમાં અનિષ્ટકર્તા શુક હોય તો લક્ષ્મીજીની પૂજા કરવી લાભપ્રદ છે.

☆ શનિ : એકવાર શનિ મહારાજે શંકર ભગવાને કહ્યું : અઢી ઘડી માટે હું આપના ઉપર આવવાં ઇચ્છું છું. દેવાધિદેવ શંકરજી બોલ્યા: આપ અવશ્ય આવો અમારી કુટિરમાં આપનું સ્વાગત છે. પરંતુ મારા ઉપર આવીને તમે મારું શું અનિષ્ટ કરશો ? મારી પાસે શું છે જે તમે મને નુકસાન પહોંચાડશો ?

હું તો હિમાલય પર તપસ્યા કરવા ચાલી જઈશ. પાર્વતીને એના પિતાને ઘેર મોકલી દઈશ. નંદીને સેવામુક્ત કરી દઈશ. શનિ મહારાજ મુશ્કરાયા અને બોલ્યા પ્રભુ બસ મેં તો મારો પ્રભાવ આવવા પહેલાં જ બતાવી દીધો. હું તો હજુ આવ્યો પણ નથી, તે પહેલાં જ આપ તો ઘરથી બેઘર થવા લાગ્યા કહેવાની વાત એ છે કે, શનિનો બૂરો પ્રભાવ માનવ ઉપર પડે છે ત્યારે તે બેઘર થઈ અહીંતહીં ભટકતો ફરે છે. તેની દશા બગડી જાય છે. એટલા માટે શનિ મહારાજને પ્રસન્ન રાખવાના ઉપાય કરવા જોઈએ.

(૧) શનિ શુભ ફળદાતા હોય તો ઘરમાં લોખંડના સામાનનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. ભોજનમાં કાળું મીઠું તથા કાળા મરીનો ઉપયોગ કરવો તથા આંખમાં સુરમો આંજવો જોઈએ.

(૨) શનિની સાડાસાતી અથવા અઢી વર્ષની પનોતી ચાલતી હોય ઘરમાં કલેશ રહેતો હોય કાર્યમાં અવરોધ આવે, વેપારમાં નુકસાન થાય તો તેણે પોતાના ભોજનને કેટલોક ભાગ કાગડાને ખવડાવવાથી લાભ થશે.

(૩) જો સંતાનયોગ થતો હોય અને નિષ્ફળ જવાતું હોય તો એનું કારણ એ કે, શનિ સંતાન ભાવને નુકસાન પહોંચાડી રહ્યો છે. આવો આપને અનુભવ થાય ત્યારે શનિવારના દિવસે કાળા કુતરાને રોટલી (ભાખરી કે રોટલો) ખવડાવવો.

(૪) પાંચ શનિવાર સુધી કાળા તલના તેલનું દાન કરવાથી શનિનો દૂષિત પ્રભાવ શાંત થઈ જાય છે.

(૫) શનિ લગ્નમાં હોય તથા પાપી હોય તો જાતકના ઘરનો દરવાજો પશ્ચિમ દિશામાં હશે. એવી વ્યક્તિને જીવનના ૩૬, ૪૨, ૪૫ અને ૪૮ વર્ષમાં ઘણો સંઘર્ષ કરવો પડે છે. કબજિયાતની ફરિયાદ રહે છે અને અભ્યાસ અધૂરો રહે છે. આવી સ્થિતિમાં સુરમાનો ટૂકડો લાવી જમીનમાં દાટી દેવો જોઈએ. તથા સુરમાને વડના દૂધમાં તિલક ફરવું જોઈએ. આમ કરવાથી વ્યક્તિના પેટની તકલીફ દૂર થઈ જાય છે અને ભણવામાં સફળતા મળે છે. રૂપિયાની આવકમાં વૃદ્ધિ થાય છે.

(૬) ચોથા સ્થાનમાં શનિ હોય તો રાત્રે દૂધ પીવું જોઈએ નહીં, નહીં તો તે ઝેર (વિષ) બની જશે.

(૭) ચોથા સ્થાનમાં અગર શનિ અશુભ છે તો તેણે કાળા સાપને દૂધ પાવું, ભેંસને ચારો નાંખવો તથા મજૂરને ભોજન કરાવવું. આવક વધારવા માટે ફૂવામાં દૂધ નાખવું.

(૮) જો અશુભ શનિ પાંચમા સ્થાનમાં હોય અને દસમું સ્થાન ખાલી હોય તો જાતકે સંતાન નથી હોતાં, જો જાતક ૪૮ વર્ષની ઉંમરે મકાન ખરીદે તો મકાન ખરીદતા જ પુત્ર થાય છે. પરંતુ અલ્પાયું થાય છે. આ અશુભ ફળને નષ્ટ કરવા માટે ઘરમાં પશ્ચિમ દિશામાં ગોળ, તાંબુ, મધ, ભૂરી તથા લાલ વસ્તુ, ચોખા ખાંડ ગૂણમાં રાખવી.

(૯) જો છઠ્ઠા સ્થાનમાં શનિ અને ગુરુ બંને સાથે હોય તો પાણીવાળા નારિયેળને નદીમાં વહેતું કરવું જોઈએ, આવી સ્થિતિમાં જાતકે ૨૮ વર્ષ પહેલાં લગ્ન નહીં કરવા જોઈએ તથા ૪૮ વર્ષ પહેલાં મકાન નહીં બનાવવું જોઈએ. સંતાન બાધાં હોય તો કાળા સાપને દૂધ પાવું.

(૧૦) શનિ છઠ્ઠા સ્થાનમાં હોય અને બીજું સ્થાન ખાલી હોય તો એવા જાતકને શનિવારે ધંધો શરૂ કરવો જોઈએ. તથા શનિની વસ્તુવાળાં જ કામો કરવાં જોઈએ.

આવા જાતકે સરસવનું તેલ અને પાણી મેળવી એક ઘડામાં ભરી નદી કિનારે દાટી દેવું આ પછી કૃષ્ણ પક્ષની મધ્ય રાત્રિએ કાર્યનો આરંભ કરવો. જાતક અઢળક સંપત્તિ કમાશે.

(૧૧) જો સાતમા સ્થાનમાં શનિ હોય અને પાપ ગ્રહથી દૃષ્ટ હોય અને જાતક દારૂડિયો હોય તો તેના વિનાશને કોઈ રોકી શકતું નથી. જ્યાં સુધી તે દારૂ ન છોડી દે.

(૧૨) શનિ અગિયારમે અને શુક્ર સાતમે હોય તો જાતક બહુ જ ભાગ્યશાળી હોય છે. તેણે કોઈ કાર્યનો આરંભ કરતાં પહેલા માટીના ઘડામાં પાણી ભરીને દાન કરવાથી બહુ જ શુભ ફળ મળે છે.

(૧૩) શનિવારે સિંદૂર અને સરસિયું તેલ મેળવીને હનુમાનજીની પ્રતિમા પર પાંચ શનિવાર સુધી. લેપ કરવાથી લાભ મળશે.

(૧૪) શનિવારના દિવસે સવા ગજ કાળું કપડું પાંચ છટાંક કાળા અડદ અને પાંચ છટાંક કાળા તલ કપડામાં બાંધીને નદીમાં નાંખવાથી લાભ થશે.

(૧૫) અડદની દાળનાં વડાં શનિવારે કાળા કૂતરાને ખવડાવવાથી શનિથી છૂટકારો મળશે.

(૧૬) પાંચ શનિવાર સુધી પીંપળાના વૃક્ષને પાણી પાવાથી લાભ થશે.

(૧૭) દરરોજ બજરંગબાણનો પાઠ કરવો.

(૧૮) છાયાદાન કરવાથી પણ લાભ મળે છે.

(૧૯) શનિવારના દિવસે કોઈ લોખંડની ભૂંગળી (નળો) અથવા ગોળામાં ખાંડ અને શેકેલો લોટ (આટો) ભરીને જમીનમાં દાટી દેવો. આ પ્રમાણે પાંચ શનિવાર સુધી કરવાથી લાભ થશે.

(૨૦) કાળા ઘોડાની નાળ પુષ્પ નક્ષત્રમાં લાવી તેમાંથી વીંટી બનાવી મધ્યમા આંગળીમાં ધારણ કરવાથી જાતકના ભાગ્યનો ઉદય થાય છે. ગુપ્ત શત્રુઓથી મુક્તિ મળે છે. બૂરા દિવસો સમાપ્ત થાય છે અને પ્રત્યેક કાર્યમાં સફળતા મળે છે. અને બહુ જ રાહત થાય છે.

(૨૧) શનિ નડતર રૂપ હોય તો ઘરમાં શનિનું ચંત્ર રાખવું અને તેની પૂજા કરવી. દર શનિવારે ૫૦૧વાર ‘ૐ સઃ શનૈશ્ચરાય નમઃ’ એ મંત્રના જપ કરવાથી શનિની પ્રસન્નતા અવશ્ય પ્રાપ્ત થશે.

☆ રાહુ :

(૧) રાહુનું શુભ ફળ પ્રાપ્ત કરવા માટે કેટલાક કોયલા (કોલસા) લઈને વહેતી નદીમાં વહાવી દેવા જોઈએ. મૂળાનું દાન કરવું પણ શુભ ફળદાયક છે.

(૨) જો રાહુ કુંડળીમાં અનિષ્ટ સ્થિતિમાં હોય તો નારિયેળને દરિયામાં વહેવડાવી દેવાથી અનિષ્ટ નાશ પામે છે.

(૩) રાહુ અનિષ્ટ સ્થિતિમાં જવ દૂધમાં ધોઈને વહેતા પાણીમાં પધરાવવાથી રાહુદોષ દૂર થાય છે.

જો રાહુ સંપૂર્ણ અશુભકર હોય તો જાતકને જોરદાર તાવ આવે છે, શત્રુઓની વૃદ્ધિ થાય છે. આમ તેમ ભટકે છે, તથા જાતક માનસિક સનતુલન ગુમાવે છે. આવા સંજોગોમાં નિમ્નલિખિત ઉપાય કરવા જોઈએ.

(૪) લાલ રંગની મસૂરની દાળ તથા કેટલાક સિક્કા વહેલા ઊઠી ભંગીને દાન કરવું જોઈએ.

(૫) જવના દાણા માથા નીચે મૂકીને સૂઈ જવાનું અને સવારે દાણા પક્ષીઓને ખવડાવી દેવા જોઈએ.

(૬) જો અસાધ્ય બીમારીની સ્થિતિ હોય તો જાતકના પોતાના વજન બરાબરના જવ તથા ઘઉં તોલીને નદીમાં વહાવી દેવા જોઈએ.

(૭) જો જાતક મુકદ્દમામાં ફસાઈ ગયો હોય, લડાઈ ઝઘડા ચાલતા હોય, અત્યધિક પરેશાની હોય, સરકાર તરફથી દંડિત થવાના યોગ નિર્માણ થતા હોય તો પોતાના વજન બરાબર કોલસા ખરીદ કરી તેને નદીમાં વહાવી દેવાથી તરત જ લાભ મળશે.

(૮) પાંચમાં સ્થાનમાં રાહુ હોય તથા જાતકને સંતાન તથા પત્ની સંબંધી પરેશાની ભોગવવી પડતી હોય તો તેણે પૂર્વ વિવાહનો ઉપક્રમ કરવો જોઈએ. પૈતૃક મકાનમાં પ્રવેશ કરતી વખતે બારણાના ઉંમરા ઉપર ચાંદીનો ટુકડો જડી દેવો જોઈએ. આમ કરવું ખૂબ જ સુખ વર્ધક છે.

(૯) રાહુ જો ૧૨મા સ્થાનમાં હોય તો જાતકને ન ધારેલા ખર્ચાઓ થાય છે. ઝઘડામાં નુકસાન, ચોરી અને જૂઠા આરોપનો ભય અને આર્થિક તંગી આવી પડે છે. આવી સ્થિતિમાં જાતકે રસોડામાં એવી જગ્યાએ બેસીને ભોજન કરવું કે, જ્યાં રસોઈ બનતી હોય. પોતાના શયનખંડમાં લાલ રંગની વસ્તુઓ લગાવવી જોઈએ આથી રાહુનું અશુભ ફળ સમાપ્ત થઈ જશે.

(૧૦) જો જાતક ટી.બી. રોગથી પીડિત હોય અને ફાયદો ન થતો હોય તો, આવી સ્થિતિમાં જવને ગાયના મૂત્રમાં ભીંજવીને લાલ રંગનાં કપડામાં બાંધી રાખવા જોઈએ તથા ગાયના મૂત્રથી દાંત સાફ કરવાથી ટી.બી. ના રોગમાં લાભ થાય છે.

(૧૧) રાહુ સાથે સંતાનહીન વ્યક્તિ, એક આંખે કાણો, વિષ્ટા, ભંગી, મકાનની છત, કોલસા, વીજળી અને જેલખાનાને પણ સંબંધ છે. જો રાહુ આઠમા સ્થાનમાં હોય તો ખોટા સિક્કા દરિયામાં નાંખવાથી શાંતિ થાય છે.

☆ કેતુ :

(૧) 'લાલ કિતાબ' અનુસાર કેતુને કૂતરારૂપ કહ્યો છે. જો કુંડળીમાં કેતુ અનિષ્ટકારી થઈને પડ્યો હોય તો જાતકે પોતાને ઘરે કાળો કૂતરો પાળવો જોઈએ અને તેને નિત્ય ખવડાવવું જોઈએ. આથી કેતુનો પ્રભાવ શાંત થઈ જાય છે.

(૨) જો આપના પુત્રનો વ્યવહાર આપની સાથે મધુર ન હોય તે દિનભર આપણાથી દૂર ભાગી રહ્યો હોય તો જાણી લેવું કે, આપનો પુત્ર કેતુ ગ્રહના અનિષ્ટથી પીડિત છે. આ સ્થિતિમાંથી છૂટકારો મેળવવા માટે પુત્રના માતા-પિતાએ ભૈરવ દેવતાની ઉપાસના કરવી જોઈએ તથા ભૈરવ મંદિરમાં જઈને કામળાનું દાન કરવું આથી પુત્રના સ્વભાવમાં અવશ્ય પરિવર્તન આવશે. આની સાથોસાથ તલના લાડું તથા તલનું દાન કરવું જોઈએ. આથી કેતુનો અનિષ્ટ પ્રભાવ શાંત થઈ જશે.

(૩) પ્રતિકૂળ કેતુનો પ્રભાવ શાંત કરવા માટે પોતાને ખાતાં બચેલા એઠા (જૂઠા) ભોજનમાંથી કેટલુંક કૂતરાને ખવડાવવાથી કેતુ શાંત થઈ જશે.

(૪) જો કેતુની મંગળ, ચંદ્રમા, સૂર્ય યા બુધ કોઈપણની સાથે યુતિ હોય તો સ્ત્રીને માટે અશુભ થાય છે. બે રંગીન કામળા મંદિરમાં દાન કરવાથી કેતુનો પ્રભાવ શાંત થશે.

(૫) જો પગમાં અથવા પેશાબમાં કષ્ટ હોય તો શુદ્ધ રેશમનો શ્વેત ગોરો તથા ચાંદીની મુદ્રિકા (વીંટી), મોતી આદિ ચંદ્રની વસ્તુઓ ધારણ કરવી લાભપ્રદ છે.

(૬) કેતુ ત્રીજા સ્થાનમાં હોય, મંગળ તથા ચંદ્રમા આઠમે હોય તો જાતક બહુ પરેશાન રહે છે. તથા ભાઈઓ સાથે ઝઘડતો રહેતો હોય તો, આવી સ્થિતિમાંથી છૂટકારો પામવા માટે જાતકે મસ્તક ઉપર કેસરનું તિલક કરવું જોઈએ. સોનાની વીંટી ધારણ કરવી જોઈએ તથા તાંબાનાં સિંહાનું દાન કરવું.

☆ બે ગ્રહોના યોગ અને ઉપાય :- કોઈ કોઈવાર કુંડળીમાં બે કૂર ગ્રહોની યુતિ થઈ જાય છે. તેના નિવારણ હેતુ લાલકિતાબમાં કેટલાક ઉપાય બતાવ્યા છે. જે નીચે મુજબ છે.

(૧) જો જન્મ કુંડળીમાં ગુરુ અને સૂર્ય એક સાથે હોય અને આર્થિક કષ્ટ હોય તો ગુરુ સંબંધિત વસ્તુઓ ધારણ કરવી જોઈએ. જેમકે કેસરનો ખાવામાં ઉપયોગ અને શુદ્ધ સોનાનાં આભૂષણ ધારણ કરવાં.

(૨) જો સૂર્ય અને શનિ એક સ્થાનમાં એકત્ર હોય અને સ્ત્રીનો સ્વભાવ તથા તંદુરસ્તી બંને બગડેલા હોય તો સ્ત્રીના વજન બરાબર જુવારનું દાન કરવું.

(૩) જો સૂર્ય અને શનિ એક સ્થાનમાં એકત્ર હોય અને સૂર્યના બળને કારણે શનિને હાનિ પહોંચી રહી હોય, અર્થાત્ મકાન આદિ શનિ પ્રદિષ્ટ વસ્તુઓનો નાસ થઈ રહ્યો હોય તો સૂર્યથી સંબંધિત વસ્તુઓનું દાન કરવું. જેમકે સોનું, ગોળ વગેરે તથા શનિ બળવાન હોવાને લીધે શનિ સંબંધિત વસ્તુઓ (લોખંડ, તેલ, બદામ વગેરે)નું દાન કરવું જોઈએ.

(૪) સૂર્ય અને રાહુની યુતિ થતી હોય તો સૂર્યગ્રહણ સમયે રાહુ સંબંધિત વસ્તુ (કોલસા, સરસવ આદિ)ને નદીના વહેતા પાણીમાં વહાવવાથી લાભ કર થશે. તાત્પર્ય એ કે, હાનિકારક ગ્રહની વસ્તુઓનું દાન કરવું જોઈએ.

(૫) જો ચંદ્રમા અને રાહુ એકઠા હોય તો ચંદ્રગ્રહણ સમયે રાહુ સંબંધિત વસ્તુઓ અથવા શનિ (તે પણ ચંદ્રનો શત્રુ હોવાથી)ની વસ્તુઓ વહેતા પાણીમાં વહેવડાવવાથી ચંદ્રને બળવાન કરવામાં સહાયક થશે.

(૬) જો મંગળ અને બુધની યુતિ હોય અને બહેનના સ્વાસ્થ્ય આદિ પર બૂરો પ્રભાવ પડી રહ્યો હોય તો મંગળ સંબંધિત વસ્તુઓ ખાંડ, મધ, સૂંઠ આદિ કોઈ સુરાહીમાં ભરીને બહાર એકાંત જગ્યામાં દાટી દેવું, આ મંગળનો ઉપાય છે.

(૭) જ્યાં સુધી વિશેષ-રૂપથી ગુરુનો આદેશ ન હોય ત્યાં સુધી ઉપરોક્ત ઉપાયોમાંથી કોઈપણ ઉપાય રાત્રે ન કરવો જોઈએ. તમામ ઉપાય દિવસના સમયે જ કરવા જોઈએ.

रत्नोपचार

રત્ન શબ્દનો અર્થ છે ઉત્તમ ધન અથવા મૂલ્યવાન ધન. એક ભક્તે પણ ગાયું કે, - “રામ રતન ધન પાયોજી મૈને” આમ અતિ મૂલ્યવાન વસ્તુ જે રત્ન કહેવાય તેનો અર્થ પુસ્તકમાં શોધવા કરતાં કોઈ હીરા -ઝવેરાતની દુકાને ઝવેરીને ત્યાં જઈ રત્નોની માહિતી મેળવવી જોઈએ અને કિંમત પૂછીને વિગત મેળવવી જોઈએ.

રત્નો વિશે વેદો, પુરાણો અને સંહિતાઓ આદિમાં વિસ્તૃત વર્ણન પ્રાપ્ત થાય છે. મેક્સ મૂલર જેવા કેટલાયે વિદ્વાનો કહે છે કે, ઋગ્વેદ સંસારભરનાં પુસ્તકાલયોમાં સર્વથી પ્રાચીન ગ્રંથ છે. તે ઋગ્વેદના પ્રથમ જ મંત્રમાં રત્ન શબ્દ આવ્યો છે. મંત્ર આ પ્રમાણે છે.

“ॐ अग्नि मीडे पुरोहितं यज्ञस्य देवम्
ऋत्विजं होतारं रत्नधातमम् ॥”

નિઃસંદેહ આ મંત્રમાં અગ્નિ મંત્રમાં અગ્નિ શબ્દથી પરમાત્માની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. પરંતુ આપણે ધ્યાનમાં લેવા જેવી વાત એ છે કે, પરમાત્માને ‘શ્રુત્યઽઽઽઽત્-ઠઽઽઽઽ’ કહેવામાં આવ્યા છે, અર્થાત્ પ્રકૃષ્ટ સ્વરૂપમાં રત્નોને ધારણ કરનારા તે છે. આ મંત્રનો ધ્વનિ પણ એવો છે કે, રત્નો ધારણ કરવાની વસ્તુ છે. વેદ એ પણ ઈશારો કરે છે કે, રત્નોમાં આકાશીય અગ્નિ રશ્મિઓ (યાને આકાશીય પદાર્થો ગ્રહો વગેરેનાં કિરણો)ની ધારણા થયાનું વિદ્યમાન છે.

વળી પૃથ્વી નિર્ધન નથી. પૃથ્વીના પેટાજમાં કેટલાયે રત્નો છે. એટલે તો પૃથ્વીનું એક નામ રત્નગર્ભા છે. જુઓ શ્લોક બતાવે છે કે,

निर्बीज अक्षरं नास्ति, नास्तिमूलम औषधम् ।

निर्धना पृथिवी नास्ति, आम्नायाः खलु दुर्लभाः ॥

અર્થાત્ બીજ વગરનો કોઈ અક્ષર નથી. બીજ એટલે વિશિષ્ટ મૂળભૂત શક્તિ કે, જેનાથી મનુષ્ય માત્રને શાંતિ અને અલૌકિકતાનો અનુભવ થાય. પૃથ્વી ઉપર જેટલી પણ વનસ્પતિનું ઈશ્વરે નિર્માણ કર્યું છે તે તમામ ઔષધરૂપ છે. (તેની જાણકારી અને ઉપયોગ કરનારા દુર્લભ છે) પૃથ્વી પણ અહુરત્તા વસુંધરા છે. (તેના પેટાળમાં કેટલાયે કીમતી રત્નો, ધાતુઓ રહેલી છે.) અપૂર્ણતામાંથી પૂર્ણતા દુર્લભ છે.

ગોસ્વામી તુલસીદાસજી લખે છે કે,

‘ग्रह भेषज जल पवन पट पाई क्योग स्योग ।

होर्ज कुवस्तु सुवस्तु जग लखहि सुलक्षण लोग ॥”

અર્થાત્ ઔષધિ અનુકૂળ અનુપાન પામીને અધિક સક્રિય અને ઉપયોગી સિદ્ધ થાય છે. તેવી રીતે જન્મકુંડળીમાં પડેલા ગ્રહો પણ (ચંદ્રાધિયોગ, કેન્દ્ર ત્રિકોણાધિપત્ય યોગ આદિ) શુભ યોગોને પ્રાપ્ત કરીને જાતકને શુભ ફળ પ્રદાન કરે છે. જળ પણ પાત્રને અનુરૂપ સાકાર ધારણ કરે છે. પવન પણ દુર્ગન્ધયુક્ત વાતાવરણમાં દુર્ગન્ધવાળો અને સુગંધિત વાતાવરણમાં સુગંધયુક્ત થાય છે અને પટ અર્થાત્ કપડાં પણ સુંદર શરીર પર અધિક શોભા પામે છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે, જ્યોતિષ અને ધર્મશાસ્ત્ર તેમજ વિજ્ઞાન બધું સાથો-સાથ જ ચાલે છે.

પ્રાચીન અને નવીન વિચારધારાનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવે તો રત્ન ઉત્પત્તિના બે આધાર મળે છે. એક પૌરાણિક અને ધાર્મિક આધાર છે અને બીજો આધુનિક વૈજ્ઞાનિક આધાર.

પૌરાણિક આધારથી સંબંધિત આખ્યાન છે કે, દૈત્યરાજ બલિથી પરાજિત ઇન્દ્ર આદિ દેવતા ભગવાન વિષ્ણુના શરણે ગયા અને પોતાની વ્યથા પ્રગટ કરી. ભગવાન વિષ્ણુએ વિચાર કર્યો તો સમજમાં આવ્યું કે, દૈત્યરાજ બલિ પરાક્રમી જ નહીં પણ દાનવીર પણ છે. પરંતુ અહંથી ભ્રમિત થયેલો છે. દેવતાઓની વિનંતીથી ભગવાન વિષ્ણુએ વામનરૂપ ધારણ કર્યું અને દૈત્યરાજ બલિ પાસે ગયા. બલિ ભગવાન વિષ્ણુને વામનરૂપમાં ઓળખી શક્યો નહીં. વામને દાનમાં સાડાત્રણ પગલાં પૃથ્વીની યાચના કરી. બલિએ સહર્ષ સ્વીકાર કરી લીધો.

ત્યારે વામનરૂપ વિષ્ણુ ભગવાને વિરાટ સ્વરૂપ ધારણ કરી માત્ર ત્રણ પગલાંમાં ત્રણ લોક માપી લીધાં. બલિ આ જોઈને આશ્ચર્યમાં પડી ગયો. કારણ કે, તે દાનવીર હતો. એટલે અડધા પગલાં માટે તેણે પોતાનું શરીર ધરી દીધું. વામન રૂપધારી વિષ્ણુએ તેની છાતી પર પોતાનો પગ મૂક્યો, અડધું ડગ પૂર્ણ કર્યું. દૈત્યરાજ બલિનું શરીર ભગવાન વિષ્ણુના ચરણસ્પર્શથી રત્નમય થઈ ગયું. ત્યારે પરાજિત દેવાધિદેવ ઇન્દ્રે પોતાના વજ્રનો પ્રહાર કરીને દૈત્યરાજ બલિના રત્નમય શરીરના ટુકડે ટુકડા કરી નાંખ્યા. આ રીતે રત્નોની ઉત્પત્તિ આ ટુકડાથી થઈ.

દૈત્યરાજ બલિના વિભિન્ન અંગોથી વિભિન્ન રત્નોની ઉત્પત્તિ થઈ, જેમકે મસ્તકથી હીરા. મનથી મોતી, પિત્તથી પન્ના આદિ રત્નો નીકળ્યાં. શરીરનાં વિભિન્ન અંગોથી કુલ ૮૪ રત્ન, ઉપરત્ન ઉત્પન્ન થયાં. આ રત્નોને ભગવાન શંકરે પોતાના ત્રિશૂળ ઉપર ધારણ કરી તેમાં નવગ્રહ અને બાર રાશિઓની પ્રતિષ્ઠા કરી તેને પૃથ્વી ઉપર ચારે દિશાઓમાં વિખેરી દીધાં અને પૃથ્વી પર જ્યાં રત્નો પડ્યાં ત્યાં રત્નના ભંડાર ઉત્પન્ન થયા.

આધુનિક વૈજ્ઞાનિક માન્યતા એ છે કે, રત્ન ખનિજથી સંબંધિત છે અને વિભિન્ન ખનિજની ખાણમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે. બીજા પ્રકારના જૈવિક રત્ન સાગરમાંથી પ્રાપ્ત

થાય છે. સમુદ્રના ગર્ભમાંથી પ્રવાલ અને મોતી જેવા રત્નો પ્રાપ્ત થાય છે તે જૈવિક રત્નો છે. ખાણમાંથી પ્રાપ્ત થતાં રત્નો પૈકી મુખ્ય છે નીલમ, પન્ના, માણેક, પુખરાજ, હીરા વગેરે છે.

ધરાતલમાં ચાલતી નિરંતર રાસાયણિક પ્રક્રિયાથી રત્નોનું નિર્માણ થાય છે. રત્નોમાં અનેક પ્રકારનાં રાસાયણિક દ્રવ્યોનું મિશ્રણ મળે છે. એનો રંગ, કાંતિ અને કોમળતા, કઠોરતા અલગ અલગ હોય છે. વાસ્તવમાં રત્નોમાં નિમ્નોક્ત રાસાયણિક દ્રવ્યો મુખ્ય રૂપમાં પ્રાપ્ત થાય છે.

મૅંગેનીજ,	કાર્બન	પોટેશિયમ
કેલ્શિયમ,	હાઇડ્રોજન,	બૅરિલિયમ
એલ્યુમિનિયમ,	ફોસ્ફરસ	વગેરે

વિદ્વાનોનું માનવું છે કે, જ્યારે રત્નો બ્રહ્માંડ રશ્મિઓના સંપર્કમાં આવે છે ત્યારે તેમાં દૈવી ચમત્કાર તથા ઉપચાર સંબંધિત ગુણો સ્વતઃ નિવેશ પામે છે. વિભિન્ન ગ્રહોનાં કિરણો વિભિન્ન રંગના રત્નોનો સંપર્ક કરવાથી વિશેષ પ્રકારનો પ્રભાવ નિર્માણ કરે છે. વૈજ્ઞાનિક પ્રક્રિયા મુજબ કેટલાંક રત્નોમાં કિરણો સમાવિષ્ટ થઈ જાય છે અને કેટલાંક આંશિક રૂપે પરાવર્તિત થતાં રહે છે. કેટલાંક રત્નો પારદર્શી અને અપારદર્શી હોય છે એટલે કિરણો એના ગુણાનુસાર કાર્યરત થાય છે. રત્ન ધારણની પ્રક્રિયા એવી છે કે, રત્નનો સંબંધ માનવ શરીર સાથે જોડાયેલ છે અને તે કિરણોના ગુણોને આત્મસાત કરીને તેના શરીરમાં પ્રવાહિત થનારા લોહી અને પ્રાણશક્તિ સાથે તેનું તાદાત્મ્ય સ્થાપિત કરે છે અને આ રીતે નવગ્રહોના ગુણ કિરણો દ્વારા નવરત્નોના માધ્યમથી માનવને પ્રભાવિત કરે છે.

સામાન્ય રીતે રત્નો અને ઉપરત્નોની સંખ્યા ૮૪ છે. પરંતુ મુખ્ય નવરત્નો છે તે પૈકી મોતી, માણેક, હીરા, પન્ના અને નીલમ એ પાંચ મહારત્નો છે જ્યારે ગોમેદ, લસણિયો, પ્રવાલ અને પુખરાજ (પુષ્પરાજ) એ ચાર કેવળ રત્નો જ છે. આ નવરત્નો નવગ્રહો સંબંધિત છે.

પુરાણોમાં કેટલાંક એવાં મણિરત્નોના વર્ણન પ્રાપ્ત થાય છે જે પૃથ્વી ઉપર મળતાં નથી એવું માનવમાં આવે છે. ચિંતામણિ રત્નને સ્વયં બ્રહ્માજી ધારણ કરે છે. કૌસ્તુભ મણિને નારાયણ ધારણ કરે છે. રુદ્રમણિને ભગવાન શંકર ધારણ કરે છે. સ્યમંતક મણિને ઇન્દ્રદેવ ધારણ કરે છે. પાતાળલોક પણ મણિઓની આભાથી કાયમ પ્રકાશિત છે. એ સર્વ મણિઓ પર સર્પરાજ વાસુકીનો અધિકાર રહે છે. પ્રમુખ મણિઓ નવ માનવામાં આવે છે. ધૃત મણિ, તૈલમણિ, ભીષ્મકમણિ, ઉપલક મણિ, સ્ફટિક મણિ, પારસમણિ. ઉલૂકમણિ, લાજાવર્ત મણિ, માસરમણિ વગેરે.

ધૃતમણિની માળા ધારણ કરવાથી બાળકોને નજર લાગવાથી બચાવી શકાય છે. આ મણિ ધારણ કરવાથી લક્ષ્મી ક્યારેક રૂઠતી નથી. તૈલમણિ ધારણ કરવાથી બળ પૌરુષની વૃદ્ધિ થાય છે. ભીષ્મક મણિ ધન-ધાન્યની વૃદ્ધિમાં સહાય કરે છે. ઉપલકમણિ ધારણ કરવાથી વ્યક્તિ ભક્તિ અને યોગને પ્રાપ્ત કરે છે. ઉલૂકમણિને ધારણ કરવાથી નેત્રરોગ દૂર થઈ જાય છે લાજવર્ત મણિને ધારણ કરવાથી બુદ્ધિમાં વધારો થાય છે. માસર મણિને ધારણ કરવાથી પાણી અને અગ્નિનો પ્રભાવ આંછા થાય છે.

અનિષ્ટ ગ્રહોનો પ્રભાવ ઘટાડવા માટે યા જે ગ્રહનો પ્રભાવ ઓછો હોય તેને વધારવા માટે તે ગ્રહના રત્નને ધારણ કરવાની જ્યોતિષીઓ સલાહ આપે છે. એકી સાથે ક્યાં ક્યાં રત્નો પહેરવાં જોઈએ અને ક્યાં ક્યાં રત્નો નહીં પહેરવાં જોઈએ એ બાબતમાં જ્યોતિષીઓના અભિપ્રાય છે કે -

માણિક્ય - (માણેક)ની સાથે નીલમ, ગોમેદ, લસણિયો વર્જિત છે.

મોતીની સાથે - હીરો, પન્ના નીલમ, ગોમેદ, લસણિયો વર્જિત છે.

પ્રવાલની સાથે - પન્ના, હીરા, ગોમેદ, લસણિયો વર્જિત છે.

પન્નાની સાથે - પ્રવાલ, મોતી વર્જિત છે.

પુખરાજની સાથે - હીરો, નીલમ, ગોમેદ, વર્જિત છે.

હીરાની સાથે - માણિક્ય, મોતી, પ્રવાલ, પુખરાજ વર્જિત છે.

નીલમની સાથે - માણિક્ય મોતી પુખરાજ વર્જિત છે.

ગોમેદની સાથે - માણિક્ય, પ્રવાલ, પુખરાજ વર્જિત છે..

લસણિયા સાથે - માણિક્ય, પ્રવાલ, પુખરાજ અને મોતી વર્જિત છે.

☆ **સૂર્યરત્ન પદ્મરાગ (માણેક - માણિક્ય) :** માણેકને સંસ્કૃતમાં પદ્મરાગ, ફારસીમાં યાકૂત, ઉર્દૂમાં ચુન્ની અને અંગ્રેજીમાં રૂબી કહેવાય છે. માણેક રત્નનો સ્વામી સૂર્ય છે. આ મૂલ્યવાન રત્ન છે, એનો રંગ રક્તકમળ, કલ્પવૃક્ષ સિંદૂર, ચંદન હિંગળોક, લાખ અને બીરબહુટી જેવો લાલ ગુલાબી હોય છે. ગંગા નદી, સિયામ, બર્મા લંકા અને પશ્ચિમ કાબુલમાં એની ખાણ મળી આવે છે. ક્યારેક વિંધ્યાચળ અને હિમાલયની નદી તથા પહાડોમાં પણ મળી આવે છે.

પટ્ટીક્ષા : શુદ્ધ માણેક તે છે, જે દૂધમાં નાંખવાથી દૂધ ગુલાબી દેખાય છે. શ્વેત ચાંદીની થાળીમાં યા મોતીમાં સૂર્યની સન્મુખ રાખવાથી તેને લાલ કરી દે છે. કાચના પાત્રમાં ચારે બાજુ લાલ કિરણો નીકળે, યા કમળની કળી પર રાખવાથી કળી તરત જ ખીલી જાય છે. એક વાત એ છે કે, માણેક પારદર્શી અને અપારદર્શી બે પ્રકારના હોય છે. ખરું માણેક કંઈક રેશાદાર હોય છે. અને પ્રાતઃકાળે હથેળી પર રાખવાથી કંઈક તાપ જેવું પ્રતીત થાય છે.

☆ માણેક કોણે પહેરવું ? : આપ જન્મ કુંડળી મુજબ રત્ન ધારણ કરવા ઇચ્છતા હોય તો આ બાબતમાં વિદ્વાન જ્યોતિષીઓએ વિસ્તારથી સલાહ આપી છે. માણેક સૂર્યનું રત્ન છે. લગ્નમાં સૂર્ય હોય તો એને પહેરવાથી લાભ મળે છે. એ લગ્નસ્થ સૂર્યની અનેક પીડાને દૂર કરે છે. બીજા સ્થાનમાં સૂર્ય હોય તો એ પહેરવાથી વ્યવસાય અને નોકરીની અડચણ દૂર થાય છે અને ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે. ત્રીજા ભાવમાં સૂર્ય હોય તો માણેક ધારણ કરવું ફાયદાકારક રહે છે. જે જાતકની કુંડળીમાં સૂર્ય ભાગ્યેશ, ધનેશ યા રાજ્યેશ થઈને આઠમા સ્થાનમાં બેઠો હોય તો તેણે માણેક પહેરવું જોઈએ. જન્મ કુંડળીમાં સૂર્ય અષ્ટમેશ થઈને પંચમ યા નવમ સ્થાનમાં સ્થિત હોય તો માણેક પહેરવું ખૂબ જ જરૂરી છે. મેષ લગ્ન જાતકે હંમેશા માણેક પહેરવું જોઈએ તેને એનો લાભ જીવનભર મળતો રહેશે. સૂર્યની મહાદેશા આવે ત્યારે આ રત્ન ખાસ પોતાનો ચમત્કાર બતાવશે. મેષ લગ્નમાં સૂર્ય પંચમેશ છે. તે મંત્રણા શક્તિ વધારશે, બળ પ્રાપ્ત કરીને એ હૃદયને બળવાન બનાવશે. પેટના રોગોનું શમન કરશે. રાજ્યની તરફથી અનુકૂળતા અને લાભ આપશે. પુત્રની પ્રાપ્તિ અને પુત્રોની વૃદ્ધિમાં સહાયક થશે. ભાગ્યની વૃદ્ધિ કરશે.

વૃષભ લગ્નમાં સૂર્ય ચતુર્થેશ થાય છે. માણેક ધારણ કરવાથી સૂર્ય સુખોમાં વૃદ્ધિ-મકાન, વાહનાદિની પ્રાપ્તિ, પિતાના સ્વાસ્થ્યમાં વૃદ્ધિ, આંખોમાં જ્યોતિ, જનપ્રિયતા અને રાજ્ય તરફથી માનવૃદ્ધિ, યશની વૃદ્ધિ તથા સ્વાસ્થ્યની વૃદ્ધિ કરશે.

મિથુન લગ્નમાં સૂર્ય તૃતીયેશ બને છે. માણેક ધારણ કરવાથી સૂર્ય બલાન્વિત થતાં બાહુબળમાં વૃદ્ધિ, નાના ભાઈઓના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યની વૃદ્ધિ, જાતકના આયુષ્યની વૃદ્ધિ, આમ સ્તરીય મિત્રોની પ્રાપ્તિ, માન, યશ, અને રાજ્ય કૃપાની પ્રાપ્તિ અને સાળીના પતિને લાભ થશે.

કર્ક લગ્નમાં સૂર્ય દ્વિતીયેશ બને છે, સૂર્ય બળવાન થતાં આંખોના રોગોનું શમન, ધનમાં વૃદ્ધિ અધિકાર પ્રાપ્તિ, વાણીનાદોષનું નિવારણ, વિદ્યાવૃદ્ધિ માતાના મોટા ભાઈના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્ય આદિમાં વૃદ્ધિ થશે.

સિંહ લગ્નમાં સૂર્ય લગ્નેશ બને છે. સૂર્યરત્ન માણેક ધારણ કરવાથી સૂર્ય બલાન્વિત થતાં ધન, આયુષ્ય, સ્વાસ્થ્ય અને કીર્તિમાં વૃદ્ધિ થાય છે. ચારે દિશાઓમાં ઉન્નતિ થાય છે. રાજ્યના ગૃહ વિભાગ તરફથી લાભની સંભાવના રહેશે હૃદય હાડકાં અને આંખોની બીમારીનું નિવારણ થશે, પાચન શક્તિમાં વૃદ્ધિ થશે.

કન્યા લગ્નમાં સૂર્ય દ્વાદશેશ થાય છે. કન્યા લગ્નમાં સૂર્ય હોય તો માણેક પહેરવાથી લાભ કરતાં નુકસાન થાય છે. સૂર્ય પ્રથમ ભાવમાં હોય તો કન્યા સિવાય અન્ય સર્વ લગ્નોમાં માણેક પહેરી શકાય છે. બલાન્વિત સૂર્ય આંખના રોગોનું શમન કરશે, રાજ્યાધિકારીઓ સાથે સંપર્ક સ્થાપિત કરશે. પુત્રના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યમાં વૃદ્ધિ કરશે. મામાના વ્યાપારમાં વૃદ્ધિ કરશે.

તુલા લગ્નમાં સૂર્ય લાભેશ બને છે. એના બળવાન થવાથી લાભમાં વૃદ્ધિ થશે. મોટા ભાઈના ધન, માન અને સ્વાસ્થ્યમાં વૃદ્ધિ થશે, પિતાના નાના ભાઈના ધન અને સ્વાસ્થ્યમાં વધારો થશે તથા યજ્ઞીય કર્મોની પ્રવૃત્તિમાં વૃદ્ધિ થશે.

વૃશ્ચિક લગ્નમાં સૂર્ય દશમેશ થાય છે. બલાન્વિત થઈને સૂર્ય રાજ્યસત્તાની પ્રાપ્તિમાં સહાયક થશે, યશને વિશેષ રૂપમાં વધારશે, પિતાના ધનમાં વૃદ્ધિ કરશે. જાતકમાં સાત્ત્વિક કર્મોનો ઉદય થશે માતાના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યને વધારશે પિતાની આંખોના રોગનું શમન કરશે. જાતકમાં પુરુષાર્થ વધારશે.

ધન લગ્નમાં સૂર્ય ભાગ્યેશ થાય છે. સૂર્ય બળવાન થતાં ભાગ્યમાં વૃદ્ધિ અને ધર્મકાર્યમાં જૃગતિ આવે છે. પુરુષાર્થ ફળતા જણાય છે.

મકર લગ્નમાં સૂર્ય અષ્ટમેશ બને છે. બળવાન થયેલ સૂર્ય આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યમાં વૃદ્ધિ કરશે. અનુસંધાન કાર્યોમાં અધિક સફળતા આપશે. અધિક રાજ્યકૃપા પ્રાપ્ત થશે. પિતાના નેત્ર રોગનું શમન કરશે. માતાની મોટી બહેનના પતિ (માસાજી)ના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યમાં વૃદ્ધિ કરશે.

કુંભ લગ્નમાં સૂર્ય સપ્તમ ભાવનો સ્વામી બને છે. માણેક ધારણ કરવાથી બલાન્વિત થયેલ સૂર્ય સ્ત્રીને અને સ્ત્રીના કુળને ઉચ્ચ સ્તરનું બનાવે છે. સ્ત્રીના સ્વાસ્થ્ય અને આયુષ્યમાં વૃદ્ધિ કરશે. વ્યાપાર તથા રાજ્યકૃપામાં વૃદ્ધિ થશે. પિતાના મોટા ભાઈ (જ્યેષ્ઠ પિતાશ્રી મોટા કાકા)ના સ્વાસ્થ્ય, ધન આદિમાં વૃદ્ધિ કરે છે, તથા ઉદરરોગનું શમન કરે છે.

મીનલગ્નમાં ગુરુ ષષ્ઠેશ બને છે. સૂર્યને બળવાન કરવાથી સ્વાસ્થ્યમાં સુધારો થશે. શત્રુ ઓછા થશે. પુત્રના નેત્રદોષ દૂર થશે. પિતાને અધિક માન પ્રાપ્ત થશે. સ્ત્રીના નેત્રરોગનું શમન થશે. મામાને ધન, સ્વાસ્થ્ય અને આયુષ્યનો લાભ રહેશે.

બીજા ભાવમાં સ્થિત સૂર્ય નોકરી અપાવે છે, પરંતુ એ ધન સંચય થવા દેતો નથી. આ ભાવમાં કન્યા કુંભ અને મીન લગ્ન ઉપરાંત અન્યમાં જન્મેલા જાતક માણેકનો લાભ ઉઠાવી શકે છે.

તૃતીય ભાવમાં સ્થિત સૂર્ય પરાક્રમની વૃદ્ધિ કરે છે. પરંતુ મોટા ભાઈ માટે શુભ નથી હોતો, આ સંજોગોમાં માણેક ધારણ કરવું લાભકારક છે. આ ભાવમાં કન્યા, મકર અને મીન લગ્નના જાતકોએ માણેક પહેરવું જોઈએ નહીં. બાકીના લગ્ન જાતકોને માટે માણેક કેટલીક રીતે ફાયદાકારક છે. ચોથા ભાવમાં સ્થિત સૂર્ય નોકરી, રાજનીતિ, ચિકિત્સા, વ્યવસાયમાં સફળતા આપે છે. જો સૂર્ય નીચ રાશિ અને શત્રુ રાશિમાં હોય તો અશુભ ફળ આપે છે. અગ્નિય સ્થિતિઓમાંથી છૂટકારો મેળવવા માટે માણેક ધારણ કરવું જોઈએ. આ ભાવમાં મિથુન, કુંભ, મીન અને કન્યા લગ્નમાં જન્મેલ જાતકે માણેક ધારણ કરવા પહેલા જાણકાર જ્યોતિષીની સલાહ અવશ્ય લેવી. જ્યારે અન્ય લગ્ન જાતકને માટે ફાયદાકારક સાબિત થશે.

પાંચમા ભાવમાં સ્થિત સૂર્ય માન-સન્માન, સહયોગ અને સંતાન સુખની વૃદ્ધિ માં મદદગાર બનશે. પરંતુ આ ભાવમાં સ્થિત સૂર્ય સંતાન માટે બાધક પણ થઈ શકે છે. જો સૂર્ય પોતાની નીચ રાશિ તુલામાં સ્થિત હોય या અશુભ રાશિમાં હોય તો માણેક ધારણ કરવાથી ફાયદાની જગ્યાએ નુકસાન થાય છે. આ ભાવમાં તુલા, મકર, મીન અને કન્યા લગ્નમાં જન્મેલ જાતકે માણેક પહેરવું નહીં, બાકી લગ્નોને માટે ફાયદાકારક છે.

છઠ્ઠા ભાવમાં સૂર્ય શત્રુહંતા. યોગ કરે છે, પરંતુ તે ધનનો અપવ્યય કરાવે છે. આવી ગ્રહ સ્થિતિમાં માણેક પહેરવું જોઈએ નહીં.

સાતમા ભાવમાં સ્થિત સૂર્ય પત્નીસુખમાં બાધક બની શકે છે. એટલે માણેક પહેરવું નહીં. જે લોકો પત્નીથી છૂટાછેડા લેવા માંગતા નથી, તેમણે આ રત્ન ધારણ કરવાથી બચવું જોઈએ તેવી રીતે પત્ની સુખથી અતિરિક્ત તમામ બાબતો માટે વિભિન્ન લગ્ન જાતક માણેક ધારણ કરી શકે છે. પરંતુ તેણે કોઈ જાણકાર જ્યોતિષીની સલાહ લેવી જોઈએ.

સાતમા ભાવમાં સ્થિત સૂર્ય પત્નીસુખમાં બાધક બની શકે છે. એટલે માણેક પહેરવું નહીં. જે લોકો પત્નીથી છૂટાછેડા લેવા માંગતા નથી, તેમણે આ રત્ન ધારણ કરવાથી બચવું જોઈએ તેવી રીતે પત્ની સુખથી અતિરિક્ત તમામ બાબતો માટે વિભિન્ન લગ્ન જાતક માણેક ધારણ કરી શકે છે. પરંતુ તેણે કોઈ જાણકાર જ્યોતિષીની સલાહ લેવી જોઈએ.

સૂર્ય જો આઠમા ભાવમાં રહેલો હોય તો માણેક ધારણ કરવાથી રોગ, અભીષ્ટ સિદ્ધિમાં બાધા અને માનહાનિ થઈ શકે છે.

નવમા ભાવમાં સૂર્ય ભાગ્યોદય કરાવે છે. એટલે માણેક પહેરવું જોઈએ. ફક્ત કન્યા, મકર અને મીન લગ્ન જાતકે એને ધારણ કરવું નહીં.

દશમા ભાવમાં સૂર્ય રાજનીતિ, કળા, ચિકિત્સા, વ્યવસાય આદિમાં સફળતા અપાવે છે. પરંતુ કન્યા અને મકર લગ્ન જાતકે એ પહેરવું નહીં, મીન લગ્ન જાતકે વિશેષ સલાહ બાદ જ પહેરવું.

અગિયારમા ભાવમાં સ્થિત સૂર્ય ધન લાભ આપે છે, પરંતુ સૂર્ય નીચ રાશિ તુલામાં હોય તો માણેક પહેરવું નહીં. ફક્ત કન્યા, મકર અને મીન લગ્ન જાતકે એ પહેરતાં પહેલાં જ્યોતિષીની સલાહ લેવી જોઈએ.

બારમા ભાવમાં સૂર્ય માણેક પહેરવાથી સામાન્ય રીતે ફાયદો આપતો નથી.

માણેક શૌર્યનું પ્રતીક છે. વીર અભિમન્યુ જે સમયે ચક્રવ્યૂહના યુદ્ધ માટે તૈયાર થયો તો યુધિષ્ઠિરે તેના કંઠમાં માણેક (માણિક્ય-માળા)નો હાર પહેરાવ્યો હતો. આનાથી શત્રુ બળહીન થઈ જાય છે.

ગ્રહોની દૃષ્ટિએ જો સૂર્ય લગ્નથી ત્રીજા, પાંચમા, નવમા અને અગિયારમા સ્થાનમાં હોય તો એવી વ્યક્તિ જો માણેક ધારણ કરે તો તેને અપાર ધન મળે છે. સાથોસાથ જ તેને માન અને યશ પણ મળે છે. નવરત્નની મુદ્રિકામાં એનું સ્થાન મધ્યમાં છે. માણેક ધારણ કરવાથી વ્યક્તિ ધાર્મિક વિચારનો, રોગરહિત અને ધનવાન તો થાય છે. તેમાં વાકુપદ્મતા પણ આવી જાય છે.

માણેકમાં કોઈપણ પ્રકારનું ચિહ્ન નહીં હોવું જોઈએ. શ્યામ રંગનું માણેક રાક્ષસી વૃત્તિ પેદા કરે છે. આ જ કારણે જ દેવર્ષિ નારદે મહારાજા કંસને કહ્યું હતું હે, કંસ આપે જે શ્યામવર્ણ માણેક ધારણ કર્યો છે, એ આપને જ નહીં આપના રાજકાજને પણ નષ્ટ કરી દેશે. બન્યું પણ એમ જ.

માણેક આઠ પ્રકારના રોગોનો નાશ કરે છે. (૧) મોટાથી મોટા ઘા પર માણેકની ભસ્મ લગાડવાથી ઘા રૂઝાય છે. (૨) જો કોઈને લોહીના ઝાડા થતા હોય અને આરામ ન થતો હોય તો માણેક ભસ્મ મધ સાથે એક રતીના માપથી ત્રણ દિવસ લગાતાર લેવાથી ફાયદો થશે. (૩) માણેક ભસ્મ ગાયના દૂધમાંથી બનેલ ઘી

સાથે લેવાથી સ્મરણ શક્તિમાં વધારો થાય છે. (૪) માણેકરત્ન વીટીમાં ધારણ કરવાથી વ્યક્તિને ક્યારેય કમળો થશે નહીં. (૬) સંગ્રહણી અને અતિસાર રોગમાં માણેક બહુ જ ગુણકારી છે. અનામિકા આંગળીમાં માણેકની વીટી પહેરવાથી આ બંને બિમારીઓની અસર થતી નથી. (૭) માણેક રત્નવાળી વીટીને પાણીના ગ્લાસમાં નાંખીને પાણી પીવાથી ક્યારેય આફરો અને ગેસની બીમારી થતી નથી. (૮) કેન્સરના રોગીને માણેકની ભસ્મ જો પીપળાના પાનની ભસ્મ સાથે ચટાડવામાં આવે તો કોઈપણ પ્રકારનું કેન્સર હોય તે સારું થઈ જાય છે.

માણેકની એક વિશેષ ઓળખ પણ છે. જો વ્યક્તિનું મૃત્યું ત્રણ મહિનાની અવધિમાં થનાર હોય એવી વ્યક્તિને દર્પણમાં પોતાને ચહેરો સાફ દેખાશે નહીં.

☆ **માણેક કેવી રીતે પહેરવું ?** : માણેક પહેરવા માટે રવિવાર, સોમવાર, યા ગુરુવારે એને ખરીદ કરી સોના કે, ચાંદીની વીટીમાં જડાવવું જોઈએ. વીટી એવી રીતે બનાવવી કે, રત્નનો સ્પર્શ ચામડીને થતો રહે. શુકલ પક્ષના કોઈ રવિવારે સૂર્યોદય સમયે એને ધારણ કરવું જોઈએ. પહેરતા પહેલા એને કાચા દૂધમાં યા ગંગાજળમાં ડુબાવવું જોઈએ. ત્યારબાદ એને શુદ્ધ જળથી સ્નાન કરાવી એનું પૂજન કરવું અને “ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રૌં સઃ સૂર્યાય નમઃ” એ મંત્રના સાત હજાર મંત્રજપ કરી માણેક પહેરવું.

☆ **ચંદ્ર રત્ન મોતી** : મોતી યા મુક્તા ચંદ્ર રત્ન છે, એનો સ્વામી ચંદ્ર છે. મોતી નવ પ્રકારના થાય છે, જેમાં કેવળ એક પ્રકારનું (કેવળ સીપનું) મોતી જ વીંધવામાં આવે છે. એમાં ઉત્તમ ગુણ, કોમળ જાતિ, અંડરૂપ મોતીની સ્વાતિ નક્ષત્રમાં ઉત્પત્તિ થાય છે. મોતી જોઈ તપાસીને લેવાં જોઈએ. મોતી અને સર્વ રત્નોની ઉત્પત્તિ પંચતત્ત્વોથી થઈ છે. (૧) આકાશ તત્ત્વ વાળું મોતી શૂન્ય અને હલકું, (૨) ભૂમિ તત્ત્વવાળું ભારી, (૩) જળતત્ત્વવાળું ચમકદાર અને નિર્મળ, (૪) અગ્નિતત્ત્વ વાળું રક્તકાન્તિ વાળું અને (૫) વાયુતત્ત્વ વાળું લહેરદાર, ગર્જનશીલ, ભૂરા રંગનું હોય છે. ભૂમધ્ય સાગર, સિંહલ અને લંકામાં શ્વેત મોતી મળે છે. બસરા, સિયામ, દરભંગામાં પીળા રંગનાં મોતી મળે છે. બે જાતિના મોતી ગોળ અને શુદ્ધ હોય છે. બાકીના લાંબાં, બે રંગી, ઊંચા-નીચા, ઓછી ચમકના તથા સદોષ હોય છે. ચાર રંગવાળા મોતી ચાર વર્ણોમાં શુદ્ધ, સાફ હોવાથી બુદ્ધિવર્ધક, તેજવર્ધક, અન્નધનવૃદ્ધિકારક, સુખ-સંપત્તિ તથા આનંદ વધારનારા હોય છે.

પરીક્ષા :-

(૧) ભાતના કુસકાને કપડામાં લઈ તેમાં મોતી ખૂબ ઘસવાં. ઘસતાં ઘસતાં બનાવટી મોતીનો ભૂકો થઈ જશે અને અસલી મોતીમાં ચમક આવશે. (૨) ગોમૂત્ર માટીના વાસણમાં લઈ મોતીને રાતભર તેમાં રાખવાથી આખાં નીકળે તો સાચા અને તૂટી જાય તો કાચા હશે.

☆ મોતીના નવ પ્રકાર :

(૧) **શુક્તિ મુક્તા** :- આ સીપમાંથી નીકળે છે અને શુદ્ધ હોય છે. સ્વાતિ નક્ષત્રમાં વર્ષા જળ સીપમાં પડવાથી મોતી બને છે. એના પર ચંદ્રનો પૂર્ણ પ્રભાવ હોય છે. એનો આકાર વાંકોચૂકો હોય છે. પેટની બીમારીમાં એ ફાયદાકારક હોય છે.

(૨) **આકાશમુક્તા** :- પુષ્ય નક્ષત્રના દિવસે જો ખૂબ વરસાદ થાય તો આ મોતી આકાશમાંથી પડે છે. એકથી દસ સુધી એની સંખ્યા ગણાય છે. સાગરમાં, રેતીમાં, જંગલમાં પણ આ મોતી પડે છે. એનો રંગ સફેદ અને કાળો હોય છે. વજનમાં પાંચ કેરેટથી એક ગ્રામ સુધી હોય છે. બહુ જ સુંદર વીજળીની ચમક જેવી જ્યોતિવાળા આ મોતી દેવતાઓ હરી લે છે. પ્રત્યેક પ્રકારના શારીરિક રોગ એના પહેરવાથી સારા થઈ જાય છે.

(૩) **સર્પમુક્તા** :- વાસુકી જાતિનો ભુજંગ નાગ, જેનો રંગ સફેદ યા કાળો હોય છે, જ્યારે તેના આયુષ્યનાં સો વર્ષ પૂર્ણ થાય છે ત્યારે મણિરૂપમાં આ મોતી તેના મસ્તક ઉપર આવી જાય છે. માત્ર એ કાળા રંગનું હોય છે. આ મોતી કામધેનું કહેવાય છે. જેની પાસે વાસુકી મોતી છે, સંસારના તમામ પદાર્થો તેની પાસે ચાલી આવે છે. આ મોતી વીંધવું જોઈએ નહીં. વીટીમાં જેવું ને તેવું જ પહેરવું જોઈએ. એની કિંમત કરોડોમાં અંકાય છે.

(૪) **વંશમુક્તા** :- જે વનમાં વાંસનો જથ્થો હોય છે, શ્રવણ, સ્વાતિ અને પુષ્ય નક્ષત્રમાં આ વાંસમાં બંસી જેવો ધ્વનિ નીકળે છે અને તે નક્ષત્રના આરંભથી સમાપ્તિ સુધી રહે છે. આ સમયમાં પારખું માણસ આ વાંસને કાપી લે છે. તે વાંસની ગાંઠમાં લીલા રંગનું મોતી હોય છે. એના પહેરવાથી સુંદરતામાં અજોડતા આવી જાય છે. શકુંતલા, સીતા આદિએ આ મોતી ધારણ કર્યા હતાં, આની પાંચ માળાઓ મહારાજ બીકાનેર, જયપુર, ઉદયપુર, ગાયકવાડ અને પતિયાળા પાસે હતી એવું જાણવા મળે છે. આ મોતીની પ્રાપ્તિથી ભાગ્યોદય, પદવૃદ્ધિ અને સર્વકાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

(૫) **મેઘમુક્તા** :- રવિવાર ને પુષ્ય નક્ષત્ર એટલે રવિપુષ્ય મૃત યોગ હોય યા શ્રવણ નક્ષત્રને રવિવાર હોય તો વરસાદમાં આકાશમાંથી આ મેઘમુક્તા પડે છે. આ મોતીનો રંગ સફેદ, વજનમાં ત્રણ કેરેટ સુધી હોય છે. રાજા આ મોતી પહેરીને રાજદરબારમાં આવતા હતા, જેનાથી તેમની પ્રતિષ્ઠા વધતી હતી. માળા પહેરવાથી પેટનો કોઈ રોગ થતો નથી.

(૬) **શૂકરમુક્તા** :- વારાહી વંશની શૂકર જાતિમાં એક એવું શૂકર (ડુકર-ભૂંડ) થાય છે, જે યુવાનીમાં પાગલ થઈ જાય છે, જે પોતાનું મસ્તક ચારે બાજુ પટકે છે. પછાડે છે અને તેનું શિર લોહીલુહાણ થઈ જાય છે. તેના મસ્તકથી પ્રાપ્ત થતું આ મોતી એક કેરેટથી પાંચ કેરેટ સુધીનું હોય છે. એનું મૂલ્ય એક લાખથી ત્રણ લાખ સુધીનું અંકાય છે. આ વાક્સિદ્ધિ માટે શ્રેષ્ઠ છે. બિરબલની પાસે શૂકરમુક્તાની માળા

હતી. જેના કારણે તે ક્યારેય વાકુસિદ્ધિમાં પરાજય પામ્યો નથી. આ મોતીની ભસ્મ મધ સાથે લેવાથી પાગલપણું સારું થઈ જાય છે. આ મોતી સ્ત્રીને ગર્ભવતી બનાવી પુત્ર સુખ અને સંપત્તિ આપે છે.

(૭) ગજમુક્તા :- ઐરાવત હાથીના વંશમાં એક નરકુંજર હાથી હોય છે. જે બધામાં બળવાન હોય છે. અને એનું મસ્તક રાત્રે પણ ચમકતું હોય છે. આ મોતી તેની પાસે મળે છે. ગજમુક્તા અડધા કેરેટથી ૨૦ ગ્રામ સુધીનું હોય છે. જેના પહેરવાથી વીજળીના અજવાળાની જરૂર નથી પડતી. એની કિંમત લાખો અને કરોડોમાં અંકાય છે. આ મોતી હાથીના કંઠ કપોળીમાં ઉત્પન્ન થાય છે. એનો રંગ સૂર્ય-ચંદ્રની મંદ પ્રભા સમાન હોય છે. એ આમળાં સમાન હોય છે. એનાથી તમામ વિઘ્નો દૂર થાય છે. ભાગ્યવાનને જ એ મોતી પ્રાપ્ત થાય છે.

(૮) શંખમુક્તા :- પાંચજન્ય શંખમાંથી આ મોતી પ્રાપ્ત થાય છે. આ મોતી હલકા ભૂરા રંગનું અંડાકારમાં પાડુંરંગનું અને ચમકહીન હોય છે. આમ છતાં ધનિક લોકો એ પહેરે છે. કારણ કે, લક્ષ્મીનું આગમન આ મોતીથી થાય છે. આ મોતી સંતાનપ્રદ, પાપહારક, સુખપ્રદ અને સર્વપ્રકારના લાભો અપાવે છે એટલું નહીં દેવતાઓ પણ તેનાથી પ્રસન્ન થાય છે.

મીનમુક્તા :- આ મોતી માછલીના ઉદરથી પ્રાપ્ત થાય છે. આ માછલીનો આકાર મોટો હોય છે અને પાંખ સોનેરી હોય છે. આ મોતી પાંચ કેરેટથી દસ કેરેટ સુધીના હોય છે. રંગમાં પીળું હોય છે. વીંટીમાં એ ધારણ કરવાથી અંધારામાં બધું દેખાય છે. આ મોતી ઘણા બધા રોગોને દૂર કરે છે. એના અનેક ગુણો છે.

☆ મોતી રત્ન કોણે ધારણ કરવું ? :

ચંદ્રમાનું રત્ન મોતી શુભ માનવામાં આવે છે. કોઈ સ્વભાવની વ્યક્તિ, પત્ની સાથે ઝઘડો કરનાર, રક્તચાપ અને રુદ્ધરોગથી પીડિતો અને ચિંતાગ્રસ્ત લોકોએ મોતી પહેરવાં જોઈએ. જે વ્યક્તિની જન્મકુંડળીમાં ચંદ્ર નિર્બળ હોય તેને મોતી પહેરવાની સલાહ આપવામાં આવે છે. સ્ત્રીઓ માટે ખાસ કરીને મોતી પહેરવું ફાયદાકારક છે. કુંડળી ચંદ્રમાં ક્ષીણ હોય તો મોતી પહેરવાથી ફાયદો થાય છે. લગ્ન, ચતુર્થ, સપ્તમ અને દશમ સ્થાનમાં ચંદ્રમા ક્ષીણ માનવામાં આવે છે. જેની જન્મકુંડળીમાં ચંદ્ર છઠો, આઠમો, બારમો હોય તેણે મોતી પહેરવું જોઈએ. ચંદ્રમા અગર રાહુ, કેતુ યા શનિની સાથે કોઈ એક સ્થાનમાં સ્થિત હોય તો મોતી પહેરવું જોઈએ. નીચ અસ્તંગત યા રાહુની સાથે ગ્રહણયોગ થતો હોય ત્યારે ચંદ્રની પીડા શાંત કરવા માટે મોતી ધારણ કરવાની સલાહ અપાય છે. ચંદ્રની મહાદશા અને અંતર્દશામાં એ પહેરવાથી લાભદાયક છે. ખાસ કરીને મેષ, મિથુન, કર્ક, સિંહ, કન્યા, તુલા, વૃશ્ચિક અને મીન લગ્ન જાતકને મોતી પહેરવાથી ઘણો લાભ થશે, પરંતુ વૃષભ, ધન, મકર અને કુંભ લગ્ન જાતકે મોતી ધારણ કરતા પહેલાં કોઈ જાણકારનો પરામર્શ કરવો જોઈએ.

(૧) મેષ લગ્ન જાતક માટે ચંદ્ર ચતુર્થેશ છે. મોતી ધારણ કરવાથી તેના છાતીના રોગોનું શમન કરશે. મનને બળ શાંતિ આપશે. માતાના સ્વાસ્થ્ય માટે લાભકારી થશે. ઘરના સુખમાં વૃદ્ધિ થશે, લોકપ્રિયતા પ્રાપ્ત થશે, ધનવૃદ્ધિ થશે. ફેફસાં મજબૂત બનશે અને પિતાના આયુષ્યની વૃદ્ધિ થશે.

(૨) વૃષભ લગ્ન જાતક માટે ચંદ્ર તૃતીયેશ થઈને બળવાન થશે. નાના ભાઈ-બહેનના આયુષ્ય, સ્વાસ્થ્ય અને ધનની વૃદ્ધિ કરશે. જાતકના આયુષ્યને બળવાન કરશે. ધન અને બાહુ બળમાં વૃદ્ધિ, આરોગ્ય સુધરે, પુરુષાર્થ વધારશે, રક્તશોધન અને શ્વાસ રોગનું શમન કરશે. માતાનું આરોગ્ય સુધારવામાં મદદરૂપ થશે.

(૩) મિથુન લગ્ન જાતક માટે ચંદ્ર દ્વિતીયેશ થાય છે. ચંદ્ર બળવાન થતાં ધનવૃદ્ધિ, વિદ્યાવૃદ્ધિ, નેત્રરોગ નિવારણ મનની શાંતિ અને વાણીના દોષની નિવૃત્તિ થશે. માતાની મોટી બહેન (માસી)ના આરોગ્ય અને આયુષ્યમાં વધારો થશે.

(૪) કર્ક લગ્ન જાતક માટે ચંદ્ર લગ્નેશ થશે. ચંદ્ર બળવાન થતાં ધન, યશ, આયુષ્ય, સ્વાસ્થ્ય અને મગજની શક્તિ વધશે. મનને વધુ શાંતિ થશે. પરોપકારવૃત્તિ જાગૃત થશે. રક્તદોષનું નિવારણ થશે, સ્ત્રીના યોનિરોગનું શમન થશે. પિતાના ધનની વૃદ્ધિ અને પુત્રનું ભાગ્ય ચમકશે. મૃદુતા, દયા જેવા ગુણો પ્રગટ થશે.

(૫) સિંહ લગ્ન જાતક માટે ચંદ્ર દ્વાદશેશ થશે. એને બળવાન કરવાથી આંખોના રોગનું શમન થશે. માનસિક શાંતિ વધશે. રક્ત સંબંધી રોગનું નિવારણ થશે. ઊંઘ સારી આવશે. ધનની વૃદ્ધિ થશે. પિતાને માનસિક શાંતિ પ્રાપ્ત થશે. માતાને આરોગ્ય અને આયુષ્યમાં સહાય કરશે, પુત્રને મૃત્યુથી બચાવશે.

(૬) કન્યા લગ્નમાં ચંદ્ર લાભેશ બને છે. બલાન્વિત ચંદ્ર આવકમાં વૃદ્ધિ કરશે. પુત્ર અથવા પુત્રીના વિવાહમાં સહાયક થશે. માતાને કષ્ટમાં સહાય કરી પ્રાણનું રક્ષણ કરશે. પિતાની નાની બહેનને આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્ય પ્રદાન કરશે.

(૭) તુલા લગ્નમાં ચંદ્ર દશમેશ થાય છે. ચંદ્રમા બળવાન થવાથી પુરુષાર્થમાં વૃદ્ધિ થશે. રાજસત્તાની પ્રાપ્તિ થશે. ધનની વૃદ્ધિ થશે અને યજ્ઞીય કર્મોમાં રુચિ વધશે અને માનસિક શક્તિમાં વધારો થશે. પિતાના આંખના રોગ દૂર થશે. નાની બહેન અને ભાઈઓના આયુષ્યમાં વૃદ્ધિ થશે.

(૮) વૃશ્ચિક લગ્નમાં ચંદ્ર નવમેશ બને છે. બલાન્વિત ચંદ્ર ધર્મમાં રુચિ વધારશે. પિતાના આયુષ્ય, સ્વાસ્થ્ય અને ધનની વૃદ્ધિ કરશે. નાના ભાઈની પત્નીના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યની વૃદ્ધિ કરશે. માતાના આયુષ્યની વૃદ્ધિ અને રોગનું શમન થશે. માનસિક શક્તિ વધશે. પત્નીની નાની બહેન (સાળી)ને ધન સ્વાસ્થ્યની પ્રાપ્તિ થશે.

(૯) ધન લગ્નના જાતકને ચંદ્ર અષ્ટમેશ થાય છે. બલાન્વિત ચંદ્ર ધનની વૃદ્ધિ કરશે. સંશોધન કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ અધિક થશે. મન શાંત થશે. આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યમાં વૃદ્ધિ થશે. માતાના મોટાભાઈની પત્ની (ભાભી)ના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યમાં વધારો થશે.

(૧૦) મકર લગ્ન જાતકને ચંદ્રમા સપ્તમેશ થાય છે. બળવાન થયેલ ચંદ્રમા વ્યાપાર, રાજ્યકૃપા તથા ધનમાં વધારો કરે છે. જાતક માનસિક શાંતિ આપશે તથા મૂત્ર અને વીર્યને લગતાં રોગો દૂર કરશે. પિતાની મોટી બહેન (ફોઈ)ના આયુષ્ય અને આરોગ્યમાં વધારો કરશે. સીના સ્વાસ્થ્યને સુધારશે.

(૧૧) કુંભ લગ્ન જાતકને ચંદ્રમા ષષ્ઠેશ બને છે. બળવાળો થયેલ ચંદ્રમા પુત્રની આંખોના રોગોનું શમન કરશે. મામાને આયુષ્ય અને આરોગ્ય પ્રદાન કરશે. સીના નેત્રરોગનું શમન થશે. છષ્ઠેશ હોવા છતાં જાતકના ધનની વૃદ્ધિ કરે છે.

(૧૨) મીન લગ્નમાં ચંદ્રમા પંચમેશ થાય છે. બળવાન થયેલ ચંદ્રમા ધનમાં વિશેષ વૃદ્ધિ કરશે. માતાના નેત્રરોગનું શમન કરશે, પુત્રના આયુષ્યમાં અને આરોગ્યમાં વધારો કરશે. મંત્રણા શક્તિ અને સ્મૃતિ શક્તિમાં વધારો થશે. પત્નીની મોટી બહેનના આયુષ્ય અને આરોગ્યમાં વધારો થશે.

☆ ચંદ્ર રત્ન મોતી કેવી રીતે ધારણ કરવું? :

ચંદ્રમાને બળવાન બનાવવા અને તેના દોષો નિવારવા માટે મોતી રત્ન ધારણ કરવામાં આવે છે. અસલી મોતીની વિશેષતા એ છે કે, એ તારા સમાન પ્રકાશમાન થેત, સ્વચ્છ અને ચીકણું હોય છે. ઉપરત્નમાં થેત અકીક ધારણ કરી શકાય છે. બે, ચાર, છ યા અગિયાર રતીના મોતીને ચાંદીની વીંટીમાં જડાવીને સોમવાર યા ગુરુવારના દિવસે શુકલ પક્ષમાં વિધિપૂર્વક પૂજન કરીને તેના ઉપર 'ૐ શ્રાં શ્રીં શ્રૌં સઃ ચંદ્રમસે નમઃ' એ મંત્રના ૧૧ હજાર જાપ કર્યા પછી રત્ન ધારણ કરવું જોઈએ. આ મોતી કનિષ્ઠા આંગળીમાં જ ધારણ કરવું. આ ચંદ્ર રત્ન પૂર્ણિમાના ચંદ્રનું દર્શન કરીને રાત્રે ધારણ કરવું ઘણું જ ફાયદાકારક છે.

જન્માંગમાં ચંદ્રની સાથે રાહુ, કેતુ અને શનિ ગ્રહ હોય તો કાળા ડાંઘાવાળું મોતી પણ શુભ ફળ આપનારું થાય છે. રોહિણી નક્ષત્રમાં ચંદ્ર રત્ન ધારણ કરવાથી ચંદ્રારિષ્ટ યોગ નાશ પામે છે.

☆ ઔષધોપચાર : મોતી તથા ચંદ્રમણિના ભસ્મ રસાયણથી દંતરોગ, પાયોરિયા, દ્વિયરોગ, માનસિક વ્યાધિ, મૂર્છા અને ફેફડું જેવા રોગો દૂર થાય છે. મુખરોગ અને ખસ-ખુજલી આદિ સારા થાય છે.

રોહિણી, હસ્ત યા શ્રવણ નક્ષત્ર અને સોમવારે મોતીને ૧૬ દિવસ ઘૂંટીને કાંસાના પાત્રમાં રાખવું. એની માત્રા પાન અથવા મધ, મલાઈ, દૂધની સાથે સેવન કરવું. એનાથી ઘણા રોગ નષ્ટ થાય છે. પથરી, પેશાબની બળતરા, પેટ દર્દ, હરસ-મસા, સાંધાનો દુઃખાવો, અને દૂર્બળતા દૂર થાય છે. આ ઔષધિભસ્મનું સેવન સોમવારની સંધ્યાથી શરૂ કરવું શુભપ્રદ થશે.

જો શરીર પર શીતળાના ડાઘ હોય, કેન્સર હોય, કમળો હોય, ગુર્દાનું દર્દ હોય યા શરીરના સાંધાનો દુઃખાવો રહેતો હોય તો એક રતી ભસ્મ બકરીના બે ગ્રામ દૂધ સાથે રાત્રે સૂતા પહેલાં લેવું જોઈએ. ત્રીસ દિવસમાં રોગનો નાશ થશે.

✽ **મંગળ રત્ન પ્રવાલ :** સંસ્કૃતમાં લતામણિ, પ્રવાલ, વિદ્રુમ, રત્નાંગ, અંગારકમણિ, ભૌમરત્ન, અંભોદિપલ્લવ, હિંદીમાં મૂંગા, મરાઠીમાં પીલે, ફારસીમાં મિરજાના, મિરંગા, મિરંજા, અંગ્રેજીમાં કોરલ, રેડ કોરલ, ચીનીમાં સહુહોચી, બર્મામાં ટાડા, ગુજરાતીમાં પરવાળા, પરવાલી, બંગલામાં પલા, મૂંગા, તેલુગુમાં પ્રબાલક કહેવાય છે. તેનો સ્વામી મંગળ છે.

આ મંગળ રત્ન પ્રવાલ સાગરની નીચે તળિયામાં લાલ રંગના વૃક્ષના રૂપમાં થાય છે. આ વૃક્ષની કઠોરતા આથી પ્રમાણિત થાય છે કે, જે દરિયાઈ ઘોડા એને ચાટે છે તે એટલું તાકતવર હોય છે કે, પાણીમાં જહાજને પણ ડૂબાડી દે છે. એના ચાર રંગ હોય છે. સિંદૂરી, ગુલાબી, લાલ અને સફેદ. મંગળ ગ્રહનું પ્રતીક પ્રવાલ એક એવું રત્ન છે જેની વીંટી ડાબા હાથની અનામિકા આંગળીમાં ધારણ કરવી જોઈએ. આનાથી વ્યક્તિને હૃદયરોગ નથી થતો અને સંઘર્ષરત જીવનમાં શાંતિ મળે છે. પરિવારમાં એકતા અને સંપત્તિ વધે છે. યાદ રહે કે, નારી જાતિએ કેવળ સિંદૂરી રંગ જ પહેરવો જોઈએ. જો સ્ત્રી લાલ રંગનું પ્રવાલ ધારણ કરે છે તે પરિવારમાં વૈમનસ્યનું કારણ બની જાય છે.

✽ **પ્રવાલના ધારક ગુણ :** સારો ત્રિકોણ આકાર, ચમકદાર અને ચીકણો પ્રવાલ પહેરવાથી મન પ્રસન્ન રહે છે. પ્રવાલની માળા શુભ દિવસે ધારણ કરવાથી ફેફરું (મિર્ગી), નજર અને હૃદયરોગ દૂર થાય છે. બાળકોને ગળામાં એ પહેરાવવાથી પેટનું દર્દ અને લૂખાશ દૂર થાય છે. ગર્ભિણીના પેટ પર પ્રવાલ ઘસીને લેપ કરવાથી ગર્ભપાત થતો અટકી પૂરા દિવસો પછી સ્વસ્થ બાળકનો જન્મ થાય છે.

✽ **પ્રવાલના દોષ :** પ્રવાલના દોષ આ પ્રમાણે છે. (૧) બે રંગવાળો, ખંડિત અંગવાળો, ખાડાવાળો પ્રવાલ સુખ-સંપત્તિનો નાશ કરે છે. (૨) કાળા ધાબાવાળો પ્રવાલ મૃત્યુ સમાન કષ્ટ આપે છે. (૩) શ્વેત છાંટવાળો પ્રવાલ સુખમાં અવરોધ લાવે છે અને રોગમાં વધારો કરે છે. (૪) ધૂંધળા રંગનો પ્રવાલ શરીરમાં દર્દ અને આધાશીશી પેદા કરે છે. (૫) લાખના રંગવાળો પ્રવાલ શસ્ત્રઘાત કરાવે છે.

જન્માંંગમાં મંગળની સાથે શનિ, રાહુ અને કેતુ રહેલા હોય તો દોષવાળું પ્રવાલ પણ લાભપ્રદ થાય છે.

☆ પ્રવાલ કોણે ધારણ કરવું ? :

આ જૈવિક રત્ન અત્યંત ઉપયોગી છે. જ્યોતિષની દૃષ્ટિથી મંગળને સેનાપતિ માનવામાં આવ્યો છે. અગર જન્મ કુંડળીમાં મંગળ કૂર હોય તો પ્રવાલ પહેરવું. જો મંગળ, રાહુ અને શનિ સાથે બેઠો હોય તો એ પહેરવાથી લાભ થાય છે. કુંડળીમાં પ્રથમ અને ત્રીજા સ્થાનમાં મંગળ સ્થિત હોય તો એને પહેરવું જોઈએ. ચોથા સ્થાનમાં સ્થિત મંગળ માટે પ્રવાલ એટલા માટે ધારણ કરવું જોઈએ કે, એ જીવન સાથીના સ્વાસ્થ્યનું રક્ષણ કરે છે. આ રીતે સાતમા અને નવમા ભાવ સ્થિત મંગળ માટે પણ પ્રવાલ લાભકારક છે.

જન્મ કુંડળીમાં મંગળ કોઈપણ સ્થાનમાં હોય પરંતુ એની દૃષ્ટિ સાતમા યા અગિયારમા ભાવપર પડતી હોય તો પ્રવાલ પહેરવું જોઈએ. મંગળની દૃષ્ટિ સૂર્ય પર પડી રહી હોય, ચંદ્રમા મંગળની સાથે હોય, મંગળ ષષ્ઠેશ અષ્ટમેશની સાથે હોય યા અથવા એ ગ્રહો મંગળને જોઈ રહ્યા હોય તો, મંગળ વક્રી યા અસ્ત હોય તે શુભ ભાવોનો સ્વામી થઈને પણ શત્રુગ્રહોની સાથે હોય તો પ્રવાલ પહેરવું જોઈએ. વૃષભ, કન્યા, તુલા અને કુંભ લગ્ન જાતકોએ પ્રવાલ ધારણ કરવું જોઈએ નહીં. બાકી સર્વ લગ્ન જાતકોએ જ્યાતિષીની સલાહ લઈને યોગ્ય સમયે યોગ્ય રીતે પ્રવાલ રત્ન ધારણ કરવું જોઈએ.

(૧) મેષ લગ્ન જાતકને મંગળ લગ્નેશ અને અષ્ટમેશ હોવાથી પ્રવાલ રત્ન ધારણ કરવાથી મંગળ બળવાન થતાં આયુષ્ય તથા સ્વાસ્થ્યમાં વૃદ્ધિ ધન, યશ અને બુદ્ધિમાં પણ વૃદ્ધિ કરશે.

(૨) વૃષભ લગ્ન જાતકને મંગળ દ્વાદશેશ અને સપ્તમેષ થાય છે. આ મુખ્ય તથા સપ્તમ ભાવનું ફળ કરે છે. બળવાન થયેલો મંગળ વ્યાપારમાં વૃદ્ધિ, રાજ્ય તરફથી માન, રક્ષા વિભાગના અધિકારીઓનો સંપર્ક, સ્ત્રીના સ્વાસ્થ્યમાં વૃદ્ધિ, નાના ભાઈઓની વૃદ્ધિ, પહેલવાનને શક્તિ અને પુરુષાર્થ આપશે. હરસ-મસા (બવાસીર) તથા ગુપ્ત રોગોનું શમન કરવામાં સહાયક થશે.

(૩) મિથુન લગ્ન જાતકને મંગળ ષષ્ઠેશ અને એકાદશેશ બને છે. પ્રવાલ ધારણ કરી મંગળ બળવાન કરવાથી જાતકમાં હિંસા અને કૂરતાની વૃદ્ધિ થશે. વિશેષ રીતે તે અવસ્થામાં જ્યારે મંગળનો પ્રભાવ ચતુર્થ ચતુર્થેશ તથા ચંદ્રમા પર હોય, આવી સ્થિતિમાં મંગળને બળવાન કરવું આ દૃષ્ટિથી અભીષ્ટ ન હશે. હા, લાભને વધારવાની દૃષ્ટિએ પ્રવાલ ધારણ કરી શકાય છે.

(૪) કર્ક લગ્ન જાતકને મંગળ પંચમાધિપતિ અને દશમાધિપતિ બને છે. મંગળ યોગ કારક રૂપથી બળવાન થઈને ધન, પદવી, માન-સન્માન આપશે. સૂઝ-બુઝમાં વધારો કરશે. પિતાના ધન અને ભાગ્યની વૃદ્ધિ કરશે. પુત્રની પણ વૃદ્ધિ કરશે. પતિ અથવા પત્નીના મોટા ભાઈના લાભમાં વધારો કરશે.

(૫) સિંહ લગ્ન જાતકને મંગળ ચોથા અને નવમાનો સ્વામી થવાથી રાજયોગકારક થશે. મંગળને બળવાન કરવાથી ધન, યશ તથા ભાગ્યમાં વૃદ્ધિ થશે. રાજ્યાધિકારીઓ તરફથી સહયોગ પ્રાપ્ત થશે. પદોન્નતિ થશે. સુખમાં વિશેષ કરીને ગૃહરૂપ સંપત્તિમાં વધારો થશે. તથા માતાના સ્વાસ્થ્યમાં સુધારો થશે.

(૬) કન્યા લગ્ન જાતકને મંગળ તૃતીયાધિપતિ અને અષ્ટમાધિપતિ બને છે. બળવાન થઈને મંગળ આયુષ્યની વિશેષ વૃદ્ધિ કરશે. નાના ભાઈના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યમાં વધારો કરશે. પરંતુ ધનના ક્ષેત્રમાં મંગળને બળવાન બનાવવો અભીષ્ટ થશે નહિ. કારણ કે, મંગળ બે અશુભ ભાવોનો સ્વામી હશે.

(૭) તુલા લગ્ન જાતકને મંગળ દ્વિતીયેશ તથા સપ્તમેશ થાય છે. બળવાન બનાવેલ મંગળ ધનલાભ અને વેપાર વૃદ્ધિ કરશે. માતાના મોટા ભાઈ (મામા)ના સ્વાસ્થ્યમાં સુધારો કરશે. માતાના મોટા ભાઈ (મામા)ને પણ ફાયદો થશે.

(૮) વૃશ્ચિક લગ્ન જાતકને મંગળ લગ્નેશ અને ષષ્ઠેશ બને છે. મંગળ બળવાન થવાથી પુરુષાર્થમાં વૃદ્ધિ થશે. સ્વાસ્થ્ય અને ધનમાં વધારો થશે. રક્તદોષનું નિવારણ થશે. શત્રુઓની સંખ્યા ઓછી થશે. પિતાના ભાગ્યમાં વૃદ્ધિ થશે. નાના ભાઈઓને લાભ થશે. બવાસીરનો રોગ દૂર થશે.

(૯) ધન લગ્ન જાતકને મંગળ દ્વાદશેશ તથા પંચમેશ બને છે. બળવાન થયેલ મંગળ પુત્રની વૃદ્ધિ કરશે. પુરુષાર્થની વૃદ્ધિ કરશે અને પિતાના ભાગ્યનો સિતારો ચમકાવશે. સ્ત્રીના મોટા ભાઈ તથા મોટી બહેનના પતિ માટે શુભદાયક થશે. ધન અને ભાગ્યની વૃદ્ધિ કરશે. મંત્રણા શક્તિમાં વધારો થશે.

(૧૦) મકર લગ્ન જાતકને મંગળ એકાદશ તથા ચતુર્થભાવનો સ્વામી થાય છે. બળવાન થયેલો મંગળ અર્થ વૃદ્ધિ, જમીન અને સ્થાવર મિલ્કતનો લાભ આપશે. પુરુષાર્થ વધારશે. મોટા ભાઈની ઉન્નતિ કરશે તથા પિતાના નાના ભાઈ (કાકા)ને માટે પણ શ્રેયસ્કર થશે. માતાના આયુષ્યની વૃદ્ધિ કરશે.

(૧૧) કુંભ લગ્ન જાતકને મંગળ તૃતીય તથા દશમ ભાવનો સ્વામી બને છે. બળવાન મંગળ પુરુષાર્થ વૃદ્ધિ કરશે, ધન વિષયક કોઈ વિશેષ ઉન્નતિ થશે નહીં, પરંતુ મંગળની જે ગ્રહો અથવા ભાવો પર દૃષ્ટિ પડતી હશે તેને અધિક હાનિની

સંભાવના રહેશે. જેમકે જો મંગળની દૃષ્ટિ ગુરુ પર હોય તો મોટા ભાઈનો વિરોધ રહેશે અને આવકમાં જાતક પોતે વૃદ્ધિ ઇચ્છશે નહીં. વિશેષ રીતે જ્યારે ગુરુ પર લગ્નેશ શનિની યુતિ અથવા દૃષ્ટિથી પ્રભાવ હોય નાના ભાઈના કારણે રાજ્યમાન મળશે. નાના ભાઈનું આયુષ્ય, સ્વાસ્થ્ય અને ધનની વૃદ્ધિ કરશે.

☆ પ્રવાલ કેવી રીતે ધારણ કરવું ? :

પ્રવાલ મંગળનું રત્ન છે. મેષ રાશિનો સ્વામી મંગળ છે અને કારક પણ મંગળ છે. એટલે તે રાશિ માટે વિશેષ શુભદાયક થશે. મેષ અને વૃશ્ચિક રાશિ તથા મૃગશીર્ષ, ચિત્રા, ધનિષ્ઠા પર મંગળવારે બે ઘડી સૂર્યોદયમાં અથવા ઉચ્ચ રાશિ મકરનો મંગળ હોય અને તેના ઉચ્ચ નવમાંશમાં હોય ત્યારે પ્રવાલની વીટી તૈયાર કરાવવી. પ્રવાલને સોનાની વીટીમાં જડાવવો જોઈએ. જો સોનું ખરીદવું શક્ય ન હોય તો ચાંદીમાં થોડું સોનું ઉમેરવું અથવા તાંબામાં એને જડાવી વીટી તૈયાર કરાવવી. પ્રવાલનું વજન ૬ રતીથી ઓછું ન હોવું જોઈએ. મંગળવારના દિવસે ડાબા હાથની અનામિકા આંગળીમાં ઐં ક્રાં, ક્રૌં ક્રૌં સઃ ઐમાય નમઃ ।' એ મંત્રના ૧૦ હજાર જપ કરીને પ્રવાલ રત્ન ધારણ કરવાનું વિધાન છે.

પ્રવાલ બવાસીર (હરસ-મસા) બીમારીને મૂળમાંથી ઉખેડી નાંખે છે. વીસ દિવસ સુધી રાતે તાંબાના વાસણમાં પાણી ભરીને તેમાં પ્રવાલ રાખીને પ્રાતઃ કાળે તે પાણી પીવાથી જૂનામાં જૂનો બવાસીર રોગ દૂર થઈ જાય છે. સ્મરણ રહે કે, પ્રવાલનો સિંદૂરી રંગ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. જયપુરમાં એનું વિશેષ બજાર છે.

પ્રવાલ ભસ્મ ગુલાબજળમાં પંદર દિવસ સુધી ઘૂંટીને બનાવેલ પ્રવાલ પિષ્ટિ દૂધ-મલાઈ સાથે ખાવાથી મંદાગ્નિ, કફ, ખાંસી, ગરમીથી થતો ગભરાટ, બરોળ (પ્લીહા), પેટનું દર્દ, ભૂખ ન લાગવી, કાન્તિ અને બળ ઓછું થવું. વાયુકમ્પ, શૂલ, દર્દ ફેફડું અને હૃદયરોગ દૂર થાય છે. આનાથી ભૂખ અને કાન્તિ વધે છે.

☆ **બુધ રત્ન પન્ના (પાનું) :** બુધ રત્ન મરકત મણિને હિન્દીમાં પન્ના, ફારસીમાં 'જમૂરન', અંગ્રેજી 'એમરાલ્ડ' કહે છે. એનાં બીજાં નામ છે. મરકત, પાચિ, ગરુત્મત, હારિમણિ, ગરુડાક્તિ, ગરતારિ, સૌપણિ, બુધરત્ન, પન્ના, પાયુરત્ન, પાનું, જમુઈદ, પીલૂ, પાચિ પલઈ વગેરે. પન્ના (પાનું) રંગમાં લીલી ભાજી જેવા રંગનું, સફેદ અને લીમડાના પાન જેવા રંગનું હોય છે. આ દક્ષિણ મહાનદી, સિંધ, આબુ, હિમાચલ, ત્રિકૂટ, ગિરનાર, ગંડકી, સોનનદી અને પન્નામાં ઉત્તમ અને નિર્દોષ પ્રાપ્ત થાય છે. પન્ના આમ તો ચાર રંગના મળે છે. (૧) સિરસ પુષ્પના રંગનું (૨) લીલા રંગ ચાણી (લીલાવાળું જળ) સમાન (૩) પોપટની પાંખ (શુક પંખ) જેવું, (૪) મયૂર પંખ (મોરના પીંછા) જેવા રંગનું હોય છે.

પાનું (પન્ના) રશિયા, પાકિસ્તાન, મધ્ય આફ્રિકા, બ્રાઝીલ, જિમ્બાવે, ઇજિપ્ત, કોલંબિયા અને ભારતમાં ઉદેપુર તથા અજમેરમાં પણ મળે છે.

અમેરિકામાં એક શેઠ પાસે પન્નાનો ખાલો છે. જેનું મૂલ્ય એક અબજ તીસ કરોડનું અંકાય છે. નિઝામ હૈદરાબાદ પાસે પન્નાનો એક ગ્લાસ હતો જેનું મૂલ્ય એના રાજ્યની સંપત્તિ બરાબર આંકવામાં આવેલું. આખરે વિવશ થઈને નિઝામે એ ગ્લાસના ટુકડા કરીને વેચતાં ૬૦ કરોડ રૂપિયા એકત્રિત કર્યા હતા.

કહેવાય છે કે, મહારાજા પરીક્ષિતે પાનું ધારણ કરી રાખેલું જેથી તક્ષક નાગ તેની પાસે જઈ શકતો ન હતો. એક દિવસ રાત્રે મહારાજાએ પન્ના યુક્ત વીંટી ઉતારી મૂકી હતી, ત્યારે તક્ષકે પોતે તેને ડંસ દીધો. ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ જે સમયે કાલિયનાગને નાથવા ગયા ત્યારે તેના પગના તળિયામાં પન્ના જ પન્ના (રત્ન) ધારણ કરેલ હતા.

એની વીંટી ધારણ કરનાર ધન સંપત્તિવાળો, સુખી પરિવારનો, માન સન્માન પ્રાપ્ત કરનાર હોય છે. રાજદરબારથી તેને લાભ મળે છે. ગેસ બીમારી તેને થતી નથી. પન્નાની ભસ્મથી ગાંડપણ, આધાશીશી, હડકવા અને ગાંઠિયો તાવ દૂર થાય છે. તે બુદ્ધિ બળ અને શરીરને પુષ્ટ કરે છે. એ ધારણ કરવાથી અન્ન, ધન, સંપત્તિ અને વંશવૃદ્ધિ થાય છે. સર્પ-ભૂતાદિની બાધાનું નિવારણ થાય છે. નેત્રમાં તરવરાટ લાવે છે. જાદુ-ટોણા નજર-મૂઠની અસરથી મુક્ત થવાય છે. સ્વપ્નદોષ અટકે છે. સ્ત્રીએ ધારણ કરવાથી પ્રસવ સરળતાથી થાય છે.

☆ **પરીક્ષા :** અસલી પન્નાને લાકડા પર ઘસવાથી તેમાં ચમક માલૂમ પડશે. હાથમાં લેવાથી સુંદર, કોમળ અને હલકું લાગશે. કાચું પન્ના રત્ન આંખ ઉપર રાખવાથી ગરમી આપે છે.

☆ **બુધ રત્ન પન્ના (પાનું) કોણે ધારણ કરવું ? :**

બુધ રત્ન પન્ના કોઈપણ ધારણ કરી શકે છે. પરંતુ મિથુન લગ્નવાળાને માટે તે ફાયદો કરનાર છે કન્યા લગ્ન જાતકને માટે એ વિશેષ શુભ ફળદાયક છે. બુધ જો છઠ્ઠા અને આઠમા ભાવમાં બેઠો હોય, મીન રાશિમાં સ્થિત હોય, ધનેશ થઈને નવમા ભાવમાં સ્થિત હોય, સપ્તમેશ થઈને બીજા ભાવમાં, નવમેશ થઈને ચતુર્થ ભાવમાં ભાગ્યેશ થઈને છઠ્ઠા ભાવમાં યા શ્રેષ્ઠ ભાવનો સ્વામી થઈને પોતાના ભાવથી આઠમા સ્થાનમાં સ્થિત હોય તો પન્ના રત્નને ધારણ કરવાથી લાભ થાય છે. અધ્યાપકો, અભિનેતાઓ, કવિઓ, ગાયકો, ચિત્રકારો, વેપારીઓ અને નેતાઓને માટે આ રત્ન ખૂબ જ લાભકર્તા છે. પરંતુ કર્ક લગ્નમાં બુધ સ્થિત હોય તો એ નહીં પહેરવું જોઈએ. આ રત્ન ધારણ કરતા પહેલાં કોઈ જાણકાર વિદ્વાનની સલાહ લેવી જોઈએ. એક વાત ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જેવી છે કે, પન્નાની સાથે પ્રવાલ કે મોતી ક્યારેય પહેરવું નહીં.

(૧) મેષ લગ્ન જાતકને બુધ તૃતીયેશ અને ષષ્ઠેશ છે. બળવાન બુધ આ ભાવોને પુષ્ટ કરશે. અકાળે મૃત્યુથી રક્ષણ થશે. નાની બહેનનું સ્વાસ્થ્ય સુધરશે. વાણી સ્પષ્ટતા અને વિદ્યા પ્રાપ્ત થશે. ઋણ મુક્તિમાં સહાયક થશે. શ્વાસની બીમારી, આંતરડાના રોગ, હર્નિયા, તથા ગુદા રોગના નિવારણમાં સહાયક થશે. બાહુબળમાં વધારો થશે.

(૨) વૃષભ લગ્ન જાતકને બુધ દ્વિતીયેશ અને પંચમેશ થાય છે. બુધ બળવાન થતાં વાણી દોષનું શમન, વિદ્યા પ્રાપ્તિ, ધન વૃદ્ધિ, જ્ઞાન વૃદ્ધિ, પરીક્ષામાં સફળતા, ભાગ્ય વૃદ્ધિ, પુત્ર વૃદ્ધિ, અકસ્માત ધન પ્રાપ્તિ અને મંત્રણા શક્તિમાં વધારો કરશે.

(૩) મિથુન લગ્ન જાતકને બુધ લગ્નેશ અને ચતુર્થેશ બને છે. બળવાન બુધ મસ્તકના રોગોનું શમન કરશે. માનસિક શાંતિ થશે. ધન અને સુખ સામગ્રી વધશે. સ્ત્રીઓનો સંપર્ક વધશે. બુદ્ધિ અને વિદ્યામાં ઉન્નતિ થશે. પિતાના આયુષ્યમાં વૃદ્ધિ થશે. માતાના સ્વાસ્થ્યમાં સુધારો થશે. લોકોનો સાથ સહકાર પ્રાપ્ત થશે.

(૪) કર્ક લગ્ન જાતકને બુધ તૃતીય અને દ્વાદશભાવનો સ્વામી બને છે. જ્યાં સુધી ધન પ્રાપ્તિનો પ્રશ્ન છે. બુધનું પીડિત અને નિર્બળ અવસ્થામાં રહેવું જ અભીષ્ટ છે કારણ કે, નિર્બળ રહીને બુધ વિપરીત રાજયોગનું સર્જન કરશે. વિશેષ રીતે એ પંચમ ભાવમાં નિર્બળ હોય એવી સ્થિતિમાં આ બારમાથી છઠ્ઠા અને ત્રીજાથી ત્રીજો હોવાને કારણે નિર્બળ પણ છે. એટલે લાભપ્રદ પણ રહેશે. પરંતુ જો બુધ, સૂર્ય, મંગળ અથવા ગુરુ લગ્નના મિત્રોના પ્રભાવમાં હોય તો એને છેડવો જોઈએ નહીં. અર્થાત્ પાનું ધારણ કરવાની આ બન્ને પરિસ્થિતિમાં કોઈ આવશ્યકતા નથી. જો બુધ એકલો છે અને શનિ શત્રુથી પ્રભાવિત છે તો પછી પન્ના રત્ન ધારણ કરીને એને બળવાન કરવાથી નાની બહેનોને આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યનો લાભ થશે. મિત્રો તથા સંબંધીઓ તરફથી સહાયતા મળશે. બાહુના રોગ તથા શ્વાસ નળીના રોગોનું શમન થશે.

(૫) સિંહ લગ્ન જાતકને બુધ લાભેશ તથા ધનેશ બને છે. બુધ બળવાન થવાથી ધન, આયુષ્ય, વિદ્યાની વૃદ્ધિ થશે. વ્યાજની આવક વધશે. ભાષણ કરવાની શક્તિમાં વધારો થશે. માતાની મોટી બહેન તથા પિતાની નાની બહેનના આયુષ્ય અને આરોગ્યમાં વધારો થશે.

(૬) કન્યા લગ્ન જાતકને બુધ લગ્નેશ અને દશમેશ બને છે. બુધ બળવાન થતાં પુરુષાર્થમાં વૃદ્ધિ, રાજ્ય સત્તાની પ્રાપ્તિ, યજ્ઞીય કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ, ધન પ્રાપ્તિ થશે. પિતાના ધનની વૃદ્ધિ તથા મામાના આયુષ્ય અને આરોગ્યમાં સુધારો થશે. આંતરડાના રોગો અને હર્નિયા જેવા રોગોમાં સુધારો થશે.

(૭) તુલા લગ્ન જાતકે બુધ નવમ અને દ્વાદશ સ્થાનનો સ્વામી થાય છે. બળવાન બુધ ધર્મમાં રુચિ વધારશે. ભાગ્ય વૃદ્ધિ કરશે. રાજ્યના અધિકારીઓની કૃપા પ્રાપ્ત થશે. પિતા તથા પત્નીની નાની બહેનની ઉન્નતિ કરશે.

(૮) વૃશ્ચિક લગ્ન જાતકે બુધ અષ્ટમ તથા એકાદશ સ્થાનનો સ્વામી થશે. બળવાન થયેલ બુધ લાભમાં વૃદ્ધિ કરશે. વિદ્યા તથા વાણીની શક્તિમાં વધારો થશે. સંબંધીઓનો સહકાર વધશે. માતાનું સ્વાસ્થ્ય સુધરશે. પિતાની નાની બહેનના સ્વાસ્થ્યમાં સુધારો થશે અને ધનની પ્રાપ્તિ થશે.

(૯) ધન લગ્નમાં જન્મેલાને બુધ સપ્તમ તથા દશમાંધિપતિ બને છે. બળવાન બુધ પિતાના ધન વૃદ્ધિ, વ્યાપારમાં વૃદ્ધિ, સ્ત્રીને અધિક સુખની પ્રાપ્તિ, સાસુને આરોગ્યની વધુ પ્રાપ્તિ, નાના ભાઈ-બહેનના આયુષ્ય અને આરોગ્યમાં વૃદ્ધિ કરશે તથા રાજ્ય તરફથી અધિક સહયોગ અને સહાયતા પ્રાપ્ત કરાવશે. યજ્ઞીય કાર્યોમાં અભિવૃદ્ધિ થશે.

(૧૦) મકર લગ્નમાં જન્મેલાને બુધ નવ અને છઠ્ઠા સ્થાનનો સ્વામી થાય છે. એ મુખ્યત્વે નવમા ભાવનું ફળ આપશે. બળવાન થયેલ બુધ ભાગ્યની વૃદ્ધિ, અકસ્માત ધનપ્રાપ્તિ, રાજ્યકૃપામાં વૃદ્ધિ અને ધર્મમાં વિશેષ રુચિ ઉત્પન્ન કરશે. પિતાના આયુષ્ય અને આરોગ્યમાં વૃદ્ધિ કરશે તથા મામાના ધન અને સુખમાં વધારો કરશે. પત્નીની નાની બહેનના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યમાં પણ સુધારો લાવશે.

(૧૧) કુંભ લગ્ન જાતકને બુધ પંચમેશ તથા અષ્ટમેશ બને છે. બળવાન થઈને એ અધિક ધન આપશે, કારણ કે, તેની મૂળ ત્રિકોણ રાશિ સર્વથી અશુભ અષ્ટમ સ્થાનમાં પડે છે. હા, સંશોધન કાર્યમાં બુદ્ધિની પ્રખરતા પ્રગટ કરશે, પોતાના મોટા ભાઈની પત્ની (ભાભી) અને પત્નીની મોટી બહેન (સાળી)ના આયુષ્ય અને આરોગ્યમાં વધારો કરશે.

(૧૨) મીન લગ્ન જાતકને બુધ ચતુર્થેશ અને સપ્તમેશ થાય છે. બળવાન થયેલ બુધ બૌદ્ધિક તથા માનસિક શક્તિ વધારશે. જનપ્રિય બનાવશે. યજ્ઞીય કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ થશે. મામાના આયુષ્ય અને આરોગ્યનો વધારો કરશે. રક્ત અને ચર્મરોગને દૂર કરશે, સ્ત્રીના માનમાં વધારો થશે.

જો જન્મ લગ્નમાં બુધની સાથે રાહુ, મંગળ, શનિ યા કેતુ ગ્રહ હોય તો દોષિત પન્ના પણ શુભફળ આપે છે.

જો મિથુન અને કન્યારાશિ, આશ્લેષા, જ્યેષ્ઠા અને રેવતી નક્ષત્ર અને બુધ યા સૂર્યના નવમાંશમાં બુધ હોય તો પન્નારત્ન શ્રેષ્ઠફળ આપે છે.

☆ પન્ના (પાનું) કેવી રીતે ધારણ કરવું :

ઉપર્યુક્ત રાશિ, નક્ષત્ર બુધવાર તથા નવમાંશના યોગમાં પન્ના રત્ન વીંટીમાં જડાવવું. ચાંદીની વીંટીમાં જડાવી એનું પૂજન કરવું. આ પૂજન શુકલપક્ષના કોઈ બુધવારે સૂર્યોદયના બે કલાક બાદ કરવામાં આવે તો વિશેષ ફળદાયક છે. પૂજન બાદ “ૐ બ્રાં બ્રીં બ્રૌં સઃ બુધાય નમઃ” એ મંત્રના નવ હજાર જપ કરીને જમણા હાથની કનિષ્ઠ આંગળીમાં ધારણ કરવું જોઈએ.

☆ **ઔષધોપચાર :** પન્ના ભસ્મને કેવડાના જળમાં ૨૧ દિવસ સુધી ખરલ કરીને મલાઈ સાથે ખાવાથી શરીરની કાન્તિ અને બળમાં વધારો થશે. પથરી, બહુમૂત્રતા, પિત્ત, કફ અને ખાંસીને દૂર કરશે. ભસ્મ સેવનથી પિત્ત જવર, સંગ્રહણી, બવાસીર, ખાંસી, ગુદાની ગાંઠ, લોહી પડવું વગેરે રોગ દૂર થાય છે.

☆ **ગુરુરત્ન પુખરાજ :** આ રત્ન ગુરુ ગ્રહનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. એનો સ્વામી ગુરુ (બૃહસ્પતિ) છે. આના અનેક નામ છે. જેવાં કે પુષ્પરાજ, ગુરુરત્ન, ગુરુવલ્લભ, પુષ્પરાગ, પીતમણિ, પીતરક્ત મણિ, વાયસ્પતિ વગેરે. હિન્દીમાં એને પુખરાજ, ફારસીમાં જદ યાફૂત, અંગ્રેજીમાં ટોપે કહેવાય છે. એનો રંગ મેરુગિરિ, હળદિયો, કેસર, લીંબુ અથવા કમરખ જેવો હોય છે. તે તુર્કસ્તાન, ઈરાન, બર્મા, સિલોન, કામરૂપ, ઓરિસ્સા, મહાનદી, બ્રહ્મપુત્ર, વિંધ્યાચળ અને હિમાલયમાં પ્રાપ્ત થાય છે.

પુખરાજ રત્નની વિશેષતા છે કે, પ્રકૃતિના આંગણામાં જેટલા પ્રકારનાં ફૂલ છે, તે સર્વ રંગ પુખરાજમાં મળી જશે, પરંતુ સર્વથી શ્રેષ્ઠ રંગ એનો પીળો રંગ છે. સફેદ અને કાળા પણ સારા મનાય છે. એનું મૂલ્ય એના રંગ ઉપર નિર્ભર રહે છે. પુખરાજ ચીકણો, ચમકદાર, પાણીદાર અને પીળા રંગનો હોય તો સારો અને શુભપ્રદ હોય છે. એ અન્ન, ધન, બુદ્ધિ, બળ, સંપત્તિ, યશ, આયુષ્ય અને વંશની વૃદ્ધિ કરીને ભૂત-પ્રેત-વ્યાધિ અને રોગ મટાડે છે.

આ રત્નમાં દસ દોષ હોય છે. (૧) ચીરાવાળો, ચોરભય પ્રદ. (૨) સુન્ન, બંધુજનોમાં વેર કરાવનાર (૩) દૂધક, શરીરમાં ઇજા કરનાર (૪) અબરખી, રોગકારક (૫) જાળાવાળો, પેટના દર્દ કરનારો (૬) શ્યામ અને (૭) સફેદ બિંદુ, પશુ મૃત્યુ કારક (૮) લાલબિંદુ ધન-ધાન્ય નાશક (૯) ખાડાવાળો અને (૧૦) છાંટવાળો, ચિંતાશોકજનક હોય છે.

ગુરુની સાથે સૂર્ય, રાહુ, કેતુ, શનિ હોય તો દશદોષવાળો પુખરાજ પણ શુભપ્રદ થઈ જાય છે. ચંદ્ર-શુકની યુતિમાં સફેદ પુખરાજ પણ શુભપ્રદ હોય છે. મંગળની યુતિમાં લાલ છાંટવાળો પણ શુભ બની જાય છે.

ધન અને મીન લગ્ન જાતકને પુખરાજ પહેરવાથી બહુ જ લાભ થાય છે. ઘણું કરીને ધનરાશિવાળી વ્યક્તિને પણ પુખરાજ વધુ લાભકારક બને છે. એના પહેરવાથી

ધન, ધાન્ય, સુખ, સંપત્તિ, પુત્ર, પતિ તથા પત્નીનું સુખ મળે છે. પુત્ર કે પુત્રીના વિવાહમાં વિલંબ થતો હોય તો ઉત્તમ કોટિનો પુખરાજ વિધિવત પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરાવી ધારણ કરવાથી શીઘ્ર વિવાહ સંપન્ન થાય છે. સ્ત્રીઓ માટે આ રત્ન વિશેષ લાભકારી છે. વિદ્યાર્થીઓને એ વિદ્યા પ્રાપ્તિમાં સહાયતા પ્રદાન કરે છે.

☆ ગુરુ રત્ન કોણે ધારણ કરવો:

જન્મકુંડળીમાં ગુરુ પાંચમા, છઠ્ઠા કે બારમા ભાવમાં સ્થિત હોય તે મેષ, વૃષભ, સિંહ, વૃશ્ચિક, તુલા, કુંભ અને મકર રાશિમાં સ્થિત હોય તો પુખરાજ પહેરવું જોઈએ. કોઈ ગ્રહની મહાદશામાં બૃહસ્પતિનું અંતર (અંતરદશા) ચાલુ હોય તો પુખરાજ પહેરવાથી લાભ થાય છે. કુંવારી કન્યા પુખરાજ ધારણ કરે તો એની વિવાહની અડચણ દૂર થાય છે. મેષ, કર્ક, સિંહ, કન્યા, વૃશ્ચિક, ધન અને મીન લગ્ન જાતકે એ પહેરતાં પહેલાં સુજ જ્યોતિષીની સલાહ લેવી જોઈએ. આ રીતે મકર અને કુંભ લગ્ન જાતકે પુખરાજ નહિ પહેરવો જોઈએ.

(૧) મેષ લગ્ન જાતકને ગુરુ નવમેશ અને દ્વાદશેશ થાય છે. મુખ્ય ફળ નવમા ભાવનું આપે છે. પુખરાજ ધારણ કરતાં બળવાન થયેલ ગુરુ રાજ્યકૃપા પાત્ર બનાવી રાજ્યાધિકારીઓને અનુકૂળ બનાવશે. રાજ્યસત્તાની પ્રાપ્તિ કરાવશે. પિતાનું ધન, આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યમાં વધારો કરશે. નાની બહેનના પતિના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્ય માટે શુભ હશે. અવિવાહિત નાની બહેનના વિવાહ કરવા માટે સહાયક થશે. ધર્મમાં રુચિ વધારશે. ભાગ્ય અને ધનની વૃદ્ધિ કરાવી ઉન્નતિ કરાવશે.

(૨) વૃષભ લગ્નમાં જન્મેલાને ગુરુ અષ્ટમેશ અને લાભેશ થાય છે. બળવાન બનાવેલ ગુરુ રાજ્યના કર વિભાગમાં કામ કરતી વ્યક્તિઓની વિશેષ વૃદ્ધિ કરે છે. ધન વધારે છે. મોટા ભાઈના ભાગ્ય તથા આયુષ્યમાં વધારો કરે છે. યજ્ઞીય કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ વધારે છે. પિતાના નાના ભાઈ પુત્રવધૂ, પુત્રીનો પતિ એ સર્વના આયુષ્ય, આરોગ્ય અને ધનમાં વધારો કરે છે.

(૩) મિથુન લગ્ન જાતકને ગુરુ સપ્તમેશ અને દશમેશ થાય છે. ગુરુને બળવાન બનાવવાથી રાજ્ય સત્તાની પ્રાપ્તિમાં સહાયક સિદ્ધ થાય છે. શુભ કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ વધારશે. પિતાના ધનમાં વધારો કરશે. રોગની શાંતિ અને વેપારમાં વૃદ્ધિ કરશે. સ્ત્રીની કુંડળીમાં પતિનો પ્રેમ વધારશે અને પતિની ઉન્નતિનું કારણ બનશે. મોટા કાકાને શુભ કર અને સુખ સામગ્રીમાં વધારો કરનાર થશે.

(૪) કર્ક લગ્નમાં જન્મેલાને ગુરુ છઠ્ઠા અને નવમાનો સ્વામી થાય છે. ગુરુ બળવાન થવાથી રાજ્ય કૃપાની પ્રાપ્તિ, ધનમાં વૃદ્ધિ, સ્વાસ્થ્યમાં સુધારો અને શત્રુઓ સાથે સંધિની દિશામાં પ્રગતિ થશે. મામાના સુખાદિમાં વૃદ્ધિ થશે. સ્ત્રીના નાના ભાઈ (સાળા)ના ધન અને માનમાં વૃદ્ધિ થશે.

(૫) સિંહ લગ્ન જાતકને ગુરુ પંચમેશ અને અષ્ટમેશ બને છે. બળવાન થયેલ ગુરુ ધન અને ભાગ્યની વૃદ્ધિ કરશે. પુત્રના ધન અને સુખમાં વધારો કરશે. પાચન શક્તિ સુધરશે. મોટી બહેનના વિવાહની સંભાવના રહેશે અને વિવાહિત હશે તો તેના પતિના ધનાદિમાં વૃદ્ધિ થશે. સ્ત્રીના મોટાભાઈ (સાળા)ના આયુષ્ય-આરોગ્યમાં અને સ્વાસ્થ્યમાં સુધારો વર્તાશે.

(૬) કન્યા લગ્નમાં જન્મેલાને ગુરુ ચતુર્થેશ અને સપ્તમેશ બને છે. બળવાન થઈને ગુરુ સુખ સામગ્રીની વિશેષ ઉન્નતિ કરશે. વ્યાપાર વૃદ્ધિ સાથે માનસિક શાંતિ આપશે. અવિવાહિત કન્યાનાં લગ્નમાં સહાયક થશે. વૈવાહિક લગ્ન જીવન સુધારશે. પિતાના આયુષ્યની વૃદ્ધિ કરશે. પિતાના મોટા ભાઈના આયુષ્ય, ધન અને આરોગ્યમાં વધારો કરશે.

(૭) તુલાલગ્ન જાતકને તૃતીયેશ અને ષષ્ઠેશ થાય છે. બળવાન થયેલ ગુરુ સ્વાસ્થ્ય અને આયુષ્ય માટે શુભ થશે. રાજ્ય કૃપા વધશે. શત્રુઓ સાથે સુલેહ થઈ સંબંધો સુધરશે. નાના ભાઈઓના સુખ અને ધનમાં વધારો કરશે. પત્નીની નાની બહેનના પતિને ધન, આયુષ્ય અને આરોગ્યમાં સુધારો કરશે.

(૮) વૃશ્ચિક લગ્નમાં જન્મેલાને ગુરુ દ્વિતીય અને પંચમ ભાવનો સ્વામી થાય છે. બળવાન ગુરુ ધન, વિદ્યા અને વાણી શક્તિમાં વધારો કરશે. ધર્મમાં રુચિ વધશે. રાજ્યકૃપા પ્રાપ્ત થશે. મંત્રણા શક્તિમાં વધારો થશે. પુત્રના ધન અને માનની વૃદ્ધિ થશે.

(૯) ધન લગ્ન જાતકને ગુરુ લગ્નેશ અને ચતુર્થેશ થાય છે. બળવાન થયેલ ગુરુ ધરમાં સુખ સામગ્રીની વૃદ્ધિ કરશે. ધન અને માનની વૃદ્ધિ કરશે. સ્વાસ્થ્યની સાથે, બુદ્ધિબળમાં વધારો કરશે. પુત્ર તથા પિતાના ભાગ્યની વૃદ્ધિ થશે. પિતાની મોટી બહેન (કોઈ)ના પતિ (કુવાજી)ના આયુષ્ય અને સ્વાસ્થ્યમાં વૃદ્ધિ કરશે.

(૧૦) મકર લગ્ન જાતકને ગુરુ બારમા અને ત્રીજા ભાવનો સ્વામી થાય છે. બળવાન થયેલ ગુરુ કાનના રોગ દૂર કરશે. આંખના રોગનું શમન ઊંઘ સારી આવશે. મિત્રોથી લાભ મળશે. નાના ભાઈઓને ધન, માન, આયુષ્ય અને આરોગ્યની પ્રાપ્તિ કરાવશે. પત્નીની નાની બહેનના પતિને આયુષ્ય આરોગ્યમાં લાભ કરાવશે.

(૧૧) કુંભ લગ્નવાળાને ગુરુ ધન અને લાભ ભવનનો સ્વામી થાય છે. બળવાન બનાવેલ ગુરુ ફક્ત ધનની જ વિશેષ વૃદ્ધિ કરશે. એવું નહિ પરંતુ ગ્રહથી પ્રભાવિત તમામ વસ્તુઓ અને ભાવથી વ્યક્ત થતી તમામ બાબતમાં વૃદ્ધિ કરશે. જેમકે કુંડળીમાં ગુરુદૃષ્ટિ જો સૂર્ય પર હશે તો ઉત્તમ સ્ત્રી પ્રાપ્ત થશે. જો શુક્ર પર

હશે તો ઉત્તમ રાજ્યકૃપા અને વાહનની પ્રાપ્તિ થશે. જાતકને વ્યાજથી થતી આવકમાં વધારો થશે.

(૧૨) મીન લગ્નમાં જન્મેલાને ગુરુ લગ્નેશ અને દશમેશ બને છે. બળવાન થઈને ગુરુ વિશેષ રાજ્ય કૃપાની પ્રાપ્તિ કરાવે છે. શુભ કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ વધે છે. પિતાના ધનમાં વિશેષ વૃદ્ધિ થશે. પુત્રનું ભાગ્ય પણ સુધરશે. નાના ભાઈના આયુષ્ય અને આરોગ્યમાં વધારો થશે.

જ્યારે કોઈના ઘરે કન્યા ઉપર કન્યા જ જન્મ લેતી હોય ત્યારે પતિ પત્નીએ પુખરાજ પહેરાવવો જોઈએ. પીળા રંગનો પુખરાજ ધારણ કરવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ગુરુ ધન, મીન અને કર્ક રાશિનો હોય; નક્ષત્ર પુનર્વસુ, વિશાખા અને પૂર્વાભાદ્રપદા હોય, યા ગુરુવારની સાથે પુષ્ય નક્ષત્ર હોય તો પુખરાજ ધારણ કરવાથી બહુ જ શીઘ્ર પ્રભાવ બતાવે છે. જન્મ કુંડળીમાં ગુરુની સાથે બુધ, ચંદ્ર, મંગળ અને સૂર્યની યુતિ હોય યા ઉપયુક્ત નક્ષત્રોમાં ગુરુ હોય તો પુખરાજ ધારણ કરવાથી રાજમાન અને આધ્યાત્મિક જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય છે.

પુખરાજ ધારણ કરવા માટે ઓછામાં ઓછો ત્રણ રતીનો હોવો જોઈએ. ગુરુવારે ખરીદી કરી સુવિધા પ્રમાણે સોના અથવા ચાંદીની વીંટીમાં જડાવી પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી, “ૐ ગ્રાં ગ્રીં ગ્રૌં સઃ ગુરવે નમઃ” એ મંત્રના ૧૮૦૦૦ જપ કરી શુક્લ પક્ષમાં કોઈ ગુરુવારના દિવસે સૂર્યાસ્તના એક કલાક પહેલાં જમણા હાથની તર્જની આંગળીમાં ધારણ કરવો.

પ્રાચીન સમયના વૈદ્યરાજો પુખરાજથી રોગ દૂર કરતા હતા. પુખરાજની ભસ્મ તો એટલી લાભકારી છે કે, એનું સેવન કરનાર વ્યક્તિને ક્યારેય રોગ નથી થતો ઉદાહરણ ઈરાનના ખોમૈની પ્રતિદિન ચાર કેરેટ મધ સાથે લેતા હતા. તેમને પૂછવામાં આવ્યું કે, ‘આપ ક્યારેય બીમાર પડ્યા છો ? ખોમૈનીએ મુસ્કરાતા રહી કહ્યું કે, ‘પ્રકૃતિની ગોદમાં એટલી ઔષધિ છે કે, જેનો ઉપયોગ કરવાથી મનુષ્ય ક્યારેય બીમાર પડતો નથી. પછી હું પણ પ્રકૃતિ પુત્ર છું’

ભારતના એક બ્રહ્મચારી પ્રતિદિન પુખરાજ અને નીલમની ભસ્મ, ચાર કેરેટ સુધી દૂધ સાથે લેતા હતા, જેનાથી શરદી, ગરમી અને રોગોનો પ્રભાવ તેના ઉપર પડતો ન હતો.

✧ **શુક રત્ન હીરો** : સંસ્કૃતમાં શુકરત્ન, વજ્રમણિ, હિન્દીમાં હીરા, ફારસીમાં અભિમાસ અને અંગ્રેજીમાં ડાયમંડ કહેવાય છે. દેવતાઓ પણ આ વજ્રમણિને ધારણ કરે છે. બ્રહ્માજી હંસપતિ હીરો, વિષ્ણુ કમલાપતિ હીરો, મહાદેવજીએ વસન્તપતિ હીરો, ઇન્દ્રે નીલ હીરો, વરુણે વનસ્પતિ હીરો અને યમે શ્યામ, તેલિયો હીરો ધારણ

કર્યા છે. આ રીતે સુર, નાગ, યજ્ઞ, ગંધર્વોએ પોત-પોતાની ઇચ્છા અનુસાર હીરા ધારણ કર્યા છે. ભાગ્યવાન દેશોમાં આ રત્નની ખાણો હોય છે.

ચાર વર્ણોમાં અલગ, અલગ રંગના હીરા હોય છે. મુખ્યત્વે એના આઠ ભેદ હોય છે. અધિક સફેદ હંસપંખ, ચંદ્ર, બગલો, ચાંદી, દૂધના રંગ સમાન હંસપતિ હીરો હોય છે. જે દાડમ ગુલાબી કમળપુષ્પના સમાન હોય તેને કમલાપતિમાં હીરા કહે છે. જલ, શાકભાજી, સિરસના રંગના હીરા, વનસ્પતિ, હીરા કહેવાય છે. જર્દ ગુલદાવલી, ઝીલગોટા, પુખરાજના રંગવાળો વાસંતી હીરો હોય છે. નીલકંઠ, અળસી પુષ્પના સમાન વજ્રનીલ અને કાળા રંગના હીરા શ્યામવજ્ર કહેવાય છે અને પીળો શ્યામ, ઓછો ભૂરો હીરો સનલોઈ કહેવાય છે. આ રંગવાળા હીરા શુભપ્રદ છે. હીરકવજ, ભાર્ગવ પ્રિય, મણિવર, પવિ, અભેદ, કુલિષ, વિદ્યુત, સર્ક, સિદ્ધર આદિ પણ એ હીરાના નામો છે. યાદ રહે કે, હીરાનો જન્મ કાર્બનથી થાય છે. હીરો સર્વરત્નોમાં સરતાજ છે. શુકની દશાવાળાએ વીંટીમાં હીરો ધારણ કરવાથી થોડા જ દિવસમાં તે ધારણ કરનારને ધનવાન બનાવી દે છે.

☆ **હીરાની પરીક્ષા :** ગરમ કરેલા દૂધ, પાણી અથવા ઘીમાં સાચો હીરો નાંખવાથી તે તરત જ ઠંડું થઈ જાય છે. તોતડું બોલનાર વ્યક્તિ પોતાના મુખમાં હીરો રાખે તો તે ચોખ્ખું બોલતો થઈ જાય છે. સુંદર ઘાટનો, સારા રંગનો, ચીકણો, કઠોર હીરો લઈને સૂર્યની સન્મુખ રાખવાથી ઇન્દ્રધનુષ્ય સમાન છાયા પડે છે. પટ્કોણ, ત્રિકોણ હીરો સ્ત્રી લિંગ અને પાનસર, નપુંસક હીરો કુવાટ કહેવાય છે. સોના ચાંદીના ઘરેણામાં હીરા જડવામાં આવે છે.

સારા હીરા પહેરવાથી શાશ્વતતા, રણવિજય, શત્રુવશીકરણ, તેજ બુદ્ધિ અને સુખ સંપત્તિ લાભ પ્રાપ્ત થાય છે. એ ધારણ કરવાથી વીજળીનો ડર રહેતો નથી. અકાળ મૃત્યુનું નિવારણ થાય છે. જાદુટોણાની અસર થતી નથી. અન્ન, ધન, બુદ્ધિ, માન, શ્રદ્ધા અને પુત્રાદિની વૃદ્ધિ થાય છે. સારો હીરો ધારણ કરવાથી ભૂત-પ્રેત અને વિષધારી જીવો દૂર રહે છે.

☆ **હીરાના દોષ :** તારા, છાલ, જવ, કડું, ખોડો, ચીરો, ધાર, કાગડાના પગ જેવા ચિહ્ન, રક્ત શ્વેત અને શ્યામ બિંદુવાળા હીરા દોષવાળા મનાય છે. રક્ત ચિહ્ન હીરો પશુહાનિ કરે છે. પીળા નિશાનવાળો વંશનાશક, કાળા જવવાળો સુખ-સંપત્તિનાશક, અબરખી આભાવાળો દુઃખપ્રદ હોય છે. ખાડાવાળો હીરો રોગપ્રદ, સુન્ન હીરો મનોદ્વેગકર અને અંગને સુન્ન (અચેતન) કરનાર હોય છે. આડી રેખાવાળો હીરો સુખહર. ઊભી રેખાવાળો, મૃત્યુ કારક અને તિરછી રેખાવાળો સ્ત્રીકષ્ટકારક હોય છે. હીરાની મધ્યમાં ધાર પડી જવાથી રોગ, ચોર અને અગ્નિભય પેદા કરે છે. પટ્કોણ અને અષ્ટકોણ હીરાની વચ્ચે કાગડાના પદ ચિહ્ન પડ્યાં હોય તો તે હાનિકારક હોય છે એટલે દોષવાળો હીરો ક્યારેય પણ ધારણ કરવો જોઈએ નહીં.

શુકની સાથે રાહુ, કેતુ, બુધ તથા શનિ હોય તો દોષી હીરો પણ શુભ ફળપ્રદ થઈ જાય છે.

☆ હીરો કોણે ધારણ કરવો ?

શુક રત્ન ધારણ કરવાથી સુખી સેક્સ જીવન જીવવામાં મદદ મળે છે. જે બાબતોમાં જનસંપર્ક અને બીજી વ્યક્તિઓ ઉપર પ્રભાવ પાડવાની જરૂરત પડે છે તેનાથી સંબંધિત વ્યક્તિએ હીરો ધારણ કરવો જોઈએ. ભૂતપ્રેત બાધાના નિવારણ કરવામાં ઝેરને ખતમ કરવામાં પણ રત્ન મદદગાર થાય છે.

જે જાતકની કુંડળીમાં શુભ ભાવનો સ્વામી થઈને છઠ્ઠા યા આઠમા ભાવમાં શુક સ્થિત હોય તેણે હીરો પહેરવો જોઈએ. જન્મ કુંડળીમાં જો શુક વક્રી, નીચ, અસ્ત યા પાપગ્રહની સાથે બેઠો હોય તો હીરો પહેરવો જોઈએ. કોઈપણ ગ્રહની મહાદશામાં શુકનું અંતર ચાલતું હોય તો હીરો પહેરવાથી લાભ થાય છે. મેષ, કર્ક, વૃશ્ચિક, ધન અને મીન લગ્ન જાતકોએ હીરો પહેરવો જોઈએ નહીં.. અન્ય લગ્ન જાતકોએ હીરો પહેરવો શુભ ફળદાયી છે.

જો આપ કોઈ કારણવશાત્ આટલું મોઢું રત્ન હીરો ન ધારણ કરી શકો તો આ રત્નનું ઉપરત્ન સ્ફટિક યા સફેદ અકીક પહેરી શકાય છે.

(૧) મેષ લગ્ન જાતક માટે શુક દ્વિતીયેશ અને સપ્તમેશ હોવાથી મારક ગ્રહ છે. બળવાન થયેલ શુક આયુષ્યનું રક્ષણ કરશે. ધન અને વ્યાપારની વૃદ્ધિ કરશે. વિદ્યા વૃદ્ધિ કરશે અને વાણીના વિકાર નષ્ટ કરશે. સ્ત્રીના આયુષ્ય, આરોગ્યમાં વધારો કરશે.

(૨) વૃષભ લગ્ન જાતકને શુક લગ્નેશ અને ષષ્ઠેશ થાય છે. બળવાન થયેલ શુક શત્રુબાધાને ઓછી કરશે. ઋણ (દેવાં)ને ઓછું કરશે. ગણા અને આંખની બીમારીનું શમન કરશે. ભોગ સામગ્રી ટેલીવિઝન, ફિઝ જેવાં સાધનો આપશે. સ્ત્રીનું આરોગ્ય સુધારશે. સ્વાસ્થ્ય અને આરોગ્યની વૃદ્ધિ માટે શુભકર છે.

(૩) મિથુન લગ્નમાં જન્મેલાઓ માટે શુક દ્વાદશેશ અને પંચમેશ બને છે. એ પાંચમા ભાવનું મુખ્ય ફળ આપે છે. શુક બળવાન થતાં ભોગ વિલાસ, રતિની પ્રાપ્તિ, ધન, ભાગ્ય, બુદ્ધિ, પુત્રાદિમાં વધારો અને આરોગ્યમાં સુધારો લાવશે. સ્ત્રીની મોટી બહેનની વૃદ્ધિ, મોટા ભાઈની પત્નીના આયુ-આરોગ્યમાં વધારો કરશે.

(૪) કર્ક લગ્ન જાતક માટે શુક ચતુર્થેશ અને લાભેશ થાય છે. બળવાન થયેલ શુક આવકમાં વૃદ્ધિ, સુખવૃદ્ધિ અને વાહન પ્રાપ્તિ કરાવશે. માતા પિતાના આયુ-આરોગ્યમાં ફાયદો કરશે. રક્તદોષ દૂર થશે. મનમાં ઉલ્લાસ અને જનતાનો પ્યાર પ્રાપ્ત થશે. પત્નીને આરોગ્ય લાભ અને માન મળશે. મોટી બહેનને સુખ પ્રાપ્તિની સંભાવના વધશે.

(૫) સિંહ લગ્નમાં જન્મેલ વ્યક્તિને શુક તૃતીયેશ અને દશમ ભાવાધિપતિ થાય છે. શુક બળવાન થતાં ધનની વિશેષ વૃદ્ધિ થવાની સંભાવના નથી, કારણ કે, સિંહ લગ્ન માટે શુક પાપી ગ્રહ છે. હા, આયુષ્ય તથા માનમાં વધારો થશે. નાની બહેનના આયુ-આરોગ્યમાં વધારો થશે. નાના સાળાના પત્નીનું આરોગ્ય સુધરશે. મિત્રોનો સંપર્ક વધશે.

(૬) કન્યા લગ્ન જાતકને શુક દ્વિતીયેશ અને નવમેશ થાય છે. બલાન્વિત શુક ભાગ્યની વૃદ્ધિ કરશે અધિક રાજ્યકૃપા પ્રાપ્ત થશે. રોગીના રોગનું નિવારણ થશે. ધનમાં વિશેષ વૃદ્ધિની સંભાવના ગાયન શક્તિ અને વિદ્યા પ્રાપ્તિમાં ઉન્નતિ થશે. માતાની મોટી બહેન (માસી)ને આયુ-આરોગ્યનો લાભ રહેશે.

(૭) તુલા લગ્નની કુંડળીવાળાને શુક લગ્ન અને અષ્ટમાધિપતિ બને છે. બલાન્વિત શુક આયુ-આરોગ્ય માટે વિશેષ શુભકર થશે. પિતાના મોટા ભાઈની પત્ની (કાકી)ને આયુ-આરોગ્ય લાભ કરાવશે.

(૮) વૃશ્ચિક લગ્ન જાતકને શુક સાતમા અને બારમા ભાવનો સ્વામી બને છે. શુક બળવાન થતાં સ્ત્રીના આયુ-આરોગ્યમાં વૃદ્ધિ અને રતિ કીડામાં ઉત્સાહ વધારશે. વીર્ય દોષ અને મૂત્ર સંબંધી રોગનું શમન થશે. વ્યાપારમાં વૃદ્ધિ થશે. પિતાની મોટી બહેન (ફોઈ)ને આરોગ્ય લાભ થશે.

(૯) ધન લગ્નમાં જન્મેલ વ્યક્તિને શુક ષષ્ઠેશ તથા લાભેશ બને છે. બળવાન થયેલ શુક આવકમાં વૃદ્ધિ, વૈભવી સાધનોમાં વૃદ્ધિ, શત્રુઓ તરફથી લાભ થાય સુલેહ થાય. સ્ત્રીના આરોગ્યમાં સુધારો વર્તાશે. જાતકની મોટી બહેન અને પિતાની નાની બહેનને આરોગ્ય વૃદ્ધિ તથા ધનલાભ કરાવશે.

(૧૦) મકર લગ્નવાળી વ્યક્તિને શુક દશમ અને પંચમ ભાવાધિપતિ બને છે. બળવાન શુક રાજ્યોગ કારક થતાં સુખ શાંતિ વધારે, પદોન્નતિ કરાવી ધન પ્રદાન કરે. રતિ વિલાસમાં રુચિ વધારે. મંત્રણા શક્તિ દ્વારા રાજ્ય માનમાં વધારો કરે. પિતાના ધનમાં વૃદ્ધિ થશે. માસીને આયુ-આરોગ્યનો લાભ કરાવશે.

(૧૧) કુંભ લગ્ન જાતકને શુક ચતુર્થેશ અને નવમેશ થાય છે. બળવાન થયેલ શુક રાજ્યોગ અર્થાત્ પદ અર્ન ધન લાભ કરાવશે. વાહનાદિનું સુખ આપશે. રાજ્ય તરફથી સહાય પ્રાપ્ત થશે. ભાગ્યવૃદ્ધિ થશે. અચાનક સુખ વૃદ્ધિ કરશે. પિતાને આયુ-આરોગ્ય અને ધનનો લાભ થશે. માતાને પણ આયુષ્ય સાથે ધન પ્રાપ્તિ કરાવશે.

(૧૨) મીન લગ્ન જાતકને શુક ત્રીજા અને આઠમા ભાવનો સ્વામી બને છે. બળવાન થયેલ શુક વિશેષ રૂપથી આયુષ્યની વૃદ્ધિ કરશે. અંડકોશના રોગોનું શમન કરશે. સંશોધન કાર્યમાં સક્રિયતા આપશે. નાની બહેનને આરોગ્ય લાભ થશે.

✧ હીરો કેવી રીતે ધારણ કરવો ? :

વૃષભ, તુલા, મીન રાશિ ઉપર જ્યારે શુક્ર ભ્રમણ કરતો હોય તો ભરણી, પૂર્વા ફાલ્ગુની, પૂર્વાષાઢા, જેવા નક્ષત્રોમાં હીરો લાવી વીંટીમાં જડાવવો અને શુક્રવાર અને પુષ્ય નક્ષત્ર જેવો યોગ હોય ત્યારે હીરો ધારણ કરવો ઘણો જ લાભદાયક છે. હીરો પ્લેટિનમ અથવા ચાંદીની વીંટીમાં પહેરવો જોઈએ. ઓછામાં ઓછો દોઢ રતી વજનનો હીરો ધારણ કરવાથી તેની યોગ્ય અસર અનુભવાય છે. શુક્લપક્ષમાં શુક્રવારના દિવસે પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી ‘‘ૐ દ્રાં દ્રૌં દ્રૌં સઃ શુક્રાય નમઃ’’ એ મંત્રના સોળ હજાર જપ કરી હીરાની અંગૂઠી અનામિકા આંગળીમાં ધારણ કરવી જોઈએ.

શરીરની દુર્બળતા, કમજોરી, અજીર્ણ, વાયુરોગ વગેરેમાં હીરો ફાયદાકારક છે. હીરો ધારણ કરવાથી સંતાનહીન દંપતિને સંતાન પ્રાપ્તિ થાય છે.

હીરા-પિષ્ટી યા ભસ્મ માખણ યા મલાઈ સાથે ૧૫ દિવસ સુધી ખાવાથી અગ્નિ પ્રદીપ થતાં ભૂખ લાગે છે. વીર્ય પુષ્ટ થતાં અંગમાં શક્તિ પ્રસાર થાય છે. તે સંગ્રહણી, અતિસાર, વાતપ્રકોપ, અજીર્ણ, આધાશીશી, ફેફરું, ગાંડપણ અને નામદર્દી દૂર કરી શરીરને કંચન જેવું બનાવે છે.

✧ **શનિ રત્ન નીલમ :** નીલમને શનિગ્રહનું પ્રતિનિધિરત્ન માનવામાં આવે છે. સંસ્કૃતમાં ગ્રહરત્ન ઇન્દ્રનીલમણિ, હિન્દીમાં નીલમ, ફારસીમાં નીલાબિલ યાકૂત અને અંગ્રેજીમાં સેફાયર ટુરગ્યુજ કહે છે. એને નીલ, મહાનીલ, શનિ રત્ન, નીલોપાન, શોરી રત્ન, ઇન્દ્રનીલ, તૃણશાહી આદિ નામોથી ઓળખવામાં આવે છે. નીલમ ઑસ્ટ્રેલિયા, જિબાગ્વે, ન્યૂ સાઉથવેલ્સ, શ્રીલંકા, કાબુલ, મુલતાન, જાવા અને કવીસ લેન્ડમાં પ્રાપ્ત થાય છે. ભારતમાં હિમાલય, શ્રીલંકા, આબુ, સાલેમ, બ્રહ્મપુત્રા અને જમ્મુ-કાશ્મીરમાં પણ નીલમ પ્રાપ્ત થાય છે. વિશ્વમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ નીલમ કાશ્મીરમાં થાય છે. આ મણિ નીલકમળ સમાન, ઇન્દ્રધનુષ્યની વચ્ચેના નીલા રંગ જેવું હોય છે. નીલમના રંગ તેને પોતાને અનુરૂપ જ હોય છે. હા, એ વાત અલગ છે, ક્યાંક ઘેરો નીલો, ક્યાંક આછો નીલ હોય છે. એની એક બીજી જાતિ છે જેને ખૂની નીલમ કહે છે, તે લાલ અને નીલવર્ણ હોય છે.

✧ **પરીક્ષા :** ચીકણો, ચમકદાર, સાફ, મોરનાં પીંછાં જેવા રંગવાળો નીલમ ઉત્તમ હોય છે. દૂધની અંદર સાચો નીલમ રાખવાથી દૂધ નીલવર્ણનું થઈ જાય છે. આ નીલમ એક ચમત્કારી મૂલ્યવાન રત્ન છે. આપ ચમત્કારી રત્નથી ચોંકી ઊઠ્યાને, પણ ખરેખર હકીકત છે. નવરત્નોમાં નીલમ જ એક એવું રત્ન છે જેને ધારણ કરવાથી ૨૪ કલાકમાં જ એનો પ્રભાવ દૃષ્ટિગોચર થાય છે અને આ જ કારણે એ ચમત્કારી રત્ન કહેવાય છે. નીલમને ધારણ કરવું મોટું જોખમ હોય છે. ખતરનાક મનાતા શનિગ્રહનું આ

પ્રતિનિધિ રત્ન છે. વાસ્તવિકતા એ છે કે, શનિ ગ્રહ બધી રાશિની વ્યક્તિઓને માટે અશુભ નથી હોતો. પરંતુ આ પાપ ગ્રહ છે. જેનાથી સૌ કોઈ ચિંતિત રહે છે. શનિ રત્ન નીલમ જો બરાબર માફક આવી જાય તો પછી પૂંછવું જ નહીં, ધનવાન બનાવી દે છે અને જો માફક ન આવે તો બધું જ ઊંધું કરી નાંખે છે. ખેદાન મેદાન કરી દે છે. જો નીલમ ધારણ કરવાથી ખરાબ સ્વપ્ન આવે અને અનિષ્ટ થાય તો તે નીલમ રાખવું નહીં મારી સલાહ છે કે, તમામ પરિસ્થિતિની ચકાસણી કર્યા પછી જ નીલમ પહેરવું. આ રત્ન પ્રભાવશાળી હોવાથી વિવાદાસ્પદ પણ છે.

સામાન્ય રીતે નીલમ ધારણ કરવાથી જો અનુકૂળ પ્રભાવ પડે તો, ધન, ધાન્ય, સુખ, સંપત્તિ, યશ, માન, આયુષ્ય તથા શક્તિ અને વંશની વૃદ્ધિ કરે છે. નીલમ ધારણ કરવાથી જો નીચે મુજબ પ્રભાવ મારૂમ પડે તો તેને તત્કાળ ઉતારી મુકવો જોઈએ.

- (૧) જો મુખાકૃતિમાં પરિવર્તન પ્રતીત થાય અને નેત્રરોગ થઈ જાય યા કષ્ટ થાય.
- (૨) જો આકસ્મિક દુર્ઘટના, ચોરી, રોગ, શત્રુતા, આદિ અનિષ્ટકર પ્રભાવના લક્ષણ દૃષ્ટિગોચર થતા હોય.
- (૩) જો રાત્રે ઊંઘમાં ખરાબ અને ભયાનક સ્વપ્નાં દેખાતા હોય:

સામાન્ય રીતે નીલમ મેષ, વૃષભ, મિથુન, કન્યા, તુલા, વૃશ્ચિક, મકર અને કુંભ રાશિવાળાને શુભત્વ અને કર્ક, સિંહ, ધન અને મીન રાશિવાળાને અશુભ ફળ પ્રદાન કરે છે.

નીલમ એકદમ સાફ નથી મળતો, એમાં થોડાક રેશા હોય છે, એ ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે. નીલમને સૂર્ય પ્રકાશમાં રાખવાથી તેમાંથી નીલરંગનાં કિરણો પ્રસ્ફૂરિત થતાં પ્રતીત થાય છે. જો પાણી ભરેલા ગ્લાસમાં રાખવામાં આવે તો નીલરંગનાં કિરણો નીકળતાં હોય એવો અનુભવ થાય છે.

(૧) સફેદ ડોરીયા નીલમ આંખમાં ઈજા અને શરીરની પીડા આપે છે. (૨) દૂધક, આનાથી દરિદ્રતા આવે છે. (૩) ચીરાવાળો નીલમ શસ્ત્રાઘાત અને આપઘાત કરાવે છે. (૪) બે રંગવાળો નીલમ ક્યારેય પણ ધારણ કરવો નહીં એનાથી પત્નીનું મૃત્યુ થાય છે અને શત્રુનો ભય પેદા કરે છે. (૫) જાળીવાળો નીલમ શરીરમાં રોગ વધારે છે. (૬) ખાડાવાળો નીલમ ફોડા-ફુન્સી (ખસ-ખૂજલી, ચાંદા જેવા દર્દ) અને વિષમાં વધારો કરે છે. (૭) સુન્ન નીલમ પ્રિય બંધુઓનો નાશ કરે છે. (૮) સફેદ, લાલ, કાળો યા મધુ બિંદુયુક્ત નીલમ, દુર્બળતા લાવે છે અને પુત્રસુખ નષ્ટ કરીને ઘરનો ત્યાગ કરાવે છે. આ રીતે નીલમના આઠ પ્રકારના દોષ છે.

શનિની સાડાસાતી અથવા અઢી વર્ષની નાની પનોતી પણ ચિંતાનું ખાસ કારણ છે. ભાઈ એના માટે શું કહેવું, 'સોનાનો સ્પર્શ કરવાથી સોનું પણ માટી થઈ જાય'

એવા શબ્દો વાપરીને જ્યોતિષીઓ જે ખીસ્સા ખંખેરવાનો ધંધો કરે છે તેઓ ભયને અનેક ગણો વધારી મૂકે છે અને શનિથી પ્રભાવિત વ્યક્તિ ચિંતાગ્રસ્ત થઈને એક એક દિવસ પસાર કરે છે. આ બાબતમાં થોડી સમજદારી અને સાવધાની જરૂરી છે.

☆ નીલમ કોણે ધારણ કરવું ? :-

ખરેખર કેટલાક વિદ્વાન જ્યોતિષી એવું કહે છે કે, જે વ્યક્તિનો શનિ ખરાબ છે અને ખરાબ ફળ આપી રહ્યો છે જો તેને નીલમ પહેરાવવામાં આવે તો તે શનિને વધુ શક્તિશાળી બનાવશે. આ સ્થિતિમાં શક્તિશાળી થયેલ શનિ વધુ ખરાબ ફળ આપશે. એટલા માટે આ નીલમ વિવાદાસ્પદ રત્ન છે. આમ છતાં સામાન્ય અભિપ્રાય શનિની ખરાબ અવસ્થામાં નીલમ ધારણ કરવાનો છે.

મેષ, વૃષભ, તુલા અને વૃશ્ચિક લગ્ન જાતકને નીલમ પહેરવાથી ફાયદો થાય છે. જન્મ કુંડળીમાં શનિ ચોથા, પાંચમા, દસમાં, અગિયારમા સ્થાન પર હોય તો નીલમ ધારણ કરવો શુભ છે. કોઈપણ ગ્રહની મહાદશા હોય અને શનિની અંતર્દશા હોય તો નીલમ પહેરવો લાભપ્રદ થાય છે. શનિ સૂર્યની સાથે હોય, સૂર્યની રાશિમાં હોય, યા સૂર્ય એને જોતો હોય તો નીલમ ધારણ કરી શકાય છે. જન્માંંગમાં જો શનિ વક્રી, અસ્ત યા દુર્બળ હોય તો નીલમ પહેરી શકાય છે.

શનિ મકર અને કુંભ રાશિઓનો સ્વામી છે. જેથી એ રાશિની વ્યક્તિને શુભ ફળ આપે છે. તુલા રાશિમાં શનિ ઉચ્ચનો હોય છે એટલે શ્રેષ્ઠ ફળ આપે છે. મેષ રાશિમાં નીચ રાશિનો થતાં અશુભ ફળ આપે છે. વૃષભ રાશિ શુભ ફળ તથા મિથુન, કર્ક અને કન્યા રાશિમાં અશુભ ફળ આપે છે ધન રાશિમાં અશુભ, મીન રાશિમાં અશુભ અને વૃશ્ચિક રાશિમાં સામાન્ય ફળ આપે છે.

(૧) મેષ લગ્ન જાતકને શનિ દસમા અને અગિયારમા સ્થાનનો સ્વામી થાય છે. તે મુખ્ય ફળ લાભ ભવનનું આપશે. બળપ્રાપ્ત શનિ લાભમાં વધારો કરશે. જાતકના આયુષ્યમાં વધારો કરશે. મોટી બહેન અને માતાના આયુ-આરોગ્યમાં વધારો કરશે. પુત્રવધૂ તેમજ પિતાની મોટી બહેન (ફોઈબા)ના આયુ-આરોગ્યમાં વૃદ્ધિ કરશે. પગની ચાલવાની શક્તિમાં વધારો થશે.

(૨) વૃષભ લગ્ન જાતકને શનિ નવમેશ અને દસમેશ થઈ રાજયોગકારક બને છે. બળવાન શનિ ટાંગામાં બળવૃદ્ધિ કરશે. ધન, માન અને ભાગ્યની વૃદ્ધિ કરશે. પિતાના ધન, આયુ અને આરોગ્યમાં વધારો કરશે. નાના ભાઈની પત્ની અને પત્નીની બહેનોના આયુ-આરોગ્યને વધારશે. સ્નાયુને મજબૂત કરશે.

(૩) મિથુન લગ્નમાં જન્મેલાને શનિ અષ્ટમેશ અને મવમેશ થશે., પરંતુ મુખ્યત્વે ભાગ્ય ભવનનું ફળ આપશે. આયુષ્ય અને ભાગ્યની વૃદ્ધિ કરશે. રાજ્યકૃપાની

વૃદ્ધિ થશે. પિતાના આયુ, આરોગ્ય અને ધનાદિમાં વૃદ્ધિ થશે. પત્નીની નાની બહેન અને નાના ભાઈની પત્નીના આયુ-આરોગ્યમાં વધારો કરશે. ધર્મમાં અધિક રુચિ ઉત્પન્ન થશે.

(૪) કર્ક લગ્ન જાતકને શનિ સપ્તમેશ અને અષ્ટમેશ થાય છે. જો કુંડળીમાં શનિ પીડિત હોય અને આયુષ્ય ઓછું થવાની સંભાવના હોય તો શનિને બળવાન કરવો આ દિશામાં લાભપ્રદ રહેશે. પરંતુ ધનના ક્ષેત્રમાં શનિ વધુ બળવાન થતાં કોઈ લાભ થશે નહીં. સ્ત્રીના આરોગ્યમાં વૃદ્ધિ થશે.

(૫) સિંહ લગ્ન જાતકને શનિ છઠ્ઠા અને સાતમાનો સ્વામી થાય છે. બલાન્વિત શનિ આયુ-આરોગ્ય અને વ્યાપારમાં વૃદ્ધિ કરશે. સ્ત્રીનું સ્વાસ્થ્ય સુધારશે. પરંતુ ધનની બાબતમાં આ ગ્રહ પાસે વધુ આશા રાખવી નકામી છે. કારણ કે એ ષષ્ઠેશ પણ છે. પિતાની મોટી બહેન (ફોઈબા)ને આયુ-આરોગ્યનો લાભ કરાવશે.

(૬) કન્યા લગ્નની કુંડળીમાં શનિ પાંચમા અને છઠ્ઠા ભાવનો સ્વામી થાય છે. જો શનિ પોતાની દૃષ્ટિ દ્વારા કોઈ ભાવને હાનિ પહોંચાડતો હોય તો એને બળવાન કરવાથી ફાયદો થશે નહીં. અન્યથા આ બળવાન થયેલ શનિ પુત્રના ધનની વૃદ્ધિ કરશે અને જાતકનું આરોગ્ય સુધારશે.

(૭) તુલા લગ્નની કુંડળીમાં શનિ ચોથા અને પાંચમા ભાવનો માલિક બને છે. તે રાજયોગકારક થશે. બળવાન થયેલ શનિ ધન, પદ અને સુખની વૃદ્ધિ કરશે. સંતાનની વૃદ્ધિ કરશે. માતાને ધનની પ્રાપ્તિ થશે. પિતાનું આયુષ્ય વધારશે. નિમ્ન સ્તરના લોકોનો પ્યાર પ્રાપ્ત થશે. કાર્યક્ષેત્રમાં સુખ મળશે. પત્નીની મોટી બહેનને આયુ-આરોગ્યનો લાભ પ્રાપ્ત કરાવશે.

(૮) વૃશ્ચિક લગ્નમાં જન્મેલ વ્યક્તિને ત્રીજા અને ચોથા સ્થાનનો સ્વામી થાય છે. શનિને બળવાન કરવાથી જમીન જાગીરના ક્ષેત્રમાં વધારો થાય. એવી સંભાવના ખરી, પરંતુ ધનમાં વિશેષ વૃદ્ધિની આશા રાખવી નહીં. નીચલા વર્ગના લોકોનો સંપર્ક વધશે. મિત્રોથી ધન અને સુખ મળશે. નાના ભાઈ-બહેનના ધન અને સુખમાં વધારો થશે.

(૯) ધન લગ્નના જાતકને શનિ બીજા અને ત્રીજા ભાવનો સ્વામી થાય છે. શનિના મૂળ ત્રિકોણની રાશિ તૃતીય ભાવમાં પડતી હોવાથી શનિ બળવાન થવાથી વધુ ધન પ્રાપ્તિની આશા રાખવી નકામી છે. મિત્રોનો સહયોગ અને ધન પ્રાપ્ત થશે. નાની બહેનને આયુ-આરોગ્યનો લાભ થશે. સ્ત્રીના નાનાભાઈની પત્નીનું આરોગ્ય સુધરશે.

(૧૦) મકર લગ્નમાં જન્મેલ વ્યક્તિને શનિ લગ્નેશ અને દ્વિતીયેશ બને છે. બળવાન થયેલ શનિ આયુ-આરોગ્ય, ધન, વિદ્યામાં વૃદ્ધિ કરશે. પગના રોગનું શમન થશે. વાણીમાં સુધારો આવશે. પિતાના મોટા ભાઈની પત્નીને આયુ-આરોગ્ય અને ધનનો લાભ થશે. માતાની મોટી બહેન (માસી)ને આયુ-આરોગ્યમાં સુધારો લાવશે.

(૧૧) કુંભ લગ્ન વાળા જાતકને શનિ લગ્નેશ અને દ્વાદશેશ થાય છે. પરંતુ મુખ્ય ફળ લગ્નનું આપશે. બળવાન થયેલ શનિ નેત્રરોગનું શમન કરશે, સ્નાયુને બળ આપશે. ટાંગા અને પગમાં બળ આવશે. પુત્રના આયુષ્ય તથા ભાગ્યની વૃદ્ધિ કરશે. જાતકના ધનની વૃદ્ધિ થશે.

(૧૨) મીન લગ્નવાળાને શનિ આગિયારમા અને બારમા સ્થાનનો સ્વામી થાય છે. બળવાન થયેલ શનિ સ્નાયુ અને ટાંગાને બળ આપશે. નેત્રરોગ શાંત કરશે. મોટી બહેનને ધન વૃદ્ધિ કરશે. જાતકને લાભ કરશે. મોટા ભાઈ બહેનનો વ્યય ઓછો કરશે.

☆ નીલમ કેવી રીતે ધારણ કરવું ? :

ભારતીય જ્યોતિષની માન્યતા અનુસાર મકર યા કુંભ રાશિનો ચંદ્રમા હોય યા લગ્ન હોય યા તો પછી શ્રવણ, ધનિષ્ઠા, શતભિષા, પૂર્વભાદ્રપદા, ચિત્રા, સ્વાતી, વિશાખા નક્ષત્ર હોય ત્યારે નીલમની વીંટી તૈયાર કરાવવી. શનિવારનો દિવસ હોય યા શનિ પોતાની ઉચ્ચ રાશિ તુલામાં હોય ત્યારે નીલમ રત્ન ધારણ કરવું.

નીલમ સોમવારે રાત્રે ૨ વાગે, સવારે ૯ વાગે, મંગળવારે સવારે ૬ વાગ્યાથી બપોરે એક વાગ્યા સુધી, બુધવારે સવારે ૧૧ વાગે, સાંજે ૬ વાગે અને સવારે ૪ વાગે ગુરુવારે સવારે ૭ વાગે, બપોરે ૨ વાગે તથા રાત્રે ૯ વાગે, શુક્રવારે સવારે ૧૧ વાગે, સાંજે ૪ વાગે, શનિવારે સવારે ૫ વાગે, બપોરે ૧૨ વાગે ધારણ કરવું જોઈએ. જો અપરિહાર્ય પરિસ્થિતિ હોય તો ઉપર્યુક્ત દિનોમાં નિર્ધારિત સમયમાં નીલમ પહેરવું, પરંતુ ઉત્તમ એ છે કે, શનિવારે આ રત્ન ધારણ કરવું.

નીલમ ઓછામાં ઓછું ચાર રતીનું પંચઘાતુ, સોનું, ચાંદી, સીસું, તાંબુ યા લોહની વીંટીમાં જડાવી વિધિવત પ્રાણપ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરવું અને શનિવારે 'ૐ પ્રાં પ્રીં પ્રૌં સઃ શનયે નમઃ' એ મંત્રના ૨૩ હજાર જપ કરી મધ્યમા આંગળીમાં ધારણ કરવું.

જો નીલમ ધારણ કરવામાં આર્થિક મુશ્કેલી હોય તો ઉપરત્ન લાજાવર્ત અથવા કાળો અકીક ધારણ કરી શકાય છે. એક વાત ધ્યાનમાં રાખવી કે, નીલમ યા તેનું ઉપરત્ન બરાબર ચકાસણી કરીને જ ધારણ કરવું.

☆ **ઔષધોપચાર :** નીલમ કેવડાના જળમાં ઘૂંટીને ૧૯ દિવસ મલાઈ સાથે સેવન કરવાથી નેત્રરોગ, ઝાંખ વળવી, મગજની ગરમી, જ્વર, અજીર્ણ તથા ગાંડપણ દૂર થાય છે. વિષમ જ્વર ઉપદંશ, ખાંસી, હીચકી અને મુખથી લોહી પડવું, કેન્સર, રક્ત વિકાર, સાંધાનાં દર્દમાં નીલમની ભસ્મ રોગ નિવારક છે.

☆ **રાહુ રત્ન ગોમેદ :** આ રાહુ રત્નનાં અનેક નામ છે. સ્વર, ભાનૂ, પીત રત્ન, રાહુ રત્ન, ગોમેદ, ગોમેદક, તાપીમણિ, પિંગ સ્ફટિક વગેરે હિન્દી અને સંસ્કૃતમાં ગોમેદક, અંગ્રેજીમાં ઝિરકાન, ફારસીમાં મેદક કહેવાય છે. ચીન, બર્મા, થાઇલેન્ડ, ન્યૂઝીલેન્ડ, ઇન્ડોચીન તેમજ ભારતમાં ગયા, સિંધુ, સરસ્વતી અને મહાનદીના કિનારે આ રત્ન મળે છે. ગોમૂત્રના રંગનું ગોમેદ સર્વશ્રેષ્ઠ છે. પીળા અને ઝાંખા પીળા રંગના ગોમેદ ઉત્તમ શ્રેણીના ગણાય છે. કાળા રંગના સારા હોતા નથી. પરંતુ કેતુની મહાદશામાં બહુ ઉપયોગી છે. ઘુવડ અને બાજપક્ષીની ઝાંખ જેવા ગોમેદ ઉત્તમ મનાય છે. સારો ગોમેદ સ્વચ્છ, સુંદર ઘાટનો, ચમકદાર, સુંદર છાયાવાળો ચીકણો હોય છે.

☆ **ગોમેદના દોષ :** (૧) લાલ રંગવાળો શરીર પર ચક્રમા અને અંગભંગ કરે છે. (૨) અબરખી - આ ધનનાશ અને ડાકિની આદિની પીડા કરે છે. (૩) લૂખો - આ માન પ્રતિષ્ઠા નષ્ટ કરે છે. (૪) ખાડાવાળો - આ પશુઓનો નાશ કરે છે. (૫) ફાટવાળો - (ચીરાયુક્ત) - આ લોહીની ખરાબી લાવે છે. (૬) ઘબ્બાવાળો (ડાઘયુક્ત) - આ ઘર - ગામનો ત્યાગ કરાવે છે. (૭) બે રંગવાળો - આ પિતાને દુઃખદાયક છે. (૮) કાળા બિંદુવાળો - આ પત્ની માટે દુઃખકારક છે. (૯) લાલ બિંદુયુક્ત - આ સંતાન માટે દુઃખકર્તા છે. (૧૦) સફેદ બિંદુવાળો - આ શરીરમાં ભય ઉત્પન્ન કરે છે. (૧૧) જાળીવાળો - આ રોગ પેદા કરે છે. (૧૨) સુન્ન અને ઝાંખો - આ બુદ્ધિ અને કાર્યોને સુસ્ત કરે છે. (૧૩) બહુદોષી - આ સ્ત્રીના સુખને નષ્ટ કરનારો છે. આમ ગોમેદના ૧૩ દોષ હોય છે.

સૂર્યની સાથે રાહુ અને રાહુની સાથે ચંદ્ર મંગળની યુતિ હોય તો દોષી ગોમેદક શુભ ફળ આપે છે.

☆ **ગોમેદ કોણે ધારણ કરવું ? :** જે વ્યક્તિના ક્રમમાં અડચણ આવતી હોય, જે ભૂતપ્રેત બાધાનો સામનો કરી રહ્યો હોય, જેની પાસે ધન સંચય થતો નથી, પત્ની સાથે અણબનાવ હોય, મનમાં ખોટી ચિંતા સતાવતી હોય તેમણે ગોમેદ પહેરવો જોઈએ. જે વ્યક્તિઓની રાશિ અથવા લગ્ન વૃષભ, મિથુન, કન્યા, તુલા યા કુંભ હોય તેમણે ગોમેદ પહેરવો જોઈએ. રાહુ રાજનીતિકારક ગ્રહ છે. એટલા માટે આ ક્ષેત્રમાં રહેવાવાળા લોકોએ ગોમેદ ધારણ કરવાથી સફળતા મળે છે. જન્મકુંડળીમાં રાહુ પ્રથમ, ચોથા, સાતમા અને નવમા ભાવમાં હોય યા પાંચમા, નવમા ભાવમાં હોય તો ગોમેદ પહેરીને પરિક્ષણ કરી લેવું જોઈએ. અગર ગોમેદ પહેરવાથી કોઈ અશુભ ઘટનાં બને

તો તે ઉતારી મૂકવો જોઈએ. અગર કુંડળીમાં રાહુ બીજા યા અગિયારમા સ્થાન પર હોય તો ગોમેદ પહેરવાથી ધન લાભ થાય છે.

રાહુ અને કેતુનું ફળ જ્યોતિષ શાસ્ત્રમાં ક્રમશઃ શનિ અને મંગળની માફક કહેવામાં આવ્યું છે. એટલે શનિ સાથે રાહુ પણ પીડિત હોય અને શનિને બળવાન કરો. અભીષ્ટ હોય તો રાહુને પણ બળવાન કરવો જોઈએ. અન્યથા નહીં.

જો લગ્નાધિપતિ શનિ પર મંગળ અને કેતુની દૃષ્ટિ પડતી હોય અને ફળ સ્વરૂપ શનિ સ્નાયુ રોગની પીડા કરી રહ્યો હોય તો આ પરિસ્થિતિમાં રાહુને બળવાન કરવા ગોમેદ ધારણ કરી શકાય છે. કારણ કે, શનિ અને રાહુ બંને સ્નાયુ ઉપર પ્રભુત્વ ધરાવે છે.

જેમકે કોઈ વ્યક્તિનું વૃષભ લગ્ન હોય અને શુક્ર તથા ચંદ્ર બીજા ભાવમાં, સૂર્ય, કેતુ ચોથા અને રાહુ દશમા ભાવમાં હોય તો આવી સ્થિતિમાં રાહુની દૃષ્ટિ લગ્નેશ ચંદ્રમા અને સૂર્ય સર્વ સ્વાસ્થ્ય દ્યોતક અંગો પર હોવાના કારણે રાહુ જાતકને વાયુ દર્દ, સંધિવાત આદિ આપશે. એટલે ગોમેદ ધારણ કરી રાહુને બળવાન કરી રોગમાં વધારો કરવો ઉચિત હશે નહિ.

રાહુ ગ્રહને પોતાની કોઈ રાશિ નથી હોતી. એટલે ૧૨ રાશિઓ વાળા રાહુની મહાદશા અને અંતરદશામાં ગોમેદ ધારણ કરી શકે છે. રાહુની દશા ચાલતી હોય તો વ્યક્તિ કામ વગર રખડતો હોય છે. તેનું કામ થતું નથી. ઘરના કુંટુંબીજનો તેનાથી નારાજ રહે છે.

☆ **ગોમેદ કેવી રીતે ધારણ કરવું ?** : સ્વાતી અને શતભિષા નક્ષત્રમાં રાહુ આવે ત્યારે ગોમેદ રત્ન વીંટીમાં જડાવી ધારણ કરવું જોઈએ. આમ કરવાથી લાભ થશે.

સોના, ચાંદી, તાંબુ, અથવા અષ્ટ ધાતુની વીંટીમાં ૬ રતીથી ઓછું નહીં એવું ગોમેદ જડાવી, પ્રાણપ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી 'ૐ બ્રાં બ્રીં બ્રૌં સઃ રાહ્વે નમઃ' એ મંત્રના ૧૮ હજાર જપ કરી શનિવારે સાંજના સમયે મધ્યમા આંગળીમાં ધારણ કરવું. ગોમેદની સાથે માણેક, મોતી, પ્રવાલ અને પીળો પુખરાજ પહેરવાં જોઈએ નહીં.

ગોમેદ ધારણ કરવાથી પેટની પીડા અને પથરીનો રોગ દૂર થાય છે.

☆ **ઝૌષધોપચાર** : ગોમેદક ભસ્મ અથવા પિષ્ટીનું સેવન કરવાથી અન્ન, ધન, સંપત્તિમાં વૃદ્ધિ થાય છે. કૃમિ, વાયુગોળો, દુર્ગન્ધ, હરસમસા, કફ, જવર, ગરમી, તાળવાની તકલીફ, બરોળ જેવા રોગો દૂર થાય છે. બુદ્ધિ, બળ, વીર્ય, કાંતિમાં વધારો થાય છે.

☆ **કેતુરત્ન (લસણિયો) કોણે ધારણ કરવો ?** :

કેતુ રત્નને સંસ્કૃત વિદુરાજ, વૈદ્ય, બિડાલાક્ષ, વાયજ, અગ્રરોહ, રાષ્ટ્રક, મેષ, ખરાંકુર, બાલસૂર્ય કહેવાય છે. હિન્દીમાં લહસુનિયા, ફારસીમાં વૈદ્ય, અંગ્રેજીમાં

કેટ્રસ આઈસ્ટોન કહે છે. બિલાડીની આંખો જેવા તેજસ્વી હાંવાથી બિડાલાશ, સંસ્કૃતમાં અને અંગ્રેજીમાં કેટ્રસ આઈસ્ટોન કહેવાય છે. આ કેતુ ગ્રહનું પ્રતિનિધિ કેતુ રત્ન છે.

આ રત્ન શ્રીલંકા, બ્રાઝિલ, ઉત્તર અમેરિકા તેમજ ભારતમાં હિમાલય, વિધ્યાચળ, કટક, ત્રિકૂટ, શ્રીપુર, મહાનદી વગેરે સ્થળોએ મળે છે. પરંતુ સૌથી સારો લસણિયો શ્રીલંકામાં થાય છે. તે બિલાડીની આંખો જેવો હોય તેમાંથી સફેદ રેખા નીકળતી હોય છે. કનક ખેતનો લસણિયો શ્યામ, પીળો, કાળો અને સફેદ હોય છે. એમાં બે-ત્રણ રેખાઓ પડતી હોય છે. તે પણ શ્રેષ્ઠ છે.

✠ **પરીક્ષા :** ચીકણો, ચમકદાર, સારા ઘાટનો તથા યજ્ઞોપવીત સૂત્રના જેવી ત્રણ રેખાઓથી ઉક્ત આ સૂત્રમણિ (લસણિયું રત્ન) શુદ્ધ હોય છે. એને ધારણ કરવાથી પુત્ર સંપત્તિ અને ઘરમાં આનંદ રહે છે. નષ્ટ થયેલ લક્ષ્મી પાછી આવે છે. દુઃખ દરિદ્રતા અને વ્યાધિ દૂર થાય છે. ભૂત પ્રેત બાધા અને રોગ નષ્ટ થાય છે. એ શત્રુ પર વિજય અપાવી શૂરવીર બનાવે છે અને શત્રોથી બચાવ કરે છે.

આ રત્નના ૧૨ દોષ હોય છે. (૧) ધાંબાવાળો - આ શત્રુ ભય કરે છે. (૨) ખાડાવાળો-ઉદરરોગપ્રદ છે. (૩) અંદર દોરાવાળો - આ નેત્ર વિકાર કરે છે. (૪) ચીરાવાળો - આ શસ્ત્રઘાત કરાવે છે. (૫) શુન્ન અંગવાળો - આ શરીરને દુઃખ પહોંચાડે છે. (૬) અબરખી - આ પુત્ર અને કુલનો નાશ કરે છે. (૭) જાળાવાળો - આ કારાવાસ આપે છે. (૮) રક્ત દોષી - આ ગૃહકલેશ કરાવે છે. (૯) રક્ત બિંદુવાળો - આ પુત્રને દુઃખ આપે છે. (૧૦) મધુબિંદુ - આ સ્ત્રીને દુઃખ આપે છે. (૧૧) શ્વેત બિંદુવાળો - આ ભાઈઓને કષ્ટ પહોંચાડે છે. (૧૨) કાળાબિંદુવાળો - આ પ્રાણ કષ્ટ આપે છે.

જો કેતુ ગ્રહની સાથે ચંદ્ર, સૂર્ય, મંગળ યા ગુરુ હોય તો દોષી લસણિયો પણ શુભફળ આપે છે.

યુદ્ધ સમયે આ રત્નની માળા પહેરીને શત્રુ પર આક્રમણ કરી શકાય છે. વિભીષણને રાવણે જે સમયે દરબારમાંથી કાઢી મૂક્યો ત્યારે લસણિયાની માળા તેના ગળામાં હતી, જેને મેઘનાથ ઉતારી લેવા માંગતો હતો.

મૂલ્યોમાં હીરા અને પન્નાની માફક આની પણ કોઈ બરાબરી નથી. મળી જાય તો વીસ રૂપિયે કરેટ પણ મળી જાય. જો ત્રણ રેખાવાળો હોય તો ત્રણ લાખ રૂપિયે કરેટના ભાવે પણ મળે છે.

✠ **કેતુરત્ન (લસણિયો) કોણે ધારણ કરવો ? :** ચોટ અને દુર્ઘટનાનો ભય હોય યા હાથ પર આવેલ કામ બગડી જાય અથવા રુકાવટ ઊભી થાય તો આપ તે અવશ્ય ધારણ કરી શકો છો. કુંડળીમાં કેતુની સ્થિતિ કેન્દ્ર ત્રિકોણમાં હોય તો આપ

લસણિયો પહેરી શકો છો. જન્મ કુંડળીમાં કેતુ બીજા, ચોથા, પાંચમા, નવમા યા દસમા ભાવમાં સ્થિત હોય તો આપ લસણિયો પહેરી શકો છો. કેતુ જો મંગળ, ગુરુ યા શુક્રની સાથે હોય તો આ રત્ન અવશ્ય પહેરવું. કેતુ સૂર્યની સાથે હોય અગર સૂર્યથી દૃષ્ટિ હોય તો એ ધારણ કરવું વધુ ફાયદાકારક છે. કેતુની મહાદશા અને અંતરદશામાં એ પહેરવાથી લાભ થાય છે. કેતુ જો શુભ અને સૌમ્ય ગ્રહોની સાથે બેઠો હોય તો લસણિયો ધારણ કરવાથી લાભ થાય છે. આ રત્ન પિતા-પુત્રમાં વિવાદ સર્જે છે. તેમને અલગ કરે છે. પરંતુ રાજનેતાઓને મંત્રીપદ આપે છે.

કેતુ મંગળની માફક કામ કરે છે. જો મંગળને બળવાન બનાવવામાં આવે તો કેતુને પણ બળવાન કરવો જોઈએ. માની લો કે, મંગળ લગ્નેશ તથા ચંદ્ર લગ્નનો સ્વામી થઈને શનિ તથા રાહુની દૃષ્ટિમાં છે અને મંગળને બળવાન કરવો એટલા માટે અભીષ્ટ છે કે, આપણે ઇચ્છીએ છીએ કે, જાતકની લશ્કરમાં સૈનિક તરીકે નિમણૂક થઈ શકે. તો આવી સ્થિતિમાં મંગળની સાથે કેતુને પણ બળવાન બનાવી શકાય છે. અને એટલા માટે લસણિયું રત્ન પહેરાવી શકાય છે. પરંતુ સામાન્ય રીતે રાહુ અને કેતુની દૃષ્ટિમાં પાપત્વ હોવાને લીધે એની દૃષ્ટિ અનિષ્ટ કરે છે. આવી સ્થિતિમાં એના રત્નો ધારણ કરવાં ઉચિત નથી.

✧ કેતુ રત્ન (લસણિયું) કેવી રીતે ધારણ કરવું :

મીન, મેષ, સિંહ અને ધનરાશિ પર અશ્વિન, મધા અને મૂળ નક્ષત્રમાં બુધવારે અને શુક્રવારે સાયંકાળે સૂર્યાસ્ત બાદ ચાર ઘડીના અંતરે આ રત્ન ધારણ કરવાથી શ્રેષ્ઠ ફળ આપે છે. એનો વૈશ્વિક રાશિ પર પણ પૂર્ણ પ્રભાવ પડે છે. ઉપર્યુક્ત રાશિઓ અને નક્ષત્રોવાળા આ રત્ન ધારણ કરે તો સર્વ આપત્તિ દૂર થઈ ધન-ધાન્ય અને સંપત્તિવાન થાય છે. પરિવારમાં એકતા લાવે છે. મુકદ્દમામાં જીત થાય છે.

શનિવાર યા ગુરુવારના દિવસે લસણિયું નંગ ખરીદ કરી ચાંદીની વીંટીમાં જડાવવું પ્રાણપ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી 'ૐ સ્વાં સ્ત્રીં સ્ત્રીં સઃ કેતવે નમઃ ।' એ મંત્રના ૧૭ હજાર જપ કરી અડધી રાતના સમયે મધ્યમા યા કનિષ્ઠા આંગળીમાં પહેરવું જોઈએ.

✧ ઔષધોપચાર : લસણિયા રત્નની ભસ્મ નીચે લખેલ અનુપાનમાં લેવાથી નીચે જણાવેલ રોગો દૂર થાય છે. ગરમી અને સોજામાં દૂધ સાથે, કમ તાકાત અને નામદીમાં મલાઈ સાથે, પિત્તદોષમાં મધ અને પીપર સાથે, ઝાડામાં લોહી જતું હોય તો બીલીના મુરબ્બા સાથે, નેત્ર, બવાસીર, મધુમેહ જેવા રોગ દૂર થાય છે. આની ભસ્મ મોટા મોટા ઘાને પણ સારા કરી દે છે. સ્મરણ શક્તિ વધારે છે. સંધિવાતના દર્દમાં ફાયદો કરે છે.

નવગ્રહ યંત્રસાધના

જાતકની જન્મકુંડળી સ્વયં એક યંત્ર છે. એ કુંડળીના બાર ભવનોમાં નવગ્રહોનું સ્થાપન થાય છે. એમાં કેન્દ્ર અને ત્રિકોણના બે સ્થાનો પરના પરસ્પર સંબંધો વિશેષ મહત્વના છે. કેન્દ્ર કરતાં ત્રિકોણનું મહત્વ વધુ છે. કેન્દ્ર અને ત્રિકોણને મહત્વ આપતાં શ્રી પરાશરજીએ જણાવ્યું છે કે,-

“सर्वे त्रिकोण ने तारा ग्रहाः शुभ फलप्रदाः”

ત્રિકોણમાં લગ્ન (પ્રથમ સ્થાન) પણ સમાવિષ્ટ છે. એને અધિક શુભ માનીને જ યંત્ર ગણનામાં એને આધાર માનવામાં આવ્યો છે. સંપૂર્ણ રાશિચક્રમાં ત્રણ ત્રણ રાશિઓના ચાર ત્રિકોણ હોય છે - પ્રથમ ૧, ૫, ૯ સ્થાનનો, બીજો ૨, ૬, ૧૦ સ્થાનનો, ત્રીજો ૩, ૭, ૧૧ સ્થાનનો, ચોથો ૪, ૮, ૧૨ સ્થાનનો. આમાં મેષ, સિંહ, ધન તથા કર્ક, વૃશ્ચિક, મીન આ છ રાશિઓનો એક સમુહ છે અને બાકીની રાશિઓનો બીજો સમુહ છે. આ સંપૂર્ણ ભ્રમચક્ર બે સમૂહોમાં વિભક્ત છે. ૧૨ રાશિના ૧૨ લગ્નોમાં ઉક્ત ચાર ત્રિકોણોનું વર્ગીકરણ કરવાથી એક ભાગ સૂર્ય, ગુરુ, મંગળ અને ચંદ્ર, ગુરુ, મંગળનો તથા બીજો ભાગ શુક્ર, શનિ, બુધનો થાય છે. સૂર્ય અને ચંદ્ર એક એક રાશિના સ્વામી હોવાથી ગુરુ-મંગળનો સંબંધ પોતાના બે ત્રિકોણો સાથે રાખે છે અને આ પણ એક કારણ છે કે, સૂર્ય, ચંદ્ર, ગુરુ, મંગળ પરસ્પર મિત્ર છે. બીજો ભાગ છે તેમાં શુક્ર, શનિ, બુધ પરસ્પર મિત્ર છે. એ રીતે દેવી અને આસુરી બે સમૂહ છે અને એનાથી આના શત્રુ-મિત્રાદિ સંબંધ નિશ્ચિત થાય છે.

આમાં ૧, ૫, ૯, સ્થાનનો ત્રિકોણ ધનાત્મક અને ૪, ૮, ૧૨ સ્થાનનો ત્રિકોણ ઋણાત્મક છે. આ રીતે ૩, ૭, ૧૧નો ધનાત્મક અને ૨, ૬, ૧૦ સ્થાનનો ત્રિકોણ ઋણાત્મક છે. વૈજ્ઞાનિક સિદ્ધાંત મુજબ ધનાત્મક અને ઋણાત્મક શક્તિઓના સંયોગથી વિદ્યુત શક્તિનું ઉત્પાદન થાય છે.

$1 + 5 + 9 = 15$ અને $4 + 8 + 12 = 24$ બંનેનો એકાંક યોગ છે. ૬ સમ સંખ્યક છે. આ તરફ $3 + 7 + 11 = 21$ અને $2 + 6 + 10 = 18$ બંનેનો એકાંક ૩ અને ૯ વિષય સંખ્યક છે. આ રીતે ૩, ૬, ૯ના એકાંકની પ્રધાનતા ક્રમશઃ ત્રિરાવૃત્તિ બોધક છે. ૩ (મિથુન) અને ૬ (કન્યા) રાશિઓનો સ્વામી બુધ અને ૯ (ધન) રાશિનો સ્વામી ગુરુ અર્થાત્ બુધ (પંડિત)ના અધિષ્ઠાતા દેવ ગણપતિનો ગુરુ સાથે સંયોગ અર્થાત્ ગુરુ ગણપતિ બંને યંત્ર સાધનાના મુખ્ય અધિષ્ઠાતા છે. ગણપતિ સ્મરણપૂર્વક ગુરુ નિર્દિષ્ટ પથ પર જ યંત્ર સાધના કરવી જોઈએ. આ અતિ મહત્વની વાત છે.

જન્મ કુંડળીમાં લગ્ન યા ત્રિકોણનો પ્રથમાંક (પ્રથમ સ્થાન) વર્તમાનકાળનો ઘોતક છે. પંચમ ભાવ (ત્રેકોણનો બીજો અંક) ભવિષ્યકાળનો ઘોતક છે. ત્રણે અંકોને પ્રથમ, દ્વિતીય, તૃતીય પંક્તિમાં સ્થાન આપતાં આ રીતે સૂર્ય યંત્ર $૧ + ૫ + ૯ = ૧૫$ ની સંખ્યાવાળું બન્યું છે.

સૂર્યનારાયણના યંત્ર સંબંધમાં લખ્યું છે કે, - 'રસેન્દુ - નાગા નગ - બાળ - રામા યુગ્માઙ્ક - વેદા ।'

અર્થાત્ રસ જે છ પ્રકારના છે તેથી પ્રથમ છ લખવામાં આવે છે. 'અંકાનાં વામકો ગતિઃ' મુજબ અંકોને ડાબા અર્થાત્ એકાઈથી લખવામાં આવે છે. અંકને સદૈવ એકાઈથી લખવાનું સર્વ વિદિત છે. ઇન્દુ અર્થાત્ ચંદ્રમાં જે અંક છે. એટલે '૬ પછી ૧' લખવું જોઈએ. નાગાનો અર્થ 'અષ્ટનાગ છે, એટલે ત્યાર પછી ૮ લખવામાં આવશે. આ રીતે પ્રથમ ૬, પછી ૧ અને ત્યારબાદ ૮ લખવું જોઈએ, જેનો યોગ ૧૫ થશે.

હવે 'નગ - બાળ - રામા'નો અર્થ છે કે, મધ્યના કોષ્ટકમાં ક્રમથી 'નગ' અર્થાત્ 'રત્ન' જે સાત ગ્રહો સાથે સંબંધિત છે, એટલે ૭ લખવામાં આવશે. સાત ગ્રહોથી અતિરિક્ત 'રાહુ', 'કેતુ' છાયાગ્રહ છે તેમના રત્ન 'ગોમેદ' તથા 'લસણિયું' રત્ન ઔષધિ પ્રયોગમાં લેવામાં આવતું નથી. મુખ્યત્વે સાત ગ્રહોનો પ્રભાવ નિરંતર પડતો રહે છે. સાત (૭) પછી બાણ છે. બાણનો અર્થ 'પંચ-બાળ' એવો હોવાથી ૫ (પાંચ) લખવું જોઈએ. પછી 'રામા' નો અર્થ અત્યંત સ્પષ્ટ છે. પરશુરામ, રામ અને બળરામ આ ત્રણ જ 'રામાવતાર' છે. એટલે છઠ્ઠા કોષ્ટકમાં ૩ (ત્રણ) લખવા જોઈએ.

'યુગ્માંક' = યુગ્મ + અંક - યુગ્મનો અર્થ જોડકું અર્થાત્ ૨ (બે), એટલા માટે સાતમા કોષ્ટકમાં ૨ લખવામાં આવે છે. અંક મૂળ તો નવ (૯) છે એટલે આઠમા કોઠામાં ૮ (નવ) લખવામાં આવે છે. 'વેદા' અર્થાત્ વેદ ચાર છે. એટલે અંતિમ નવમા કોઠામાં ૪ (ચાર) લખવામાં આવે છે. 'અંકાનાં વામકો ગતિઃ' જ શુદ્ધ છે, વિપરીત અને અન્ય દિશાથી લેખન 'ષટ્ - કર્મ'માં કરવામાં આવે છે.

આમાં પ્રથમ પંક્તિમાં સૂર્યના ઉચ્ચત્વને પ્રધાનતા આપવામાં આવી છે. એક ભયક ભ્રમણ અર્થાત્ ૧૨ રાશિના ભ્રમણ બાદ $૧૫ + ૧૨ = ૨૭$ નું દેવગુરુ (બૃહસ્પતિ - ગુરુ)નું બને છે. તેમાં પણ $૫ + ૯ + (૧૨ + ૧) ૧૩$ નો ક્રમ આદિ મધ્ય અંતમાં લેવામાં આવ્યો છે. તે પણ ૧-૫-૯ના ત્રિકોણને જ સ્પષ્ટ કરે છે. આ રીતે $૨ + ૬ + ૧૦$ ના ત્રિકોણનો યોગ ૧૮નો ચંદ્ર યંત્ર, ચંદ્રની ઉચ્ચ રાશિને પ્રાધાન્ય આપીને બન્યું છે. $૧૮ + ૧૨ = ૩૦$ નું યંત્ર શુક્રનું બન્યું છે જે આસુરી ગુરુનું છે. અહીં $૬ + ૧૦ + (૧૨ + ૨) ૧૪$ ના ત્રિકોણને જ ૨૧નું ભૌમ (મંગળ) યંત્ર અને $૨૧ + ૧૨ = ૩૩$ નું શનિ યંત્ર $૭ + ૧૧ + (૧૨ + ૩) ૧૫$ આ ત્રિકોણમાં

મહત્વના છે. આ બંને ગ્રહો કૂર અને પાપ ગ્રહો છે. એટલે આ હઠી ત્રિકોણાત્મક યોગ છે. ચોથો ત્રિકોણ $૪ + ૮ + ૧૨ = ૨૪$ નું બુધ યંત્ર છે. જોકે પ્રથમ ત્રિકોણ (૧, ૫, ૯)નો આ ઋણાત્મક ત્રિકોણ છે એટલે સૂર્યના મિત્ર અને સાન્નિધ્ય પ્રાપ્ત કરનાર બુધને આનું સ્થાન આપ્યું છે, ઉક્ત $૮ + ૧૨ + (૧૨ + ૪) ૧૫$ ત્રિકોણના મહત્વને પ્રગટ કરતા રહી $૨૪ + ૧૨ + ૩૬$ નું યંત્ર બુધના મિત્ર રાહુનું બનાવવામાં આવ્યું છે.

રાહુ અને કેતુ બંને જ છાયાગૃહ એકબીજાના પૂરક છે અને એક જ સર્પના મુખ અને પુચ્છ છે. એટલે સૂર્ય યંત્રના વિલોમને જ આમાં સ્થાન આપી $૮ + (૧૨ + ૧) + (૫ + ૧૨)$ નું યંત્ર ૩૮ નું બનાવવામાં આવ્યું છે.

બીજી દૃષ્ટિએ જોઈએ તો ક્રમશઃ સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ, રાહુ, કેતુ આદિ નવગ્રહોના યંત્રમાં ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, ૮, ૯ની સંખ્યાને જ પ્રથમ પંક્તિમાં સ્થાન આપીને સર્વ ત્રિકોણોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

દરેક કુંડળીમાં જેવી રીતે ૪ ત્રિકોણ બંને છે તેવી જ રીતે જ ૩ કેન્દ્ર બને છે. ૧-૪-૭-૧૦, ૨-૫-૮-૧૧, ૩-૬-૯-૧૨નો પરંતુ આ ચતુષ્કોણ (સ્કવેર એસ્પેક્ટ) પરસ્પર શત્રુતાનું પ્રતીક છે. જેવી રીતે ૧-૪-૭-૧૦માં ક્રમશઃ મંગળ, ચંદ્ર, શુક્ર, શનિનો સમાવેશ છે; એટલે કેન્દ્ર સ્થિતિનું મહત્વ ઓછું છે. બધાથી મહત્વપૂર્ણ સ્થિતિ ત્રિકોણેશ જો કેન્દ્રેશથી સંબંધ કરે તો શુભ થાય છે. પરંતુ ત્રિકોણેશ પરસ્પર સંબંધ કરે તો અતીવ ઉત્કૃષ્ટ રાજયોગ થાય છે. રાજયોગ વગર કુંડળી નિષ્રાણ યાને બળહીન થાય છે. આધાર શક્તિને માટે પણ Δ ત્રિકોણ યંત્રને મુખ્ય માનવામાં આવે છે.

પ્રત્યેક ગ્રહ યંત્રમાં ૩ની સંખ્યાનું ક્રમશઃ અંતર છે. ૧૫ (સૂર્ય), ૧૮(ચંદ્ર), ૨૧ (મંગળ), ૨૪ (બુધ), ૨૭ (ગુરુ), ૩૦ (શુક્ર), ૩૩ (શનિ), ૩૬ (રાહુ), ૩૯ (કેતુ) ઉક્ત ત્રણ સંખ્યાંક અંતર ત્રણ પ્રકારના ક્રમને પરિલક્ષિત કરે છે. બધા યંત્રોનો એકાંક લાવવામાં આવે તો મુખ્ય ૩ રાશિઓ (૩, ૬, ૯) આવશે. ઉક્ત ત્રણ અંકાવર્તન સૃજન, પાલન, સંહારના દેવ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવની શક્તિના દ્યોતક છે, અથવા ત્રિકાળ સિદ્ધતા કિંવા ત્રિગુણાત્મક શક્તિના પ્રધાન સ્રોત છે. સર્વથી મુખ્ય વાંત તો ગ્રહોની પરસ્પર ત્રિકોણ સ્થિતિ જ શુભત્વ અને મિત્રતાની દ્યોતક હોવાથી શ્રેષ્ઠત્વનું પ્રતિપાદન કરે છે, એટલે જે કુંડળીમાં ત્રિકોણ સંબંધ તૂટી ગયા હોય તેવા લોકો નીચે દર્શાવેલ ગ્રહ યંત્ર સાધનાથી શુભત્વદાયક પરિસ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

સૂર્ય ચંત્ર (૧૫)

૬	૧	૮
૭	૫	૩
૨	૯	૪

સૂર્યચંત્રને પ્રાતઃકાળમાં 'રવિવાર' યા 'કૃત્તિકા' યા 'ઉત્તરા ફાલ્ગુની' યા 'ઉત્તરાષાઢા' નક્ષત્રનાં, અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર અનાર (દાડમ)ની કલમ વડે લખીને પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી તાંબા યા સોનાના તાવીજમાં ધારણ કરવું. આ માટે રવિપુષ્યામૃત યોગ પણ શ્રેષ્ઠ છે. પૂજન માટેનું ચંત્ર તાંબા યા સોનાના પતરા પર બનાવવું.

ચંદ્ર ચંત્ર (૧૮)

૭	૨	૯
૮	૬	૪
૩	૧૦	૫

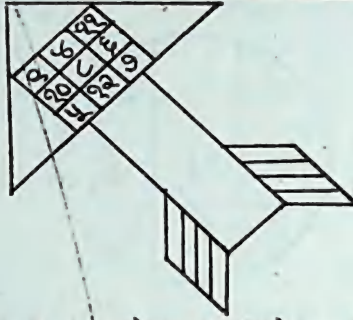
ચંદ્ર ચંત્રને 'સોમવાર' યા 'રોહિણી' યા 'હસ્ત' યા 'શ્રવણ' નક્ષત્રના દિવસે અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર દાડમની કલમ વડે લખીને પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી ચાંદીના તાવીજમાં ધારણ કરવું. પૂજન માટેનું ચંત્ર ચાંદીના પતરા પર બનાવવું.

મંગલ ચંત્ર (૨૧)

૮	૩	૧૦
૯	૭	૫
૪	૧૧	૬

મંગલ ચંત્રને 'મંગળવાર' યા 'મૃગશીર્ષ' યા 'ચિત્રા' યા 'ધનિષ્ઠા' નક્ષત્રના દિવસે ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધથી દાડમની કલમ વડે લખીને પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી તાંબાના તાવીજમાં ધારણ કરવું. પૂજન માટેનું ચંત્ર તાંબાના પતરા પર બનાવવું.

બુધ ચંત્ર (૨૪)

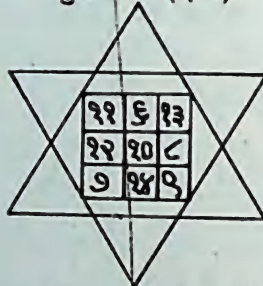
બુધ ચંત્રને 'બુધવાર' યા 'આશ્લેષા' યા 'જ્યેષ્ઠા' યા 'રેવતી' નક્ષત્રના દિવસે અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર દાડમની કલમથી લખીને પ્રાણપ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી સોનાના તાવીજમાં ધારણ કરવું. પૂજન માટેનું ચંત્ર શક્ય હોય તો સોનાના અને નહીં તો કાંસાના પતરા ઉપર બનાવવું.

ગુરુ ચંત્ર (૨૭)

	૧૦	૫	૧૨	
	૧૧	૯	૭	
	૬	૧૩	૮	

ગુરુ (બૃહસ્પતિ) ચંત્રને 'ગુરુવાર' યા 'વિશાખા' યા 'પૂર્વાભાદ્રપદા' નક્ષત્રના દિવસે અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર દાડમની કલમથી લખીને પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી સોનાના તાવીજમાં ધારણ કરવું. પૂજન માટેનું ચંત્ર સોનાના પતરા ઉપર બનાવવું.

શુક્ર ચંત્ર (૩૦)

શુક્રચંત્ર 'શુક્રવાર' યા 'ભરણી' યા 'પૂર્વાફાલ્ગુની' યા 'પૂર્વાષાઢા' નક્ષત્રના દિવસે ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધ વડે દાડમની કલમથી લખી ચાંદી યા સોનાના તાવીજમાં પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી ધારણ કરવું. પૂજન માટે ચાંદી યા સોનાના પતરા પર ચંત્ર બનાવવું.

શનિ ચંત્ર (૩૩)

૧૨	૭	૧૪
૧૩	૧૧	૯
૮	૧૫	૧૦

શનિચંત્ર 'શનિવાર' યા 'પુષ્ય' યા 'અનુરાધા' યા 'ઉત્તરાભાદ્રપદા' નક્ષત્રના દિને અષ્ટગંધ વડે ભોજપત્ર પર દાડમની કલમથી લખીને પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી લોખંડના તાવીજમાં ધારણ કરવું. પૂજન માટેનું ચંત્ર પણ લોખંડના પતરા પર બનાવવું.

રાહુ ચંત્ર (૩૬)

૧૩	૮	૧૫
૧૪	૧૨	૧૦
૯	૧૬	૧૧

રાહુ ચંત્ર 'બુધવાર' યા 'આર્દ્રા' યા 'સ્વાતિ' યા 'શતભિષા' નક્ષત્રના દિને અષ્ટગંધ વડે ભોજપત્ર પર દાડમની કલમથી લખીને પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરીને લોખંડના તાવીજમાં ધારણ કરવું. પૂજનનું ચંત્ર લોહ નિર્મિત હોય તે જરૂરી છે. અથવા અભ્રક ઉપર બનાવવું.

કેતુ ચંત્ર (૩૯)

૧૪	૯	૧૬
૧૫	૧૩	૧૧
૧૦	૧૭	૧૨

કેતુ ચંત્ર 'ગુરુવાર' યા 'અશ્વિની' યા 'મઘા' યા મૂળ નક્ષત્રમાં અષ્ટગંધ વડે દાડમની કલમથી ભોજપત્ર ઉપર લખીને પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરીને લોહ તાવીજમાં ધારણ કરવું. પૂજન માટેનું ચંત્ર લોહ નિર્મિત હોય તે વધું ઉચિત છે.

નવગ્રહ વીસા યંત્ર

૧૦	૨	૮
૪	૭	૯
૬	૧૧	૩

નવગ્રહ વીસાયંત્ર ભોજપત્ર પર 'રવિવાર' કે, 'પુષ્યામૃત' યોગમાં અષ્ટગંધ વડે દાડમની કલમથી આલેખવું. પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા અને પૂજન કરી અંગ ઉપર ધારણ કરવું અથવા તાંબાનું બનાવડાવી પૂજામાં સ્થાપિત કરી નિત્ય પૂજન કરવું. નવગ્રહ મંત્ર, નવગ્રહ કવચ-સ્તોત્ર આદિનો પાઠ કરવાથી ગ્રહોના પ્રભાવથી થતી મુશ્કેલી દૂર થશે.

(૧) નવગ્રહ કવચ યંત્ર

૩	૨	૮	૫	૪	૯	૧	૬	૭
૫	૪	૯	૧	૬	૭	૩	૨	૮
૧	૬	૭	૩	૨	૮	૫	૪	૯
૮	૩	૨	૯	૫	૪	૭	૧	૬
૯	૫	૪	૭	૧	૬	૮	૩	૨
૭	૧	૬	૮	૩	૨	૯	૫	૪
૨	૮	૩	૪	૯	૫	૬	૭	૧
૪	૯	૫	૬	૭	૧	૨	૮	૩
૬	૭	૧	૨	૮	૩	૪	૯	૫

બ્રહ્મામુરારી સ્ત્રિપુરાંતકારી,

ભાનુ શશિ ભૂમિ સુતો બુધશ્ચ ।

ગુરુશ્ચ શુક્ર શનિ રાહુ કેતવઃ

કુર્વન્તુ સર્વે મમ સુપ્રભાતમ્ ॥

આ નવગ્રહ - કવચ - યંત્રને તાંબાના પત્તેરા ઉપર કોતરાવી પૂજન કરી પોતાની પાસે કાયમ રાખવાથી અથવા પૂજા સ્થાન પર રાખવાથી દુઃખ દારિદ્ર્યનો નાશ થાય છે. વિવિધ શુભ ફળોની પ્રાપ્તિ થાય છે. સંકટ નિવારણ થાય છે અને ધન પ્રાપ્તિમાં સહાયક નીવડે છે. યંત્રની નીચે લખેલ મંત્રનું રોજ સવારે પઠન કરવું જરૂરી છે.

(૨) નવગ્રહ દોષ નિવારણ યંત્ર

બુ.	શુ.	ચં.
ગુ.	ર.	કુ.
રા.	શ.	કે.

અહઃ સુતે સવ્યં તવ નયનમર્કાત્મકતયા
 ત્રિયામાં વામં તે સૃજતિ રજનીનાયકતૃયા ।
 તૃતીયા તે દૃષ્ટિર્દલિત હેમાબુરુચિઃ
 સમાધત્તે સંઘ્યાં દિવસ નિશયોરન્તરચરીમ્ ॥

ગ્રહબાધા યા દોષ નિવારણ માટે આ યંત્ર સુવર્ણપત્ર પર અંકિત કરાવી ધારણ કરવું અથવા પૂજનમાં રાખવું. યંત્ર નીચે દર્શાવેલ મંત્રના ૧૦૦૦ વાર જપ ૯ દિવસ સુધી કરવા જેથી સમસ્ત ગ્રહદોષનું નિવારણ થાય છે. આ યંત્રને મંત્રના અત્યંત પ્રભાવી પરિણામો પ્રાપ્ત થાય છે.

* * *

બાર રાશિના યંત્રો

યંત્ર એક આકૃતિ વિજ્ઞાન છે. જેમાં કેટલીક વિશિષ્ટ આકૃતિઓ રેખાઓ દ્વારા અંકિત કરી, તેમાં ચોક્કસ પ્રકારના બીજાક્ષરો અથવા અંકો મૂકીને તેની રચના થાય છે. આવા યંત્રોને શાસોક્ત વિધિ-વિધાન તથા મંત્રોથી સિદ્ધ કરવામાં આવે છે. આવાં યંત્રો આજે પણ આશ્ચર્યજનક પરિણામો લાવતાં જોવા મળે છે. આ વિશે સિદ્ધહસ્ત પ્રયોગ અને આલંબન જરૂરી છે. દરેક વ્યક્તિની જન્મ રાશિ મુજબ તેમના અલગ અલગ ઇષ્ટદેવતા હોય છે. તેમ જ દરેક રાશિના અલગ અલગ યંત્રો અને ઇષ્ટદેવતાના મંત્રો હોય છે. તેમ જ દરેક રાશિના સર્વારિષ્ટ નાશક અને સર્વ વિઘ્નહર્તા મંત્રો પણ હોય છે. પ્રત્યેક માનવી બીજું કંઈ જ ન કરે તો પણ જો પોતાની રાશિના દેવ ક્યા છે તે જાણે અને પછી તે પોતાની રાશિનું યંત્ર વિધિ પૂર્વક તૈયાર કરાવી પોતાના અંગ ઉપર ધારણ કરે અથવા પોતાની ઓફિસ કે ઘંઘાના સ્થાને નિત્ય જોઈ શકાય તેવી રીતે લગાવે, તો તેમનો ભાગ્યોદય અવશ્ય જલદી થાય છે. સર્વ કાળમાં સરળતા થાય છે. જીવનમાં ઉપરાઉપરી મુશ્કેલી અને ઝંઝાવાતો આવે અને મૂંઝવણ વધી જાય ત્યારે પોતાની રાશિની સામે દર્શાવેલ 'સર્વારિષ્ટ નાશક' મંત્રની રોજ ૭ થી ૧૦ માળા શ્રદ્ધા - ભક્તિ પૂર્વક કરવાથી મુશ્કેલીઓનું સઘ નિવારણ થશે.

અહીં નીચે આપેલ રાશિ યંત્રો તાંબા, ચાંદી કે, સોનાની વીંટી, સિક્કા કે, પતરાં ઉપર કોતરાવી અથવા ભોજપત્ર પર શુભ મુદ્ર્તમાં અષ્ટગંધથી લખી કાચમાં મઢીને નિત્યદર્શન માટે ઓફિસમાં રાખવાથી અથવા ધારણ કરવાથી તે વ્યક્તિની શારીરિક, માનસિક, સામાજિક અને આર્થિક ઉન્નતિ થાય છે અને ભાગ્યવર્ધક લાભ થાય છે.

દરેક યંત્ર નિર્માણ પછી તેના પર રાશિ દેવના મંત્રના ઓછામાં ઓછા ૧૦ હજાર વખત જપ કરવાથી તેમાં જે તે દેવની શક્તિ પ્રવેશતાં યંત્ર સિદ્ધિ અને ફળદાયક બનશે. યંત્ર નિર્માણનો વિધિ જાણકાર પાસેથી જાણી લેવો અથવા વિદ્વાન બ્રાહ્મણ પાસે યંત્ર સિદ્ધ કરાવવું.

◆ ૧. મેષ રાશિ : (અ. લ. ઈ.)

૮	૩	૧૦
૯	૭	૫
૪	૧૧	૬

મેષ રાશિના મંત્રદેવતા લક્ષ્મી નારાયણ છે. શુભાંક-૨૧.
 રાશિનો મંત્ર : ઐં હ્રીં શ્રીં લક્ષ્મીનારાયણાયાં નમઃ ।
 રાશિનો સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ઐં.૯૯ં ક્લીં સૌઃ ।

(એકવીસો યંત્ર)

♦ ૨. વૃષભ રાશિ : (બ. વ. ઉ.)

૧૧	૬	૧૩
૧૨	૧૦	૫
૭	૧૪	૯

વૃષભ રાશિના દેવતા ગોપાલ કૃષ્ણ છે. શુભાંક-૩૦.

રાશિનો મંત્ર : ઐ ગોપાલાય ઉત્તરધ્વજાય નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ઐ એ ક્લીં શ્રી ।

(ત્રીસો યંત્ર)

♦ ૩. મિથુન રાશિ : (ક. છ. ઘ..)

૯	૪	૧૧
૧૦	૮	૬
૫	૧૨	૭

મિથુનરાશિના દેવતા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ છે. શુભાંક -

૨૪ રાશિનો મંત્ર : ઐ ક્લીં કૃષ્ણાય નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ઐ ક્લીં એ સૌઃ ।

(ચોવીસો યંત્ર)

♦ ૪. કર્ક રાશિ (ડ. હ.)

૭	૨	૯
૮	૬	૪
૩	૧૦	૫

કર્ક રાશિના દેવતા સૂર્યનારાયણ દેવ છે. શુભાંક - ૧૮

રાશિ મંત્ર : ઐ હિરણ્યગર્ભાય અવ્યક્તરૂપિણે નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ઐ એ ક્લીં શ્રી ।

♦ ૫. સિંહ રાશિ (મ. ટ.)

૮	૧	૬
૩	૫	૭
૪	૯	૨

સિંહ રાશિના દેવતા ભગવાન શ્રી વિષ્ણુ છે. શુભાંક -

૧૫ રાશિ મંત્ર : ઐ ક્લીં બ્રહ્મણે જગદાધારાય નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ઐ હ્રીં શ્રી સૌઃ ।

(પંદરિયો યંત્ર)

♦ (૬) કન્યા રાશિ (પ. ઠ. ણ.)

૯	૪	૧૧
૧૦	૮	૬
૫	૧૨	૭

કન્યા રાશિના દેવતા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ છે. શુભાંક -

૨૪ રાશિ મંત્ર : ઐ નમઃ પીં પીતામ્બરાય નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ઐ શ્રી એ સૌઃ ।

(ચોવિસો યંત્ર)

◆ (૭) તુલા રાશિ (ર. ત.)

૧૧	૬	૧૩
૧૨	૧૦	૮
૭	૧૪	૯

તુલા રાશિના દેવતા ભગવાન શ્રીરામચંદ્ર છે. શુભાંક - ૩૦ રાશિ મંત્ર : ૐ તત્ત્વ નિરંજનાય તારક રામાય નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ૐ હ્રીં ક્લીં શ્રી ।

(ત્રીસો યંત્ર)

◆ (૮) વૃશ્ચિક રાશિ (ન. ય.)

૮	૩	૧૦
૯	૭	૫
૪	૧૧	૬

વૃશ્ચિક રાશિના દેવતા ભગવાન નૃસિંહજી છે. શુભાંક - ૨૧ રાશિનો મંત્ર : ૐ નારાયણાય સુરસિંહાય નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ૐ ऐं क्लीं सौः

(એકવીસો યંત્ર)

◆ (૯) ધન રાશિ (ભ. ધ. ફ. ઢ.)

૧૦	૫	૧૨
૧૧	૯	૭
૬	૧૩	૮

ધન રાશિના દેવતા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ (વરાહ વિષ્ણુ સ્વરૂપ) છે. શુભાંક - ૨૭

રાશિ મંત્ર : ૐ દેવકૃષ્ણાય ઉર્ધ્વદંતાય નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ૐ હ્રીં ક્લીં સૌઃ ।

(સત્તાવીશો યંત્ર).

◆ (૧૦) મકર રાશિ (ખ. જ.)

૧૨	૭	૧૪
૧૩	૧૧	૯
૮	૧૫	૧૦

મકર રાશિના દેવતા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ છે. શુભાંક - ૩૩ રાશિનો મંત્ર : ૐ શ્રી વત્સલાય નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ૐ ऐं क्लीं ह्रीं सौः ।

(તેત્રીસો યંત્ર)

◆ (૧૧) કુંભ રાશિ (ગ. સ. શ.)

૧૩	૮	૧૫
૧૪	૧૨	૧૦
૯	૧૬	૧૧

કુંભ રાશિના દેવતા ભગવાન વામન છે. શુભાંક - ૩૬

રાશિ મંત્ર : ૐ શ્રી ઉપેન્દ્રાય અચ્યુતાય નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ૐ હ્રીં ક્લીં સૌઃ ।

(છત્રીસો યંત્ર)

♦ (૧૨) મીન રાશિ (દ. ચ. ઝ. થ.)

૧૪	૯	૧૬
૧૫	૧૩	૧૧
૧૦	૧૭	૧૨

મીન રાશિના દેવતા ભગવાન વિષ્ણુ છે. શુભાંક - ૩૯

રાશિ મંત્ર : ઐં ઐં ક્લીં ઉદ્ધૃતાય ઉદ્ધારિણે નમઃ ।

સર્વારિષ્ટ નાશક મંત્ર : ઐં હ્રીં ક્લીં સૌઃ

(ઓગણચાલીસો યંત્ર)

તમારી રાશિ અનુસાર જે શુભાંક બતાવેલ હોય તે અંક મુજબ ઘરનો, સ્કુટરનો, મોટર-વાહન કે અન્ય વસ્તુઓનો નંબર આવતો હોય તો પ્રમાણે ખરીદી કે રજીસ્ટ્રેશન માટે ખાસ આગ્રહ રાખવો લાભદાયી બને છે.

સૂર્ય શાંતિ (વિશિષ્ટ પ્રયોગો)

(કોઈ ગૃહ ઉચ્ચનો થઈને અથવા નીચનો થઈને અથવા અકારક અને બળવાન ગ્રહથી ગ્રસિત થઈને હાનિ કરે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં સર્વ પ્રથમ એ જ્ઞાન હોવું જોઈએ કે, ગ્રહ કયા પ્રકારનું નુકસાન અથવા હાનિ પહોંચાડે છે. જો કોઈ ગ્રહ અકારક હોય તો તેને ગ્રહણ ન કરવો પરંતુ તેના બળનો નાશ કરનાર મિત્ર ગ્રહને શાંત કરવો હિતકારક થશે. આ રીતે જો કોઈ ગ્રહ ઉચ્ચનો થઈને હાનિ કરી રહ્યો હોય તો તેના બળને ક્ષીણ કરી દેવાથી લાભ થશે. આ વાતનો બરાબર વિચાર કરીને આગળ પ્રકાશિત પ્રયોગોનો લાભ ઉઠાવવા વિનંતી છે. -લેખક)

☆ સૂર્ય પીડાનાં લક્ષણ :

મસ્તક રોગ, હૃદય રોગ, નેત્ર રોગ, ઉચ્ચ રક્ત-ચાપ (હાઈ બ્લડ પ્રેસર), પિત્તજન્ય રોગ, લૂ લાગવી, મસ્તક-જવર, શિર-દર્દ, મસ્તિષ્ક સંબંધી વિકૃતિઓ.

☆ ઉપચાર :-

(૧) ઘઉં, ગોળ, ઘી, લાલ વસ્ત્ર, લાલ દ્રાક્ષ, સોનું, તાંબું, વાછરડાં સહિત ગાય, માણેક, રત્ન, લાલ ચંદન, લાલ દ્રાક્ષ આદિના દાનથી સૂર્ય બાધા શાંત થાય છે. સૂર્યનું દાન કોઈ જ્ઞાની બ્રાહ્મણને કરવું ઉચિત છે.

(૨) રવિવારના દિવસે બીલીવૃક્ષનું મૂળ લાલ દોરા સાથે સૂર્યમંત્ર વડે અભિમંત્રિત કરી બાંધવાથી સૂર્ય પીડા શાંત થાય છે.

(૩) 'મેરુ તંત્ર' અનુસાર સૂર્ય દુષ્ટ સ્થાન પર સ્થિત હોય તો તેની શાંતિ માટે અને પ્રસન્નતા માટે કરેણ, બપોરિયા, નાગરમોથા, દેવદારુ, મનસિલ, કેસર, એલાયચી, પદ્માખ, મહુડાના ફૂલ અને સુગંધી વાળો વેગેરેનું ચૂર્ણ બનાવી ભગવાન સૂર્ય નારાયણનું સ્મરણ કરતા કરતા સ્નાન કરવું:

(૪) નિત્ય હાથ જોડીને સૂર્ય નારાયણનું આ રીતે ધ્યાન કરવું -

પદ્માસનઃ પદ્મ કરો યિ - બાહુઃ, પદ્મ - યુતિઃ સપ્ત-તુરંગ-ચા નઃ ।
દિવાકરો લોકન્ગુરુઃ કિરીટ, મયિ પ્રસાદં વિદધાતુ દેવ : ॥

(૫) ગાયત્રી મંત્રના જપ કરવાથી, ગાયત્રી કવચ, હૃદય અને સ્તોત્રનો પાઠ કરવાથી અને આદિત્ય હૃદય સ્તોત્રનો પાઠ કરવાથી પણ સૂર્યનારાયણ કૃપા-પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે.

(૬) સૂર્ય વ્રત રવિવારે કરવામાં આવે છે. આ વ્રત એક સુધી પ્રત્યેક રવિવારે અથવા ૩૦ રવિવાર અથવા ૧૨ રવિવાર સુધી કરવું જોઈએ. વ્રતના દિવસે લાલ વસ્ત્રો ધારણ કરવાં અને લાલ પદાર્થોનું દાન કરવું જોઈએ. શુદ્ધ જળ, લાલ ચંદન, લાલ પુષ્પ, અક્ષત અને દૂર્વાથી સૂર્યને અર્ધ આપવો. સૂર્ય ચંત્રનું પૂજન અને ઉપાસના કરવી. સૂર્ય ચંત્ર ધારણ કરવું અને “ૐ ઘૃણિ સૂર્યાય નમઃ” એ મંત્રના યથાશક્તિ જપ કરવાથી સૂર્ય ગ્રહની અનુકૂળતા અને પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થશે.

(૭) શિવતત્ત્વ રત્નાકરના મતે રવિવારે ગોખરુ લાવી ગુલાબી દોરામાં બાંધી ધારણ કરવાથી સૂર્ય બાધા શમન થશે.

ચંદ્ર - શાંતિ - વિશિષ્ટ પ્રયોગો

☆ ચંદ્ર પીડાનાં લક્ષણ : હિસ્ટીરિયા, શરદી-ઉધરસ, દમ, અતિસાર નેત્રરોગ, પાગલપન, બ્રોકાઈટીસ, ગભાશય અને પ્રજનન અંગોના રોગ, ચેપી રોગ.

☆ ઉપચાર :-

(૧) વાંસના પાત્રમાં ભરેલા ચોખા, કપૂર, મોતી, ચાંદી, શ્વેતવસ્ત્ર, શંખ, દહીં, મિશ્રી (સાકર), શ્વેત પુષ્પ, શ્વેતચંદન, શેરડી, શ્વેત ગાયનું ઘી, વાછરડા સહિતની ગાય વગેરેનું દાન કરવાથી ચંદ્ર -બાધાની શાંતિ થાય છે.

(૨) 'મેરું તંત્ર' અનુસાર ચંદ્રની પ્રસન્નતા અર્થે પંચગવ્ય, ચાંદી, મોતી, શંખ, શીપ, અને કુમુદ પાણીમાં નાંખીને સ્નાન કરવાથી ચંદ્ર બાધાની શાંતિ થાય છે.

(૩) ચંદ્રની શાંતિ અર્થે ક્ષીરણી (ચિત્તી) ની જડને સોમવારે ચંદ્ર મંત્રથી અભિમંત્રિત કરી સફેદ ઊનના દોરામાં ધારણ કરવાથી ચંદ્રકૃત પીડાનું શમન થાય છે.

(૪) નિત્ય હાથ જોડી ચંદ્રમાનું ધ્યાન આ રીતે કરવું -

શ્વેતામ્બરઃ શ્વેત-વિમૂષણશ્ચ, શ્વેત-ચુતિર્દળ્લઘ્નરો દ્વિબાહુઃ ।

ચન્દ્રોઽમૃતાત્મા વરદઃ કિરીટી, મયિ પ્રસાદં વિદધાતુ દેવઃ ।

(૫) ચંદ્ર વ્રત સોમવારે કરવામાં આવે છે. આ વ્રત ૫૪ સોમવારે યા ૧૦ સોમવાર સુધી કરવું જોઈએ. વ્રતના દિવસે સફેદ વસ્ત્રો ધારણ કરવાં જોઈએ. સફેદ પદાર્થોનું દાન કરવું જોઈએ. ચંદ્રમાના ચંત્રનું પૂજન કરવું તેમજ ચંત્ર ધારણ કરવું અને 'ૐ સૌ સોમાય નમઃ ।' એ મંત્રનો યથાશક્તિ જપ કરવાથી ચંદ્રમાના અરિષ્ટ-દોષ શાંત થાય છે. માનસિક કષ્ટ દૂર થાય છે. વ્યાપારમાં વૃદ્ધિ થાય છે.

(૬) સોમવાર અને પૂનમના દિવસે મોતીના દાગીના ધારણ કરવા મોતી ન મળે તો શીપના દાગીના પહેરવા અને શિવ - શક્તિની પૂજા કરવી. આમ કરવાથી ચંદ્રના દોષ દૂર થાય છે.

(૭) શિવતત્ત્વ રત્નાકરના મતે જીરુ સોમવારે લાવી ધોળા ઊનમાં બાંધી ધારણ કરવાથી ચંદ્ર પીડાનું નિવારણ થાય છે.

* * *

મંગળ - શાંતિ - વિશિષ્ટ પ્રયોગો

☆ **મંગળ પીડાનાં લક્ષણ :** સર્વ પ્રકારના તાવ (તીવ્ર જ્વર), ઘા, સોજા સંબંધી ફરિયાદ, શીતળ છાલા, ખસ-ખૂજલી, ભગંદર, કંઠમાળ, હરસ-મસા, રક્તવિકાર, ગ્રંથિરોગ, ગર્ભપાત, ધનનો અભાવ, દેવું જમીન સંબંધી પ્રશ્નો - વગેરે.

☆ **ઉપચાર :-**

(૧) ઘઉં, ગોળ, મસૂરની દાળ, કેસર, કસ્તુરી, લાલ ચંદન, લાલ વસ્ર, લાલ પુષ્પ, પ્રવાલ; સોનું તાંબું, સોપારી, લાલ બળદ ઇત્યાદિનું દાન કરવાથી મંગળની બાધા શાંત થાય છે. મંગળનું દાન કોઈ ક્ષત્રિયને આપવું ઉચિત છે.

(૨) મંગળવારના દિવસે નાગ-જિહ્વા (અનંતમૂળ)ની જડ લાલ દોરામાં લપેટી મંગળ મંત્રથી અભિમંત્રિત કરી ધારણ કરવાથી મંગળ-પીડા શાંત થાય છે.

(૩) 'મેરુતત્ર' અનુસાર સૂઠ, લાલ ચંદન, માલ કાંગણી, બોરસલીના ફૂલ અને સિંગરફ (હિંગળોક) વગેરે પાણીમાં નાંખી સ્નાન કરવાથી મંગળની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે, અને પીડા શાંત થાય છે.

(૪) નિત્ય હાથ જોડીને મંગળદેવતાનું આ રીતે ધ્યાન કરવું -

રક્તામ્બરોત્કન્ધપુ: કિરીટી, ચતુર્ભુજો મેષ - ગતો ગદામૃત ।

ઘરા - સૂતો શક્તિ - ધૃતશ્ચ શૂલી સદાયમૂષ્મદ્વદ પ્રસન્ન: ॥

(૫) મંગળ વ્રત મંગળવારે કરવામાં આવે છે. આ વ્રત ઓછામાં ઓછા ૪૫ થા ૨૧ મંગળવાર સુધી કરવું જોઈએ. વ્રતના દિવસે લાલ વસ્રો ધારણ કરવાં. લાલ પદાર્થોનું દાન કરવું. મંગળ યંત્રની પૂજા કરવી અને યંત્ર ધારણ કરવું અને " ઐં મં ભૌમાય નમઃ ।" એ મંત્રનો યથા શક્તિ જપ કરવાથી ઋણ (દેવાં)માંથી મુક્તિ મળે છે. ધન પ્રાપ્તિ થાય છે. સ્થાવર મિલકત અને જમીનને લગતા પ્રશ્નોનો ઉકેલ આવે છે. મંગળના અરિષ્ટ - દોષનું નિવારણ થાય છે.

(૬) મંગળવારે રાત્રે દસ વાગ્યાથી સવાર સુધી 'સુંદર કાંડ' ના અધ્યાયનો પાઠ પૂર્ણ કરવો અને પ્રસાદમાં બુદીના લાડું વહ્ણવાથી મંગળની પીડા દૂર થાય છે. આ અતિસરળ ઉપાય છે.

(૭) શિવ તત્ત્વ રત્નાકર મુજબ ભોંપાથરી મંગળવારે લાવી લાલ દોરામાં બાંધી ધારણ કરવાથી મંગળની પીડા શાંત થાય છે.

બુધ - શાંતિ - વિશિષ્ટ પ્રયોગો.

☆ **બુધ પીડાનાં લક્ષણ :** કાનના રોગ, બહેરાપણું, પક્ષાઘાત (લકવો), પેટના ચાંદા (અલ્સર), સ્મરણ શક્તિ ઓછી થવી, અનિદ્રા, મૂર્છાવસ્થા, ફેફસાંની પીડા, હૃદય રોગ, હિસ્ટીરિયા, ગાંડપણ, માનસિક વિકૃતિ વગેરે.

☆ **ઉપાયાર :**

(૧) મગ, ખાંડ, લીલું વસ્ત્ર, પન્નારત્ન, સોનું ફળ, કપૂર, નારંગી, લીલા વટાણા અને ઘીનું દાન કરવાથી બુધ જનિત પીડા શાંત થાય છે. બુધનું દાન કોઈ આહીર કન્યાને કરવું ઉચિત છે.

(૨) બુધવારને દિવસે 'વૃદ્ધ - દાડ' (વરધારા)ની જડ ને લીલા રંગના દોરામાં લપેટી તેને બુધ મંત્રથી અભિમંત્રિત કરી અંગ પર ધારણ કરવાથી બુધ-બાધા શાંત થાય છે.

(૩) 'મેરુતંત્ર' અનુસાર હરડે, બહેડા, ગોમય, અક્ષત, ગોરોચન, સુવર્ણ, આમળા અને મધ પાણીમાં મેળવીને બુધની પ્રસન્નતા માટે સ્નાન કરવું.

(૪) નિત્ય હાથ જોડીને બુધ દેવતાનું આ રીતે ધ્યાન કરવું -

પીતામ્બરઃ પીત-ચપુઃ કિરીટી, ચતુર્ભુજો દણ્ડધરશ્ચ હારી,

ચર્માસિ-ધૃક્ સોમ-સુતો ગદા-મૃત્ સિંહાધિરૂઢો વરદો બુધશ્ચ ॥

(૫) બુધ વ્રત બુધવારે કરવામાં આવે છે. ૪૫, ૨૧ યા ૧૭ બુધવાર સુધી આ વ્રત કરવું જોઈએ. વ્રતના દિવસે લીલા રંગનું વસ્ત્ર ધારણ કરવું જોઈએ. લીલા પદાર્થોનું દાન કરવું જોઈએ. તુલસીના ત્રણ પાન ગંગાજળ સાથે ખાવાં. બુધ યંત્રનું પૂજન કરવું અને યંત્ર ધારણ કરવું જોઈએ અને ઐં બુધાય નમઃ ।' એ મંત્રનો યથાશક્તિ જપ કરવાથી બુધ ગ્રહના દોષનું નિવારણ થાય છે અને બુધની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે.

(૬) બુધની પરેશાની માલૂમ પડે ત્યારે પિત્તજનાં ગોળ પતરાં બનાવી તેમાં વચ્ચે કાણું પાડી નદીમાં નાંખી દેવાં. ભગવાન શંકરને લીલું વસ્ત્ર ચઢાવી દીવો કરવો. આથી બુધની પીડા શાંત થાય છે.

(૭) ત્રણ ધારી હાડ-સાંકળી કે, ત્રિધારો થોર ગમે તે શુભ વારે લાવી લીલા દોરામાં બાંધી ધારણ કરવાથી બુધની પીડાનું નિવારણ થાય છે.

બૃહસ્પતિ (ગુરુ) - શાંતિ - વિશિષ્ટ પ્રયોગો

☆ **બૃહસ્પતિ (ગુરુ) પીડાનાં લક્ષણ :** યકૃત રોગ, કમળાં, અજીર્ણ, હૃદયરોગ, ફેફસાંનાં રોગ, પેટના ચાંદા (અલ્સર), રક્ત-કેન્સર, રક્તવાહિની શિરાઓની પીડા, મોતિયા બિંદ, ટાઇફોઇડ (વિષમ જ્વર), જ્ઞાનતંતુઓની નબળાઈ.

☆ **ઉપચાર :**

(૧) ચણાની દાળ, હળદર, સાકર, પીળું અન્ન, પીળું વસ્ત્ર, પીળાં ફૂલ, પુષ્પરાજ-રત્ન, પુસ્તક, મધ, મીઠું, સોનું છત્ર, જમરૂખ, અશ્વ, આદિનું દાન કરવાથી બૃહસ્પતિ (ગુરુ)ની પીડા શાંત થાય છે. આ દાન કોઈ કર્મકાંડી બ્રાહ્મણને આપવું.

(૨) ગુરુની શાંતિ અને પ્રસન્નતા માટે ગુરુવારે કેળાની જડ અથવા ભારંગી પીળા દોરામાં લપેટી ગુરુ મંત્રથી અભિમંત્રિત કરી અંગ ઉપર ધારણ કરવી.

(૩) 'મેરુતંત્ર' અનુસાર મદ્યન્તીના પાન, મુલૈઠી, સફેદ સરસવ અને માલતીનાં પુષ્પોને પાણીમાં મેળવીને સ્નાન કરવાથી ગુરુની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે.

(૪) નિત્ય હાથ જોડીને બૃહસ્પતિનુંધ્યાન આ રીતે કરવું-

પીતામ્બરઃ પીત-વર્ણ, કીરીટી ચતુર્ભુજો દેવ - ગુરુઃ પ્રશાન્તઃ

તથાઽક્ષ - સૂત્રં ચ કર્મણ્ડલુગ્ચ, ઢળ્લગ્ચ વિપ્રદ્વદોઽસ્તુ મહ્યમ્ ॥

(૫) ગુરુ-વ્રત ગુરુવારે કરવામાં આવે છે. આ વ્રત ૩ વર્ષ, ૧ વર્ષ અથવા ૧૬ ગુરુવાર સુધી કરવું જોઈએ. વ્રતના દિવસે પીળાં વસ્ત્રો ધારણ કરવાં. પીળા પદાર્થોનું દાન કરવું. કેળાના વૃક્ષનું (કેળનું) પૂજન કરવું. ગુરુના યંત્રની પૂજા કરવી અને યંત્ર ધારણ કરવું. સાથોસાથ ઊં બૃહસ્પતયે નમઃ । એ મંત્રનો યથાશક્તિ જપ કરવાથી ગુરુના અરિષ્ટ-દોષનું નિવારણ થાય છે. ગુરુની પ્રસન્નતા થતાં યશ, ધન, વિદ્યા અને સન્માનની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૬) શિવ તત્ત્વ રત્નાકર મુજબ લાલ ચણોઠી ગુરુવારે લાવી પીળા દોરામાં બાંધી ધારણ કરવાથી ગુરુની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે.

(૭) ગુરુના નક્ષત્રમાં સોનાના માદળિયામાં શુદ્ધ કેસર ધારણ કરવું.

(૮) ગળામાં પીળા રંગની માળા ધારણ કરવી.

(૯) માથે શિખા (ચોટલી) રાખવી.

(૧૦) દર ગુરુવારે ચાર રસ્તે કાગડા કૂતરાને ગાંઠિયા નાંખવા.

(૧૧) ભગવા રંગનું વસ્ત્ર ધારણ કરવું અથવા ભગવાં કપડાં ધારણ કરેલ સાધુ-સંતના ચરણ સ્પર્શ કરવા.

(૧૨) ગુરુવારે શરૂકરી બાવન દિવસ સુધી એક આસને નિશ્ચિત સમયે દત્ત બાવનીના બાવન પાઠ કરવા.

શુક - શાંતિ - વિશિષ્ટ પ્રયોગ

☆ **શુક પીડાનાં લક્ષણ :** રક્તાલ્પતા, ત્વચારોગ, ત્વચા પર છાલા, કાળા-ભૂરા ડાંધ અગ્નિમા, ડિમ્બાશય રોગ, મધુમેહ (ડાયાબીટીસ), નેત્ર રોગ, મોતિયા બિંદ, શુક્રોગ (અલ્પ વીર્ય, શુક્રાણુનો અભાવ) વગેરે.

☆ **ઉપચાર :**

(૧) દૂધ, ચોખા, સાકર, દહીં, શ્વેત ચંદન, બીજોરુ, શ્વેત વસ્ર, સુગંધિત વસ્તુઓ, શ્વેત પુષ્પો, શ્વેત ગાય, શ્વેત અશ્વ, હીરો વગેરેનું દાન કરવાથી શુકની બાધા શાંત થાય છે. શુકનું દાન કોઈ યુવાન સીને આપવું.

(૨) સિંહ - પુચ્છ અથવા સરપંખાની જડ શુકવારના દિવસે હલકા પીળા રંગના (કીમ કલર)ના દોરામાં લપેટી શુક મંત્રથી અભિમંત્રિત કરીને અંગ ઉપર ધારણ કરવાથી શુક બાધાનું નિવારણ થાય છે.

(૩) શુકની પ્રસન્નતા માટે મૂળ સહિત હરડે, બહેડા અને આમળાં, ઇલાયચી, કેસર અને મનસિલ જળમાં મેળવી સ્નાન કરવાનું 'મેરુતંત્ર' માં કહેવામાં આવ્યું છે.

(૪) નિત્ય વંદન મુદ્રામાં શુક દેવતાનું ધ્યાન આ રીતે કરવું -

શ્વતામ્બરઃ શ્વેત - વપુઃ કિરીટી ચતુર્ભુજો દૈત્ય - ગુરુઃ પ્રશાન્તઃ ।

તથાડક્ષ સૂત્રશ્ચ કમળહલુશ્ચ, ઘ્નશ્ચ વિપ્રદ્વલોડસ્તુ મહ્યમ્ ॥

(૫) શુક - વ્રત શુકવારે કરવામાં આવે છે. આ વ્રત ૩૧ યા ૨૧ શુકવાર સુધી કરવું જોઈએ. સફેદ વસ્ર પહેરવાં જોઈએ. સફેદ પદાર્થોનું દાન કરવું જોઈએ. ખટાશ - વાળા પદાર્થોનો આહારમાં ત્યાગ કરવો. શુક યંત્રનું પૂજન કરવું અને યંત્ર ધારણ કરવું, સાથો સાથ 'ૐ શું શુક્રાય નમઃ ।' આ મંત્રનો યથાશક્તિ જપ કરવાથી શુકના દોષનું નિવારણ થાય છે. શક્તિ, સંપત્તિ અને વૈભવની વૃદ્ધિ થાય છે. સંસારનું સુખ અને વિલાસ પ્રાપ્ત થાય છે. પરિવારમાં સુખ શાંતિનો વધારો થાય છે.

(૬) કાર્તવીર્યાર્જુનની ઉપાસના કરવાથી શુક પ્રસન્ન થાય છે.

(૭) ધોળી ચણોઠી શુકવારે સફેદ દોરામાં બાંધી ધારણ કરવાથી શુકના દોષનું નિવારણ થાય છે. એવો શિવતત્ત્વ રત્નાકરનો મત છે.

શનિ શાંતિ - વિશિષ્ટ પ્રયોગો

✧ **શનિ પીડાનાં લક્ષણ :** પક્ષાઘાત, ગેસ્ટ્રિક અલ્સર, દુર્ઘટના, કેન્સર, ગાંડપણ, હિસ્ટીરિયા. મૂત્રરોગ, દંત રોગ, પાયોરિયા, બહેરાશ, હૃદયપીડા, ઉદર રોગ, અજીર્ણ, સંધિવાત, ગરીબાઈ, અભાવગ્રસ્તતા વગેરે.

✧ **ઉપચાર :**

(૧) કાળા અડદ, તેલ, કળથી, લોખંડ, કાળું વસ્ત્ર, ભેંસ, કસ્તૂરી, જોડા, નીલમ આદિનું દાન કરવાથી શનિ - બાધા શાંત થાય છે.

(૨) વિચ્છુ (બિઠવાની) ની જડને શનિવારે કાળા દોરામાં લપેટી શનિ મંત્ર વડે અભિમંત્રિત કરી બાંધવાથી શનિકૃત પીડાનું સમન થાય છે.

(૩) 'મેરુ તંત્ર' અનુસાર કાળા તલ, સુરમો, સૂંઠ, નાગરમોથા, અને લોઢ્રને પાણીમાં નાંખીને સ્નાન કરવાથી શનિ - બાધા શાંત થાય છે.

(૪) નિત્ય વંદન મુદ્રામાં શનિદેવનું ધ્યાન આ રીતે કરવું -

નીલામ્બરઃ શૂલદારઃ કિરીટી ગૃધ - સ્થિતસ્ત્રાસ કરો ધનુષ્માન્ ।

ચતુર્ભુજઃ સૂર્ય સુતઃ પ્રશાન્તઃ સવાડસ્તુ મહ્યમ્ વરદાડલા - ગામીત્ ॥

(૫) 'શનિ - વ્રત' શનિવારે કરવામાં આવે છે. ૫૧ થી ૧૮ શનિવાર સુધી આ વ્રત કરવું જોઈએ. વ્રતના દિવસે કાળા વસ્ત્રો ધારણ કરવાં જોઈએ. કાળી વસ્તુ દાનમાં આપવી જોઈએ. શરીરે તેલનું માલિશ કરવું જોઈએ. પીપળાના વૃક્ષની પૂજા કરવી જોઈએ. હનુમાનજીનું પૂજન કરવું જોઈએ. શનિ યંત્રનું પૂજન કરવું અને યંત્ર ધારણ કરવું. સાથોસાથ 'ૐ શં શનૈશ્વરાય નમઃ' એ મંત્રના યથાશક્તિ જપ કરવા તેમજ હનુમાન ચાલીસા'ના પાઠ કરવાથી શનિગ્રહના અરિષ્ટ - દોષનું નિવારણ થાય છે. મુશ્કેલી અને પીડાને અંત આવે છે. વ્યાવસાયિક અવરોધ દૂર થાય છે.

(૬) શિવત્વરત્નાકરનું કથન છે કે શનિવારે પૃથ્વીપણી કાળા દોરામાં લપેટી ધારણ કરવાથી શનિકૃત પીડા શાંત થાય છે.

(૭) શનિની પનોતીમાં જ્યારે વ્યક્તિ હેરાન થાય, ત્યારે એક ખૂબ જ સિદ્ધિદાયક પ્રયોગ છે. આ પ્રયોગ એક જ શનિવારે કરવાનો હોય છે. કોઈપણ શનિવારે જ સવારે સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ, એક-બે વૈંત જેટલું કાળું કપડું લેવું. તેમાં ચપટી કાળા અડદ, પાંચ મીઠાના ગાંડા, એક ખીલી, એક લીંબુ અને તેલની નાની શીશી લઈ આ બધી વસ્તુ કાળા કપડામાં મૂકી તેની પોટલી બનાવવી, ત્યારબાદ અગરબત્તી કરી આ પોટલી જમણા હાથમાં અગરબત્તી સાથે આ મંત્ર બોલી માથાથી પગ સુધી સાત વાર ઉતારવી. મંત્ર આ પ્રમાણે છે-

ૐ હ્રીં નીલાંજન સમાભાસં રવિપુત્રં ચમાગ્રજમ્ ।

છાયમાર્તણ્ડ સંભૂતં ત્વં નમામિ શનૈશ્વરમ્ ॥

- આ મંત્ર સાત વાર બોલી પોટલી માથાથી પગ સુધી સાત વાર ઉતારવી. ત્યારબાદ હનુમાનજીના મંદિરમાં જઈ હનુમાનજીની મૂર્તિના પગ આગળ પોટલી મૂકી દેવી અથવા નદીમાં પધરાવી દેવી. અથવા પીપળાના ઝાડ નીચે મૂકી આવવી. આ પ્રયોગ કરવાથી અવશ્ય શનિની પનોતીની અસર રહેતી નથી અને પનોતીના વર્ષો દરમિયાન તકલીફ આવતી નથી.

(૮) શનિવાર, આમાવાસ્યા આદિ દિવસોએ ‘શનિમંદિર’માં જઈ આકડાનાં પાન અને આકડાના ફૂલની માળા મૂર્તિ પર ચઢાવવી. એક-બે ચમચા તેલ ઓછામાં ઓછું ચડાવવું. પછી મૂર્તિની સામે બેસીને શાંત ચિત્તથી નીચે લખેલ મંત્ર, મૂર્તિના ભૂમધ્યમાં યા જમણી આંખ પર ત્રાટક કરતાં પ્રેમભાવપૂર્વક ૧૧ વાર જપવો.

મંત્ર :-

‘નીલાંજન સમાભાસં રવિપુત્ર ચમાગ્રજમ્ ।

છાયમાર્તણ્ડ - સંભૂતં, ત્વં નમામિ શનૈશ્વરમ્ ॥’

પછી સૂર્ય ભગવાનને ગાયત્રી મંત્રથી એક વાર અર્ધ આપવો. યા ‘ૐ સૂર્યાય નમઃ’ મંત્રનો યથાશક્તિ જપ કરવો. ‘શનિ’ સૂર્યપુત્ર છે. આ પ્રકારે પિતાપુત્રની ઉપાસના લાભપ્રદ થાય છે.

(૯) એક ચોરસ ઇંચ લોખંડના ટુકડા પર ‘ૐ ચૈતન્ય શનૈશ્વરમ્’ આ મંત્ર કોતરાવી લેવો. જો ધનનો અભાવ હોય તો ઓછામાં ઓછો એક કાળો ગોળ પથ્થર લઈ આવી તેમાં ‘શનિદેવ’ની ભાવના કરી પૂજા સ્થાનમાં રાખવો. ભગવાન શનિ પ્રતિ ચૈતન્યની ભાવના રાખવી જોઈએ. ઉક્ત પ્રતિમાને કોઈ ત્રાણીમાં રાખી તેનું પૂજન કરવું. ગંધ, હળદર, કંકુ અને ૧૧ અડદના દાણા ચઢાવવા. આકડાનાં ૧૦૮ ફૂલ ‘ૐ ચૈતન્ય શનૈશ્વરાય નમઃ’ મંત્રથી અર્પિત કરવાં. આકડાનાં જ સૂકા પાનનું ચૂર્ણ કરી ધૂપ કરવો, દીવો કરી સુખશાંતિ માટે શનિની પ્રાર્થના કરવી. ભોજનમાં અડદના વડાનો નૈવેદ્ય કરવો.

દર શનિવારે ઉપરોક્ત ઉપાસના કરવી, ઉપાસના કાળમાં શનિવારે નહિ પરંતુ ગુરુવારે ઉપવાસ કરવો. આ વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવી. સાડાસાતી પૂરી થયાના અઢી માસ પછી આ ઉપાસના બંધ કરવી, અને પ્રતિમાને જળાશયમાં વિસર્જિત કરી દેવી.

ઉક્ત ઉપાસનાથી ‘શનિદેવ’ અત્યંત શીઘ્ર પ્રસન્ન થાય છે અને સાધકનો ભાગ્યોદય ઉપાસનાકાળમાં સુનિશ્ચિત થવા લાગે છે. આનાથી આગળ ફળશ્રુતિ પ્રગટ કરવાની નાથ સંપ્રદાયની મનાઈ છે. સ્વયં ઉપાસના કરીને અનુભવ કરવો.

રાહુ શાંતિ - વિશિષ્ટ પ્રયોગો

☆ **રાહુપીડાનાં લક્ષણ :** મૃત્યુ ભય, આત્મ-હત્યા કરવાની ઇચ્છા, અનિદ્રા, ફેફરું, પાગલપણું, દાંતોનું બેડોળપણું વગેરે.

☆ **ઉપચાર :**

(૧) કાળા તલ, સરસવ, તેલ, નીલવસ્ત્ર, કામળો, લોખંડ, ખોટાસિક્કા, કોલસા, અભ્રક, સપ્ત ધાન્ય, સૂપડું, કાળી દ્રાક્ષ, ગોમેદ વગેરેનું દાન કરવાથી રાહુ બાધા શાંત થાય છે. રાહુનું દાન કોઈ કોઢીને સાંજના સમયે કરવું.

(૨) નાગરવેલ, લોબાન, તલના પાન, વયા, ગડૂચી અને તગરના મિશ્રણ યુક્ત જળથી સ્નાન કરવાથી રાહુની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે. એવું 'મેરુતંત્ર'માં કહેવામાં આવ્યું છે.

(૩) સફેદ ચંદન (શ્વેત ચંદન)ની જડને બુધવારના દિવસે નીલવર્ણના દોરામાં લપેટી રાહુમંત્રથી અભિમંત્રિત કરી અંગ ઉપર ધારણ કરવાથી રાહુ બાધા શાંત થાય છે. એવું 'મેરુતંત્ર'માં કથન છે.

(૪) નિત્ય હાથ જોડી રાહુનું ધ્યાન આ રીતે કરવું-

નીલામ્બરો લીન વપુઃ કિરીટી, કરાલત્વકત્રઃ કરવાલ શૂલી ।

ચતુર્ભુજશ્ચક્રધર રાહુઃ, સિંહાધિરૂઢો વરદોસ્તુ મહ્યમ્ ॥

(૫) રાહુ પ્રસન્નતા માટે બુધવારનું વ્રત કરવું. તેલનું માલિશ કરવું. રાહુ યંત્રનું પૂજન કરવું અને યંત્રધારણ કરવું 'ૐ રાં રાહવે નમઃ' એ મંત્રના યથાશક્તિ જપ કરવા જેથી રાહુના દોષનું નિવારણ થાય છે.

(૬) બુધવારે અધેડો આસમાની દોરામાં બાંધી અંગ ઉપર ધારણ કરવાનું શિવતત્ત્વ રત્નાકરમાં જણાવ્યું છે. જેનાથી રાહુજનિત પીડા શાંત થાય છે.

* * *

કેતુ - શાંતિ વિશિષ્ટ પ્રયોગો

✽ **કેતુપીડાનાં લક્ષણ :** પગની બીમારી, પગ કામ નહિ કરે, પગને અકસ્માત કે ઈજા થાય, લકવો મારી જવો, દુઝતા અર્શ અથવા હરસ-મસા, પેટમાં ચાંદાં પડવાં વગેરે.

✽ **ઉપચાર :**

(૧) તલ, તેલ, કામળો, ધૂમ્રવર્ણનું વસ્ત્ર, સપ્ત ધાન્ય, અડદ, નાળિયેર, સોનું, લોખંડ, બકરો, શસ્ત્ર, લસણિયું રત્ન, દાડમ, કૂતરો, કપિલા, ગાય વગેરેનું દાન કરવાથી કેતુની બાધાનું નિવારણ થાય છે.

કેતુનું દાન કોઈ જટાધારી સાધુને કરવું.

(૨) કેતુની શાંતિ માટે અશ્વગંધાનું મૂળ ગુરુવારે આસમાની રંગના દોરામાં લપેટી કેતુ મંત્રથી અભિમંત્રિત કરી અંગ ઉપર ધારણ કરવાથી કેતુની બાધા શાંત થાય છે.

(૩) મેરુતંત્રમાં જણાવ્યા અનુસાર સહદેવી, લાજવંતી, બલા, નાગરમોથા, પ્રિયંગુ, હિંગળોક વગેરે પાણીમાં નાંખી સ્નાન કરવાથી કેતુ સદા પ્રસન્ન રહે છે.

(૪) નિત્ય હાથ જોડીને કેતુનું ધ્યાન નીચે મુજબ કરવું-

‘ધૂમ્રો દ્વિબાહુર્વલ્લો ગદાધરો, ગૃધ્રાસનસ્થો વિકૃતાનનશ્ચ ।

કિરીટ-કેયૂર- વિભૂષિતો યઃ, સદાહસ્તુ મે કેતુ ગણઃ પ્રશાન્તઃ ॥’

(૫) કેતુની પ્રસન્નતા માટે ગણપતિની ઉપાસના કરવી. ગણેશ ચતુર્થીનું વ્રત કરવું. કાળા કૂતરાને શનિવારે રોટલો ખવડાવવો. કોઈ મંદિર અથવા ધર્મસ્થાન પર ધ્વજા (જંડો) દોષનું નિવારણ થાય છે. ‘ૐ કેં કેતવે નમઃ’ એ મંત્રનો યથાશક્તિ જપ કરવો. કેતુ યંત્રનું પૂજન કરવું અને યંત્ર ધારણ કરવું. જેથી કેતુની પીડા દૂર થાય છે.

(૬) ‘ચંદન’ને ગુરુવારે આસમાની દોરામાં ધારણ કરવાનું શિવતત્ત્વ રત્નાકરમાં કથન છે. જેથી કેતુ પીડા શાંત થાય છે.

ગ્રહ ઉપાસનાના આરંભે શું (?)

નવગ્રહાદિકના શાંતિ કર્મમાં પ્રાતઃકાળે વહેલા ઊઠી નદી, તળાવ, ફૂવો કે તીર્થના જળથી સ્નાન કરી પોતાનું નિત્ય કર્મ કરવું. ત્યારબાદ શાંતિસુક્તનું પઠન કરી, ગુરુ સર્વ દેવતાઓ અને ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ વિઘ્નહર્તા શ્રી ગણેશજીનું દેશકાળ અનુસાર પૂજન કરવું. દિગ્રક્ષણ, કલશપૂજન, ભૂમિપૂજન, સ્વસ્તિપુષ્પાહવાચન આદિ વિવિધ કર્મપૂર્વક બ્રાહ્મણો અને આચાર્યો દ્વારા પૂજન કરાવવું.

સર્વતોભદ્રમંડળ અથવા અષ્ટદળ કરી તેની મધ્યમાં કળશ સ્થાપન કરવો. તેના ઉપર મંડૂકાદિનું આવાહન અને પંચોપચાર પૂજન કરાવવું. તેના પર સિંહાસન પધરાવી તેનું અધિદેવતા પ્રત્યધિદેવતા સહિત સૂર્યાદિ ગ્રહોનું સ્થાપન પૂજન કરવું. નવગ્રહોનું પૂજન કરવા ઉપરાંત જે ગ્રહનું વિશેષ શાંતિ કર્મ કે પુરસ્કાર હોય, તેનું અલગ મંડળ, જે તે ગ્રહના સ્થાન અને દિશાને ધ્યાનમાં રાખી જે તે દિશામાં તેના આકાર પ્રમાણે ઉચિત દ્રવ્યોનો વિનિયોગ કરી ગ્રહના અધિદેવતા અને પ્રત્યધિદેવતા સાથે તૈયાર કરી તેના ઉપર જે તે ગ્રહદેવતાનું અલગ પૂજન કરવાનું પણ કેટલાક કર્મઠો સૂચવે છે.

સૂર્યનારાયણની પ્રતિમા સ્ફટિકની, ચંદ્રની રૂપાની, મંગળની તાંબાની, બુધ-ગુરુ-શુક્રની સુવર્ણની, શનિ - રાહુ - કેતુની લોખંડની પ્રતિમા પ્રાદેશ પ્રમાણની અથવા અંગુષ્ઠ પ્રમાણની તૈયાર કરાવી પૂજન કરવું. મૂર્તિની સાથે જે તે ગ્રહના યંત્રનું પૂજન થાય તો ચોક્કસ પ્રકારનું ફળ શીઘ્ર પ્રાપ્ત થાય છે. મૂર્તિ - યંત્ર-રત્ન આદિ પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી જ વિહિત કર્મ કરી. યંત્ર અને રત્નો ધારણ કરવાથી અચૂક ફલદાયક બને છે.

પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા :- ઘરમાં કાયમ પૂજાતા દેવની મૂર્તિ હોય તેની પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા કરવાની જરૂર નથી. અન્ય મૂર્તિ - યંત્ર - રત્નની પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા કરવાથી તે પૂજન યોગ્ય અને યંત્ર કે, રત્ન ધારણ કરવા યોગ્ય બને છે. પ્રથમ જે મૂર્તિ-યંત્ર-રત્નની પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા કરવાની હોય તેને ઘીનું લેપન કરી પાત્રમાં પધરાવવી.

સંકલ્પ :- આચમનમાં જળ, ગંધ, પુષ્પ, અક્ષત અને દુર્વા લઈને -

‘ૐ આદ્ય શ્રીબ્રાહ્મણો દ્વિતીયે પાર્શ્વે શ્રી શ્વેતવારાહકલ્પે વૈવસ્વતમન્વન્તરે અષ્ટાવિંશતિતમે કલિયુગે કલિપ્રથમ ચરણે ભૂર્ભોકે ભરતલ્ખણં આર્યાવર્તેક દેશાન્તર્ગત પુણ્યક્ષેત્રે..... પ્રવર્તમાન શાલિવાહન કૃતે શાકે અમુકનામ વિક્રમાર્ક સવંત્સરે..... માસે પક્ષે..... તિથી..... વાસરે મમ આત્મનઃ શ્રુતિ સ્મૃતિ પુરાણોક્ત ફલ પ્રાપ્ત્યર્થ અમુક દેવતા મૂર્તિષુ ।

યંત્રસ્ય રત્નસ્ય..... તાડનાવધાતાદિદોષપરિહારાર્થં અગ્ન્યુત્તારણ (ધૂપોત્તારણ) પૂર્વકં પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠાં કરિષ્યે ।

આ બોલીને પાત્રમાં જળ છોડી દેવું. પછી મૂર્તિ કે યંત્ર જો ધાતુ નિર્મિત હોય તો તેના ઉપર શુદ્ધ ધીનું લેપન કરવું અને કાગળ કે, ભોજપત્ર પર હોય તો ધીનો ધૂપ કરવો. પછી દૂધ અને પાણીથી સ્નાન કરાવી ઇષ્ટમંત્ર બોલવો. ત્યારપછી આ પ્રમાણે આયમનીમાં પાણી લઈ વિનિયોગ કરી જળ છોડવું.

ૐ અસ્ય શ્રીપ્રાણપ્રતિષ્ઠામંત્રસ્ય બ્રહ્મવિષ્ણુરુદ્રા ઋષયઃ ઋગ્યજુઃ સામાનિ છન્દાંસિ પ્રાણશક્તિદેવતા આં બીજં હ્રીં શક્તિઃ ક્રૌં કીલક અસ્મિને યંત્ર-રત્ને - મૂર્તિષુ પ્રાણ પ્રતિષ્ઠાપને વિનિયોગઃ ।

ત્યારબાદ મૂર્તિ-યંત્ર કે, રત્ન જે હોય તેના ઉપર બે હાથ ઢાંકવા અને નીચેના મંત્રો ભણવા.

ૐ આં હ્રીં ક્રૌં યં રં લં વં શં ષં સં હ્રૌં ૐ ક્ષં સં હં સઃ હ્રીં

ૐ આં હ્રીં ક્રૌં અસ્ય યન્ત્રસ્ય । રત્નસ્ય । મૂર્તિનાં પ્રાણા ઇહ પ્રાણાઃ ।

ૐ આં હ્રીં ક્રૌં યં રં લં વં શં ષં સં હ્રૌં ૐ ક્ષં સં હં સઃ હ્રીં

ૐ આં હ્રીં ક્રૌં અસ્ય યન્ત્રસ્ય । રત્નસ્ય । મૂર્તિનાં જીવહસ્થિતઃ

ૐ આં હ્રીં ક્રૌં યં રં લં વં શં ષં સં હ્રૌં ૐ ક્ષં સં હં સઃ હ્રીં

ૐ આં હ્રીં અસ્ય યન્ત્રસ્ય । રત્નસ્ય । મૂર્તિનાં સર્વેન્દ્રિયાણિવાહનસ્ત્વક્ - વક્ષુઃ શ્રોત્રં જિહ્વા ગ્રાણ પ્રાણા ઇહાગત્ય ઇહૈવ સુખં ચિરં તિષ્ઠન્તુ સ્વાહા ।

ૐ મનો જૂતિર્જુષતામાજ્યસ્ય બૃહસ્પતિર્યજ્ઞમિમન્તનો ત્વરિષ્ટં યજ્ઞં સમિમં દધાતુ । વિશ્વે દેવાસ ઇહ માદન્તામ્ ૐ પ્રતિષ્ઠ ॥

ૐ ઐં હ્રીં શ્રીં ૐ અસુનીતે પુનરસ્માસુ ચક્ષુઃ પુનઃ પ્રાણમિહનો ધેહિ ભોગમ્ । જ્યોક્ પશ્યેમ સૂર્યમુચરન્તમનુમતે મૃડયા નઃ સ્વસ્તિ ॥

एष वै प्रतिष्ठा नाम यज्ञो यत्र तेन यज्ञेन यजन्ते । सर्वमेव प्रतिष्ठितं भवति । अस्मिन् यंत्रे । रत्ने । मूर्तिषु अमुक देवता सुप्रतिष्ठिता वरदा भवतु ।

પછી યંત્ર-રત્ન-મૂર્તિ જે હોય તેની પંચોપચાર પૂજા કરવી અને તેના ષોડશ સંસ્કારોની સિદ્ધિ માટે ઇષ્ટ મંત્રના ઉચ્ચારણ સાથે ૧૬ વખત પ્રણવનો ઉચ્ચાર કરવો.

अस्य यंत्रस्य । रत्नस्य । मूर्तिनां गर्भाधानादि षोडश संस्काराः संपद्यन्ताम् ।

બોલી પ્રણામ કરવા. અને પ્રાણશક્તિની પ્રાર્થના કરવી. આ પ્રમાણે-

રક્તાંભોધિસ્થપોતોલ્લસદરુણ સરોજાધિરૂઢા કરાબનૈઃ
પાશં કોદણ્ડમિશૂદ્ધભવમથ ગુણમયંકુશં પંચવાણાન્ ॥

વિક્ષાણાં સૂક્ષ્મપાલં ત્રિનયન વિલસત્ પીનવક્ત્રહાલ્યા
દેવી બાલાર્કવર્ણા ભવતુ સુખકરી પ્રાણશક્તિઃ પરા નઃ ॥

(આ પછી મૂર્તિ-ચંત્ર-રત્નને સ્વચ્છ કરીને યોગ્ય સ્થાને પધરાવવું.)

♦ પ્રધાન સંકલ્પ :-

(યજમાને હાથમાં પાણી સાથે ગંધ, પુષ્પ, અક્ષત, દુર્વા વગેરે ગ્રહણ કરવાં) વિષ્ણુ
વિષ્ણુવિષ્ણુઃ । સ્વસ્તિ શ્રી સશ્ચિદાનન્દ સ્વરૂપસ્ય બ્રહ્મણો નિર્વાચ્યમાયયા યથાશક્તિ
વિદ્યુંભિતાવિદ્યાયોગાત્કાલ કર્મ સ્વભાવાવિર્ભૂતમહત્ત્વોદિતાર્હકાર તૃતીયોદ્ભૂત -
વિયદાદિ પચ્ચકેન્દ્રિયદેવતાનિર્મિતાંડકટાહે ચતુર્દશલોકાત્મકે લીલયા
તન્મધ્યર્તિભગવતઃ શ્રી નારાયણસ્ય નાભિકમલોદ્ભૂત સકલલોકસ્ય પિમામહસ્ય બ્રહ્મણ
સૃષ્ટિ કુર્વતસ્તદુદ્ધારણાય ચ પ્રજાપતિપ્રાર્થિતસ્ય મહાપુરુષસ્ય શ્રી શ્વેતવારાહાવતારેણ
ધ્રિયમાણયામસ્યાં ધરિત્ર્યાં ભૂલોકસંજ્ઞિતાયાં સપ્તદ્વીપમણ્ડિતાયાં ક્ષીરોદાદિ સમુદ્રતદ્દ્વીપ
વલયીકૃત લક્ષ યોજન વિસ્તીર્ણે જમ્બૂદ્વીપે સ્વર્ગસ્થિતામરાદિસેવિતંગંગાદિ સરિન્ધિઃ
પાવિતે નિખિલજપાવનકતું શૌનકાદિ મહામુનિ નિવાસભૂતે નૈમિષારણ્યાદિયુક્તે
મોક્ષસાધનભૂતે ભારતેવર્ષે । ભારત ખણ્ડે જમ્બૂદ્વીપે (ગૂર્જર પ્રદેશે પરશુરામાશ્રમે
દણ્ડકારણ્યે શ્રી ગોદાવર્યાઃ ઉત્તરાદિગ્ભાગે નર્મદાયાઃ દક્ષિણદિગ્ભાગે સ્મરણ પાવિન્યાં
અધનાશિન્યાં તપત્યાઃ દક્ષિણ । ઉત્તર તટે અસ્મિન્સૂર્યપુરસ્ય તીર્થક્ષેત્રે) શ્રીમન્માર્તઙ્ડસ્ય
કૃપાપાત્ર કાલત્રિત યજ્ઞ ગર્ગવારાહ ગણિતાયાં સંખ્યાયાં શ્રી બ્રહ્મણો-દ્વિતીય પરાર્દ્ધે
શ્રી-શ્વેતવારાહ નામ્નિ પ્રથમ કલ્પે દ્વિતીયે યામે; તૃતીય મહૂર્તે, સપ્તમે વૈવસ્વતમન્વન્તરે
અષ્ટાવિંશતિતમે ચતુર્થયુગે કલિપ્રથમચરણે સ્વાયંભુવઃ સ્વારોચિતઃ ઉત્તમ તામસઃ
રૈવતઃ ચાક્ષુષેતિ ષષ્ઠમનુનાં મતિક્રમોઽસ્યાત્ ક્રમ્યમાણે સંપ્રતિ વૈવસ્વત મન્વન્તરે
બૌદ્ધાવતારે પ્રવર્તમાને અમુક શાલિવાહન સંવત્સરે તથા ચ અમુક શ્રી
વિક્રમભૂપતિર્નામ સંવત્સરે અમુક વર્ષે ઉત્તરાયને/ દક્ષિણાયને અમુક ઋતૌ અમુક
માસે અમુક પક્ષે અમુક તિથૌ..... વાસરે પ્રવર્તમાને અમુક નક્ષત્રે
અમુક યોગે અમુક કરણે અમુક રાશિસ્થિતે નિશામણિચંદ્રે) અમુક રાશિસ્થિતે
દિનમણિ - શ્રી સૂર્યે. અમુક રાશિસ્થિતે દેવગુરૌ બૃહસ્પતિશેષેષુ ગ્રહેષુ યથાયથં
રાશિસ્થાનસ્થિતેષુ સત્તુ એવં ગ્રહગણ ગુણ વિશેષેણ વિશિષ્ટાયાં શુભ પુણ્યતિથૌ
(અહીં સંવત્સરથી વાર પર્યન્તના ધ્યાન સ્વરૂપ-ધ્યાન યોજી શકાય. ત્યારબાદ સંકલ્પ
પૂર્ણ કરવા ગોત્રોચ્ચાર અને કામના સિદ્ધિનો ઉચ્ચાર કરવો.)

મમ અમુક ગોત્રોત્પન્નસ્ય શ્રી (૫૪માનનું નામ) યજમાનસ્ય ગૃહે તથા શરીરે આયુ-આરોગ્ય ऐश्वर्यવાંछित ફલ પ્રાપ્તયે भार्यादि सर्वसम्पत्तये चिंतितार्थस्य आधि-व्याधि जरामृत्यु भयशोकादि निवृत्तये परमऐश्वर्य संपत्तये निष्पत्तये अमुक कर्मण अमुक पूजन कर्मणी सांगता सिद्ध्यर्थं मम समस्त कुटुम्बस्य सपरिवारस्य (आप्तजनस्य) सर्वविघ्नोपशान्तये भूत-भविष्य वर्तमान त्रिविधोत्थात् शान्तये भूरिभाग्य प्राप्तये पुनः कृतस्य करिष्यमाणः कर्मणः साम्यगुप्त महाफलं अपाप्तये नित्यनूतन आत्मनः क्षीरोदित कुलादिवास सुखि चन्दनः कर्पूरः कस्तूरी के त्यादि अनेक शरीर भूषण समृद्धि अर्थं सुवर्ण -रौप्य निखित धातु प्रवाल मौक्तिक माणिक्येन्द्र नीलवस्त्रं वैदुर्यादि नानारत्न बाहुल प्राप्तये यवः व्रीही गोधूम तिल भाष मुद्रगाद्यङ्गेक धान्यानां सततभिवृद्धये अश्वशाला, गजशाला, गोशाला सर्व चतुष्पद शाला प्रपादिशाला देवपूजास्थान ब्राह्मण संतर्पणादि सर्वस्थानानाम् सर्वविघ्नोपशान्तये मम इह जन्मानि जन्मान्तरे वा अमुकदेवस्य प्रीति द्वारा सर्वापन्निवृत्तिपूर्वक अलपायु निवृत्तिपूर्वकः जन्मलग्नात् वर्षलग्नात् गोचरात् चतुरस्र अष्टद्वादशास्थानस्थित सूर्यादिक्रूर ग्रह (वा चन्द्र-मंगल-राहु-शनि अन्य ग्रह) तज्जनितारिष्ट निवृत्तिपूर्वक दशा अन्तर्दशा उपदशा दिनदशा जनितारिष्ट ज्वरपीडा दाहपीडा नेत्रकर्णादयो पीडा निवृत्तिपूर्वक अल्पायु निवृत्तिपूर्वकं आधिदैविक, आधिभौतिक आध्यात्मिक त्रिविध तापः क्लेशः कायिक, मानसिक वाचिक त्रिविधागौध निवृत्तिपूर्वक शरीरारोग्यार्थं धर्मार्थं काम-मोक्ष चतुर्विध पुरुषार्थ सिद्ध्यर्थं राजद्वारतः व्यापारतश्च लाभार्थं जय-विजयार्थं क्षेमार्थं गत वस्तु प्राप्तिर्थं स्थिर लक्ष्मी संचितार्थं पुत्र-पौत्रादि अविच्छिन्न धन-समृद्ध्यर्थं वेद शास्त्रोक्त फलं अवाप्तये कीर्तिलाभं शत्रु पराजय सद्भिष्ट सिद्ध्यर्थं श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं यथा संपादित सामग्रया यथा ज्ञानेन (उपस्थित एभिः ब्राह्मणैः सहायेन) देशकाल अनुसारतः अमुक कर्म अद्य अहं करिष्ये ।

નવગ્રહ પૂજન

અથ નવગ્રહાદિપૂજનમ્

જલાક્ષતપુષ્પૈઃ- ઐં અથ યથોશક્તિવિશેષણવિશિષ્ટાયાં શુભપુણ્યતિથૌ અમુકકર્મણ નિર્વિઘ્નસમાપ્તયે તદદ્વિતયા આદિત્યાદિનવ ગ્રહાણામાધદેવતપ્રત્યધિદેવત પચ્ચલોકપાલ-દશદિક્પાલાનાઞ્ચ સ્થાપન-પૂજનં કરિષ્યે । ઇતિ સદ્ધત્ય, (તતઃ વર્તુલાકૃતિં સૂર્ય રક્તપુષ્પાક્ષતૈરાવાહયેત્) ઐં આકૃષ્ણેન રજસા વર્તમાનો નિવેશયન્નમૃતં મર્ત્યઞ્ચ । હરિણ્યયેન સવિતા રથેન દેવો યાતિ ભુવનાનિ પશ્યન્ ॥ ઐં ભૂર્ભવઃ સ્વઃ કલિઙ્ગદેશોદ્ભવ કાશ્યપગોત્ર રક્તવર્ણ જાનરાજ્યા ભોઃ સૂર્ય ઇહાગચ્છ ઇહ તિષ્ઠ ઐં સૂર્યાય નમઃ શ્રી સૂર્યમાવહયામિ સ્થાપયામિ ।

(તતઃ શ્વેતપુષ્પાક્ષતૈર્ધ્વચન્દ્રાકૃતિં સોમમાવાહયેત્) - ઐં ઇમન્દેવા અસપત્ન , સુવધ્વં મહતે ક્ષત્રાય મહતે જ્યૈષ્ઠયાય મહતે જાનરાજ્યાયેન્દ્રસ્યેન્દ્રિયાય । ઇમમમુષ્ય પુત્રમમુષ્યે પુત્રમસ્યૈ વિશ એષ વોમી રાજા સોમોઽસ્માકં બ્રાહ્મણાના રાજા ॥ ઐં સોમાય નમઃ ઐં ભૂર્ભવઃ સ્વઃ યમુનાતીરોદ્ભવ આત્રેયસગોત્ર શુક્તવર્ણ ભો સોમ ઇહાગચ્છ ઇહ તિષ્ઠ ઐં સોમાય નમઃ સોમમાવાહયામિ સ્થાપયામિ ॥

(તતઃ ત્રિકોણં ભૌમં રક્તપુષ્પાક્ષતૈરાવાહયેત્) - ઐં અગ્નિર્મૂર્ધ્વા દિવઃ કકુત્સતિઃ પૃથિવ્યા અયમ્ । અપાઽ રેતાઽ સિ જિન્વતિ ॥ ઐં ભૂર્ભવઃ સ્વઃ અવન્તિદેશોદ્ભવ મરદ્વાજગોત્ર રક્તવર્ણ ભો ભૌમ ઇહાગચ્છ ઇહ તિષ્ઠ ઐં ભૌમાય નમઃ ભૌમમાવાહયામિ સ્થાપયામિ ।

(ઈશાને બાણાકારે ચતુર્જુલે પીતે બુધં પીતપુષ્પાક્ષતૈરાવાહયેત્) - ઐં ઉદ્બુધ્સ્વાગ્ને પ્રતિ જાગૃહિત્વમિષ્ટાપૂર્તે સ । સૂજેથામયં ચ । અસિન્ત્સઘસ્યેઽધ્યુત્તરસિન્વિશ્વેદેવા યજમાનશ્ચ સીદત ॥ ઐં ભૂર્ભવઃ સ્વઃ મગધદેશોદ્ભવ આત્રેય સગોત્ર પીતવર્ણ ભો બુધ ઇહાગચ્છ ઇહ તિષ્ઠ ઐં બુધાય નમઃ બુધમાવાહયામિ સ્થાપયામિ ॥

(ઉત્તરે દીર્ઘચતુશ્કોણાકૃતિં ગુરું પીતપુષ્પાક્ષતૈરાવાહયેત્) - ઐં બૃહસ્પતે અતિયદર્યો અર્હાદ્યુમદ્વિભાતિ ક્રતુમજ્જનેષું યદ્દીદયચ્છવસઋતપ્રજાતતદસ્માસુ દ્રવિણં ધેહિ ચિત્રમ્ । ઐં ભૂર્ભવઃ સ્વઃ સિન્ધુદેશોદ્ભવ આઙ્ગિરસગોત્ર પીતવર્ણ ભો ગુરો ઇહાગચ્છ ઇહ તિષ્ઠ ઐં બૃહસ્પતયે નમઃ બૃહસ્પતિમાવાહયામિ સ્થાપયામિ ॥

(પૂર્વે પચ્ચકોણે નવાજુલે શ્વેતે શુક્રં શ્વેતપુષ્પાક્ષતૈરાવાહયેત્) - ઐં અન્નાત્પરિત્રુતો રસં બ્રહ્મણા વ્યપિબક્ત્રં પયઃ સોમં પ્રજાપતિઃ । ઋતેન સત્યમિન્દ્રિયં વિપાન્ શુક્રમન્થસ

इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयो मृतं मधु । ॐ भूर्भुवः स्वः भोजकटदेशोद्भव भार्गवसगोत्र शुक्लवर्ण भो शुक्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॐ शुक्राय नमः शुक्रमावाहयामि स्थापयामि ॥

(પશ્ચિમે ધનુરાકારે દ્વયંગુલે કૃષ્ણે શનિં કૃષ્ણપુષ્પાક્ષતૈરાવાહયેત) - ॐ શન્નો દેવીરભિષ્ટય આપો ભવન્તુ પીતયે, શંયોરભિસ્ત્રવન્તુ નઃ ॥ ॐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ સૌરાષ્ટ્રદેશોદ્ભવ કાશ્યપગોત્ર કૃષ્ણવર્ણ ભો શનૈશ્ચર ઇહાગચ્છ ઇહ તિષ્ઠ ॐ શનૈશ્ચરાય નમઃ શનૈશ્ચરમાવાહયમિ સ્થાપયમિ ॥

(નેત્રત્યે શૂર્પાકારે દ્વાદશાઙ્ગુલે કૃષ્ણે રાહું કૃષ્ણપુષ્પાક્ષતૈરાવાહયેત) - ॐ કયા નશ્ચિત્ર આભુવ દૂતી સદા વૃધઃ સખા, કયા શચિષ્ટયા વૃતા ॥ ॐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ રાઠિનપુરોદ્ભવ પૈઠીનસીગોત્ર કૃષ્ણવર્ણ ભો રાહો ઇહાગચ્છ ઇહ તિષ્ઠ ॐ રાહવે નમઃ રાહુમાવાહયમિ સ્થાપયમિ ।

(વાયવ્યાં ધ્વજાકારે ષડઙ્ગુલે ધૂમ્રે કેતું ધૂમ્રપુષ્પાક્ષતૈરાવાહયેત) - ॐ કેતું કૃષ્ણવ્ર કૈતવે પેશોમર્યા અપેશસે, સમુષન્દિરજાયથાઃ ॥ ॐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ અન્તર્વેદિસમુદ્ભવ જૈમિનીસગોત્ર ધૂમ્રવર્ણ ભો કેતો ઇહાગચ્છ ઇહ તિષ્ઠ ॐ કેતવે^૧ નમઃ કેતુમાવાહયમિ સ્થાપયમિ ।

अथाधिदेवतास्थापनम्^२ तत्र सूर्यदक्षिणपार्श्वे - ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिमुष्टिर्वर्द्धनम् ॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् । ॐ भूर्भुवः स्वः ईश्वर उहागच्छेह तिष्ठ ॐ ईश्वराय नमः ईश्वरमावाहयामि स्थापयामि ॥१॥ (एवं सर्वत्र) सोमदक्षिणपार्श्वे - ॐ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्यात्तम् । इष्णन्निषाणामुष्मऽइषाण सर्वलोकम्ऽइषाण । ॐ भू० उमे इहा० उमायै नमः उमामा० ॥२॥ भोमदक्षिणपार्श्वे - ॐ यदक्रन्दः प्रथमञ्जायमानऽउद्यन्तमुद्रादुतवा पुरीषात् । श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहूऽपस्तुत्यम्महि जातन्तेऽर्वन् । ॐ भू० स्कन्द इहा० स्कन्दाय नमः स्कन्दमा० ॥ ३ ॥ बुधदक्षिणपार्श्वे ॐ विष्णोराटमसि विष्णोः श्नन्त्रेस्थो विष्णोः सूरसि विष्णुर्ध्रुवोसि । वैष्णवमसि विष्णवेत्वा । ॐ भू० विष्णो इहा० विष्णवे नमः विष्णुमा० ॥ ४ ॥ गुरुदक्षिणपार्श्वे - आब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाराष्ट्रे राजन्यः शूरऽऊइषव्योतिव्याधी महारथो जायतान्दोग्धी धेनुर्वोढानइवानाशुः सप्तिः पुरन्धिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः । सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतान्निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलवत्यो

૧ કેતૂનાં બહુત્વેઽપિ ગણત્વેન દેવતાત્વાત્ પૂજાદાવેકવચનમેવ ।

૨ શિવઃ શિવા-ગુહો વિષ્ણુબ્રહ્મેન્દ્રયમકાલકાઃ । ચિત્રગુપ્તોઽથ ભાન્વાદિ દક્ષિણે ચાધિદેવતાઃ ॥ (સ્કન્દપુ.) ॥

નડોષધયઃ પચન્તાં યોગક્ષેમો નઃ કલ્પતામ્ । ઐં ભૂં બ્રહ્મણે નમઃ બ્રહ્માણમાં
॥ ૫ ॥ શુક્રદક્ષિણપાશ્વે - ઐં સજોપાડેન્દ્ર સગણો મરુદ્ધિઃ સોમમ્બિબ વૃત્રહા
શૂરવિદ્વાન્ । જહિ શર્તૂરપમૃધોનુદસ્વાથાભયઙ્કુણુહિ વિશ્વતો નમઃ । ઐં ભૂં ઇન્દ્ર

ઇહાં ઇન્દ્રાય નમઃ ઇન્દ્રમાવાં ॥ ૬ ॥ શનિદક્ષિણપાશ્વે - યમાય ત્વાંગિરસ્વતે
પિતૃમતે સ્વાહા । સ્વાહા ધર્માય સ્વાહા ધર્મઃ પિત્રે ઐં ભૂં યમ ઈહાં યમાય
નમઃ યમમાં ॥ ૭ ॥ રાહુદક્ષિણપાશ્વે - કાર્પિરસિ સમુદ્રસ્ય ત્વાક્ષિત્વાડઉત્રયામિ
। સમાપોડઅન્દિરગ્મતસમોષધાભિરોષધીઃ । ઐં ભૂં કાલ ઇહાં કાલાય નમઃ
કાલમાં ॥ ૮ ॥ કેતુદક્ષિણપાશ્વે - ઐં ચિત્રાવસો સ્વસ્તિ તે પારમશીય । ઐં
ભૂં ચિત્રગુપ્ત ઇહાં ઐં ચિત્રગુપ્તાય નમઃ ચિત્રગુપ્તમાવહયામિ ॥ ૯ ॥
ઇત્યધિદેવતાઃ ॥

અથ પ્રત્યધિદેવતાસ્થાપનમ્^૩ - સૂર્યસ્ય વામપાશ્વે - ઐં અગ્નિ દૂતમ્પુરોદધે
હવ્યવાહમુપબ્રુવે । દેવાં ૨ ડાસાદયાદિહ ॥ ભૂં અગ્ને ઇહાં ઐં અગ્નયે નમઃ ।
અગ્નિમા ॥ સોમવામપાશ્વે - ઐં આપો હિષ્ઠા ભયો ભુવસ્તાનડઊર્જે દધાતન ।
મહેરણાય ચક્ષસે । ઐં ભૂં આપ ઇહાગચ્છતં અદૃશ્યો નમઃ, અપં ॥ ૨ ॥
ભૌમવામપાશ્વે - ઐં સ્યોના પૃથિવિનો ભવાનૃક્ષરાનિવેશની । યચ્છાનઃ શર્મસપ્રથા
॥ ઐં ભૂં પૃથિવિ ઇહાં ઐં પૃથિવ્યે નમઃ પૃથિવીં ॥ ૩ ॥ બુધવામપાશ્વે -
ઐં ઇદમ્વિષ્ણુર્વિચક્રમે ત્રેધા નિદધે પદમ્ સમૂઢમસ્યપા સુરે સ્વાહા ॥ ઐં ભૂં
વિષ્ણો ઇહાં ઐં વિષ્ણવે નમઃ વિષ્ણુમાવાં ॥ ૪ ॥ ગુરુવામપાશ્વે - ઐં
ત્રાતારમિન્દ્રમવિતારમિન્દ્ર હવે હવે સુબહ શૂરમિન્દ્રમ્ । હ્વામિ
શક્રમ્પુરુહૂતમિન્દ્ર સ્વસ્તિનો મધવાધાત્વિન્દ્રઃ ॥ ઐં ભૂં ઇન્દ્ર ઇહાં ઐં ઇન્દ્રાયં
ઇન્દ્રમ્ ॥ ૫ ॥ શુક્રવામપાશ્વે - ઐં આદિત્યૈરાસ્નાસીન્દ્રાણ્યાડઉષ્ણીષઃ પૂષાસિ
ધર્માય દીષ્વ ॥ ઐં ભૂં ઇન્દ્રાણિ ઇહાં ઐં ઇન્દ્રાણ્યે નમઃ ઇન્દ્રાણીમ્ ॥ ૬ ॥
શનિવામપાશ્વે - ઐં પ્રજાપતે ન ત્વદેતાશ્ચન્યો વિશ્વારૂપાણિ પરિતા બભૂવ ।
યત્કામાસ્તે જુહુમસ્તન્નોડઅસ્તુ વય સ્યામ પતયો રયીણામ્ ॥ ઐં ભૂં પ્રજાપતે ઇહાં
ઐં પ્રજાપતયે નમઃ પ્રજાપતિમ્ ॥ ૭ ॥ રાહુવામપાશ્વે - ઐં નમોસ્તુ સર્પેશ્યો યે
કે ચ પૃથિવીમનુ । યે અન્તરિક્ષે યે દિવિ તેશ્યઃ સર્પેશ્યો નમઃ । ઐં ભૂં સર્પા
ઇહાગચ્છત ઇહ તિષ્ઠત ઐં સર્પેશ્યો નમઃ સર્પાન્ ॥ ૮ ॥ કેતુવામપાશ્વે - ઐં
બ્રહ્મયજ્ઞાનં પ્રથમમ્પુરસ્તાદ્વિસીમતઃ સુરુચોવેનડઆવઃ ॥ સબુન્ધ્યાડઉપમા ડઅસ્ય વિષ્ટાઃ
સતશ્ચ યોનિમ સતશ્ચલ્વિવઃ ।

૩ અનિરાપો ધરા વિષ્ણુઃ શક્રેન્દ્રાણીપિતામહઃ । પત્રગાર્કક્રમાદ્વામે ગ્રહપ્રત્યધિ દેવતાઃ
॥ (સ્કન્દપુરાં) ।

ૐ भू० ब्रह्मन् इ० ॐ ब्रह्मणे नमः । ब्रह्माणमावाहयामि ॥ ९ ॥ इति
 प्रत्यध्यापनम् ॥ अथ पञ्चलोकपालस्थापनम्^४ - रोहर्नक्षत्रतः - ॐ गणानान्त्वा०
 ॐ भू० गणपते इहा० ॥ १ ॥ शनेर्नक्षत्रतः - ॐ अम्बेऽअम्बिकेऽम्बालिके न मा-
 नर्यात् कश्चन ससत्यश्वकः सुभद्रिकां काम्पीलवासिनीम् । ॐ भू० दुर्गे इहा ०
 दुर्गायै० ॥ २ ॥ श्वेर्नक्षत्रतः - ॐ आनोनीयुद्धिः सतिनीभिर्ध्वर
 सहस्रिणीभिरुपयाहि यज्ञम् ॥ वायोऽअस्मिन्सवने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः
 सदा नः ॥ ॐ भू० वायो इहा० वायवे नमः ॥ ३ ॥ राहोर्दक्षिणे - ॐ धृतइ
 धृतपावानः पिबत वसाम्बसा पावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि स्वाहा दिशः
 प्रदिशऽआदिशो विदिसऽउदिशो दिग्भ्यः स्वाहा । ॐ भू० आकाश इहा० आकाशाय
 नमः ॥ ४ ॥ केतोर्दक्षिणे - ॐ यावाङ्कशामधुमत्यश्विना सूनृतावती तया
 यज्ञमिमिक्षताम् । ॐ भू० अश्विनौ इहागच्छताम् अश्विभ्यां नमः ॥ ५ ॥

अथ प्रागादितः पीठसमन्तादिष्पालानावाहयेत् - पूर्वे - ॐ
 त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्र हवे हवे सुहव शूरमिन्द्रम् । हयामि शक्रम्पुरुहूतमिन्द्र स्वस्तिनो
 मधवा धान्विन्द्रः ॥ ॐ भू० इन्द्र इहा० इन्द्राय नमः ॥ १ ॥ आग्नेय्याम् - ॐ
 त्वन्नोऽअग्ने तव देव पायुभिर्मधोनो रक्षतन्वश्च वन्द्य । त्रातातोकस्य तनये गवामस्य
 निमेष रक्षमाणस्तव व्रते । ॐ अग्ने इहा० अग्नये० ॥ २ ॥ दक्षिणे - ॐ यमाव
 त्वांगिरस्वते पितृमते स्वाहा । स्वाहा धर्माय स्वाहा धर्मः पित्रे ॥ ॐ भू० यम
 इहा० यमा० ॥ ३ ॥ नैर्ऋत्याम् - ॐ असुन्वन्तमयजमानमिच्छन्तेतस्येत्यमन्विहित-
 स्करस्य अन्यमस्मदिच्छसातऽइत्या नमो देवि निऋते तुभ्यमस्तु ॥ भू० निऋते इहा०
 ॥ ४ ॥ पश्चिमे - ॐ तत्त्वायामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानां हविर्भिः
 ॥ अहेडमानो वरुणेहवोध्युरुश समानऽआयुः प्रमोषीः ॥ ॐ भू० वरुण इहा०
 ॥ ५ ॥ वायव्याम् - ॐ आनोनीयुद्धिः शतिनीभिर्ध्वर सहस्रिणीभिरुपयाहि यज्ञम्
 । वायोऽअस्मिन्सवने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः । ॐ भू० वायो
 इहा० ॥ ६ ॥ उत्तरे - ॐ वयं सोमव्रते तव मनस्तनूपु बिभ्रतः प्रजावन्तः सचेमहि
 ॥ ॐ भू० सोम इहा० ॥ ७ ॥ ईशान्याम् - ॐ
 तमीशानञ्जगतस्तस्थुषसतिन्धियञ्जिन्वमवसेहूमहे वयम् ॥ पूषा नो यथावदसामसद्वृधे
 रक्षिता पायुरुदब्धः स्वस्तये ॐ भू० ईश्वर इहा० ॥ ८ ॥ पूर्वेशानयोर्मध्ये उर्ध्वायाम्
 - ॐ अस्मे रुद्रामेहनापर्वतासो वृत्रहत्येभरहूतौ सजोषाः ॥ यः श सतेस्तुवते धायिपञ्च
 इन्द्रज्येष्ठाऽअस्मार्ऽअवन्तु देवाः । ॐ भू० ब्रह्मन्० ब्रह्मणे० ॥ ९ ॥
 निऋतिपश्चिमयोर्मध्ये अधःस्थायाम् - ॐ स्योना पृथिवीनो भवानृक्षरानिवेशनी

४ गणेशश्चाम्बिका वायुरાકાશશશ્ચિવૈ તથા । ગ્રહાણામુત્તરે પંચ લોકપાલાઃ
 પ્રકીર્તિતાઃ ॥ (સ્કન્દપુરાં) ॥

યચ્છાનઃ શર્મ સપ્રથાઃ । ઐં ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ અનન્ત ઇહાગચ્છ ઇહ તિષ્ઠ અનન્તાય નમઃ । અનન્તમાવાહયામિ ॥૧૦॥ એવં ક્રતુસંરક્ષક-દિક્ષ્પાલદેવતાસ્થાપનં કૃત્વા યજમાનઃ સ્વહસ્તે અક્ષતાનાદાય - ઐં મનોજૂતિર્જુષતામાજ્ઞ્યસ્ય બૃહસ્પતિર્યજ્ઞમિમન્તનોત્વરિષ્ટં યજ્ઞ સમિમં દધાતુ । વિશ્વેદેવા સઽહ માદયન્તામોરુમ્પ્રતિષ્ઠ । ઐં ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ આદિત્યાદિનવગ્રહાઃ સાક્ષાઃ સપરિવારાઃ સવાહના અધિદેવતા પ્રત્યધિદેવતા - વિનાયકાદિપંચલોકપાલવાસ્તોષ્પતિક્ષેત્રાધિપતીન્દ્રાદિ - દશદિક્ષ્પાલસહિતાઃ સુપ્રતિષ્ઠિતા વરદા ભવન્તુ ઇત્યત્રતાન્ ક્ષિપેત્ । અથ શ્રીસૂર્યધ્યાનમ્ ॥ પદ્માસનઃ પદ્મકરો દ્વિબાહુઃ પદ્મદૃતિઃ સપ્તતુરંગવાહનઃ । દિવાકરો લોકગુરુઃ કિરીટી મયિ પ્રસાદં વિદધાતુ દેવઃ ॥ અથ ચન્દ્રધ્યાનમ્ ॥ ઐં શ્વેતામ્બરઃ શ્વેતવિભૂષણશ્ચ શ્વેતદ્યુતિર્દણ્ડધરો દ્વિબાહુઃ । ચન્દ્રોઽમૃતાત્મા વરદઃ કિરીટી મયિ પ્રસાદં વિદધાતુ દેવઃ ॥ અથ ભૌમધ્યાનમ્ ॥ રક્તામ્બરો રક્તવપુઃ કિરીટી ચતુર્ભુજો મેષગમો ગદાધૃકં । ધરાસુતઃ શક્તિધરશ્ચ શૂલી સદા મમ સ્યાદ્વરદઃ પ્રશાન્તઃ ॥ અથ બુધધ્યાનમ્ ઐં પીતામ્બરઃ પીતવપુઃ કિરીટી ચતુર્ભુજી દણ્ડધરશ્ચ હારી । ચર્માસિંહૃત સોમસુતઃ સદા મે સિંહાધિરૂઢો વરદો બુધોઽસ્તુ ॥ ॥ અથ બૃહસ્પતિધ્યાનમ્ ॥ પીતામ્બરઃ પીતવપુઃ કિરીટી ચતુર્ભુજો દેવગુરુઃ પ્રશાન્તઃ । દધાતિ દણ્ડઞ્ચ કમણ્ડલુઞ્ચ તથાઽક્ષસૂત્રં વરદોઽસ્તુ મહ્યમ્ ॥ ॥ અથ શુક્રધ્યાનમ્ ॥ ઐં શ્વેતામ્બરઃ શ્વેતવપુઃ કિરીટ ચતુર્ભુજો દૈત્યગુરુઃ પ્રભાવાન્ । તથાક્ષસૂત્રઞ્ચ કમણ્ડલુઞ્ચ દણ્ડઞ્ચ વિશ્વદ્વરદોઽસ્તુ મહ્યમ્ ॥ ॥ અથ શનૈશ્ચરધ્યાનમ્ ॥ ઐં નીલદ્યુતિઃ શૂલધરઃ કિરીટી ગૃધ્રસ્થિતસ્ત્રાસકરો ધનુષ્માન્ । ચતુર્ભુજઃ સૂર્યસુતઃ પ્રશાન્તઃ સદાસ્તુ મહ્યં વરદોઽત્પગામી ॥ ॥ અથ રાહુધ્યાનમ્ ॥ ઐં નીલામ્બરો નીલવપુઃ કિરીટી કરાલવક્ત્રઃ કરવાલશૂલી । ચતુર્ભુજશ્ચક્રધરશ્ચ રાહુઃ સિંહાધિરૂઢો વરદોઽસ્તુ મહ્યમ્ ॥ ॥ કેતુધ્યાનમ્ ॥ ધૂમ્રોદ્વિબાહુર્વરદો ગદાભૃત્ ગૃધ્રાસનસ્થો વિકૃતાનનશ્ચ । કિરીટકેયૂરવિભૂષિતો યઃ સ ચાસ્તુ મે કેતુરયં પ્રશાન્ત્યૈ ॥

ઐં અન્યે કિરીટનઃ કાર્યા વરદાભયપાણયઃ ॥ ઐં ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ સાંગેશ્વઃ સપરિવારેશ્વઃ સાયુધેશ્વઃ સશક્તિકેશ્વઃ અધિદેવતા - પ્રત્યધિદેવતા - વિનાયકાદિપંચલોકપાલવાસ્તોષ્પતિ - ક્ષેત્રાધિપતીન્દ્રાદિદશદિક્ષ્પાલસહિતેશ્વો નવગ્રહેશ્વો નમઃ આસનાર્થે પુષ્પાક્ષતાન્ સમર્પયામિ । અનયૈવ રીત્યા - ઐં ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ સાંગેશ્વઃ ૦ પાદયોઃ પાદ્યં સમર્પયામિ । ઐં ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ સાંગેશ્વઃ ૦ હસ્તયોરર્ધ્યં સમર્પયામિ । ઐં ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ સાંગેશ્વઃ ૦ અર્ધ્યાન્નાચમનીયં સમર્પયામિ ॥ સ્નાનં ॥ આચમનં ॥ વસ્ત્રં ॥ યજ્ઞોપવીતં ૦ ॥ ગન્ધં ॥ અક્ષતં ૦ ॥ પુષ્પં ॥ દૂર્વાકુરં ॥ ધૂમમાધ્રાપયામિ ॥ દીપં દર્શયામિ ॥ નૈવેદ્યં નિવેદયામિ ॥ હસ્તપ્રક્ષાલનં ૦ ॥ આચમનં ૦ ફલં ॥ તામ્બૂલં ૦ ॥ દક્ષિણાદ્રવ્યં ॥ નીરાજનં સમર્પયામિ ॥ મન્ત્રપુષ્પાન્નલિ સમર્પયામિ ॥

ક્ષમાપનમ્

મન્ત્રહીનં ક્રિયાહીનં ભક્તિહીનં સુરેશ્વરાઃ ।

યત્પૂજિતં મયા દેવાઃ । પરિપૂર્ણં તદસ્તુ મે ॥૧॥

ૐ યત્કૃતં પૂજનં દેવાઃ । ભક્તિ-શ્રદ્ધા-વિંવર્જિતમ્ ।

પરિગૃહ્ણન્તુ તત્સર્વં સૂર્યાદ્યા ગ્રહનાયકાઃ ॥૨॥

પુષ્પાંજલિઃ- ૐ બ્રહ્મા મુરારિસ્ત્રિપુરાન્તકારી ભાનુઃ શશી ભૂમિસુતો બુધશ્ચ
ગુરુશ્ચ શુક્રશ્ચ શનિશ્ચ રાહુઃ કેતુશ્ચ સર્વે પ્રદિશન્તુ શં મે ॥૧॥

સૂર્યઃ શૌર્યમથેન્દુરુચ્યપદવીં સન્મદ્ગલં મદ્ગલઃ ।

સદ્બુદ્ધિશ્ચ બુધો ગુરુશ્ચ ગુરુતાં શુક્રઃ સુખં શં શનિઃ ॥

રાહુર્બાહુબલં - કરોતુ સતતં કેતુઃ કુલસ્યોત્તતિમ્ ।

નિત્યં પ્રીતિકરા ભવન્તુ મમ તે સર્વેઽનુકૂલા ગ્રહાઃ ॥૨॥

૧. સૂર્ય-શાન્તિ - વિધાન

☆ ધ્યાન :

ૐ રક્તાબજ યુગ્માભયદાન હસ્ત

ક્રેયૂરહારદ્વકુણ્ડલાદ્યમ્ ।

માણિક્યમૌલિન્દિતનાથમીન્દે ।

બન્ધૂકકાન્તિબ્લિસન્નિનેત્રમ્ ॥૧॥

નમો નમસ્તેઽસ્તુ સદા વિભાવસો સર્વાત્મને સપ્તહયાયમાનવે ।

અનન્તશક્તિર્મણિભૂષણેન દહસ્વ ભુક્તિ મમ મુક્તિમવ્યયામ્ ॥૨॥

☆ પ્રણામ મંત્ર:

સર્વાત્મા સર્વકર્તા ચ સૃષ્ટિજીવન પાલક: ।

હિંત: સ્વર્ગાપવર્ગશ્ચ ભાસ્કરેશ નમોસ્તુ તે ॥

☆ જપ મંત્ર :

(૧) ૐ રં રવયે નમ: ।

(૨) ૐ હાં હીં હૌં સ: સૂર્યાય નમ: ।

(૩) હીં જપાકુસુમ સદ્ગાશં કાશ્યપેયં મહાદ્યુતિમ્ ।

તમોઽરિં સર્વપાપઘ્નં પ્રણતોસ્મિ દિવાકરમ્ ।

(૪) ૐ આકૃષ્ણેન રજસા વર્તમાનો નિવેશ યત્રમૃતં મર્ત્યજ્ઞ ।

હિરણ્યેન સવિતા રથેના દેવો યાતિ ભુવનાનિ પશ્યન્ ॥

ૐ સૂર્યાય નમ: ॥

જપવિધિ : ઉર્ધ્વપાશ્ચિ 'શૈવમાળા'માં જપ કરવા.

જપાદિ સંખ્યા : સાતહજાર, હોમ ૭૦૦, તર્પણ ૭૦, અભિષેક ૭, બ્રાહ્મણભોજન

૧, (કળિયુગ પ્રમાણે ૨૮૦૦૦ જપ)

બલિદ્રવ્ય : ગોળ મિશ્રિત ચોખા (ગુડમિશ્રિત તળુલ)

પૂજા દ્રવ્ય: રક્ત ચંદન, ગૂગળ-ધૂપ, રક્ત-પુષ્પ, માલા, વસ આદિ.

હોમ : 'કપિલ' નામક અગ્નિમાં આંકડાના સમિધથી હોમ કરવો.

દક્ષિણા અને દાન: રક્ત - વર્ણ પટ્ટ-વસ, પ્રવાલ, તામ્રપાત્ર, ઉપવીત સુવર્ણ, માણિક, ઘઉં, ગોળ, લાલગાય, લાલપુષ્પ, રક્ત પતાકા આદિ.

પૂજન : તામ્રપત્ર પર અંકિત સૂર્ય ચંત્ર અને સૂર્યમૂર્તિ અથવા સ્ફટિકના સૂર્ય ચંત્ર કે, મૂર્તિનો પૂજનમાં પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરીને ઉપયોગ કરવો.

નિષેધ : સૂર્યના પૂજનમાં તગર, બીલીપત્ર અને શંખનો ઉપયોગ કરવો નહિ.

(ન્યાસ, વિનિયોગાદિ તેમજ સ્તોત્ર કવચ અને મંત્રો આગળ જે તે ગ્રહના ઉપાસના વિધાનમાં આપવામાં આવેલ છે. તે પ્રમાણે યથાવકાશ કાર્ય સમ્પન્ન કરવું. વૈદિક મંત્રોનું ગ્રહવિધાન અલગ દર્શાવવામાં આવેલ છે. તે પ્રમાણે કર્મ કરાવવું.)

☆ વેદોક્ત સૂર્ય પૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ આદિત્યમન્ત્ર:- ૐ આકૃષ્ણેતિ મન્ત્રસ્ય હિરણ્યસ્તૂપાક્ષિરસ ઋષિસ્ત્રિષ્ટુષ્ઠન્દઃ સૂર્યો દેવતા સૂર્યપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥

અથ દેહાન્ગન્યાસ:- આકૃષ્ણેન શિરસિ । રજસા લલાટે । વર્તમાનો મુખે । નિવેશયન્ હૃદયે । અમૃતં નાભૌ । મર્ત્યં ચ કટ્યામ્ । હિરણ્યયેન સવિતા ઋચ્વોઃ । રથેના જાન્વોઃ । દેવો યાતિ જંધયોઃ । ભુવનાનિ પશ્યન્ પાદયોઃ ॥ અથ કરન્યાસઃ, ॥ આકૃષ્ણેન રજસા અંગુષ્ઠાશ્ચાં નમઃ । વર્તમાનો નિવેશયન્ તર્જનીશ્ચાં નમઃ । અમૃતં મર્ત્યં ચ મધ્યમાશ્ચાં નમઃ । હિરણ્યયેન અનામિકાશ્ચાં નમઃ । સવિતા રથેના કનિષ્ઠિકાશ્ચાં નમઃ । દેવો યાતિ ભુવનાનિ પશ્યન્ કરતલકર પૃષ્ઠાશ્ચાં નમઃ । એવં હૃદયાદિન્યાસ ॥ આકૃષ્ણેન રજસા હૃદયાય નમઃ । વર્તમાનો નિવેશયન્ શિરસે સ્વાહા । અમૃતં મર્ત્યં ચ શિખાયૈ વષટ્ । હિરણ્યેન કવચાય હું । સવિતા રથેના નેત્રત્રયાય વોષટ્ । દેવો યાતિ ભુવનાનિ પશ્યન્ અસ્ત્રાય ફટ્ ।

અથ ધ્યાનમ્ - પદ્માસનઃ પદ્મકરો દ્વિબાહુઃ પદ્મચુતિઃ સપ્તતુરંગવાહનઃ । દિવાકરો લોકગુરુઃ કિરીટી મયિ પ્રસાદં વિદધાતુ દેવઃ ॥ સૂર્યગાયત્રી - ૐ આદિત્યાય વિદ્મહે દિવાકરાય ધીમહિ તન્નઃ સૂર્યઃ પ્રચોદયાત્ ॥૧॥ જપમન્ત્રઃ - ૐ હાં હ્રીં હૌં સઃ ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ - ૐ આકૃષ્ણેન રજસા વર્તમાનો નિવેશયન્ મૃત્તમ્મર્ત્યજ્ઞ । હિરણ્યેન સવિતા રથેના દેવો યાતિ ભુવનાનિ પશ્યન્ ૐ સ્વઃ ભુવઃ ભૂઃ ૐ સઃ હૌં હ્રીં હૌં ૐ સૂર્યાય નમઃ ॥૧॥ અસ્ય જપસંખ્યા સપ્તસહસ્રાણિ ૭૦૦૦, જપાન્તે અર્કસમિતિલપાયસઘૃતૈર્દશાંશહોમઃ, તદ્દશાંશેન તર્પણં, તદ્દશાંશેન માર્જનં, તદ્દશાંશેન બ્રાહ્મણભોજનમ્ । ॥અથ દાનદ્રવ્યાણિ ॥ માણિક્યગોધૂમ-રાવત્સધેનુઃ કૌસમ્ભવાસો ગુહહેમતામ્રમ્ । આરક્તકં ચન્દનમમ્બુજજ્ઞ વદન્તિ દાનં હિ પ્રદીપ્તધામ્ને ॥

☆ તંત્રોક્ત સૂર્ય પૂજન અને જપપ્રયોગ:

અથ શ્રીસૂર્યમન્ત્ર: - ૐ હ્રાં હ્રીં સઃ ઇતિ ત્ર્યક્ષરં મન્ત્રઃ ॥ ૐ અસ્ય શ્રીસૂર્યમન્ત્રસ્ય અજત્રઘ્નિઃ, ગાયત્રી છન્દઃ, સૂર્યો દેવતા, હ્રાં બ્રીજમ્, હ્રીં શક્તિઃ, સઃ કીલકમ્, શ્રી સૂર્યપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ । ૐ અજ ત્રઘ્નયે નમઃ શિરસિ । ૐ ગાયત્રીછન્દસે નમઃ મુખે । ૐ સૂર્યદેવતાયે નમઃ હૃદિ । ૐ હ્રાં બ્રીજાય નમઃ ગુહ્યે । ૐ હ્રીં શક્તયે નમઃ પાદયો । ૐ સઃ કીલકાય નમઃ સર્વાંગે । ઇતિ ત્રઘ્ન્યાદિન્યાસઃ ॥ અથ અંગન્યાસઃ ॥ ૐ આં હ્રીં અઙ્ગુષ્ઠાઘ્યાં નમઃ । ૐ ઙ્ગં હ્રીં તર્જં । ૐ ઙ્ગં હ્રીં મધ્યં । ૐ ઐં હ્રીં અન્નાં । ૐ ઔં હ્રીં કનિં । ૐ અ હ્રીં કરતલકરપૂં । ઇતિ કરન્યાસઃ । એવં હૃદયાદિષડ્ઙ્ગન્યાસં કુર્યાત્ । એવં ન્યાસવિધિ કૃત્વા ધ્યાયેત્ । ૐ રક્તામ્બુજાસનમશેષગુણેકસિન્ધુ, ભાનું સમસ્તજગતામધિપં ભજામિ । પદ્મદ્વયાભયવરાન્દધતં કરાબ્જૈર્માણિક્યમૌલિમરુણાન્ન રુચિ ત્રિનેત્રમ્ ॥૧॥ એવં ધ્યાત્વા માનસોપચારૈઃ સમ્પૂજ્ય યથોક્તવિધિના જપં કુર્યાત્ ॥

॥ શ્રી સૂર્ય-પૂજન ॥

ધ્યાન :-

ૐ નમઃ સવિત્રે જગદેકચક્ષુષે જગત્પ્રસૂતિસ્થિતિનાશહેતવે ।

ત્રયીમયાય ત્રિગુણાત્મધારિણે વિરઞ્ચિનારાયણશંકરાત્મને ॥

ૐ ક્ષત્રિયં કાશ્યપરંક્તં કાલિન્દ્ર દ્વાદશાંગુલમ્ ।

પદ્મહસ્ત-દ્વયં પૂર્વાનનં સપ્તાશ્વ-ચાહનમ્ ।

શિવાધિ-દૈવતં સૂર્ય, વાહ્નિ- પ્રત્યધિદૈવતમ્

રક્તામ્બુજાસૂનમશેષ ગુણૈકસિન્ધું

ભાનું સમસ્તજગતામધિપં ભજામિ ।

પદ્મદ્વયાભયં વરાન્ દધતઃ કરાવજૈ -

માણિક્યમૌલિમરુણાન્નરુચિં ત્રિનેત્રમ્ ॥

ૐ ભૂભુવઃ સ્વઃ શ્રી-સૂર્યનારાયણ નમઃ ધ્યાયામિ ચિંતયામિ ।

આવાહનમ્ - (હાથમાં ચોખા લઈને)

ૐ દેવેશ ભક્તિસુલભ પરિવારસમન્વિત ।

યાવત્ ત્વાં પૂજયિષ્યામિ તાવદ્દેવ હાવાહ ॥

ૐ ભૂભુવઃ સ્વઃ કલિન્દ્રદેશોદ્ભવ કાશ્યપગોત્ર રક્તવર્ણ ગ્રહાધિરાજ

ભોઃ સૂર્ય હાગચ્છ હા તિષ્ઠ ૐ સૂર્યાય નમઃ શ્રી સૂર્યમાવાહયામિ સ્થાપયામિ ।

સ્વાગતં - (નમસ્કાર કરીને)

ૐ યસ્યદર્શનમિચ્છન્તિ દેવાઃ સ્વામીષ્ટસિદ્ધયે ।

તસ્મૈ તે પરમેશાય સ્વાગતં સ્વાગતઞ્ચ તે ।

ૐ ભૂભુવઃ સ્વઃ સાન્નં સપરિવારં સશક્તિકં શ્રીસૂર્યનારાયણાય

નમઃ સ્વાગતં કરોમિ ।

આસનં - (હાથમાં અક્ષત પુષ્પ લઈને)

ૐ દેવદેવ મહારાજ પ્રિયેશ્વર પ્રજાપતે ।

આસનં દિવ્યમીશાનં દાસ્યેહં પરમેશ્વર ॥

ૐ ભૂભુવઃ સ્વઃ શ્રી સૂર્યં આસનં સમર્પયામિ ।

પાદ્ય - (આચમનીમાં જળ લઈને)

ૐ યદ્વક્તિલેશસમ્પર્કાત્પરમાનન્દ સમ્ભવઃ ।

તત્સૈ તે ચરણાન્નાક્ર માદ્યં શુદ્ધાય કલ્પયે ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં પાદયોઃ પાદ્યમ્ સમર્પયામિ ।

અર્ઘ્ય - (અર્ધપાત્રમાં સુગંધિત જળ સાથે એક ફળ લેવું)

ૐ તાપત્રયહરં દિવ્યં પરમાનન્દલક્ષણમ્ ।

તાપત્રય વિમોક્ષાય તવાર્ઘ્યં કલ્પયામ્યહમ્ ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં હસ્તયોઃ અર્ઘ્ય સમર્પયામિ ।

આચમન - (આચમનીમાં જળ લેવું)

ૐ દેવાનામપિ દેવાય દેવાનાં દેવતાત્મને ।

આચામં કલ્પયામીશ શુદ્ધાનાં શુદ્ધિ હેતવે ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં મુખે આચમનીયતોયં સમર્પયામિ ।

મધુપર્ક સ્નાન - (આચમનીમાં દહીં, દૂધ અને મધ લેવું.)

ૐ સર્વકાલુષ્યહીનાય પરિપૂર્ણસુખાત્મને ।

મધુપર્કમિદં દેવ કલ્પયામિ પ્રસીદ મે ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં મધુપર્ક સ્નાનં સમર્પયામિ ।

મધુપર્કાન્તે શુદ્ધોદકં ચ સમર્પયામિ ॥

સુગન્ધ તૈલ સ્નાન - (આચમનીમાં અત્તર લેવું.)

ૐ સ્નેહંગૃહાણ સ્નેહેન લોકનાથ મહાશય ।

સર્વલોકેષુ શુદ્ધાત્મન્ દદામિ સ્નેહમુત્તમમ્ ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં સુગન્ધતૈલ સ્નાનં સમર્પયામિ ।

સુગન્ધતૈલાન્તે શુદ્ધોદકં ચ સમર્પયામિ ॥

તીર્થોદક સ્નાન - (આવાહિત તીર્થોનું શુદ્ધ જળ-અથવા તીર્થ જળ લેવું.)

ૐ ગંગા સરસ્વતી રેવા પયોણી નર્મદા જલૈઃ ।

સ્નાપિતોસિ મયાદેવ તથા શાન્તિં કુરુષ્વ મે ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં શુદ્ધોદકસ્નાનં - તીર્થોદકં ચ સમર્પયામિ ।

તીર્થોદક સ્નાનાન્તે આચમનીયં સમર્પયામિ ॥

પયઃ સ્નાનં - (ચમચીમાં દૂધ લેવું.)

ૐ ગોક્ષીરધામન્ દેવેશ ગોક્ષીરેણ મયા કૃતમ્ ।

સ્નપનં દેવદેવેશ ગૃહાણ દિનમણી પ્રભો ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં પયઃસ્નાનં સમર્પયામિ ।

પયઃ સ્નાનાનો શુદ્ધોદક સ્નાનાનો સમર્પયામિ ॥

દધિસ્નાનં - (ચમચીમાં દહીં લેવું.)

ૐ દધ્ના ચૈવ મયા દેવ સ્નપન ક્રિયતે તવ ।

ગૃહાણ ભક્ત્યા દત્તં મે સુપ્રસન્નો ભવ રવિઃ ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં દધિ સ્નાનં સમર્પયામિ ।

દધિસ્નાનાન્તે શુદ્ધોદકસ્નાનં સમર્પયામિ ॥

ધૃતસ્નાનં - (ચમચીમાં ધી લેવું.)

ૐ સર્પિષા દેવદેવેશ સ્નપનં ક્રિયતે મયા ।

ગ્રહરાજ ગૃહાણેદં શ્રદ્ધયા સુરસત્તમ ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં ધૃતસ્નાનં સમર્પયામિ ।

ધૃતસ્નાનાન્તે શુદ્ધોદકસ્નાનં સમર્પયામિ ॥

મધુસ્નાનં - (ચમચીમાં મધ લેવું.)

ૐ ઇદં મધુ મયા દત્તં રથ તુષ્ટયર્થમેવ ચ ।

ગૃહાણ દિનેશ ત્વં ભક્ત્યા મમ શાન્તિ પ્રદો ભવ ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં મધુસ્નાનં સમર્પયામિ ।

મધુ સ્નાનાન્તે શુદ્ધોદક સ્નાનં સમર્પયામિ ॥

શર્કરા સ્નાન - (ચમચીમાં સાકર કે, ખાંડ લેવી.)

ૐ સિતયા દેવદેવેશ સ્નપનં ક્રિયતે મયા ।

ગૃહાણ દિનેશ મે ભક્ત્યા પ્રસન્નો ભવ સર્વદા ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં શર્કરા સ્નાનં સમર્પયામિ ।

શર્કરાસ્નાનાન્તે શુદ્ધોદક સ્નાનં સમર્પયામિ ॥

પંચામૃત સ્નાનં - (ચમચીમાં પંચામૃત લેવું.)

ૐ પંચામૃતં મયાનીતં પયોદધિસમન્વિતમ્ ।

ધૃતં મધુશર્કરયા સ્નાનાર્થં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં પંચામૃત સ્નાનં સમર્પયામિ ॥

પંચામૃત સ્નાનાન્તે શુદ્ધોદક સ્નાનં સમર્પયામિ ॥

પંચામૃત સ્નાન પછી શુદ્ધ જળ વડે સ્નાન કરાવી નિર્માલ્યનું ઉત્તરે વિસર્જન કરવું અને ફરીથી કંકુ-ફૂલ ચઢાવી સૂર્યચંદ્ર (અથવા સૂર્યમૂર્તિ) ઉપર સૂર્ય અથર્વશીર્ષ અથવા અન્ય કોઈ સૂર્ય સ્તોત્રથી દૂધ મિશ્રિત જળ વડે અભિષેક કરવો, ત્યારબાદ શુદ્ધ જળથી સ્નાન કરાવવું.

શુદ્ધોદક સ્નાન - (શુદ્ધ જળથી સ્નાન કરાવવું.)

ૐ કાવેરી નર્મદા વેણી તુલ્ગમદ્રા સરસ્વતી ।

ગંગા ચ યમુના તોયં તામ્યઃ સ્નાનાર્થમાહૃતમ્ ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં શુદ્ધોદક સ્નાનં સમર્પયામિ ॥

શુદ્ધોદકસ્નાનાન્તે આચમનીયં સમર્પયામિ ॥

વસ્ત્ર - (પ્રત્યક્ષ વસ્ત્ર અર્પણ કરવું, શક્ય હોય તો સૂર્યને રક્તવસ્ત્ર અર્પવું.)

ૐ માયાચિત્ર પટચ્છન્નિજગુહ્યોરુતેજસે ।

નિરાવરણવિજ્ઞાનવાસસ્તે કલ્પયામ્યહમ્ ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં પ્રત્યક્ષ વસ્ત્રં સમર્પયામિ ।

વસ્ત્રાન્તે આચમનીયં સમર્પયામિ ।

ઉપવસ્ત્ર - યજ્ઞોપવીત - (ઉપવસ્ત્ર અને જનોઈ અર્પણ કરવું.)

ૐ નવભિસ્તતુભિર્યુક્તં ત્રિગુણં દેવતામયમ્ ।

ઉપવીતં - ચોત્તરીયં ગૃહાણ પરમેશ્વર ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં ઉપવીતં સમર્પયામિ ।

ઉપવીતાન્તે આચમનીયતોયં સમર્પયામિ ।

આભૂષણ - (આભૂષણના અભાવે ચોખા અર્પણ કરવા.)

ૐ સ્વભાવસુન્દરાઙ્ગ્ય સત્યાસત્યાશ્રયાય તે ।

ભૂષણાનિ વિચિત્રાણિ કલ્પયામિ સુરાર્ચિત ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ સૂર્યં ભૂષણાનિ સમર્પયામિ ।

આભૂષણાન્તે આચમનીયં સમર્પયામિ ॥

ગન્ધ - (ચંદનનું તિલક કરવું.)

ૐ શ્રીખણ્ડં ચંદનં દિવ્યં ગન્ધાઢ્યં સુમનોહરમ્ ।

વિલેપનં સુરશ્રેષ્ઠ ચંદનં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં ગન્ધાર્ચનમ્ સમર્પયામિ ।

કુઙ્કુમ - (કંકુનો ચાંલ્લો કરવો.)

ૐ કુઙ્કુમં કાન્તિદં દિવ્યં તામિનીકામસમ્ભવમ્ ।

કુઙ્કુમેનાર્ચિતો દેવ પ્રસીદ પરમેશ્વર ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં કુઙ્કુમમ્ ચ પુષ્પ સમર્પયામિ ।

(અહીં અંગુઠો તથા કનિષ્ઠિકાના મૂળને મેળવીને ગંધમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી.)

અક્ષત - (ચોખા અર્પણ કરવા)

ૐ અક્ષતા પરમા દિવ્યા કુઙ્કુમાક્તાઃ સુશોભિતાઃ ।

મયા નિવેદિતા ભક્તયા ગૃહાણ પરમેશ્વર ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં અક્ષતાન્ સમર્પયામિ ।

(અહીં બધી આંગળીઓ મેળવીને અક્ષત અર્પણ કરવા)

પુષ્પ - (પુષ્પ અર્પણ કરવાં)

ૐ મન્દારપારિજાતાદિ પાટલીકેતકાનિ ચ ।

જાતી ચમ્પકપુષ્પાણિ ગૃહાણ પરમેશ્વર ।

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં ઋતુકાલોદ્ભવાનિ પુષ્પાણિ સમર્પયામિ ।

(અહીં તર્જની અને અંગુઠો મેળવીને પુષ્પમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી.)

પુષ્પમાલા - (ફુલનો હાર અર્પણ કરવો.)

ૐ સુરભિપુષ્પનિચયૈર્ગ્રથિતાં શુભમાલિકામ્ ।

દદામિ તવ શોભાર્થં ગૃહાણ પરમેશ્વરં ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં સુગ્રથિત પુષ્પમાલામ્ સમર્પયામિ ।

॥ અથાવરણ પૂજા ॥

પુષ્પાઅલિમાદાય - (અંજલિમાં પુષ્પો લઈને અર્પણ કરવાં.)

ૐ સશ્ચિન્મયઃ પરોદેવઃ પરામૃતસપ્રિયઃ ।

અનુજ્ઞાં સૂર્ય મે દેહિ પરિવાર્ચનાય તે ॥

(હાથમાં ગંધપાત્ર લઈ ગંધ અર્પણ કરવું અથવા નીચે મુજબના મંત્રો ભણી અક્ષતમૂર્તિ કે, ચંત્ર ઉપર સમર્પણ કરવા)

આવરણપૂજામારમેત ॥ (ષટ્કોણ કેસરેષુ અગ્નિકોણે) - હ્રીં સત્યતેજોજ્વાલામણે
હું ફદ સ્વાહા હૃદયાય નમઃ હૃદયશ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ॥૧॥
(નૈર્ઋતિકોણે) - હ્રીં બ્રહ્મતેજો જ્વાલામણે હું ફદ સ્વાહા શિરસે સ્વાહા શિરઃ શ્રી

પાદુકાં ॥૨॥ (વાયવ્યે) - હીં વિષ્ણુતેજોજ્વાલામણે હું ફદ સ્વાહા શિખાયે વપદ શિખાશ્રીપાદુકાં ॥૩॥ (ઈશાને) - હીં રુદ્રતેજોજ્વાલામણે હું ફદ સ્વાહા કવચાય હું કવચશ્રી પાદુકાં ॥૪॥ (પૂજ્યપૂજકયોમધ્યે) - હીં અગ્નિતેજોજ્વાલામણે હું ફદ સ્વાહા નેત્રત્રયાય વૌષદ નેત્રશ્રી પાદુકાં ॥૫॥ (દેવતાપશ્ચિમે)- હીં સર્વતેજોજ્વાલામણે હું ફદ સ્વાહા અસ્ત્રાય ફદ અસ્ત્ર શ્રીપાદુકાં ॥૬॥ ઇતિ પઙ્ગાનિ પૂજયેત્ ॥ તતઃ પુષ્પાંજલિમાદાય મૂલમુચાર્ય ॥ હીં અભીષ્ટ સિદ્ધિ મે દે હિ શરણાગત વત્સલ । ભક્ત્યા સમર્પયે તુમ્યં પ્રથમાવરણાર્ચનમ્ । ઇતિ પુષ્પાંજલિજ્વ દત્વા । પૂજિતાસ્તર્પિતાઃ સન્તુ ॥ ઇતિ પ્રથમાવરણમ્ ॥ (પુષ્પો અર્પણ કરવાં)

તતોઽષ્ટદલે પૂજ્યપૂજકયોમધ્યે પ્રાચીં સંકલ્પ્ય પ્રાચ્યાદિક્રમેણ ચતુર્દિશુ ॥ હાં હીં આદિત્યાય નમઃ આદિત્ય શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ ॥૧॥ હીં યં સ્વયં નમઃ રવિશ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ ॥૨॥ હીં ઐં ભાનવે નમઃ ભાનુશ્રી પાદુકાં ॥૩॥ હીં ઈં ભાસ્કરાય નમઃ ભાસ્કર શ્રીપાદુકાં ॥૪॥ ઇતિ સંપૂજ્ય આગ્નેયાદિ વિદિશુ ચ હીં ં ઉપાયે નમઃ ઉપાશ્રી પાદુકાં ॥૫॥ હીં પં પ્રજ્ઞાયે નમઃ પ્રજ્ઞાશ્રીપાદુકાં ॥૬॥ હીં પ્રભાયે નમઃ પ્રભાશ્રીપાદુકાં ॥૭॥ હીં સંઘ્યાયે નમઃ સંઘ્યાશ્રી પાદુકાં ॥૮॥ ઇતિ પૂજયિત્વા પુષ્પાંજલિ દ્વયાત્ અભીષ્ટ સિદ્ધિં (ઈતિ દ્વિતિયાવરણમ્) ॥ (પુષ્પો અર્પણ કરવાં.)

તતોઽષ્ટદલાગ્રેષુ પૂર્વાદિક્રમેણ હીં બ્રાહ્મયે નમઃ બ્રાહ્મીશ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ ॥૧॥ હીં માહેશ્વર્યે નમઃ માહેશ્વરીશ્રી પાદુકાં ॥૨॥ હીં કૌમાર્યે નમઃ કૌમારીશ્રી પાદુકાં ॥૩॥ હીં વૈષ્ણવ્યે નમઃ વૈષ્ણવીશ્રી પાદુકાં ॥૪॥ હીં વારાહ્યે નમઃ વારાહીશ્રી પાદુકાં ॥૫॥ હીં ઇન્દ્રાણ્યે નમઃ ઇન્દ્રાણીશ્રી પાદુકાં ॥૬॥ હીં ચામુણ્ડાયે નમઃ ચામુણ્ડાશ્રી પાદુકાં ॥૭॥ હીં મહાલક્ષ્મ્યે નમઃ મહાલક્ષ્મીશ્રી પાદુકાં ॥૮॥ સ્વપુરતઃ હીં અરુણાય નમઃ અરુણશ્રી પાદુકાં ॥૯॥ ઇતિ પૂજયિત્વા પુષ્પાંજલિજ્વ દ્વયાત્ અભીષ્ટસિદ્ધિં ઇતિ તૃતીયાવરણમ્) ॥ (પુષ્પો અર્પણ કરવાં)

તતો ભૂપુરામ્યન્તરે પૂર્વાધિક્રમેણ ॥ હીં સૂર્યાય નમઃ સૂર્યશ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ ॥૧॥ હીં ચન્દ્રાય નમઃ, ચન્દ્રશ્રી પાદુકાં ॥૨॥ હીં મંગલાય નમઃ મંગલશ્રી પાદુકાં ॥૩॥ હીં બુધાય નમઃ બુધશ્રી પાદુકાં ॥૪॥ હીં બૃહસ્પતયે નમઃ બૃહસ્પતિશ્રી પાદુકાં ॥૫॥ હીં શુક્રાય નમઃ શુક્રશ્રી પાદુકાં ॥૬॥ હીં શનેશ્વરાય નમઃ શનેશ્વરશ્રી પાદુકાં ॥૭॥ હીં રાહવે નમઃ રાહુશ્રી પાદુકાં ॥૮॥ હીં કેતવે નમઃ કેતુશ્રી પાદુકાં ॥૯॥ ઇતિ નવગ્રહાન્ પૂજયિત્વા પુષ્પાંજલિ ચ દ્વયાત્ ॥ અભીષ્ટસિદ્ધિં ॥ ઇતિ ચતુર્થાવરણમ્ ॥ (પુષ્પો અર્પણ કરવાં.)

તતો મૂપુર પૂર્વાદિક્રમેણ હીં લં ઇન્દ્રાય નમઃ ઇન્દ્રશ્રીં પાદુકાં ॥૧॥ હીં રં અગ્નયે નમઃ અગ્નિશ્રી પાદુકાં ॥૨॥ હીં મં યમાય નમઃ યમશ્રી પાદુકાં ॥૩॥ હીં ક્ષં નિર્ઋતયે નમઃ નિર્ઋતિશ્રીં ॥૪॥ હીં વં વરુણાય નમઃ વરુણશ્રી પાદુકાં ॥૫॥ હીં યં વાયવે નમઃ વાયુશ્રી પાદુકાં ॥૬॥ હીં કું કુબેરાય નમઃ કુબેરશ્રી પાદુકાં ॥૭॥ હીં હં ઈશાનાય નમઃ ઈશાનશ્રી પાદુકાં ॥૮॥ ઈન્દ્રેશાનયોર્મધ્યે હીં ઐં બ્રહ્મણે નમઃ બ્રહ્માશ્રી પાદુકાં ॥૯॥ હીં હીં અનન્તાય નમઃ અનન્તશ્રીપાદુકાં ॥૧૦॥ ઇતિ દિક્ષાલાન્મૂજયિત્વા પુષ્પાઞ્જલિઞ્ચ દદ્યાત્ અભીષ્ટસિદ્ધિં (ઇતિ પઞ્ચમાવરણમ્) (પુષ્પો અર્પણ કરવાં)

તદ્બાહ્યે હીં તં વજ્રાય નમઃ ॥૧॥ હીં શં શક્તયે નમઃ ॥૨॥ હીં દં દણ્ડાય નમઃ ॥૩॥ હીં ખં ખડ્ગાય નમઃ ॥૪॥ હીં પં પાશાય નમઃ ॥૫॥ હીં અં અંકુશાય નમઃ ॥૬॥ હીં ગં ગદાયે નમઃ ॥૭॥ હીં ત્રિં ત્રિશૂલાય નમઃ ॥૮॥ હીં પં પદ્માયે નમઃ ॥૯॥ હીં ચં ચક્રાય નમઃ ॥૧૦॥ ઇત્યસ્થાણિ પૂજયેત્ (ઇત્યાવરણપૂજા સમાપ્ત) (પુષ્પો અર્પણ કરવાં)

(ત્યારપછી સૂર્ય સહસ્ર નામથી પુષ્પાટિ અર્પણ કરવાં અને સૌભાગ્ય દ્રવ્ય અર્પણ કરવાં.)

રક્તચંદન - (રક્ત ચંદન - રતાંજલિનું ચંદન અર્પણ કરવું.)

ૐ રક્તચન્દન સમ્મિશ્રં પારિજાતસમુદ્રવમ્ ।

મયા દત્તં ગૃહાણાશુ ચન્દનં ગન્ધસંયુતમ્ ॥

ૐ મ્હં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં રક્તચન્દનમ્ સમર્પયામિ ॥

સૌભાગ્ય દ્રવ્ય - (અબીલ - ગુલાલ - સિંદૂર - હળદર વગેરે અર્પણ કરવાં.)

ૐ ચૂર્ણી કૃત્યમહાર્થ મૌક્તિકમણીં શ્રી ચૂર્ણ પૂજાવિધઃ

કાલો હન્ત ગતઃ પરસ્પર મહાદ્રોહા કુલાદ્ ભારતાત્ ।

અદ્યત્વેષ સુપીત રક્ત ધવલૈશ્ચૃણૈઃ કલામિઃ કૃતેઃ

પૂજાં તે પરિકલ્પયામિ ભગવન્નક્ષૌભભંગી કુરુ ॥

ૐ મ્હં સ્વઃ શ્રી સૂર્ય સૌભાગ્ય દ્રવ્યાણિ સમર્પયામિ ॥

પરિમલદ્રવ્ય - (સુગંધીયુક્ત દ્રવ્યો અર્પણ કરવાં)

ૐ ચન્દનાગુરુકર્પૂરકુઙ્કુમં રોચનં તથા ।

કસ્તૂર્યાદિસુગન્ધાંશ્ચ સર્વાન્નેષુ વિલેપયે ॥

ૐ મ્હં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં અંગવિલેપનાર્થે પરિમલ દ્રવ્યાણિ સમર્પયામિ ॥

ધૂપ - (અગરબત્તી- ધૂપ વગેરે અર્પણ કરવું)

ૐ દશાંગ ગંગુલં ધૂપં ચંદનાગુરુ સંયુતમ્ ।

સમર્પિતં મયા ભક્ત્યા ગૃહાણ પરમેશ્વર ॥

ૐ મૂ. સ્વઃ શ્રી સૂર્ય. ધૂપમાધ્રાપયામિ ॥ (તર્જનીમૂળ તથા અંગૂઠાના સંયોગથી ધૂપ મુદ્રા બને છે. નાભિની સામે ધૂપ બતાવી તેને ભગવાન સૂર્યની ડાબી બાજુએ મૂકી દેવો.)

દીપ - (દીપક અર્પણ કરવો.)

ૐ સુપ્રકાશો મહાદીપઃ સર્વતસ્તિમિરાપહ ।

સબાહ્યામ્યન્તર જ્યોતિર્દીપોઽયં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

ૐ મૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્ય. દીપકં દર્શયામિ ॥ (મધ્યમા અને અંગૂઠાને જોડીને દીપમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી.)

નૈવેદ્ય - (નૈવેદ્ય અર્પણ કરવો.)

ૐ સત્પાત્રસિદ્ધં સુહવિર્પિધાનેકભક્ષણમ્ ।

નિવેદયામિ દેવેશ સ્નાનુગાય ગૃહાણ તત્ ॥

ૐ મૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં યથાલાભોપચારાનિ નૈવેદ્યાનિ સમર્પયામિ ॥ (ડાબા હાથનો અંગૂઠો અને અનામિકાના સંયોગથી ગ્રાસ મુદ્રા પ્રદર્શિત કરી નૈવેદ્ય અર્પણ કરવો.)

મધ્યે પાનીય જલમ્ - (મધ્યમાં પીવા માટે જળ અર્પણ કરવું.)

ૐ નમસ્તે દેવદેવેશ સર્વતૃપ્તિકરં પરમ્ ।

પરમાનન્દપૂર્ણ ત્વં ગૃહાણ જલમુત્તમમ્ ॥

ૐ મૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં મધ્યે પાનીયં જલં સમર્પયામિ ॥

આચનમ - (આચમન માટે જળ અર્પણ કરવું.)

ૐ અચ્છિષ્ટોઽપ્યશુચિર્વાપિ યસ્ય સ્મરણમાત્રતઃ ।

શુદ્ધિમાપ્નોતિ તસ્મે તે પુનરાચમનીયકમ્

ૐ મૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં નવૈદ્યાન્તે આચમનીય તૌયં સમર્પયામિ ॥

ઋતુફલ - (ઋતુમાં પ્રાપ્ત ફલ અર્પણ કરવાં.)

ૐ દ્રાક્ષાખર્જૂરકદલી - પનસામ્ર - કપિત્થકમ્ ।

નારિકેલેશુજમ્બાદિ ફલાનિ પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

ૐ મૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં ઋતુફલાનિ સમર્પયામિ ॥

તામ્બૂલ - પૂર્ણિફલ - (પાન - સોપારી અર્પણ કરવાં.)

ૐ ઇલાલવક્ત્રકસ્તૂરીકપૂરઃ સુષ્ટુવાસિતામ્ ।

વીટિકાં મુખવાસાર્થમર્પયામિ ગ્રહેશ્વર ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં મુખવાસાર્થ સપૂર્ણિફલ - તામ્બુલમ્ સમર્પયામિ

વિશેષાર્ધ્ય ફલ - (વિશેષાર્ધ્યમાં નાળિયેર અર્પણ કરવું)

ૐ ફલેન ફલિતં સર્વ ચૈલોક્યં સચરાચરમ્ ।

તસ્માત્ ફલપ્રદાનેન પૂર્ણાઃ સન્તુ મનોરથાઃ ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં વિશેષાર્ધ્યફલમ્ સમર્પયામિ ॥

દક્ષિણા - (દક્ષિણા અર્પણ કરવી.)

ૐ પૂજાફલસમૃદ્ધયર્થં દક્ષિણા ચ તવાગ્રતઃ ।

સ્થાપિતા તેન મે દેવઃ પૂર્ણાન્ કુરુ મનોરથાન ॥

ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં હિરણ્યમયી દક્ષિણાં સમર્પયામિ ॥

♦ આરતી - (હવે આરતી પ્રગટાવવી અને સૂર્યનારાયણની આરતી બોલવી.)

-: શ્રી સૂર્યનારાયણની આરતી :-

જયકશ્યપનંદન, ઐ જય કશ્યપ-નંદન,
 ત્રિભુવન-તિમિર-નિકન્દન ભક્ત-હૃદય-ચંદન. જય૦
 સપ્ત-અશ્વ રથ રાજિત એક ચક્રધારી, (૨)
 દુઃખહારી, સુખકારી (૨) માનસ-મલ-હારી. જય૦
 સુર-મુનિ-ભૂસુર-વંદિત, વિમલ વિભવશાળી, (૨)
 અધ-દલ-દલન દિવાકર (૨) દિવ્ય-કિરણ-માલી. જય૦
 સકળ-સુકર્મ પ્રસવિતા સવિતા શુભકારી (૨)
 વિશ્વ-વિલોચન મોચન (૨) ભવ બંધન ભારી. જય૦
 કમળ-સમૂહ-વિકાસક, નાશક ત્રય તાપા, (૨)
 સેવત સહજ હરત અતિ (૨) નમસિજ-સંતાપા. જય૦
 નેત્ર-વ્યાધિ-હર સુરવર ભૂ-પીડાહારી, (૨)
 વૃષ્ટિ-વિમોચન સંતત (૨) પરહિત-વ્રતધારી. જય૦
 સૂર્યદેવ. કરુણાકર! અબ કરુણા કીજૈ (૨)
 હર અજ્ઞાન-મોહ સબ (૨) તત્વજ્ઞાન દીજૈ જય૦

કર્પૂર નીરાજન - (કપુરની આરતી કરવી.)

ૐ કદલીગર્ભસમ્ભૂતં કર્પૂરં તુ પ્રદીપિતમ્ ।
 આરાત્રિકંમહં કુર્વે યશ્યમે વરદોત્તમ્ ॥
 ૐ ભૂં સ્વઃ શ્રી સૂર્યં આરાત્રિકં સમર્પયામિ ।

પ્રદક્ષિણા - (ભગવાન સૂર્યની સાતવાર પ્રદક્ષિણા કરવી.)

ૐ નમસ્તે દેવદેવશ નમસ્તે ઇપ્સિતપ્રદે ।
 નમસ્તે જગદાધાર નમસ્તે ભક્તવત્સલ ॥
 યાનિ કાનિ ચ પાપાનિજ્ઞાના જ્ઞાનકૃતાનિ ચ ।
 તાનિ સર્વાણિ નશ્યન્તિ પ્રદક્ષિણે પદે પદે ॥

વળવત્-પ્રણામ - (ભગવાન સૂર્યને દંડવત્ પ્રણામ કરવાં.)

ૐ પ્રપન્નં પાહિ મામીશં ભીતં મૃત્યુભયાર્ણવાત્ ।
 સાષ્ટાંગોડયં પ્રણામસ્તુ પ્રયત્નેન મયાકૃતઃ ॥

મંત્ર-પુષ્પાંજલિ - ૐ ગ્રહાણામાદિ રાદિત્યો લોકરક્ષણ કારકઃ ।
વિષમ સ્થાન સમ્ભૂતાં પીડા હરતુ તે રવિઃ ॥

નાનાસુગન્ધ પુષ્પાણિ યથાકાલોદ્ભવાનિ ચ ।

પુષ્પાંજલિ મયા દત્તં ગૃહાણ પરમેશ્વર ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ શ્રીસૂર્ય. પુષ્પાંજલિં સમર્પયામિ ।

સ્તુતિપાઠ - ક્ષમાપન - (સ્તુતિ પાઠ કરી ક્ષમાયાચના કરવી.)

ૐ અપરાધો ભવત્યેય સેવકસ્ય પદે પદે ।

કોડપરઃ સહતાં લોકે કેવલં સ્વામિનં વિના ॥

યદુક્તં યત્ત્વ ભાવેન પત્રં પુષ્પં ફલં જલમ્ ।

નિવેદિતઞ્ચ નૈવેદ્ય ગૃહાણ સાનુકમ્પયા ॥

યદક્ષત્પદભ્રષ્ટં માત્રાહીનં ચ યદ્ ભવેત્ ।

તત્સર્વ ક્ષમ્યતાં દેવ પ્રસીદ પરમેશ્વર ॥

પૂજાર્પણ - (આ પ્રમાણે બોલીને દેવના જમણા હાથમાં પૂજા અર્પણાર્થે જળ સમર્પણ કરવું.)

અનેન યથાશક્ત્યા યથાજ્ઞાનેન કૃતેન સમારાધનેન શ્રી ગ્રહાધીશ છાયા-સંજ્ઞા સમન્વિત શ્રીભગવાન સૂર્યનારાયણઃ પ્રિયતામ્ ન મમ । તત્સત્ બ્રહ્માર્પણમસ્તુ ॥

(આટલું કર્યા પછી જપ કાર્યનો આરંભ કરવો. પ્રત્યેક ગ્રહની ઉપાસનામાં ઉપરના સૂર્યપૂજનના ક્રમે જ જે તે ગ્રહની પૂજા કરવી. વૈદિક કર્મમાં વેદ મંત્રોનું સાથે સંયોજન કરવું. પ્રત્યેક ગ્રહોના ધ્યાન, ન્યાસ, વિનિયોગાદિ તેમ જ સ્તોત્ર કવચ અને મંત્રો આગળ જે તે ગ્રહના ઉપાસના વિધાનમાં આપવામાં આવેલ છે. તે પ્રમાણે યથા પ્રકાશ કાર્ય સમ્પન્ન કરવું. વૈદિક મંત્રોનું ગ્રહ વિધાન અલગ દર્શાવવામાં આવેલ છે. તે પ્રમાણે કર્મ કરાવવું.)

નવગ્રહ નીરાજનમ્

(નવગ્રહ- આરતી)

જયદેવ જયદેવ જય રવિશશિભૌમ બુધેજય
ભાર્ગવ ભાસ્કરિ તમશિખિ સુખ ધામ - જયદેવ.

વંદે ભાનું દિનકર રથગં સવિતારં,
દિનાધિનાથં વ્યાધિવિનાશકુંડલિનં;
રૂદ્રગ્નિભ્યાં સહિતં દ્વિભુજં ભુકુટાપ્તં,
આરાતિક્થ્યં કુર્વે ભાસ્કર ત્રિગુણાત્મન્ (૧) જયદેવ૦

તારાનાથં સોમં હ્યુદિચી પ્રતિપાલં,
અદ્રભિરુપેતં હ્યુમયાશિવસહિતાં;
અમૃતરૂપં દ્વિજ્વર પ્રતિપાલૈ,
આરાતિક્થ્યં કુર્વે શંકર ધૃતભાલં. (૨) જયદેવ૦

ભૌમ મંગલ રૂપં દ્વિભુજં સુખરતં,
મેષારૂઢં ભૂમિતનુજં જ્ઞાણહરણં;
ભક્તાભીષ્ટપ્રદં ત્વાં સ્કંદાવનિ સહિતં, (૩) જયદેવ૦
આરાતિક્થ્યં કુર્વે દીપાવલિ સહિતં (૩) જયદેવ૦

સૌમ્યં સર્વજ્ઞાનમયં તં શશિપુત્રં,
કુંકુમવર્ણ શ્રુતિહસ્તં તં મગધેશ;
નારાયણયુક્તં વિષ્ણુસમેતં રથગત્ત્વં,
આરાતિક્થ્યં કુર્વે નીરાજનયુક્તમ્ (૪) જયદેવ૦

દેવાચાર્યં નિર્જરપૂજ્યં ભગવન્તં,
વિદ્યાધીશં રથમારૂઢં કનકાભં;
શક્રોપેતં બ્રહ્મસમેતં રિપુદલનં,
આરાતિક્થ્યં કુર્વે ત્રિદેવૈઃ કૃતમાનમ્ (૫) જયદેવ૦

શુક્રાચાર્યં મૃતજીવિતાન્યા મૃતજનનં,
શ્વેત હયૈર્યુત રથમારૂઢં ભૃગુપુત્રં;
શક્રોપેતં શચિસમવેતં સિતવર્ણા,
આરાતિક્થ્યં કુર્વે સાધક સુખકરણં (૬) જયદેવ૦

સૌરાષ્ટ્રેજં કાશ્યપગોત્રં રવિપુત્રં,
 દષ્ટયાનાશં વાસો સુખદં બુધમિત્રં;
 ચમોપેતં નીલવર્ણ પ્રજાપતિયુક્તં,
 આરાતિક્ષ્યં કુર્વે નીરાજનયુક્તં (૭) જયદેવ૦
 વંદે રાહુ ભાસ્કરદલનં ભગવન્તં,
 સિદ્ધ્યુદ્ભૂતં હયરિપુવદનં શૌર્યનિધિ;
 કાલોપેતં સર્પસમેતં રિપુદમનં,
 આરાતિક્ષ્યં કુર્વે મદિરાનુણનયનમ્ (૮) જયદેવ૦
 વંદે કેતુ કામરૂપિણં,
 શિખિનં તં પરમેષ્ઠીં તત્પુરુષાભા નં દ્વિભુજસં;
 ચિત્રગુપ્ત-બ્રહ્મસમેતં ગ્રહકેતું,
 આરાતિક્ષ્યં કુર્વે સુદશાફળહેતુમ્ (૯) જયદેવ૦
 સિદ્ધિબુદ્ધિસમેતં પવનં જગદંબા,
 ખમશ્ચિયુજૌ તૌ નિર્જરભિષજૌ સુખલાઢ્યૌ;
 વાસ્તુપતિ સક્ષોત્રપનાથં પરિવારં,
 આરાતિક્ષ્યં કુર્વે મખફલસદ્ગુણયં (૧૦) જયદેવ૦
 શુકલુતાશૌ ચમનિર્ઝતિક જલનાથં,
 પવનં, ધનદં રુદ્રમરિચિમમરેશં,
 સ્વાયુધયુક્તં શક્તિ સમેતં કતુપાલં,
 આરાતિક્ષ્યં કુર્વે દશદિક પ્રતિપાલં (૧૧) જયદેવ૦
 ભાનુપ્રમુખં ધર્મમયન્તં દિગીશાઢ્યં,
 રૂદ્રેત્યાદિયુતં દક્ષિણ વામસ્થસુશાપ્તં;
 કર્મોદ્ભૂતં સદસત્ફલદં સુખદંતં,
 ગંગાધર સમશિરસા વંદે ગ્રહવરં (૧૨) જયદેવ૦

૨. ચંદ્ર શાન્તિ વિધાન

☆ ધ્યાન :

ૐ સમુદ્રં વૈશ્યમાત્રેયં, હસ્ત-માત્રં સિતામ્બરમ્ ।
શ્વેત દ્વિ-ચાહું વરદં, દક્ષિણં સ ગદેતરમ્ ॥
દશાશ્વં શ્વેત - પદ્મં વિચિન્ત્યમાધિ - દૈવતમ્ ।
જલ - પ્રત્યધિ - દૈવં ચ સૂર્યાસ્યમહાત્ તથા ॥

☆ પ્રથામ મંત્ર :

ૐ સદ્વાગ્વિલાસોઽમલધીઃ સકામોનક્તાધિપઃકુર્ચિતકૃષ્ણકેશઃ ।
કકાનિલાત્માંબુજ પદ્મનૈત્રો નક્ષત્રનાથઃ સુભગોતિ ગૌરઃ ॥
કાલાય કાલરૂપાય નમસ્તે કાલ સાક્ષિણે ।
કાલાંગાય નમસ્તુભ્યં કાલાકર્ત્રે નમો નમઃ ॥

☆ જપમંત્ર :

- (૧) ૐ ऐं क्लीं सोमाय नमः ॥
- (૨) ૐ શ્રાં શ્રી શ્રૌ સઃ ચન્દ્રાય નમઃ ॥
- (૩) હ્રીં દધિ-શંખ - તુષારામં ક્ષીરોદાર્ણવ - સમ્ભવમ્ ।
નમામિ શશિનં ભક્ત્યા શમ્ભોર્મુકુટ - ભૂષણમ્ ॥ (પુરાણોક્ત મંત્ર)
- (૪) ૐ इमं देवाऽअसपत्न सुबद्ध महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते
जानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय । इम मनुष्य पुत्रममथै पुत्रमस्यै विशऽएष वोऽमी
राजा सोमोऽस्माकं बाह्यणाना राजा ॥ ૐ ચન્દ્રાય નમઃ ॥
(વેદોક્ત મંત્ર)

(૫) ૐ सौ सोमाय नमः ॥

જપવિધિ : અધઃપાણિ 'શક્તિ માલા'માં જપ કરવો.

જપાદિ-સંખ્યા : અગિયાર હજાર, હોમ ૧૧૦૦, તર્પણ ૧૧૦, અભિષેક - ૧૧,
બ્રાહ્મણ ભોજન - ૨ (કળિયુગ પ્રમાણે ૪૪૦૦૦ જપ)

બલિ દ્રવ્યઃ : ધૂત - પાપસ

પૂજા દ્રવ્ય : સફેદ ફૂલ (શ્વેત પુષ્પ), પુષ્પમાળા, આભરણ, શ્વેત ચંદન, અને સરળ
ધૂપ.

હોમ : 'પિંગલ' નામક અગ્નિ, અધિ દેવતા ઉમા.

સમિધા : પલાશ (ખાખરાના સમિધ)

પ્રત્યધિ દેવતા : જળ (વરુણ)

દક્ષિણ અને દાન : શંખ, પટ્ટવસ્ત્ર, ધોળી ગાય, ક્ષીર પૂરિત શંખ, રજતનિર્મિત ચંદ્ર, સુવર્ણ, રૂપું, મોતી, તાંદુલ, શ્વેતવૃષભ, ઘી, શ્વેત વસ્ત્ર, શ્વેત પુષ્પ.

પૂજન : ચંદ્રનું ચંત્ર અને મૂર્તિ ચાંદી-રૂપાની (રજત નિર્મિત) હોય તે જરૂરી છે.

નિષેધ : પ્રથમ શ્રી ગણેશ પૂજન, પીઠ પૂજનાદિ કરીને ચંદ્ર પૂજનનો આરંભ કરવો. યજમાનના અધિકારને ધ્યાનમાં લઈ વેદોક્ત, પુરાણોક્ત યા તંત્રોક્ત પૂજન સંપાદન કરી જપ નિર્દિષ્ટ વિધિ પૂર્વક કરવા.

❖ **વેદોક્ત ચંદ્ર પૂજન અને જપ પ્રયોગ :**

અથ ચન્દ્રમન્ત્ર:- ઇમન્દેવેતિમન્ત્રસ્ય ગૌતમ ઋષિ; સોમો દેવતા, વિરાટ છન્દઃ સોમપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ । ॥ અથ દેહાહ્ન્યાસઃ ॥ ઇમં દેવા શિરસિ । અસપત્ન લલાટે । સુવધ્વં નાસિકાયામ્ । મહતે ક્ષત્રાય મુખે । મહતે જ્યેષ્ઠાય હૃદયે । મહતે જાનરાજ્યાય ઉદરે । ઇન્દ્રસ્યેન્દ્રિયાય નાભૌ । ઇશ્વરમણ્ય કટ્યામ્ । પુત્રપુષ્પે મેઢ્રે । પુત્રમસ્યૈ ઋર્વોઃ । વિશ્વઽણ્ણ વો જાન્વોઃ । મીરાજા જંધયોઃ । સોમોઽસ્માકં ગુલ્ફયોઃ । બ્રાહ્મણાના રાજા પાદયોઃ ॥ અથ કરન્યાસ ॥ ઇમન્દેવાઽસપત્ન સુવધ્વં અંગુષ્ઠાશ્ચાં નમઃ । મહતે ક્ષત્રાય મહતે જ્યેષ્ઠાય તર્જનીઃ । મહતે જાનરાજ્યાયેન્દ્રસ્યેન્દ્રિયાય મધ્યમાઃ । ઇમમમુષ્ય પુત્રમમુષ્યૈ પુત્રમસ્યૈ અનામિકાઃ । વિશ્વઽણ્ણ વો મીરાજા કનિષ્ઠિકાઃ । સોમોઽસ્માકં બ્રાહ્મણાના રાજા કરતલઃ । એવં હૃદયાદિન્યાસઃ । ઇમન્દેવાઽસપત્ન સુવધ્વં હૃદયાયઃ । મહતે ક્ષત્રાય મહતે જ્યેષ્ઠાય શિરસેઃ । મહતે જાનરાજ્યાયેન્દ્રસ્યેન્દ્રિયાય શિખાયૈઃ । ઇમમમુષ્ય પુત્રમમુષ્યૈ પુત્રમસ્યૈ કવચાઃ । વિશ્વઽણ્ણ વો મી રાજા નેત્રત્રયાયઃ । સોમોઽસ્માકં બ્રાહ્મણાના રાજા અસ્ત્રાય પદ્મ ।

અથ ધ્યાનમ્ - શ્વેતમ્બરઃ શ્વેતાવિભૂષણશ્ચ શ્વેતદ્યુતિર્દણ્ડધરો દ્વિબાહુઃ । ચન્દ્રોઽમૃતાત્મા વરદઃ કિરીટી મયિ પ્રસાદં વિદધાતુ દેવઃ ॥૧॥ ચન્દ્રગાયત્રી - ઐ અત્રિપુત્રાય વિબ્રહે સાગરોદ્ભવાય ધીમહિ તન્નશ્ચન્દ્રઃ પ્રચોદયાત્ ॥૧॥ જપમન્ત્રઃ- ઐ શ્રાં શ્રીં શ્રૌં સઃ ઐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ઐ ઇમન્દેવાઽસપત્ન સુવધ્વમ્મહતે ક્ષત્રાય મહતે જ્યેષ્ઠાય મહતે જાનરાજ્યાયેન્દ્રસ્યેન્દ્રિયાય । ઇમમમુષ્ય પુત્રમમુષ્યૈ પુત્રમસ્યૈ વિશ્વઽણ્ણ વોઽમીરાજા સોમોઽસ્માકંબ્રાહ્મણાના રાજા । ઐ સ્વઃ ભુવઃ ભૂઃ ઐ સઃ શ્રૌ શ્રીં શ્રૌં ઐ સોમાય નમઃ । જપસંખ્યાએકાદશસહસ્રાણિ ૧૧૦૦૦, જપાન્તે પલાશસમિતિલપાયસધૃતૈર્દશાંશહોમઃ, અન્યત્સવ પૂર્વવત્ ॥ અથ દાનદ્રવ્યાણિ ॥

સદ્વંશપાત્રસ્થિતતન્દુલાશ્ચ કર્પૂરમુક્તા ફલશુશ્રવસ્ત્રમ્ । યુગોપયુક્તં વૃષભશ મંચં
ચન્દ્રાય દદ્યા ધૃતપૂર્ણકુમ્ભમ્ ॥

☆ તંત્રોક્ત ચંદ્રપૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ ચન્દ્રમન્ત્ર:- ઐં સ્વો સોમાય નમઃ (મતાન્તરે સૌ માંમાય નમઃ) ઇતિ
ષડ્વક્ષરો મન્ત્રઃ ॥ ઐં અસ્ય શ્રીસોમમન્ત્રસ્ય ભૃગુઋષિઃ, પંક્તિશ્છન્દઃ, માંમાં ટ્રેચતા,
સ્વૌ બીજમ્, નમઃ શક્તિઃ, સોમપ્રીતયે જપે વિનિયોગઃ । ઐં ભૃગુઋષયે નમઃ
સિરસિ । ઐં પંક્તિશ્છન્દસે નમઃ મુખે । ઐં સોમદેવતાયે નમો હૃદિ । ઐં સ્વૌ
બીજાય નમઃ ગુહ્યે । ઐં નમઃ શક્ત્યે નમઃ પાદયોઃ । ઇતિ ઋષ્યાદિન્યાસઃ । ઐં
સાં અંહુષ્ઠાશ્ચાં નમઃ । ઐં સી તર્જનીં । ઐં સૂં મધ્યં । ઐં સૌ અનામિકાં
। ઐં સૌ કાનિં । ઐં સઃ કરતલકર પૃં । ઇતિ કરન્યાસઃ । એવં હૃદયાદિન્યાસં
કૃત્વા ધ્યાયેત્ - ઐં કર્પૂરસ્ફટિકાવદાતમનિશં પર્ણેન્દુબિન્દાનનં, મુક્તાદામવિભૂષિતેન
વપુષા નિર્મૂલયન્તં તમઃ । હસ્તાશ્ચાં કુમુદં વરઞ્ચ દધતં નીલાલકોન્દ્રાસિત,
સ્વીયાંકસ્થમૃગોદિતાશ્રયગુણં સોમં સુધાશ્ચિં ભજે ॥૧॥ એવં ધ્યાત્વાઃ માનસોપચારેઃ
સમ્પૂજ્ય જપં કુર્યાત્ ॥

૩. મંગલ-શાન્તિ વિધાન

☆ ધ્યાન :

ૐ આવસ્ત્યં ક્ષત્રિયં રક્તં, મેષસ્થ ચતુરહુલમ્ ।
 આરક્તઃ માલ્ય - વસનં, ભારદ્વાજં ચતુર્ભુજમ્ ॥
 દક્ષિણોર્ધ્વ - ક્રમાચ્છક્તિ - વરાભય ગદા કરમ્ ।
 આદિત્યાભિ - મુખં દેવં, તદ્-વદેવ સમાહ્વયે ॥
 સ્કન્દાધિ - દૈવતં ભૌમં, ક્ષિતિ પ્રત્યધિ-દેવતમ્ ॥

☆ પ્રણામ મંત્ર :

રક્તમાલયામ્બર ધરઃ શક્તિશૂલ ગદાધરઃ ।
 ચતુર્ભુજો મેષગમો વરદઃ સ્યાદધરાસ્તુતઃ ॥
 ધરણીગર્ભ - સમ્ભૂતં, વિદ્યુત્ - પુજ્જ - સમ - પ્રભમ્ ।
 કુમારં શક્તિ - હસ્તં ચ, લોહિતાઢ્વ નમામ્યહમ્ ॥

☆ જપ મંત્ર :

- (૧) ૐ ક્રાં ક્રીં ક્રૌં સઃ ભૌમાય નમઃ ।
- (૨) ૐ હૂં શ્રીં મહ્નલાય નમઃ ।
- (૩) ૐ ભૌં ભૌમાય નમઃ ।
- (૪) હ્રીં ધરણીગર્ભ સમ્ભૂતં વિદ્યુત્કાન્તિ સમ પ્રભમ્ ।
 કુમારં શક્તિ હસ્તં ચ મંગલં પ્રણમામ્યહમ્ ॥ (પુરાણોક્ત મંત્ર)
- (૫) ૐ અગ્નિર્મૂર્ધા દિવઃ રુકુત્પત્તિ પૃથિવ્યાઽઅયમ્ ।
 અપા રેતા સિ જિન્વતિ ॥ ૐ ભૌમાય નમઃ ॥ (વેદોક્ત મંત્ર)

જપવિધિ : ઊર્ધ્વપાણિ 'શૈવ-માલા' માં જપ કરવો.

જપાદિ સંખ્યા : દશ હજાર, હોમ ૧૦૦૦, તર્પણ ૧૦૦, અભિષેક - ૧૦, બ્રાહ્મણ ભોજન - ૧, (કળિયુગ પ્રમાણે ૪૦૦૦૦ જપ)

ખલિદ્રવ્ય : ઘી, તલ, રક્તપુષ્પ, દેવદારનો ધૂપ.

હોમ : 'ધૂમ' નામક અગ્નિમાં 'ખેર (ખદિર) કાષ્ટ'ની સમિધાથી હોમ કરવો.

અધિ દેવતા : સ્કંદ.

પૂજા દ્રવ્ય : કુમકુમ, ચંદન, રક્ત-પુષ્પાદિ, દેવદારનો ધૂપ.

દક્ષિણા અને દાન : રક્તવર્ણ વસ્ત્ર, પ્રવાલ, મસૂર, તાંબાનું પાત્ર, સુવર્ણ, કાંસાનું પાત્ર, રક્ત વૃષભ, ગોળ, કરેણનાં ફૂલ, કેસર, ઘી, કસ્તૂરી, લાલ ચંદન, ઘઉં વગેરે.

પૂજન : તામ્ર પત્ર પર અંકિત મંગળનું ચંત્ર અને મંગળની તાંબાની મૂર્તિનો પૂજનમાં ઉપયોગ કરવો.

નિષેધ: પ્રથમ શ્રી ગણેશપૂજન, પાઠ પૂજનાદિ કરી મંગળ પૂજનનો આરંભ કરવો. યજમાનના અધિકારને ધ્યાનમાં લઈ વેદોક્ત પુરાણોક્ત યા તંત્રોક્ત પૂજન સંપાદન કરી જપ નિર્દિષ્ટ વિધિપૂર્વક કરવા.

☆ વેદોક્ત મંગળપૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ ભોમમન્ત્ર :- અગ્નિર્મૂર્ધ્વેતિ મન્ત્રસ્ય વિરૂપાક્ષિરસ ઋષિઃ, અગ્નિદેવતા, ગાયત્રી છન્દઃ, ભોમપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥ અથ દેહાંગન્યાસઃ ॥ અગ્નિઃ શિરસિ । મુર્ધ્ના લલાટે । દિવઃ મુખે । કકુત્ હૃદયે । પતિઃ ઉદરે । પૃથિવ્યા નાભૌ । અયં કદયામ્ । અપા જાન્વોઃ । રેતા સિ ગુલ્ફયોઃ । જિન્વતિ પાદયોઃ ॥ અથ કરન્યાસ ॥ અગ્નિર્મૂર્ધ્વા અંગુષ્ઠાં । દિવઃ કકુત્ તર્જનીં । પતિઃ મધ્યમાં । પૃથિવ્યા અયમ્ અનામિકાં । અપા રેતા સી કનિષ્ઠિકાં । જિન્વતિ કરતલં । એવં હૃદયાદિન્યાસઃ । અગ્નિર્મૂર્ધ્વા હૃદયાયં । દિવઃ કકુત્ શિરસેં । પતિઃ શિખાયેં । પૃથિવ્યા અયં કવચાં । અપા રેતા સિ નેત્રગ્રં । જિન્વતિ અસ્રાયં ॥ અથ ધ્યાનમ્ - રક્તામ્બરો રક્તવપુઃ કિરીટી ચતુર્ભુજો મેષગતાં ગદાભૃત્ । ધરાસુતઃ શક્તિધરશ્ચ શૂલી સદાયમસ્મદ્વરદઃ પ્રસન્નઃ ॥૧॥ ભોમગાયત્રી - ઐ ક્ષિતિપુત્રાય વિદ્મહે લોહિતાંગાય ધીમહિ તન્નો ભીમઃ પ્રચોદયાત્ । જપમન્ત્ર :- ઐ ક્રાં ક્રીં ક્રાં સઃ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ઐ અગ્નિર્મૂર્ધ્વા દિવઃ કકુત્પતિઃ પૃથિવ્યાઽઅયમ્ અપા રેતા સિ જિન્વતિ । ઐ સ્વ ભુવઃ ભૂઃ ઐ સઃ ક્રાં ક્રીં ક્રાં ઐ ભોમાય નમઃ ॥ જપસંખ્યા - દશસહસ્રાણિ ૧૦૦૦૦, જપાન્તે હૃદયસમિત્તિલપાયસધૃતૈર્દશાંશ-હોમઃ, અન્યત્સર્વ પૂર્વવત ॥ અથ દાનદ્રવ્યાણિ ॥ પ્રવાલગોધૂમમસૂરિકાશ્ચ વૃષોઽરુણશ્ચાપિ ગુહઃ સુવર્ણમ્ । આરક્તવસં કરવીરપુષ્પં તામ્રં ચ ભોમાય વદન્તિ દાનમ્ ॥

☆ તંત્રોક્ત મંગળ પૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ ભોમમન્ત્ર :- ઐ અં અંગારકાય નમઃ । ઐ અસ્ય શ્રીભોમમન્ત્રસ્ય બ્રહ્મા ઋષિઃ, ગાયત્રી છન્દઃ અંગારકો દેવતા, અં બીજં, આપઃ શક્તિઃ, અક્ષરકપ્રીતયે જપે વિનિયોગઃ । ઐ બ્રહ્માઋષયે નમઃ શિરસિ । ઐ ગાયત્રીછન્દસે નમઃ મુખે । ઐ અંગારકદેવતાયે નમઃ હૃદયે । ઐ બીજાય નમઃ ગુહ્યે । ઐ આપઃ શક્ત્યે નમઃ પાદયોઃ । ઐ આં અહુષ્ઠામ્યાં નમઃ । ઐ ઇં તર્જં । ઐ ઐ મધ્યં । ઐ એં અનાં । ઐ ઐ કનિં । ઐ અઃ કરતલકપૂરં । એવં હૃદયાદિન્યાસં કૃત્વા ધ્યાયેત્ - ઐ નમામ્યંગારકં દેવં રક્તાભામ્બરભૂષણમ્ । જાનુસ્થવામહસ્તાદ્યં સામયેત્-રૂપાણિકમ્ । એવં માનસોપચારેઃ સમ્પૂજ્ય જપં કુર્યાત્ ॥

૪. બુધ - શાન્તિ - વિધાન

☆ ધ્યાન :

ૐ માગધં દ્વાંગુલાત્રેય વૈશ્યં પીતં ચતુર્ભુજમ્ ।
 વામોર્ધ્વ - ક્રમતશ્ચાપં ગદા - વર વિધિગવમ્ ॥
 સૂર્યાસ્યં સિંહગં સૌમ્યં પીત-વસ્ત્રં તથાઽઽહવચેત્ ।
 નારાયણાધિ - દૈવં ચ, વિષ્ણુ પ્રત્યધિ - દૈવતમ્ ॥

☆ પ્રણામ મંત્ર :

શ્યામઃ શિરાલશ્ચ કલાવિધિજ્ઞઃ કેતુહલો કોમલવાગ્વિલાસી ।
 રજાધિકો મધ્યમરૂપધૃક્ સ્યાદાતામ્રનેત્રો દ્વિજરાજપુત્રઃ ॥

☆ જપ મંત્ર

- (૧) ૐ ऐं स्त्रीं श्रीं बुधाय नमः ।
- (૨) ૐ ब्रां ब्रीं ब्रौं सः बुधाय नमः ।
- (૩) ૐ बं बुधाय नमः ।
- (૪) હીં પ્રિયંગુકલિકા શ્યામં રૂપેણાપ્રતિમં બુધમ્ ।
 સૌમ્ય સર્વ-ગુણોપેતં નમામિ શશિનઃ સુતમ્ ॥ (પુરાણોક્ત મંત્ર)
- (૫) ૐ उद्धृत्वास्वाग्ने प्रतिजागृहि त्वमिष्टापूर्ते स सृजे धामय च ।
 અસ્મિન્સ ધસ્યેઽઽધ્યુતરસ્મિન્ વિશ્વેદેવા યજમાનશ્ચ સીદત્ ॥
 ૐ બુધાય નમઃ ॥ (વેદોક્ત મંત્ર)

જપ વિધિ : - શુદ્ધપાણિ “શૈવ-માલા”માં જપ કરવા.

જપાદિ સંખ્યા :- ચાર હજાર, હોમ ૪૦૦, તર્પણ ૪૦, અભિષેક - ૪, શિશુ ભોજન - ૨, બ્રાહ્મણ ભોજન - ૧ (કળિયુગ પ્રમાણે ૧૬૦૦૦ જપ)

બલિ દ્રવ્ય :- મગ - ચોખા.

હોમ :- ‘જઠર’ નામક અગ્નિમાં અપામાર્ગ (જંજેઠા)ના સમિધ સાથે ઘીનો હોમ કરવો. તલનો પણ હુત દ્રવ્યમાં ઉપયોગ થઈ શકે.

અધિદેવતા :- નારાયણ, પ્રત્યધિ-દેવતા : વિષ્ણુ.

પૂજન:- દ્રવ્ય :- પીળાં પુષ્પો, વસ્ત્ર, માળા, આભરણ, સરસગંધ, ધૂત યુક્ત દેવદારુ ધૂપ.

દક્ષિણા અને દાન :- કુસુમવાસિત વસ્ત્ર, યજ્ઞ-સૂત્ર, ચંદન, સુવર્ણ, કાંસાનું પાત્ર, પાનું (પન્નારત્ન), હાથીદાંત, લીલું વસ્ત્ર, ઘી-સાકર, કપૂર, પીળાં ફૂલ-ફળ, શસ્ત્ર, મગ, દક્ષિણા વગેરે.

પૂજન :- બુધની મૂર્તિ અને યંત્ર શક્ય હોય તો સોનાની અથવા સોનાના ઢોળવાળી બનાવી પૂજનમાં ઉપયોગ કરવો.

નિષેધ :- પ્રથમ શ્રી ગણેશપૂજન, પાઠ પૂજનાદિ કરી બુધ પૂજનનો આરંભ કરવો. યજમાનના અધિકારને ધ્યાનમાં લઈ વેદોક્ત, પુરાણોક્ત યા તંત્રોક્ત પૂજન સંપાદન કરી. જપ નિર્દિષ્ટ વિધિ પૂર્વક કરવા.

☆ વેદોક્ત બુધ પૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ સૌમ્યમન્ત્ર:- ઉદ્બુધ્યસ્વેતિ મન્ત્રસ્ય પરમેષ્ઠી પ્રજાપતિ ઋષિઃ, ત્રિષ્ટુષ્ણન્દઃ, બુધો દેવતા, બુધપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥ અથ દેહાંજ્ઞન્યાસઃ ॥ ઉદ્બુધ્યસ્વેતિ શિરસિ । અગ્ને પ્રતિ લલાટે । જાગૃહિ ત્વં મુખે । ઇષ્ટાપૂર્તે હૃદયે । સસૃજેથામયઞ્ચ નાભૌ । અસ્મિન્સધસ્યે કટયામ્ । અદધ્યુત્તરસ્મિન્ ઊર્વોઃ । વિશ્વે દેવા જાનાન્ઃ । યજમાનશ્ચ ગુલ્ફયોઃ । સીદત પાદયોઃ ॥ અથ કરન્યાસઃ ॥ ઉદ્બુધ્યસ્વાગ્ને પ્રતિજાગૃહિ ત્વમ્ અંજુષ્ઠામ્યાં નમઃ । ઇષ્ટાપૂર્તે તર્જની ૦ । સ સૃજેથામયં ચ મધ્યમા ૦ । અસ્મિન્સધસ્યેઽધ્યુત્તરસ્મિન્ અનામિકા ૦ । વિશ્વેદેવા યજમાનશ્ચ કનિષ્ઠિકા ૦ । સીદત કરતલ ૦ । એવં હૃદયાદિન્યાસઃ । અદ્બુધ્યસ્વાગ્ને પ્રતિજાગૃહિ ત્વં હૃદયાય ૦ । ઇષ્ટાપૂર્તે શિરસે ૦ સ સૃજેથામયઞ્ચ શિખાયે ૦ । અસ્મિન્સધસ્યેઽધ્યુત્તરસ્મિન્ કવચા ૦ । વિશ્વેદેવા યજમાનશ્ચ નેત્રત્ર ૦ સીદત અસ્ત્રા ૦ ।

અથ ધ્યાનમ્-પીતામ્બરઃ પીતવપુઃ કિરીટી ચતુર્ભુજો દણ્ડધરશ્ચ હારી । ચર્માસિધ્ધૃક્ સોમરતો ગદાસુતો ગદાભૃત્ સિંહાધિરુદ્ધો વરદો બુધશ્ચ ॥૧॥ બુધગાયત્રી ઐં ચન્દ્રપુત્રાય વિદ્મહે રોહિણીપ્રિયાય ધીમહિ તન્નો બુધઃ પ્રચોદયાત્ ॥૧॥ જપમન્ત્ર :- ઐં બ્રાં બ્રીં બ્રાં સઃ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ઐં ઉદ્બુધ્યસ્વાગ્ને પ્રતિજાગૃહિ ત્વમિષ્ટાપૂર્તે સ સૃજેથામયઞ્ચ અસ્મિન્સધસ્યેઽધ્યુત્તરસ્મિન્નિવશ્ચ દેવા યજમાનશ્ચ સીદત ॥ ઐં સ્વઃ ભુવઃ ભુઃ ઐં સઃ બ્રાં બ્રીં બ્રાં ઐં સૌમ્યાય નમઃ । જપસંખ્યા - ચતુઃ સહસ્રાણિ ૪૦૦૦, જપાન્તે અપામાર્ગરામિત્તિલપાયસધૃતૈર્દશાશહોમઃ । અન્યત્સર્વપૂર્વવત્ । અથ - દાનદ્રવ્યણિ । ચૈલં ચ નીલં કલધીતકાસ્યં મુદ્રાજ્યગારુત્મતસર્વપુષ્પમ્ । દાસી ચ દન્તો દ્વિદસ્ય નૂનં વદન્તિ દાનં વિધુનન્દનાય ।

☆ તંત્રોક્ત બુધપૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ બુધમન્ત્ર:- ઐં બં બુધાય નમઃ । ઐં અસ્ય શ્રી બુધમન્ત્રસ્ય બ્રહ્મા ઋષિઃ, પંક્તિશ્ચન્દ, બુધો દેવતા, બું બીજં, આપઃ શક્તિ, બુધપ્રીતયે જપે વિનિયોગઃ । ઐં બ્રહ્માઋષયે નમઃ શિરસિ । ઐં પંક્તિશ્ચન્દસે નમઃ મુખે । ઐં બુધદેવતાયે નમઃ હૃદયે । ઐં બું બીજાય નમઃ ગુહ્યે । ઐં આપઃ શક્તયે નમઃ પાદયોઃ । ઐં બું અંજુષ્ઠામ્યાં ૦ । ઐં બું તર્જ ૦ । ઐં બું મધ્ય-૦ । ઐં અના ૦ । ઐં બું કનિ ૦ । ઐં બું કરતલકરપૂ ૦ । એવં હૃદયાદિન્યાસં કૃત્વા ધ્યાયેત્ - ઐં વન્દે બુધં સદા દેવં પીતામ્બરસુભૂષણમ્ । જાનુસ્થવામહસ્તાદ્યં સામયેતરપાણિકમ્ ॥ એવં ધ્યાત્વા માન-સોપચારેઃ સમ્પૂજ્ય જપેત્ ॥

૫. બૃહસ્પતિ (ગુરુ) - શાન્તિ - વિધાન

☆ ધ્યાન :-

ૐ દ્વિજમદ્ધિસં પીતં સૈધ્ધવં ચ પદ્મહુલમ્ ।
 ધ્યાયેત્ પીતામ્બરં જીવં સરોજસ્યં ચતુર્ભુજમ્ ॥
 દક્ષોર્દૃદક્ષે વરદં કરકાન્નદમાહ્વયેત્ ।
 બ્રહ્માધિ-દૈવતં સૂર્યાસ્યમિન્દ્ર - પ્રત્યધિ-દૈવતમ્ ॥

☆ પ્રણામ મંત્ર :-

શક્રાધિદેવૈઃ પરિપૂજિતોસિત્ત્વંજીવભૂતો જગતોહિતાય ।
 દદાતિયોર્નિર્મલશાસ્ત્રબુદ્ધિં સવાકપતિર્મેવિદધાતુલક્ષ્મીમ્ ॥
 સકલસુરગુરુર્યોબ્રહ્મતુલ્યપ્રભાવસ્ત્રિદશપતિકિરીટૈર્ધૃષ્ટપાદારવિન્દઃ ।
 વિમલમતિવિલાસી સર્વમાંગલ્યહેતુર્દદતુમમવિભૂતિવા ક્ષપતિઃ સુપ્રભાવઃ॥

☆ જપ મંત્ર:- (૧) ૐ હ્રીં ક્લીં હ્રું બૃહસ્પતયે નમઃ ।
 (૨) ૐ પ્રાં પ્રીં ગ્રૌ સઃ ગુરવે નમઃ ।
 (૩) ૐ જ્ઞાં જ્ઞીં જ્ઞૌં સઃ ગુરવે નમઃ ।
 (૪) ૐ ગું ગુરવે નમઃ ।
 (૫) ૐ દેવાનાં ચ ઋષીણાં ચ ગુરુકાઞ્ચનસન્નિભમ્ ।
 બુદ્ધિભૂતં ત્રિલોકેશં તં નમામિ બૃહસ્પતિમ્ ॥ (પુરાણોક્ત મંત્ર)
 (૬) ૐ બૃહસ્પતેઽતિ યદર્યો ઙ્ઞર્હાદ્યુમદ્વિભાતિ-
 ક્રતુમઞ્જનેપુ યદીદયચ્ચવસડઋતેપ્રજાતતદસ્મા-
 સુદ્રવિણં ધેહિ ચિત્રમ્ ॥ ૐ બૃહસ્પતયે નમઃ ॥ (વેદોક્ત મંત્ર)

જપ-વિધિ :- શુદ્ધ પાણિ “શૈવ-માલા” (દેવ-કર-માલા)માં જપ કરવા.

જપાદિ સંખ્યા :- જપ ૧૯ હજાર, હોમ ૧૯૦૦, તર્પણ ૧૯૦, અભિષેક ૧૯, શિશુ-ભોજન ૨, જ્યોતિર્વિદ ભોજન - ૧, (કળિયુગ પ્રમાણે ૭૬૦૦૦ જપ)

બલિદ્રવ્ય :- ચણાની દાળ, સાકર અને ઘી યુક્ત બલિ અર્પવા.

હોમ :- ‘શિખિ’ નામક અગ્નિમાં અશ્વસ્થ (પીપળા)ના લાકડાંનો ઘી અને તલ સાથે હોમ કરવો.

અધિદેવતા :- બ્રહ્મા, પ્રત્યધિ દેવતા : ઇન્દ્ર.

પૂજા દ્રવ્ય :- પીળાં પુષ્પ વસ્ત્રાદિ, ચંદન, અગર, કસ્તુરી, કુમકુમ અને દશાંગ ધૂપ.

દક્ષિણ અને દાન :- પીત વસ્ત્ર, યજ્ઞોપવીત, મુક્તા (મોતી, સુવર્ણ, ફળ, કાંસાનું પાત્ર, પુષ્પરાગ-રત્ન, ચણાની દાળ, સાકર, ઘોડો (ચાંદીનો અથ), પીળાં પુષ્પ, હળદર, ઘી, મીઠું, દક્ષિણ વગેરે.

પૂજન :- ગુરુનું ચંત્ર પુષ્પરાજ રત્ન સાથે અને ગુરુની મૂર્તિ સુવર્ણની અથવા સોનાના ઢોળવાળી હોય તો ઉત્તમ.

નિષેધ :- પ્રથમ શ્રી ગણેશ પૂજન, પાઠ પૂજનાદિ કરીને ગુરુ પૂજનનો આરંભ કરવો. યજ્ઞમાનના અધિકારને ધ્યાનમાં લઈને વેદોક્ત, પુરાણોક્ત યા તંત્રોક્ત પૂજન સંપાદન કરી જપ નિર્દિષ્ટવિધિ પૂર્વક કરવા.

☆ વેદોક્ત ગુરુપૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ બૃહસ્પતિમન્ત્રઃ - બૃહસ્પતેતિ મન્ત્રસ્ય ગૃત્સમદ ઋષિઃ, અનુષ્ટુપ્છન્દઃ, બ્રહ્મા દેવતા, બૃહસ્પતિપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥ અથ દેહાંગન્યાસઃ ॥ બૃહસ્પતે શિરસિ । અતિયદર્યો લલાટે । અર્હાદ્યુમત્ મુખે । વિભાતિ ક્રતુમત હૃદયે । જનેષુ નાભૌ । યદીદયત્ કદ્યામ્ । શવસઋતપ્રજાત ઉર્વોઃ । તદસ્માસુ દ્રવિણં જાન્વોઃ । ધેહિ ગુલ્ફયોઃ । ચિત્રં પાદયોઃ ॥ અથ કરન્યાસઃ ॥ બૃહસ્પતેઽ અતિયદર્યો અંગુષ્ઠાં । અર્હાદ્યુમત્ તર્જનીં । વિભાતી ક્રતુમન્ મધ્યમાં । જનેષુ અનામિકાં । યદીદયચ્છવસઋતપ્રજાતતદસ્માસુ કનિષ્ઠિકાં । દ્રવિણં ધેહિ ચિત્રમ્ કરતલં । એવં હૃદયાદિન્યાસઃ । બૃહસ્પતેઽઅતિયદર્યો હૃદયાયં । અર્હાદ્યુમત્ શિરસેં । વિભાતિ ક્રતુમત્ શિખાયેં । જનેષુ કવચાં । યદીદયચ્છવસઋતપ્રજાતતદસ્માસુ નેત્રત્રં । દ્રવિણં ધેહિ ચિત્રમ્ અસ્રાય ફદ્ ॥ અથ ધ્યાનમ્ - પીતામ્બરઃ પીતવપુઃ કિરીટી ચતુર્ભુજો દેવગુરુઃ પ્રશાન્તઃ । તથાઙ્ગસૂત્રં ચ કમણ્ડલુજ્વ દણ્ડુજ્વ વિશ્રદ્ધવરદોઽસ્તુ મહ્યમ્ ॥૧॥ ગુરુગાયત્રી - ૐ અંગિરોજાતાય વિદ્મહે વાચસ્પતયે ધીમહિ તન્નો ગુરુઃ પ્રચોદયાત્ ॥૧॥ જપમન્ત્રઃ- ૐ હ્રાં હ્રીં હ્રૌં સઃ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ૐ બૃહસ્પતેઽઅતિયદર્યોઽર્હાધુમદ્વિભાતિક્રતુમજ્જનેષુ યદીદયચ્છવસઙ્ક્રત પ્રજાત તદસ્માસુ દ્રવિણન્ધેહિ ચિત્રમ્ । ૐ ભુવઃ ભુરઃ ભૂઃ ૐ સઃ હ્રૌં હ્રીં હ્રાં ૐ બૃહસ્પતયે નમઃ ।

જપસંખ્યા એકોનવિંશતિસહસ્રાણિ ૧૧૦૦૦, જપાન્તે અશ્વત્થસમિત્તિલપાય - સધુતૈર્દશાંશહોમઃ । અન્યત્સર્વં પૂર્વવત્ ।

અથ દાનદ્રવ્યાણિ ॥ સર્કરા ચ રજનીતુરજ્ઞમ પીતધાન્યમપિ પીતમન્બરમ્ । પુષ્પરાજલવણે ચ કાજ્જનં પ્રીતયે સુરગુરોઃ પ્રદીયતામ્ ॥

☆ તંત્રોક્ત ગુરુપૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ બૃહસ્પતિમન્ત્ર:- ઐં બૃ બૃહસ્પતયે નમઃ ઇત્યષ્ટાક્ષરો મન્ત્રઃ । ઐં અસ્ય શ્રીબૃહસ્પતિમન્ત્રસ્ય બ્રહ્મા ઋષિઃ, અનુષ્ટુપ્છન્દઃ, બૃહસ્પતિદેવતા, બૃં વીજસ્, નમઃ શક્તિ, શ્રીબૃહસ્પતિપ્રીતયે જપે વિનિયોગઃ । ઐં બ્રહ્માઋષયે નમઃ સિરસિ । ઐં અનુષ્ટુપ્છન્દસે નમઃ મુખે । ઐં બૃહસ્પતિદેવતાયે નમઃ હૃદયે । ઐં વૃં વ્રીજાય નમઃ ગુહ્યે । ઐં નમઃ શક્તયે નમઃ પાદયોઃ । ઇતિ ઋષ્યાદિન્યાસઃ । ઐં બ્રાં અંગુષ્ઠામ્યાં નમઃ । ઐં બીં તર્જં । ઐં બ્રૂં મધ્યમાં । ઐં બ્રે અનાં । ઐં બ્રોં કનિં । ઐં બ્રઃ કરતલકર પું । ઇતિ કરન્યાસઃ । એવં હૃદયાદિન્યાસં કૃત્વા ધ્યાયેત્ । અથ ધ્યાનમ્ - તેજોમયં શક્તિત્રિશૂલહસ્તં સુરેન્દ્રસંઘસ્તુતપાદપદ્મજમ્ મેધાનિધિં મત્સ્યગતં દ્વિવાહૂ ગુરુ ભજે માનસપદ્મજેડહમ્ ॥૧॥ એવં ધ્યાત્વા માનસોપચારૈઃ સમ્પૂજ્ય જપેત્ ॥

૬. શુક્ર-શાન્તિ-વિધાન

☆ ધ્યાન :-

ૐ શુક્રં ભોજકટં વિપ્રં ભાર્ગવં ચ નવાંગુલમ્
પદ્મસ્થરસપ્રાદ્યે સૂર્ય મુખં શ્વેતં ચતુર્ભુજમ્
ગદાઽક્ષ-ચરં ચ કોદણ્ડ - હસ્તં સિતાસ્વરમ્
શુક્રાધિદૈવતં ધ્યાયેચ્છવી પ્રત્યધિ - દૈવતમ્ ॥

☆ પ્રણામ મંત્ર:-

શ્વેતાંભોજ નિષણ્ણમાવળતટે શ્વેતાંબરં લેપનં
નિત્યં ભક્તજનાય સંપ્રદિદતં વાસોમળીન્ હાટંકમ્ ।
વામેનૈવ કરેણ દક્ષિણકરે વ્યાખ્યાનમુદ્રાંકિતં
શુક્રં દૈત્યવંરાર્ચિતં સ્મિતમુખં વન્દે સિતાંગ પ્રભુમ્ ॥

☆ જપ મંત્ર :-

- (૧) ૐ હ્રીં શ્રીં શુક્રાય નમઃ ।
- (૨) ૐ દ્રાં દ્રીં દ્રૌં સઃ શુક્રાય નમઃ ।
- (૩) ૐ શું શુક્રાય નમઃ ।
- (૪) હ્રીં હિમન્તુન્દ મૃણાલાભં દૈત્યાનાં પરમ ગુરુમ્ ।
સર્વશાસ્ત્ર પ્રવક્તારં ભાર્ગવં પ્રણમામ્યહમ્ ॥ (પુરાણોક્ત મંત્ર)
- (૫) ૐ અન્નાત્પરિસુતો રસં બ્રહ્મણા વ્યપિબત ક્ષત્ર
પયઃ સોમં પ્રજાપતિઃ । ઋતેન સત્યંમિન્દ્રિયં
વિપાત શુક્રાઽધિસુઽન્દ્રસ્યેન્દ્રિયમિદં પયોઽમૃતં મધુ
ૐ શુક્રાય નમઃ ॥ (વેદોક્ત મંત્ર)

જપ વિધિ :- શુદ્ધ પાણિ “શૈવ-માલા”માં જપ કરવો.

જપાદિ સંખ્યા :- સોળ હજાર, હોમ ૧૬૦૦, તર્પણ ૧૬૦, અભિષેક ૧૬, બ્રાહ્મણ
ભોજન ૧. (કળિયુગ પ્રમાણે ૬૪૦૦૦ જપ)

બલિદ્રવ્ય :- પાયસ (દૂધપાક)

હોમ :- ‘હારક’ નામક અગ્નિમાં ઉદુમ્બર (ઉમરડા)ના સમિધ, ઘી, તલ અને
પાયસ દ્રવ્યથી હોમ કરવો.

અધિદેવતા :- ઇન્દ્ર, પ્રત્યધિ દેવતા, શયી.

પૂજા દ્રવ્ય :- શ્વેત પુષ્પાદિ, શ્વેત વસ્ત્ર, શ્વેત ચંદન, અગરુધૂપ.

દાન અને દક્ષિણા :- શુકલ વસ્ત્ર, સુવર્ણ, મોતી, રૂપું, હીરો, ચોખા, ઘી, રંગબેરંગી વસ્ત્ર, સફેદ પુષ્પ, શ્વેત ચંદન, દૂધ, દહીં, સાકર, શ્વેત માળા, સુગંધિત દ્રવ્ય, શ્વેત અન્ન, દક્ષિણા.

પૂજન :- શુકનું ચંત્ર હીરક રત્ન સાથે અને શુકની મૂર્તિ સુવર્ણની અથવા સોનાના ઢોળવાળી હોય તો અતિ ઉત્તમ.

નિષેધ :- પ્રથમ શ્રી ગણેશપૂજન, પાઠ પૂજનાદિ કરીને શુક પૂજનનો આરંભ કરવો. યજમાનના અધિકારને ધ્યાનમાં લઈને વેદોક્ત પૂજન સંપાદન કરી જપ નિર્દિષ્ટવિધિ પૂર્વક કરવા.

☆ વેદોક્ત શુકપૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ શુકમન્ત્ર:- અન્નાત્વરિત્રુતેતિ મન્ત્રસ્ય પ્રજાપતિઋષિઃ, અનુષ્ટુપ્ચન્દઃ શુક્રોદેવતા, શુક્રપીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥ અથ દેહાંગન્યાસઃ । અન્નાત્વરિત્રુતઃ શિરસિ । રસં બ્રહ્મણા લલાટે । વ્યપિબત્ક્ષત્રં મુખે । પયઃ સોમં હૃદયે । પ્રજાપતિઃ નાભૌ । ઋતેન સત્યં કદ્યામ્ । ઇન્દ્રિય વિપાન ગુદે । શુક્રવૃષણે । અન્ધસ ઋર્વોઃ અમૃતંમધુ ઇન્દ્રસ્યેન્દ્રિયં જાનુનોઃ । ઇદં પયઃ ગુલ્ફયોઃ । પાદયોઃ ॥ અથ કરન્યાસઃ ॥ અન્નાત્વરિત્રુતો રસં અંગુષ્ઠાં । બ્રહ્મણા વ્યપિબત્ક્ષત્રં તર્જ્જનીં । પયઃ સોમમ્પ્રજાપતિઃ મધ્યમાં ઋતેન સત્યમિન્દ્રિયં અનામિકાં । વિપાનઠં શુક્રમન્ધસ કનિષ્ઠિકાં । ઇન્દ્રસ્યેન્દ્રિયમિદમ્પયોમૃત્યં મધુ કર તલં । એવં હૃદયાદિન્યાસઃ । અન્નાત્વરિત્રુતો રસં હૃદયાં । બ્રહ્મણા વ્યપિવત્ક્ષત્રં શિરસેં । પયઃ સોમં પ્રજાપતિ શિખાયૈં । ઋતેન સત્યમિન્દ્રિયં કવચાં । પાનઠં શુક્રમન્ધસ નેત્રત્રં । ઇન્દ્રસ્યેન્દ્રિયમિદમ્પયોમૃતમ્મધુ અસ્ત્રાયં ।

અથધ્યાનમ્-શ્વેતામ્બરઃ શ્વેતવપુઃ કિરીટી ચતુર્બુજો દૈત્યગુરુઃ પ્રશાન્તઃ । તથાઽક્ષસૂત્રશ્ચ કમણ્ડલુશ્ચ ઇન્ડ્રશ્ચ બિશ્રદ્ધરદોઽસ્તુ મહ્યમ્ ॥૧॥ ભૃગુગાયત્રી - ઐં ભૃગુવંશજાતાય વિદ્મહે શ્વેતબાહનાય ધીમહિ તન્નઃ કવિઃ પ્રચોદયાત્ ॥૧॥ જપમન્ત્રઃ - ઐં દ્રાં દ્રીં દૌં સઃ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ઐં અન્નાત્ પરિત્રુતો રસં બ્રહ્મણા વ્યપિબત્ક્ષત્રમ્પયઃ સોમં પ્રજાપતિઃ । ઋતેન સત્યમિન્દ્રિયં વ્યપાનઠં શુક્રમન્ધસઽન્દ્રિયમિદમ્પયો મૃતમ્મધુ । ઐં સ્વઃ । ભુવઃ ભૂઃ ઐં સઃ દ્રૌ દ્રીં દ્રાં ઐં શુકાય નમઃ । જપસંખ્યા ષોડશસહસ્રાણિ ૧૬૦૦૦, જપાન્તે ઔદુમ્બરસમિતિલપાયસધૃતૈર્દશાસઃ હોમઃ । અન્યત્સર્વં પૂર્વવત્ ।

અથ દાનદ્રવ્યાણિ ॥ ચિત્રામ્બરં શુશ્રુતુરક્લમશ્ચ ધેનુશ્ચ વજ્રં રજતં સુવર્ણમ્ । સુતપ્તુલ્લાનુત્તમગન્ધયુક્તાન્ વદન્તિ દાનં ભૃગુનન્દનાય ॥

☆ તંત્રોક્ત શુક્રપૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ શુક્રમન્ત્રઃ - ઐ શું શુક્રાય નમઃ સ્વાહા । ઐ અસ્ય શ્રીશુક્રમન્ત્રસ્ય બ્રહ્મા
ઋષિઃ, પંક્તિશ્ચન્દઃ શુક્રો દેવતા, શું બીજમ્, સ્વાહા શક્તિઃ, શ્રીશુક્રપ્રીત્યર્થે જપે
વિનિયોગઃ । ઐ બ્રહ્મઋષયે નમઃ શિરસિ । ઐ પંક્તિશ્ચન્દસે નમઃ મુખે । ઐ
શુક્રદેવતાયૈ નમઃ હૃદયે । ઐ શું બીજાય નમઃ ગુહ્યે । ઐ સ્વાહા શક્ત્યે નમઃ
પાદયોઃ । ઇતિ ઋષ્યાદિન્યાસઃ । ઐ શું અહ્મં । ઐ શું તર્જં । ઐ શું મધ્યામાં
। ઐ શું અનાં । ઐ શું કનિં । ઐ શું કરતલકરપું । ઇતિ કરન્યાસઃ ॥
ઐ શું હં । ઐ શું શિરં । ઐ શું શિખાં । ઐ શું કબં । ઐ શું નેત્રત્રં
। ઐ શું અસ્ત્રાયં । ઇતિ હૃદયાદિન્યાસં કૃત્વા ધ્યાયેત્ ઐ સન્તપ્રકાશનનિભં દ્વિધ્રુજં
દયાલું પીતામ્બરં ધૃતસરોરુહકેશયુગ્મમ્ । ક્રૌંચાસનં અસુરસેવિતપાદપદ્ય શુક્રં ભજે
દ્વિનયનં હૃદિ પદ્મજેડહમ્ ॥૧॥ એવં ધ્યાત્વા માનસોપચારેઃ સમ્પૂજ્ય જપેત્ ॥

૭. શનિ-શાન્તિ-વિધાન

☆ ધ્યાન :-

ૐ સોરાષ્ટ્ર ક્રાશ્યપં શૂદ્રં સૂર્યાસ્યં ચતુરહ્લમ્ ।
કૃષ્ણં કૃષ્ણામ્બરં ગૃધ્ર-ગતં સૌરિં ચતુર્ભુજમ્ ।
તદ્-વદ્-ધ્યાન-ધરં શૂલ-ધનુહસ્તં સમાહ્વયેત્ ।
સમાધિ-દૈવતં પ્રજાપતિં પ્રત્યધિ દૈવતમ્ ॥

☆ પ્રણામ મંત્ર :-

નીલા દ્વિશોભાશ્ચિતદિવ્યમૂર્તિઃ खड्गत्रिदण्डी शरश्चापहस्तः ।
सम्भु महांकाल शनिः पुरारिजयत्य शेपासुरनाशकारी ॥
ૐ નીલાજ્જન - ચય - પ્રખ્યં રવિ - સૂનું મહાગ્રહમ્ ।
છાયા ગર્ભ-સમ્ભૂતં વન્દે ભક્તયા શનૈશ્ચરમ્ ॥

☆ જપ મંત્ર :-

- (૧) ૐ ऐं ह्रीं श्रीं शनैश्चराय नमः ।
- (૨) ૐ खां खीं खौ सः शनैश्चराय नमः ।
- (૩) ૐ शं शनैश्चराय नमः ।
- (૪) હીં નીલાંજન સમાભાસં રવિપુત્ર યમાગ્રજમ્ ।
છાયા માર્તન્ડ સમ્ભૂતં તં નમામિ શનૈશ્ચરમ્ ॥
- (૫) ૐ शन्नो देवीरभीष्टयडआपो भवन्तुपीतये ।
शंभ्योरभि स्रवन्तु नः ॥ ૐ શનૈશ્ચરાય નમઃ ॥

જપ-વિધિ :- ઊર્ધ્વ - પાણિ “શૈવ-માલા”માં જપ કરવો.

જપાદિ-સંખ્યા :- ૨૩ હજાર, હોમ - ૨૩૦૦, તર્પણ ૨૩૦, અભિષેક ૨૩, બ્રાહ્મણ ભોજન - ૨ (કળિયુગ પ્રમાણે ૮૨૦૦૦ જપ)

બલિદ્રવ્ય :- અડદ અથવા અડદની વાનગી (અડદનાં વડાં)

પૂજા દ્રવ્ય :- કસ્તૂરી, ગંધ, કાળાગરુ ધૂપ, રક્ત પુષ્પ, કૃષ્ણ પુષ્પ, નીલમ, કૃષ્ણ વસ્ત્ર.

હોમ :- ‘મહાતેજ’ નામક અગ્નિમાં શમી વૃક્ષ (ખીજડા)ના સમિધ અને તલનો હોમ ઘી સાથે કરવો.

દક્ષિણા અને દાન :- કાળા રંગની ગાય, કાળો કામળો, શુદ્ધ લોહ પાત્ર, તેલ, સુવર્ણ, નીલમ, અડદ, ભેંસ, કાળાં પુષ્પ, પગરખાં, સરસિયું તેલ, કાળું વસ્ત્ર, કળથી, કાળી દ્રાક્ષ.

પૂજન :- શનિનું ચંત્ર અને મૂર્તિ શક્ય હોય તો (લોખંડ)ની બનાવી પૂજન કરવું.

અધિદેવતા :- યમ, પ્રત્યધિ દેવતા : પ્રજાપતિ.

નિષેધ :- પ્રથમ શ્રી ગણેશપૂજન, પાઠ પૂજનાદિ કરીને શનિ પૂજનનો આરંભ કરવો. યજમાનના અધિકારને ધ્યાનમાં લઈને વેદોક્ત પૂજન સંપાદન કરી જપ નિર્દિષ્ટવિધિ પૂર્વક કરવા.

✧ વેદોક્ત શનિ પૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ શનિમન્ત્ર:- શન્નો દેવીતિ મન્ત્રસ્ય સિન્ધુદ્વીપઋષિઃ, ગાયત્રીછન્દઃ, આપો દેવતા, શનિપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥ અથ ન્યાસ ॥ શન્નો શિરસિ । દેવી લલાટે । અભિષ્ઠય મુખે । આપો કળે । ભવન્તુ હૃદયે । પીતયે નાભૌ । શં કટ્યામ્ । યો ઋર્વોઃ । અભિ જાન્વોઃ । સ્રવન્તુ ગુલ્ફયીઃ । નઃ પાદયોઃ ॥ અથ કરન્યાસઃ ॥ શન્નો દેવીઃ અંગુષ્ઠાઠ । અભિષ્ઠયે તર્જની । આપો ભવન્તુ મધ્યમાઠ । પીતયે અનામિઠ । શંચ્યોરભિ કનિષ્ઠિઠ સ્રવન્તુ નઃ કરતલંઠ । એવં હૃદયાદિન્યાસઃ । શન્નો દેવી હૃદયાયઠ । અભિષ્ઠયે શિરસેઠ । આપો ભવન્તુ શિખાયૈઠ । પીતયે કવચાઠ । શંચ્યોરભિ નેત્રત્રઠ સ્રવન્તુ નઃ અસ્ત્રાયઠ ॥

અથ ધ્યાનમ્ - નીલામ્બરઃ શૂલધરઃ કિરીટી ગૃધ્રસ્થિતસ્ત્રાસકરો ધનુષ્માન્ । ચતુર્ભુજઃ સૂર્યસુતઃ પ્રશાન્તઃ સદાહસ્તુ મહાં વરદોઢલ્પગામી ॥૧॥ શનિગાયત્રી - ઐ કૃષ્ણાંગાય વિદ્મહે રવિપુત્રાય ધીમહિ તન્નઃ સૌરિઃ પ્રચોદયાત ॥૧॥ જપમન્ત્ર :- ધ્વાં ધ્વીં ધ્વૌં સઃ ઐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ઐ શન્નો દેવીરભિષ્ઠયઙ્ઙઆપો ભવન્તુ પીતયં શચ્યોરભિસ્રવન્તુ નઃ । ઐ સ્વઃ ભુવઃ ભૂઃ ઐ સઃ ધ્વીં ધ્વીં ધ્વાં ઐ શનૈશ્ચરાય નમઃ ॥

જપસંખ્યા ત્રયોવિંશતિસહસ્ત્રાણિ ૨૩૦૦૦, જપાન્તે શમીસમિત્તિલપાયસ ધૃતૈર્દશાંશહોમઃ । અન્યત્સર્વ પૂર્વવત્ ।

અથ દાનદ્રવ્યાણિ ॥ માષાંશ્ચ તેલં વિમલેન્દ્રનીલં તિલાઃ કુલિત્યા મહિષી ચ લોહમ્ । કૃષ્ણા ચ ધેનુઃ પ્રવદન્તિ મૂનં દુષ્ટાય દાનં રવિનન્દનાય ॥

☆ તંત્રોક્ત શનિપૂજન અને જપપ્રયોગ :

અથ શનિમન્ત્રઃ ૐ શં શનિશ્વરાય નમઃ । ૐ અસ્ય શ્રીશનૈશ્વરમન્ત્રસ્ય
 બ્રહ્માઋષિઃ, ગાયત્રી છન્દઃ, શનૈશ્વરો દેવતા, શં બીજમ્, આપઃ શક્તિઃ,
 શ્રીશનૈશ્વરપ્રીતયે જપે વિનિયોગઃ । ૐ બ્રર્ભઋષયે નમઃ શિં ૦ । ૐ ગાયત્રીછન્દસે
 નમઃ મુખે । ૐ શનૈશ્વરદેવતાયૈ નમઃ હૃદયે ૦ । ૐ શં બીજાય નમઃ ગુહ્યે । ૐ
 આપઃ શક્તયે નમઃ પાદયોઃ । ઇતિ ઋષ્યાદિન્યાસઃ । ૐ શં અહ્ ૦ । ૐ શં તર્જ ૦
 । ૐ શં મ ૦ । ૐ શં અના ૦ । ૐ શં કનિ ૦ । ૐ શં કરતલ ૦ । ઇતિ
 કરન્યાસઃ । ૐ શં હ ૦ । ૐ શં શિ ૦ । ૐ શં શિખા । ૐ શં કવ ૦ । ૐ
 શં નેત્ર ૦ । ૐ શં અસ્ત્રા ૦ । ઇતિ હૃદયાદિન્યાસં કૃત્વા ધ્યાયેત્ - ૐ નીલાંજનાભં
 મિહિરસ્ય પુત્રં ગ્રહેશ્વરં પાશભુજઙ્ગ પાણિમ્ । સુરાસુરાણાં ભયદં દ્વિબાહૂં ભજે શનિ
 માનસપાપહમ્ । ॥૧॥ એવં ધ્યાત્વા માનસોપચારૈઃ સમ્પૂજ્ય જપેત્ ॥

૮. રાહુ-શાન્તિ-વિધાન

☆ ધ્યાન :-

ૐ રાહુ મલયજં શૂદ્રં, પૈઠિનં દ્વાદશાહ્લમ્ ।
કૃષ્ણં કૃષ્ણામ્બરં સિંહાસનં ધાત્વા તથાહ્વયેત્ ॥
ચતુર્બાહું ચઙ્ગધરં શૂલચર્મ્મ-કરં તથા ।
કાલાધિદૈવતં સૂર્યાસ્યં સર્પ પ્રત્યધિદૈવતમ્ ॥

☆ પ્રણામ મંત્ર :-

અલિકુલદલ નીલઃ કોકિલામેચકામઃ
સજલદવર્ણોવ્યાલવૈદુર્યકાંતિઃ ।
ચલતી ચરણહીનો મૂર્ધસ્વપઃ ખગો યો
વિધુત પનવિમર્દી પાતુ વઃ સૈહિકેયઃ ।

☆ જપ મંત્ર :-

- (૧) ૐ એં હીં રાહવે નમઃ ।
- (૨) ૐ બ્રાં બ્રીં બ્રૌં સઃ રાહવે નમઃ ।
- (૩) ૐ રાં રાહવે નમઃ ।
- (૪) હીં અર્ધકાયં મહાવીર્યં ચન્દ્રાદિત્ય વિમર્દનમ્ ।
સિંહિકા-ગર્ભ-સંભૂતં તં રાહુ પ્રણમામ્યહમ્ ॥ (પુરાણોક્ત મંત્ર)
- (૫) ૐ કયાનશ્ચિત્રઙ્ગઆભુવદૂતી સદાવૃધઃ સખા ।
કયાશચિષ્ઠયા વૃતા ॥ ૐ રાહવે નમઃ ॥ (વેદોક્ત મંત્ર)

જપ વિધિ :- ઊર્ધ્વ પાણિ “શૈવ-માલા”માં જપ કરવા.

જપાદિ સંખ્યા :- ૧૮ હજાર જપ, હોમ ૧૮૦૦, તર્પણ ૧૮૦, અભિષેક ૧૮,
બ્રાહ્મણ ભોજન - ૨, વૃદ્ધ ભોજન :- ૧, (કળિયુગ પ્રમાણે ૭૨૦૦૦ જપ)

બલિ દ્રવ્ય :- કાળા તલ મિશ્રિત પાપસ.

પૂજા દ્રવ્ય :- કૃષ્ણ વસ્ત્ર, કૃષ્ણ પુષ્પાદિ.

હોમ :- ‘મહાતેજ’ નામક અગ્નિમાં કાળા તલ, દુર્વા (દરોઈ) અને પદ્મકાષ્ટના સમિધથી હોમ કરવો.

અધિદેવતા :- કાલ, પ્રત્યધિ દેવતા : સર્પ.

દક્ષિણા અને દાન :- સીસું, સુવર્ણ, લોહ ખડ્ગ, ગોમેદ, કામળો, કાળા તલ,

તલનું તેલ, સરસવનું તેલ, માછલી, તલવાર, ઘોડો, પટ્ટ વસ્ત્ર, આભ્રક, કાળા પુષ્પ, નીલ વસ્ત્ર, દક્ષિણા.

નિષેધ :- પ્રથમ શ્રી ગણેશપૂજન, પાઠ પૂજનાદિ કરીને રાહુ પૂજનનો આરંભ કરવો. યજમાનના અધિકારને ધ્યાનમાં લઈને વેદોક્ત, પુરાણોક્ત યા તંત્રોક્ત પૂજન સંપાદન કરી જપ નિર્દિષ્ટ વિધિ પૂર્વક કરવા.

☆ વેદોક્ત રાહુ પૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ રાહુ મન્ત્ર :- કયા નિશ્ચિત્રેતિ મન્ત્રસ્ય વામદેવ ઋષિઃ, ગાયત્રી છન્દઃ, રાહુદેવતાઃ, રાહુપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥ અથ દેહાંગન્યાસ ॥ કયા શિરસિ । ન લલાટે । ચિત્ર મુખે । આ કંઠે । ભુવ હૃદયે । દૂતિ નાભૌ । સદા કટયામ્ । વૃધઃ મેઢે । સખા ઝર્વોઃ । કયા જાન્વોઃ । શચિષ્ઠયા ગુલ્ફયોઃ । વૃતા પાદયોઃ ॥ અથ કન્યાસ ॥ કયા નઃ અંગુષ્ઠાં । ચિત્ર આ તર્જનીં । ભુવદૂતી મધ્યમાં । સદાવૃધઃ સખા અનામિકાં । કયા કનિષ્ઠિકાં ॥ શચિષ્ઠયા વૃતા કરતલં । એવં હૃદયાદિં । કયાન હૃદયાયં । ચિત્ર આ શીર્ષે ॥ ભુવદૂતી શિખાયૈં । સદાવ-ધઃ સખા કવચાં । કયા નેત્રત્રં । શચિષ્ઠયા વૃતા અસ્રાયં ॥ અથ ધ્યાનમ્ - નીલામ્બરો નીલવપુઃ કિરીટી કરાલવક્ત્રઃ કરવાલશૂલી । ચતુર્ભુજશ્ચક્રધરશ્ચ રાહુઃ સિંહાધિરૂઢો ચરદોઢસ્તુ મહ્યમ્ ॥૧॥ રાહુ ગાયત્રી - નીલવર્ણાય વિદ્મહે સૈંહિકેયાય ધીમહિ તન્નો રાહુઃ પ્રચોદયાત્ ॥૧॥ જપમન્ત્રઃ ૐ પ્રૌં પ્રીં પ્રૌં સઃ ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ૐ કયા નશ્ચિત્રઢઆભુવદૂતિ સદાવૃધઃ સખા । કયા શચિષ્ઠયા વૃતા ૐ સ્વઃ ભુવઃ ભૂઃ ૐ સઃ પ્રૌં પ્રીં પ્રૌં ૐ રાહવે નમઃ ।

જપસંખ્યા સાષ્ટદશસહસ્રાણિ ૧૮૦૦૦, જપાન્તે દૂર્વાસમિતિલપાયસધૃતૈ - દર્શાંશહોમઃ । અન્યત્સર્વં પૂર્વવત્ ॥ અથ દાનદ્રવ્યાણિ ॥ ગોમેદરત્નં ચ તુરજ્જમશ્ચ સુનીલચૈલામલકમ્બલજ્વ । તિલાશ્ચ તૈલં ચલુ લોહમિશ્રં સ્વર્પાનવે દાનમિદં પ્રદેયમ્ ॥

☆ તંત્રોક્ત રાહુ પૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ રાહુમન્ત્ર :- ૐ રાં રાહવે નમઃ । ૐ અસ્ય શ્રીરાહુમન્ત્રસ્ય બ્રહ્માઋષિઃ, પંક્તિછન્દઃ, રાહુદેવતા, રાં બીજમ્, વેશઃ શક્તિઃ, શ્રીરાહુપ્રીતયે જપે વિનિં । ૐ બ્રહ્માઋષયે નમઃ શિં । ૐ પંક્તિશ્ચન્દસે નમઃ મુખે । ૐ રાહુદેવતાયં નમઃ હં । ૐ રાં બીજાય નમઃ ગુહ્યે । ૐ વેશઃ શક્તય નમઃ પાદયોઃ । ઈતિ ઋષ્યાદિન્યાસ । ૐ રાં અન્નં । ૐ રાં તર્જં । ૐ રાં મધ્યં । ૐ રાં અનાં । ૐ રાં કનિં । ૐ રાં કવં । ૐ રાં નેત્રત્રં । ૐ રાં અસ્રાં । ઈતિ હૃદયાદિન્યાસં કૃત્વા ધ્યાયેત્ । વન્દે રાહું ધૂમ્રવર્ણ અર્ધકાયં કૃતાઞ્જલિમ્ । વિકૃતાસ્યં રક્તનેત્રં ધૂમ્રાલજ્જારમન્વહમ્ ॥૧॥ એવં ધ્યાત્વા માનસોપચારૈઃ સમ્પૂજ્ય જપેત્ ॥

૮. કેતુ-શાન્તિ-વિધાન

☆ ધ્યાન :-

ૐ કૌશદ્વીપં કેતુ - ગણં જૈમિનીયં પટ્ટહુલમ્ ।
 ધ્રૂમં ગૃધ્ર-ગતં શૂદ્રમાહવેત્ વિકૃતાનનમ્ ॥
 સૂર્યાસ્યં ધૂમ્રવસનં વરદં ગદિનં તથા ।
 ચિત્રગુપ્તાધિ - દૈવં ચ બ્રહ્મ પ્રત્યધિ - દૈવતમ્ ॥

☆ પ્રણામ મંત્ર :-

પ્રહેપુ સર્વેષ્વપિ રૌદ્રરૂપઃ કબન્ધરુપોઽપિ સહસ્રરૂપઃ ।
 સુરાસુરૈઃ પૂજિત પાદ પદ્ય કરોતુ નિત્યં કુશલં સ કેતુઃ ॥

☆ જપ મંત્ર :-

- (૧) ૐ હીં ઈં કેતવે નમઃ ।
- (૨) ૐ પ્રાં પ્રીં પ્રૌ સઃ કેતવે નમઃ ।
- (૩) ૐ કેં કેતવે નમઃ ।
- (૪) હીં પલાશપુષ્પ સંકાશં તારકાપ્રહમ્સ્તકમ્ ।
 રૌદ્રં રૌદ્રાત્મકમ્ધોરં તં કેતું પ્રણમામ્યહમ્ ॥ (પુરાણોક્ત મંત્ર)
- (૫) ૐ કેતું કૃષ્ણવત્ર કેતવે પેશો મર્યાદાપેશસે ।
 સમુષન્દિરજાયથાઃ ॥ કેતવે નમઃ ॥ (વેદોક્ત મંત્ર)

જપ વિધિ : - અધઃ પાણિ “શૈવ-માલા”માં જપ કરવા.

જપાદિ સંખ્યા : - જપ ૧૭૦૦૦, હોમ ૧૭૦૦, તર્પણ ૧૭૦, અભિષેક ૧૭, બ્રાહ્મણ ભોજન - ૨, ચાંડાલ ભોજન : ૧, (કળિયુગ પ્રમાણે ૪૮૦૦૦ જપ) બલિ

દ્રવ્ય : - તલ યુક્ત પાચસ. સપ્ત ધાન્ય.

પૂજા દ્રવ્ય : - કસ્તૂરી, કાળાં પુષ્પ, નારિયેળ.

હોમ : - ‘હુતાશન’ નામક અગ્નિમાં, કુશના સમિધ, અગરુ, પદ્મકાષ્ઠ, સરલ કાષ્ઠ, શ્વેત ચંદન, કુંકુમાદિનો હોમ કરવો.

અધિદેવતા : - ચિત્ર ગુપ્ત

પ્રત્યધિ દેવતા : - બ્રહ્મા

દક્ષિણા અને દાન : - છાગ (બકરો), લોહપાત્ર, સપ્તધાન્ય, શસ્ત્ર, કામળો, તલ-તેલ, કસ્તૂરી, કાળાં પુષ્પો, નાળિયેર, સુવર્ણ, કેતુરત્ન (લસણિયું નંગ), ધૂમ્ર વસ્ત્ર, દક્ષિણા ચંદન વગેરે.

નિષેધ :- પ્રથમ શ્રી ગણેશપૂજન, પાઠ પૂજનાદિ કરીને કેતુ પૂજનનો આરંભ કરવો. યજમાનના અધિકારને ધ્યાનમાં લઈને વેદોક્ત, પુરાણોક્ત યા તંત્રોક્ત પૂજન સંપાદન કરી જપ નિર્દિષ્ટ વિધિ પૂર્વક કરવા.

☆ વેદોક્ત કેતુ પૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ કેતુમન્ત્ર :- કેતું કૃષ્ણવ્રિતિ મન્ત્રસ્ય મધુચ્છન્દ ઋષિઃ, ગાયત્રી શ્ચન્દઃ, કેતુર્દેવતાઃ, કેતુપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥ અથ દેહાંગન્યાસ ॥ કેતું શિરસિ । કૃષ્ણન્ લલાટે । અકેતવે મુખે । પેશો હૃદયે । મર્યા નાભૌ । અપેશસે કટયામ્ । સં ઊર્વોઃ । ઉષન્દિઃ જાન્ઘોઃ । અજાયથાઃ પાદયોઃ ॥ અથ કરન્યાસ ॥ કેતું કૃષ્ણન્ અંગુષ્ઠાં । અકેતવે તર્જનીં । પેશોમર્યા મધ્યમાં । અપેશસે અનામિકાં । સુમુષન્દિઃ કનિષ્ઠિકાં । અજાયથાઃ કરતલં । એવં હૃદયાદિન્યાસઃ । કેતુઃકૃષ્ણન્ હૃદયાય નમઃ । અકેતવે શિરસેં । પેશોમર્યા શિખાયૈ વં । અપેશસે કવચાય હું । સમુષન્દિઃ નેત્રત્રં । અજાયથાઃ અસ્રાય પદ ॥ અથ ધ્યાનમ્ - ધૂમ્રો દ્વિબાહુર્વદો ગદાધરો ગૃધ્રારાનસ્થો વિકૃતાનનશ્ચ । કિરીટ-કેયૂરવિભૂષિતો યઃ સદાહસ્તુ મે કેતુગણઃ પ્રશાન્તઃ ॥૧॥ કેતુગાયત્રી - અત્રવાય (ધૂમ્રાય) વિદ્યહે કપોતવાહનાય ધીમહિ તન્નઃ કેતુઃ પ્રચોદયાત્ । અથ જપમન્ત્ર :-ૐ પ્રાં પ્રીં પ્રાં સઃ ૐ ભુર્ભૂવઃ સ્વઃ ૐ કેતુઃ કૃષ્ણન્કેતવે પેશો મર્યાહાપેશસે । સમુષન્દિરજાયથા । ૐ સ્વઃ, ભુવઃ ભૂઃ, ૐ સઃ પ્રાં પ્રીં પ્રાં ૐ કેતવે નમઃ ॥

જપસંખ્યા સપ્તદશસહસ્ત્રાણિ ૧૭૦૦૦, જપાન્તે કુશસમિત્તિલપાયસ- ધૃતૈર્દશાંસ- હોમઃ, અન્યત્સર્વ પૂર્વવત્ ।

અથ દાનદ્રવ્યાણિ ॥ વૈદૂર્ય રત્ન સતિલં ચ તૈલં સુકમ્બલં ચાપિ મદો મૃગસ્ય । શશ્વં ચ કેતોઃ પરિતોષહેતોશ્છાગસ્ય દાનં કથિતં મુનીન્દ્રૈઃ ॥

☆ તંત્રોક્ત કેતુપૂજન અને જપ પ્રયોગ :

અથ કેતુમન્ત્ર :- ૐ કેં કેતવે નમઃ । ૐ અસ્ય શ્રીકેતુમન્ત્રસ્ય બ્રહ્માઋષિઃ, પંક્તિશ્ચન્દઃ, કેતુર્દેવતા, કેં બીજમ્, વેશઃ શક્તિઃ, શ્રીકેતુપ્રીતયે જપે વિનિં । ૐ બ્રહ્માઋષયે નમઃ શિં । ૐ પંક્તિશ્ચન્દે નમઃ મુખે । ૐ કેતુદેવતાયે નમઃ હં । ૐ કેં બીજાય નમઃ ગુહ્યં । ૐ વેશઃ શક્ત્યે નમઃ પાદયોઃ । ઈતિ ઋષ્યાદિન્યાસ । ૐ કેં અંગુષ્ઠાં । ૐ કેં તર્જં । ૐ કેં મધ્યં । ૐ કેં અનાં । ૐ કેં કનિં । ૐ કેં કરતલં । ઈતિ કરન્યાસઃ । ૐ કેં હં । ૐ કેં શિરં । ૐ કેં શિખાં । ૐ કેં કવં । ૐ કેં નેત્રત્રં । ૐ કેં અસ્રાયં । ઈતિ હૃદયાદિન્યાસં કૃત્વા ધ્યાતેત્ ૐ વન્દે કેતું કૃષ્ણવર્ણ કૃષ્ણવસ્ત્રવિભૂષણમ્ । વામોરુન્યસ્તત્ક્રસ્તં સામયેતરપાણિકમ્ ॥૨॥ એવં ધ્યાત્વા માનસોપચારૈઃ સમ્પૂજ્ય જપેત્ ॥

स्तोत्र विभाग

सूर्य स्तोत्र

♦ वसिष्ठ उवाच-

सु वस्तत्रततः साम्ब कृशोध मनिसन्ततः ।
 राजन्नाम सहस्रेण सहस्रांशुन्दिवाकरान् ॥
 विद्यमानन्तु तन्दष्ट्वा सूर्यः कृष्णात्मजन्तदा ।
 स्वधेतु दर्शनन्दत्वा पुनर्वचनमब्रवीत् ॥

♦ श्री सूर्य उवाच-

साम्ब साम्ब महाबाहो शृणु जाम्बवती सुत ।
 अलन्नाम सहस्रेण पठस्वेयं स्तवं शुभम् ॥
 यानि नामानि गुह्यानि पवित्राणि शुभानि च ।
 तानि ते कीर्तयिष्यामि श्रुत्वावत्सावधारय ॥
 विकर्तनोविवक्षांश्च मार्तण्डो भास्करो रविः ।
 लोकप्रकाशकः मीमाल्लोकचक्षुर्ग्रहेश्वरः ॥
 लोकसाक्षी त्रिलोकेशः कर्ता हर्ता तमिस्त्रहा ।
 तपन स्तापनश्चैव शुचिः सप्ताश्ववाहनः ॥
 गभस्ति हस्तो ब्रह्माच सव्वदेव नमस्कृतः ।
 एकविंशतिरित्येष स्तवदृष्टसदामम ॥
 श्रीरारोग्यकश्चैव धनवृद्धिश्शस्करः ।
 स्तवराज इति ख्यातस्त्रिपुलोकेषु विश्रुतः ॥
 य एतेन महाबाहो द्वेसन्ध्ये स्तवनोदये ।
 स्तौतिमां प्रणतो भूत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
 कायिकं वाचिकञ्चैव मानसं यच्च दुष्कृतम् ।
 एष जाप्येन तत्सर्वप्रणशयति न संशयः ॥
 एष जप्यश्च होमश्च सन्ध्योपासनमेव च ।
 बलि मन्त्रोर्घ्य मन्त्रश्च धूपमन्त्रस्तथैव च ॥

અન્ન પ્રદાને સ્નાને ચ પ્રણિપાતે પ્રદક્ષિણે ।
 પૂજિતોયમ્મહામન્ત્ર સર્વ્વપાપહરઃ શુભઃ ॥
 એવમુક્ત્વાતુ ભગવાન્ભાસ્કરો જગદીશ્વરઃ ।
 આમન્ત્ર્ય કૃષ્ણતનયન્તત્રૈવાન્તર ધીયત ॥
 સામ્બોડપિસ્તવરાજેન સ્તુત્વા સપ્તાશ્વવાહનમ્ ।
 પૂતાત્માની રૂજઃ શ્રીમાંસ્તસ્માદ્રોગાદ્વિમુક્તવાન્ ॥
 ॥ ઇતિ શ્રીસામ્બપુરાણે સૂર્ય સ્તોત્રમ્ સમાપ્ત ॥

શ્રી સૂર્યપ્રાતઃ સ્મરણમ્

પ્રાતઃ સ્મરામિ ખલુ તત્સવિતુવેદ્યેણ્યં
 રૂપ હિ મણ્ડલમૃચોઽથ તનુર્યજૂંપિ ।
 સામાનિ યસ્ય કિરણા પ્રભવાદિ હેતું
 બ્રહ્માહરાત્મકમ લક્ષ્યમચિન્ત્યહદમ્ ॥૧॥
 પ્રાતર્નમામિ તરણિં તનુવાદ્મનોભિ
 બ્રહ્મેન્દ્ર પૂર્વકસુરૈર્નતમચિતિં ચ ।
 વૃષ્ટિ પ્રમોચન વિનિગ્રહહેતુભૂતં
 ત્રૈલોક્યપાલનપરં ત્રિગુણાત્મકં ચ ॥૨॥
 પ્રાતર્ભજામિ સવિતારમનન્ત શક્તિં
 પાપોઘ શત્રુભયરોગહરં પરં ચ ।
 તં સર્વલોકકલનાત્મક કાલ્મૂર્તિં
 ગોકર્ણઠબન્ધનવિમોચનમાદિ દેવમ્ ॥૩॥
 શ્લોક ત્રયમિદં ભાનોઃ પ્રાતઃ કાલે પઠેતુ યઃ ।
 સ સર્વવ્યાધિનિર્મુક્તઃ પરં સુખમવાપ્નુયાત્ ॥૪॥
 ॥ ઇતિ શ્રી સૂર્ય પ્રાતઃ સ્મરણમ્ ॥

શ્રી સૂર્યાષ્ટકમ્

આદિદેવ નમસ્તુભ્યં પ્રસીદ મમ ભાસ્કર ।
 દિવાકર નમસ્તુભ્યં પ્રભાકર નમોઽસ્તુ તે ॥૧॥
 સપ્તાશ્વરથમારૂઢં પ્રચણ્ડં કશ્યપાત્મજમ્ ।
 શ્વેત પદ્મધરં દેવં તં સૂર્ય પ્રણમામ્યહમ્ ॥૨॥

લોહિતં રથમારુઢં સર્વલોકપિતામહમ્ ।
 મહાપાપહરં દેવં તં સૂર્ય પ્રણમામ્યહમ્ ॥૩॥
 ત્રૈગુણ્યં ચ મહાશૂરં બ્રહ્મવિષ્ણુમહેશ્વરમ્ ।
 મહાપાપહરં દેવં તં સૂર્ય પ્રણમામ્યહમ્ ॥૪॥
 વૃંહિતં તેજઃ પુઞ્જં ચ વાયુમાકાશમેવ ચ ।
 પ્રભુ ચ સર્વલોકાનાં તં સૂર્ય પ્રણમામ્યહમ્ ॥૫॥
 બન્ધૂક પુષ્પ સદ્ગાશં હારકુણ્ડલ ભૂષિતમ્ ।
 એકચક્રધરં દેવં તં સૂર્ય પ્રણમામ્યહમ્ ॥૬॥
 તં સૂર્ય જગત્કર્તારં મહાતેજઃ પ્રદીપનમ્ ।
 મહાપાપહરં દેવં તં સૂર્ય પ્રણમામ્યહમ્ ॥૭॥
 તં સૂર્ય જગતાં નાથં જ્ઞાનવિજ્ઞાન મોક્ષદમ્ ।
 મહાપાપહરં દેવં તં સૂર્ય પ્રણમામ્યહમ્ ॥૮॥
 ॥ ઇતિ શ્રી શિવપ્રોક્તં સૂર્યાષ્ટકમ્ સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ આરોગ્યાર્થ શ્રીસૂર્યસ્તુતિઃ ॥

“ યેન સૂર્ય જ્યોતિષા બાધયે તમો જગચ્ચ વિશ્વમુદિયર્ષિ ભાનુના ।
 તેનાસ્મદ્વિશ્વામનિરામનાહુતિમપામીવામપ દુઃષ્વપ્ત્યં સુવ ” ॥૧॥
 (ઋ. ૭-૮-૧૨)

“ઉદ્યત્રઘ મિત્રમહઙ્ઙારોહન્નુતરાં દિવમ્ ।
 હ્રદોગં મમ સૂર્ય હરિમાણં ચ નાશય ॥૨॥”
 (ઋ. અ. ૧-૪-૮)

॥ ઇતિ આરોગ્યાર્થ સૂર્યસ્તુતિઃ ॥

આરોગ્યાર્થ શ્રી સૂર્યસ્તુતિ

“ હે સૂર્યદેવ! જે જ્યોતિષી આપ અંધકારને દૂર કરી સંપૂર્ણ જગતને પ્રકાશિત કરો છો તે જ જ્યોતિષી પ્રકાશથી અમારી મલિનતા પાપોને દૂર કરો, અમારા અજ્ઞાનાન્ધકારને દૂર કરો અને રોગાદિ શત્રુઓ તથા દુઃસ્વપ્નજનિત દોષોને પણ દૂર કરો.” ૧.

“આજ ઉદય પામી આકાશમાં આરોહણ કરતા આપ મારા દૈન્યરોગનો નાશ કરો અને રોગથી ઉત્પન્ન થયેલી મારી પીતતા-ફીકાશનો નાશ કરો, અથવા મારા પાંડુરોગનો નાશ કરો.” ૨.

જેમને હૃદયનો રોગ, પાંડુરોગ વિગેરે નાશ કરવાની ઇચ્છા હોય તેમણે ભગવાન સૂર્યના આ મંત્રોથી ઉપાસન કરવું અથવા કરાવવું જેથી તેમના સર્વ રોગો નાશ પામે છે.

આરોગ્યાર્થ 'શ્રી સૂર્ય સ્તુતિ' સંપૂર્ણ

સૂર્યમણ્ડલાષ્ટકમ્

નમઃ સવિત્રે જગદેક ચક્ષુષે
જગત્પ્રસૂતિસ્થિતિનાંશ હેતવે ।
ત્રયીમયાય ત્રિગુણાત્મધારિણે
વિરઞ્ચિનારાયણશઙ્કરાત્મને ॥૧॥

યન્મણ્ડલં દીપ્તિકરં વિશાલં
રત્નપ્રભં તીવ્રમનાદિ રૂપમ્ ।
દારિદ્ર્ય દુઃખ ક્ષય કારણં ચ
પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૨॥

યન્મણ્ડલં દેવ્યગણૈઃ સુપૂજિતં
વિપ્રૈઃ સ્તુતં ભાવનમુક્તિ કોવિદમ્ ।
તં દેવદેવં પ્રણમામિ સૂર્ય
પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૩॥

યન્મણ્ડલં જ્ઞાનધનં ત્વગમ્યં
ત્રૈલોક્યપૂજ્યં ત્રિગુણાત્મરૂપમ્ ।
સમસ્ત તેજોમય દિવ્યરૂપં
પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૪॥

યન્મણ્ડલં ગૂઢમતિ પ્રબોધં
ધર્મસ્ય વૃદ્ધિ કુરુતે જનનામ્ ।
યત્સર્વપાપક્ષયકારણં ચ
પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૫॥

યન્મણ્ડલં વ્યાધિ વિનાશ દક્ષં
યદગ્યજુઃ સામસુ સમ્રગીતમ્ ।
પ્રકાશિતં યેન ચ ભૂર્ભુવ સ્વઃ
પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૬॥

યન્મળ્ડલં વેદવિદો વદન્તિ

ગાયન્તિ યચ્ચારણસિદ્ધસંધાઃ ।

ઉદ્યોગિનો યોગજુપાં ચં સંધીઃ

પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૭॥

યન્મળ્ડલં સર્વજનેપુ પૂજિતં

જ્યોતિશ્ચ કુર્યાદિ મર્ત્યલોકે ।

યત્કાલકલ્પક્ષયકારણં ચ

પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૮॥

યન્મળ્ડલં વિશ્વસૃજા પ્રસિદ્ધ

મુત્પત્તિરક્ષા પ્રલય પ્રગલ્ભમ્ ।

યસ્મિંજગત્સહરતેઙ્ગચિત્તં ચ

પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૯॥

યન્મળ્ડલં સર્વગતસ્ય વિષ્ણો-

રાત્મા પરંધામ વિશુદ્ધતત્ત્વમ્ ।

સૂક્ષ્માન્તરૈયોગપધાનુગમ્યં

પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૧૦॥

યન્મળ્ડલ વેદવિદો વદન્તિ

ગાયન્તિ તચ્ચારણસિદ્ધ સંધાઃ ।

યન્મળ્ડલ વેદ વિદઃ સ્મરન્તિ

પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૧૧॥

યન્મળ્ડલં વેદવિદોપગીતં

યદ્યોગિનાં યોગયધાનુગમ્યમ્

યત્સર્વવેદં પ્રણમામિ સૂર્ય

પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરણ્યમ્ ॥૧૨॥

મળ્ડલાષ્ટતયં પુણ્યં યઃ પઠેત્સતતં નરઃ ।

સર્વ પાપ વિશુદ્ધાત્મા સૂર્યલોકે મહીયતે ॥

॥ ઇતિ શ્રીમદાદિત્યહૃદયે મળ્ડલાષ્ટકં સંપૂર્ણમ્ ॥

॥ શ્રી સૂર્યાર્યાસ્તોત્રમ્ ॥

શ્રી ગણેશાય નમઃ॥ શુક્રતુળ્કચ્છવિ સવિતુશ્ચન્દ્રરુચેઃ પુન્ડરીકવનબંધોઃ ।
 મળ્ડલમુદિતં વન્દે કુળ્ડલમાખળ્ડલાશાયાઃ ॥૧॥ યસ્યોદયાસ્તસમયે
 સુરમુકુટનિઘૃષ્ટચરણકમલોઽપિ । કુરુતેઽજ્જલિં ત્રિનેત્રઃ સ જયતિ ધાન્નાનિધિઃ
 સૂર્યઃ ॥૨॥ ઉદયાચલતિલકાય પ્રણતોઽસ્મિ વિવસ્વતે ગ્રહેશાય । અમ્બરચૂડામણયે
 દિગ્વનિતાકળપૂરાય ॥૩॥ જયતિ જનાનન્દકરઃ કરનિકરનિરસ્તતિમિરસંધાતઃ ।
 લોકાલોકાલોકઃ કમલારુણમળ્ડલઃ સૂર્યઃ ॥૪॥ પ્રતિબોધિતકમલવનઃ
 કૃતઘટનશ્ચક્રવાકમિથુનાનામ્ । દર્શિતસમસ્તભુવનઃ પરહિતનિરતો રવિઃ સદા
 જયતિ ॥૫॥ અપનયતુ સકલકલિકૃતમલપટલં સુપ્રતત્પકનકાભઃ ।
 અરવિન્દવન્દવિઘટનપટુતરકિરણોત્કરઃ સવિતા ॥૬॥ ઉદયાદ્રિચારુચારમ
 હરિતહ્રયચુરપરિહરેણુરાગ । હસ્તિહય હરિતપરિકર ગગનાન્નનદીપક નમસ્તે ॥૭॥
 ઉદિતવતિ ત્વયિ વિકસતિ મુકુલીયતિ સમસ્તમસ્તમિતબિમ્બે । ન હ્યન્યસ્મિન્દિનકર
 સકલં કમલાયતે ભુવનમ્ ॥૮॥ જયતિ રવિરુદયસમયે બાલાતપઃ કનકસંનિષ્ઠો
 યસ્ય । કુસુમાજ્જલિખિ જલધૌ તરન્તિ રથસપ્તયઃ સપ્ત ॥૯॥ આર્યા સામ્બપુરે સપ્ત
 આકાશાત્વતિતા ભુવિ । યસ્ય કળ્થે ગૃહે વાપિ ન સ લક્ષ્મ્યા વિયુજ્યતે ॥૧૦॥
 આર્યા સપ્ત સદા યસ્તુ સપ્તમ્યાં સપ્તધા જપેત્ । તસ્ય ગેહં ચ દેહં ચ પદ્મા સત્યં ન
 મુચ્યતિ ॥૧૧॥ વિધિરેષ દરિદ્રાણાં રોગિણાં પરમૌષધમ્ । સિદ્ધિઃ સકલકાર્યાણાં
 ગાથેયં સંસ્મૃતા રવેઃ ॥૧૨॥

॥ ઇતિ શ્રીયાજ્ઞવલ્ક્યવિરચિતં “સૂર્યાર્યાસ્તોત્રં” સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ શ્રીસૂર્યસ્તોત્રમ્ ॥

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ૐ નમો ભગવતે આદિત્યાયાચિલજગતામાત્મસ્વરૂપેણ
 કાલસ્વરૂપેણ ચતુર્વિધભૂતનિકાયાનાં બ્રહ્માદિસમ્બપર્યન્તાનામન્તહૃદયેષુ બહિરપિ
 ચાકાશ ઇવોપાધિનાઽવ્યવધીયમાનો ભગવાનેક એવ ક્ષણલવનિમેષાવયયોપચિત સંવ-
 ત્સરગણેનાપામાદાનવિસર્ગામ્યામિમાંલોકયાત્રામનુવહતિ ॥૧॥ યદુહ વાવ વિવુધર્પમ
 સવિતરદસ્તપત્યપ્રચન્ડં કશ્યપાત્મજમ્ । શ્વેતપદ્મધરં દેવં તં સૂર્ય પ્રણમામ્યહમ્ ॥૨॥
 લોહિતં રથમારુઠં સર્વલોકોપિતામહમ્ મહાપાપહરં દેવં તં ॥૩॥ ત્રૈગુણ્યં ચ મહાશૂરં
 બ્રહ્મવિષ્ણુમહેશ્વરમ્ । મહાપાપહરં દેવં તં ॥૪॥ બૃહિતં તેજઃપુજં ચ વાયુરાકાશમેવ
 ચ । પ્રભુત્વં સર્વલોકોકાનાં તં ॥૫॥ બન્ધૂકપુષ્પસંકાશં હારકુળ્ડલભૂષિતમ્ ।
 એકચક્રધરં દેવં તં ॥૬॥ તં સૂર્ય જગત્કર્તારિ મહાતેજઃપ્રદીપનમ્ । મહાપાપહરં
 દેવં તં ॥૭॥ તં સૂર્ય જગતાં નાથં જ્ઞાનવિજ્ઞાનમોક્ષદમ્ । મહાપાપહરં દેવં તં
 ॥૮॥ સૂર્યાષ્ટકં પઠેન્નિત્યં ગ્રહપીડાપ્રણાશનમ્ । અપુત્રો લભતે પુત્રં દરિદ્રો ધનવાન્ભવેત્

॥૯॥ આમિષં મધુપાનં ચ યઃ કરોતિ રવેદિને ॥ સપ્તજન્મ ભવેદ્રાંગી જન્મજન્મદરિદ્રતા
॥૧૦॥ સ્ત્રીતૈલમધુમાંસાનિ યત્સજેતુ રવેદિને । ન વ્યાધિશોકદારિદ્ર્યં સૂર્યલોકં સ
ગચ્છતિ ॥૧૧॥

॥ ઇતિ શ્રી શિવપ્રોક્તં “સૂર્યાષ્ટકસ્તોત્રં” સમ્પૂર્ણમ્ ॥

સૂર્યકવચમ્

અસ્ય શ્રીસૂર્યકવચસ્તોત્રસ્ય બ્રહ્મા ઋષિઃ અનુષ્ટુપ્ છંદઃ સૂર્યો દેવતા સૂર્યપ્રત્યર્થ
જપે વિનિયોગઃ ।

શ્રી સૂર્ય ઉવાચ । સાંબ સાંબ મહાબાહો શૃણુ મે કવચં શુભમ્ । ત્રૈલોક્યમંગલં
નામં કવચં પરમાન્નુતમ્ ॥૧॥ યજ્ઞાન્વા મંત્રવિરસમ્યક્ ફલં પ્રાપ્નોતિ નિશ્ચિતમ્ ।
યન્નૃત્વા ચ મહાદેવો ગણાનામધિપોઽભવત્ ॥૨॥ પઠનાદ્વારણાદ્વિષ્ણુઃ સર્વેષાં પાલકઃ
સદા । એવમિન્દ્રાદયઃ સર્વે સર્વેશ્વર્યમવાજુવન્ ॥૩॥ કવચસ્ય ઋષિર્બ્રહ્મા
છંદોઽનુષ્ટુબુદાહતઃ । શ્રીસૂર્યો દેવતા ચાત્ર સર્વદેવનમસ્કૃતઃ ॥૪॥ યશાઆરોગ્યમોક્ષેષુ
વિનિયોગઃ પ્રકીર્તિતઃ । પ્રણવો મે શિરઃ પાતુ ધૃણિમે પાતુ ભાલકમ્ ॥૫॥
સૂર્યોઽવ્યાન્નયનદ્વંદ્વભાદિત્યઃ કર્ણયુગ્મકમ્ । અષ્ટાક્ષરો મહામંત્રઃ સર્વાભીષ્ટફલપ્રદઃ
॥૬॥ હ્રીં બીજં મે સુખં પાતુ હૃદય ભુવનેશ્વરી । ચંદ્રબિંબં વિંશદાદ્યં પાતુ મે ગુહ્યદેશકમ્
॥૭॥ અક્ષરોઽસૌ મહામંત્રઃ સર્વતંત્રેષુ ગોપિતઃ । શિવો બહ્નિસમાયુક્તો
વામાક્ષીબિંદુભૂષિતઃ ॥૮॥ એકાક્ષરો મહામંત્રઃ શ્રીસૂર્યસ્વ પ્રકીર્તિતઃ । ગુહ્યાબ્રુહ્મતરો
મંત્રો વાઙ્માર્ગચિંતામણિઃ સ્મૃતઃ ॥૯॥ શીર્ષાદિપાદપર્યંતં સદા પાતુ ગનૂત્તમઃ । ઇતિ
તે કથિતં દિવ્યં ત્રિષુલોકેષુ દુર્લભમ્ ॥૧૦॥ શ્રીપદં કાંતિદં નિત્યં
ધનારોગ્યવિવર્ધનમ્ । કુષ્ઠાદિરોગશમનં મહાવ્યાધિવિનાશનમ્ ॥૧૧॥ ત્રિસંધ્યં યઃ
પઠેન્નિત્યમરોગી બલવાન્ ભવેત્ । તત્સુનઃ કિમિહોક્તેન યદ્યન્મનસિ વર્તતે ॥૧૨॥
તત્તઃ સર્વે ભવેત્તસ્ય કવચસ્ય ચ ધારણાત્ । ભૂતપ્રેતપિશાચાશ્ચ યક્ષગંધર્વરાક્ષસાઃ
॥૧૩॥ બ્રહ્મરાક્ષસવેતાલા ન દ્રષ્ટુમપિ તે ક્ષમાઃ । દૂરાદેવ પલાયંતે તસ્ય સંકીર્તનાદપિ
॥૧૪॥ ભૂર્જપત્રે સમાલિરાય રોચનાગરૂકુંકુમૈઃ । રવિવારે ચ સંક્રાત્યાં સપ્તમ્યાં ચ
વિશેષતઃ । ધારયેત્સાધકશ્રેષ્ઠઃ શ્રીસૂર્યસ્ય પ્રિયો ભવેત્ ॥૧૫॥ ત્રિલોહમધ્યગં કૃત્વા
ધારયેદ્દક્ષિણે કરે । શિખાયામથવા કંઠે સોઽપિ સૂર્યો ન સંશયઃ ॥૧૬॥ ઇતિ તે
કથિતં સાંચ ત્રૈલોક્યમંગલાભિધમ્ । કવચં દુર્લભં લોકે તવ કલ્પકોટિશનૈરપિ
॥૧૭॥ અજ્ઞાત્વા કવચં દિવ્યં યો જપેત્સૂર્યમન્ત્રકમ્ । સિદ્ધિર્ન જાયતે તસ્ય
કલ્પકોટિશનૈરપિ ॥૧૮॥

॥ ઇતિ શ્રીબ્રહ્મયામલે ત્રૈલોક્યમંગલં નામ સૂર્યકવચં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ શ્રી સૂર્યકવચસ્તોત્રમ્ ॥

શ્રીગણેશાયઃ નમઃ ॥ યાજ્ઞવલ્ક્ય ઉવાચ । શૃણુષ્વ મુનિશાર્દૂલ સૂર્યસ્ય કવચં શુભમ્ । શરીરારોગ્યદં દિવ્યં સર્વસૌભાગ્યદાયકમ્ ॥૧॥ દેદીપ્યમાનમુકુટં સ્ફુરન્મકર કુण्डलम् । ધ્યાત્વા સહસ્રકિરણં સ્તોત્રમેતદુદીરયેત્ ॥૨॥ શિરો મે ખાસ્કરઃ પાતુ લલાટં મેઽમિતદ્યુતિઃ । નેત્રે દિનમણિઃ પાતુ શ્રવણે વાસરેશ્વરઃ ॥૩॥ ઘ્રાણં ધર્મધૃણિઃ પાતુ વદનં વેદવાહનઃ । જિહ્વાં મે માનદઃ પાતુ કણ્ઠં મે સુરવન્દિતઃ ॥૪॥ સ્કન્ધૌ પ્રખાકરઃ પાતુ વક્ષઃ પાતુ જનપ્રિયઃ । પાતુ પાદૌ દ્વાદશાત્મા સર્વાઙ્ગ સકલેશ્વરઃ ॥૫॥ સૂર્યરક્ષાત્મકં સ્તોત્રં લિખિત્વા ભૂર્જપત્રકે । દધાતિ યઃ કરે તસ્ય વશગાઃ સર્વસિદ્ધયઃ ॥૬॥ સુસ્નાતો યો જપેત્સમ્યગ્યોઽધીતે સ્વસ્થમાનસઃ । સ રોગમુક્તો દીર્ઘાયુઃ સુખં પુષ્ટિં ચ વિન્દતિ ॥૭॥

॥ ઇતિ શ્રીમદ્યાજ્ઞવલ્ક્યવિરચિતં “સૂર્યકવચસ્તોત્રં” સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ શ્રી સૂર્યાર્થર્વશીર્ષમ્ ॥

ૐ ભદ્રઙ્કર્ણેભિઃ શૃણુયામ દેવા ભદ્રમ્પશ્યેમાક્ષભિર્યજત્રાઃ ।
સ્થિરૈરઙ્ગૈસ્તુષ્ટુવા સસ્તનૂભિર્વશેમહિદેવહિતં યદાયુઃ ।

॥ ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

સૂદિતસ્વાતિરિક્તારિસૂરિનન્દાત્મભાવિતમ્ ।

સૂર્યનારાયણાકારં નૌભિ નિત્સૂર્યવૈભવમ્ ॥

હરિઃ ૐ અથ સૂર્યાર્થર્વાઙ્ગિરસં વ્યાખ્યાસ્યામઃ । અસ્ય બ્રહ્મા ઋષિઃ । ગાયત્રી છન્દઃ આદિત્યો દેવતા । હંસઃ સોઽહમગ્નિનારાયણસુક્તં બીજમ્ । હલ્લેખા શક્તિઃ । વિયદાદિસર્ગસંયુક્તં કીલકમ્ । ચતુર્વિધપુરુષાર્થસિદ્ધ્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥ ષટ્સ્વરારારુઢેન વીજેન ષડઙ્ગસ્કતામ્બુજસંસ્થિતમ્ । સંપ્તાશ્વરથિનં હિરણ્યવર્ણ ચતુર્ભુજં પદ્મદ્વયાભયવરદહસ્તં કાલચક્રપ્રણેતારં શ્રીસૂર્યનારાયણં ય એવં વેદ સ વૈ બ્રાહ્મણઃ ॥૧॥ ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ । ૐ તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ । ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ । સૂર્ય આત્મા જગતસ્તસ્થુપશ્ચ । સૂર્યાદૈં ચત્વિમાનિ ભૂતાનિ જાયન્તે । સૂર્યાઘ્નઙ્ગઃ પર્જન્યોઽન્નમાત્મા ॥૨॥ નમસ્તે આદિત્ય । ત્વમેવ પ્રત્યક્ષં કર્મકર્તાસિ । ત્વમેવ પ્રત્યક્ષં બ્રહ્માઙ્ગસિ । ત્વમેવ પ્રત્યક્ષં વિષ્ણુરસિ । ત્વમેવ પ્રત્યક્ષં રુદ્રોઙ્ગસિ । ત્વમેવ પ્રત્યક્ષમૃગસિ । ત્વમેવ પ્રત્યક્ષં યજુરસિ । ત્વમેવ પ્રત્યક્ષં સામાસિ । ત્વમેવ પ્રત્યક્ષમથર્વાસિ । ત્વમેવ સર્વં છન્દોઙ્ગસિ ॥૩॥ આદિત્યાદ્યાયુર્જાયતે । આદિત્યાદ્ધૂમિર્જાયતે । આદિત્યાદાપો જાયન્તે । આદિત્યાજ્યોતિર્જાયતે ।

આદિત્યાદ્યોમ દિશો જાયન્તે । આદિત્યદિવા જાયન્તે । આદિત્યાદ્વેદા જાયન્તે ।
 આદિત્યો વા એષ એતન્મણ્ડલં તપતિ ॥૪॥ અસાવાદિત્યો બ્રહ્મ । આદિત્યોઽન્ત
 કરણમનોબુદ્ધિચિતાહંકારાઃ । આદિત્યો વૈ વ્યાનઃ સમાન ઉદાનોઽપાનઃ પ્રાણઃ ।
 આદિત્યો વૈ શ્રાંત્રત્વક્ચક્ષૂરસનધ્રાણાઃ । આદિત્યો વૈ વાક્યાણિપાઠપાઘૂપસ્થાનિ ।
 આદિત્યો વૈ શબ્દસ્પર્શરૂપરસગન્ધાઃ । આદિત્યો વૈ વચનાદાનાગમનાવિસર્ગાનન્દાઃ ।
 આનન્દમયો જ્ઞાનમયો જ્ઞાનમય આદિત્યઃ ॥૫॥ નમો મિત્રાય ખાનવે ।
 મૃત્યોર્માપાહિ । પ્રાજિણ્ણવે વિશ્વહેતવે નમઃ । સૂર્યાન્દ્રવન્તિ ધૃતાનિ । સૂર્યેણ
 પાલિતાનિ તુ । સૂર્યે લયં પ્રાપ્નુવન્તિ । યઃ સૂર્ય સોઽહમેવ ચ ॥૬॥ ચક્ષુર્નો દેવઃ
 સવિતા । ચક્ષુર્નઽસ્ત પર્વતઃ । ચક્ષુર્ધાતાદધાતુ નઃ । આદિત્યાય વિમહે સહસ્રકિરણાય
 ધીમહિ । તન્નઃ સૂર્યઃ પ્રચોદયાત્ ॥૭॥ સવિતા પશ્ચાત્તાત્સવિતા પુરસ્તાત્સવિતાંત્તસત્તા
 ત્સવિતાઽધરાત્તાત્ । સવિતા નઃ સુવતુ સર્વતાતિ સવિતાનાં રાસતાં દીર્ઘમાયુઃ ॥૮॥
 ૐ મિત્યેકાક્ષરં બ્રહ્મ । ધૃણિરિતિ દ્વે અક્ષરે । સૂર્યં ઇત્યક્ષરદ્વયમ્ । આદિત્ય ઇતિ
 ત્રીણ્યક્ષરાણિ । એતસ્ય વૈ સૂર્યસ્યાષ્ટાક્ષરો મનુઃ । યઃ સદાઙ્ગહરઽર્જપતિ સ વૈ બ્રાહ્મણો
 ભવતિ સ વૈ બ્રાહ્મણો ભવતિ ॥૯॥ સૂર્યાભિમુખો જપ્ત્વા મહાવ્યાધિભયાપ્રમુચ્યતે ।
 અલક્ષ્મીર્નશ્યતિ । અભક્ષ્યમક્ષણાત્યૂતો ભવતિ । અપેયપાનાત્યૂતો ભવતિ ।
 અગમ્યાગમનાત્યૂતો ભવતિ । પતિતસંભાષણાત્યૂતો ભવતિ । અસત્સંભાષણાત્યૂતો ભવતિ
 । મધ્યાહ્ને સૂર્યાભિમુખઃ પઠંતુ સદ્યોત્પન્નપજ્વામહાપાનકાલપ્રમુચ્યતે ॥૧૦॥ સંપા સાવિત્રી
 વિદ્યા ન કિંચિદપિ ન કસ્મૈચિત્ત્વશંસયેત્ । ય એતાં મહાભાગઃ પ્રાતઃ પઠતિ સ
 ભાગ્યવાન્નાયતે । પશૂન વિન્દતિ । વેદાર્થે લભતે । ત્રિકાલમેતજ્જક્ત્વા
 ઋતુશતફલમવાપ્નોતિ । યો હસ્તાદિત્યે જપતિ સ મહામૃત્યું તરતિ સ મહામૃત્યુ તરતિ
 ય એવં વેદ ॥૧૧॥ ઇત્યુપનિષદ્ ॥ હરિઃ ૐ ભદ્ર કર્ણેભિરિતિ શાન્તિઃ ॥

॥ ઇતિ સૂર્યાર્ધર્વશીર્ષમ્ સમાપ્તમ ॥

॥ શ્રીચાક્ષુષોપનિષદ્ ॥

અથાતશ્ચાક્ષુષીં પઠિતાં સિદ્ધવિદ્યાં ચક્ષુરોગહરાં વ્યાઘ્યાસ્યામઃ ।

યશ્ચક્ષુરોગાઃ સર્વતો નશ્યન્તિ ચાક્ષુષી દીપ્તિર્ભવિષ્યતિ ઇતિ ॥૧॥
 તસ્યાશ્વાપીવિદ્યાયા અહિર્બુઘ્ન્ય ઋષિઃ ગાયત્રી છન્દઃ સૂર્યો દેવતા ચક્ષુરોગનિવૃત્તયેઃ જપે
 વિનિયોગઃ ॥૨॥ ૐ ચક્ષુઃ ચક્ષુઃ ચક્ષુસ્તેજઃ સ્થિરો ભવ । માં પાહિ પાહિ ।
 ત્વરિતં ચક્ષુરોગાન્ શમય શમય । મમ જાતરૂપં તેજો દર્શય દર્શય । યથાઽઅહમન્થો
 ન સ્યામ્ તથા કલ્પય કલ્પય । કલ્યાણં કુરુ કુરુ । યાનિ મમ પૂર્વજન્મોપાર્જિતાનિ
 ચક્ષુષ્પ્રતિરોધકદુષ્કૃતાનિ તાનિ સર્વાણિ નિર્મૂલય નિર્મૂલય ॥૩॥ ૐ નમશ્ચક્ષુસ્તેજોદાત્રે

दिव्याय भास्कराय । ॐ नमः करुणाकराय अमृताय । ॐ नमः सूर्याय ॐ नमो
 भगवते सूर्याय । ॐ अक्षितेजसे नमः । खेचराय नमः । महते नमः । रजस
 नमः । तमसे नमः ॥४॥ ॐ असतो मा सद्गमय । तमसो मा ज्योतिर्गमय ।
 मृत्योर्मा अमृतं गमय । उष्णो भगवान् शुचिरूपः । हंसो भगवान्
 शुचिरप्रतिरूपः ॥५॥ य इमां चाक्षुष्मतीं विद्यां ब्राह्मणो नित्यमधीते न तस्याक्षिरोगो
 भवति । न तस्य कुले अन्धो भवति । अष्टौ ब्राह्मणान् ग्राहयित्वा
 विद्यासिद्धिर्भवति ॥६॥ ॐ विश्वरूपं धृणिं जातवेदसं हिरण्यं पुरुषं ज्योतीरूपं
 तपन्तम् ॥ विश्वस्य योनिं प्रतपन्तमुग्रं पुरः प्रजानामुदयत्येष सूर्यः ॥७॥ ॐ नमो
 भगवते आदित्याय अहोवाहिने अहोवाहिने स्वाहा ॥८॥ ॐ वयः सुपर्णाऽ
 उपसेदुरिन्द्रिं प्रियमेघाऽ ऋषयो नाधमानाः । अपध्वान्तमूर्णहि पूर्य
 चक्षुर्मुमुग्धस्मान्निधयेव वद्वान् ॥९॥ पुण्डरीकाक्षाय नमः । पुष्करेक्षणाय नमः ।
 अमलेक्षणाय नमः । कमलेक्षणाय नमः । विश्वरूपाय नमः । महाविष्णवे नमः ।
 इति ॥१०॥

॥ ॐ विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परासुव यद्भद्रं तन्नऽआसुव ॥

॥ इति चाक्षुपोपनिषद् समाप्तम् ॥

॥ श्रीआदित्य स्तोत्रम् ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ अस्य श्री आदित्य स्तोत्रस्य अङ्गिस्य ऋषिः, त्रिष्टुप
 छन्दः, सूर्योदेवता, सूर्य प्रत्यर्थ जपे विनियोगः ॥ नवग्रहाणां सर्वेषां सूर्यादीनां
 पृथक् पृथक् । पीडा च दुःसहा राज्ञायते सततं नृणाम् ॥१॥ पीडानाशाय राजेन्द्र
 नामानि शृणु भास्वतः । सूर्यादीनां च सर्वेषां पीडा नश्यति शृण्वतः ॥२॥
 आदित्यः सविता सूर्यः पूषाऽर्कः शीघ्रगो रविः ॥ भगस्त्यवष्टाऽर्यमा हंसो
 हेलिस्तेजोनिधिर्हरिः ॥३॥ दिननाथो दिनकरः सप्तसप्तिः प्रभाकरः । विभाव-
 सुवेदकर्ता वेदाङ्गो वेदवाहनः ॥४॥ हरिश्चन्द्रः कालवक्रः कर्मसाक्षी जगत्पतिः ।
 पद्मिनीबोधको भानुर्भास्करः करुणाकरः ॥५॥ द्वादशात्मा विश्वकर्मा लोहिताङ्गस्त-
 मोनुदः । जगन्नाथोऽरविन्दाक्षः कालात्मा कश्यपात्मजः ॥६॥ भूताश्रयो ग्रहपतिः
 सर्वलोकनमस्कृतः । जपाकुसुमसंकाशो भास्वानदितिनन्दनः ॥७॥ ध्वान्तेमसिंहः
 सर्वात्मा लोकनेत्रो विकर्तनः । मार्तण्डो मिहिरः सूरस्तपनो लोकतापनः ॥८॥
 जगत्कर्ता जगत्साक्षी शनैश्चरपिता जयः । सहस्ररस्मिस्तरणिर्भगवान्भक्तवत्सलः ॥९॥
 विवस्वानादिदेवश्च देवदेवो दिवाकरः । धन्वन्तरिर्व्याधिहर्ता दद्रुकुष्ठविनाशनः ॥१०॥
 चराचरात्मा मैत्रेयोऽमितो विष्णुविकर्तनः । लोकशोकापहर्ता च कमलाकर आत्मभूः
 ॥११॥ नारायणो महादेवो रुद्रः पुरुष ईश्वरः ॥ जीवात्मा परमात्मा च सूक्ष्मात्मा
 सर्वतोमुखः ॥१२॥ इन्द्रोऽनलो यमश्चैव नैऋतो वरुणोऽनिलः । श्रीद ईशान

ઈન્દુશ્ચ ભૌમઃ સૌમ્યો ગુરુઃ કવિઃ ॥૧૩॥ શૌરિવિંધુન્તુદઃ કેતુઃ કાલઃ કાલાત્મકો વિભુઃ । સર્વદેવમયો દેવઃ કૃષ્ણઃ કામપ્રદાયકઃ ॥૧૪॥ ય એતૈર્નામભિર્મત્યો ભક્ત્યા સ્તૌતિ દિવાકરમ્ । સર્વપાપવિનિર્મુક્તઃ સર્વ રોગવિવર્જિતઃ ॥૧૫॥ પુત્રવાન્નવાને શ્રીમાન્ જાયતે સ ન સંશયઃ । રવિવારે પઠેદ્યસ્તુ નામાન્યેતાનિ ભાસ્યતઃ ॥૧૬॥ પીડાશાન્તિર્ભવેત્તસ્ય ગ્રહણાં ચ વિશેષતઃ । સદ્યઃ સુખમવાપ્રોતિ ચાયુર્દીર્ઘં ચ નીરુજમ્ ॥૧૭॥

॥ ઇતિ શ્રીભવિષ્યપુરાણે “શ્રીઆદિત્યસ્તોત્રં” સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ ચન્દ્રસ્તોત્રમ્ ॥

અસ્ય શ્રીચન્દ્રાષ્ટાવિંશતિનામસ્તોત્રસ્ય ગૌતમ ઋષિઃ, સોમો દેવતા, વિ-
રાટછન્દઃ ચન્દ્રપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ । ચન્દ્રસ્ય શ્રુણુ નામાનિ શુભદાનિ મહીપતે ।
યાનિ શ્રુત્વા નરોદુઃખાન્મુચ્યતે નાત્ર સંશયઃ ॥૧॥ સુધાકરશ્ચ સોમશ્ચ ગ્લૌરબ્જઃ
કુમુદપ્રિયઃ । લોકપ્રિયઃ શુભ્રાનુશ્ચદ્રમા રોહિણીપતિઃ ॥૨॥ શશી દિમકરો રાજા
દ્વિજરાજોનિશાકરઃ । આત્રેય ઇન્દુઃ શીતાંસુરોપધીશઃ કલાનિધિઃ ॥૩॥ જૈવાતૃકો
રમાધ્રાતા ક્ષીરોદાર્ણવસંભવઃ । નક્ષત્રનાયકઃ શંભુશિરશ્ચુડામણિર્વિભુઃ ॥૪॥ તાપહર્તા
નમોદીપો નામાન્યેતાનિ યઃ પઠેત્ । પ્રત્યહ ભક્તિસંયુક્તસ્તસ્ય પીડા વિનશ્યતિ ॥૫॥
તદિને ચ પઠેદ્યસ્તુ લભેત્સર્વ સમીહિતમ્ । ગ્રહાદીનાં ચ સર્વેષાં ભવેશ્ચન્દ્રબલં સદા ॥૬॥

॥ ઇતિ શ્રીચન્દ્રસ્તોત્રમ સમ્પૂર્ણમ્ ॥

ચંદ્રકવચમ્

શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીચંદ્રકવચસ્તોત્રમંત્રસ્ય ગૌતમ ઋષિઃ । અનુષ્ટુપ
છન્દઃ, શ્રીચન્દ્રો દેવતા । ચન્દ્રપ્રીત્યર્થ જપે વિનિયોગઃ । સમં ચતુર્ભુજં ચન્દ્રે
કેયૂરમુકુટોજ્જ્વલમ્ । વાસુદેવસ્ય નયનં શંકરસ્ય ચ ભૂષણમ્ ॥૧॥ એવં ધ્યાન્વા
જપેન્નિત્યં શશિનઃ કવચં શુભમ્ । શશી પાતુ શિરોદેશં ભાલં પાતુ કલાનિધિઃ
॥૨॥ ચક્ષુષી ચંદ્રમાઃ પાતુ શ્રુતી પાતુ નિશાપતિ । પ્રાણં ક્ષપાકરઃ પાતુ મુખં
કુમુદબાંધવઃ ॥૩॥ પાતુ કણ્ઠં ચ મે સોમઃ સ્કંધૌ જૈવાતૃકસ્તથા । કરૌ સુધાકરઃ
પાતુ યક્ષઃ પાતુ નિશાકરઃ ॥૪॥ હૃદયં પાતુ મે ચન્દ્રો નાભિં શંકર ભૂષણઃ । મધ્યં
પાતુ સુરશ્રેષ્ઠઃ કટિ પાતુ સુધાકરઃ ॥૫॥ ઊરૂ તારાપતિઃ પાતુ મૃગાંઙ્કો જાનુની
સદા । અશ્વિજઃ પાતુ મે જંઘે પાતુ પાદૌ વિધુઃ સદા ॥૬॥ સર્વાણ્યન્યાનિ ચાંગ્લાનિ
પાતુ ચન્દ્રોઽહિલં વપુઃ । એતદ્દિ કવચં દિવ્યે ભુક્તિમુક્તિપ્રદાયકમ્ । યઃ
પઠેદ્યસ્તુ યાદ્યાપિ સર્વત્ર વિજયી ભવેત્ ॥૭॥

॥ ઇતિ શ્રીબ્રહ્મયામલે ચંદ્રકવચં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ અઙ્ગારકસ્તોત્રમ્ ॥

શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીઙ્ગારકસ્તોત્રસ્ય વિરૂપાક્ષિસ ઋષિઃ, અગ્નિદેવતા, ગાયત્રી છન્દઃ ભૌમપ્રીત્યર્થ જપે વિનિયોગઃ ॥ અઙ્ગારકઃ શક્તિધરો લોહિતાઙ્ગો ધરાસુતઃ । કુમારો મઙ્ગલો ભૌમો મહાકાયો ધનપ્રદઃ ॥૧॥ ઋણહર્તા દૃષ્ટિકર્તા રોગકૃદોગનાશનઃ । વિદ્યુત્ત્વમ્ વણકરઃ કામદો ધનહત્ કુજઃ ॥૨॥ સામગાનપ્રિયો રક્તવસ્ત્રો ખલયતેક્ષણઃ । લોહિતો રક્તવર્ણશ્ચ સર્વકર્માવરોધકઃ ॥૩॥ રક્તમાન્યધરો હેમકુણ્ડલી ગ્રહનાયકઃ । નામાન્યેતાનિઃ ભૌમસ્ય યઃ પઠેત્સતતં નરઃ ॥૪॥ ઋણં તસ્ય ચ દૌર્ભાગ્યં દરિદ્ર્યં ચ વિનશ્યતિ । ધનં પ્રાપ્નોતિ વિપુલં સિદ્ધિયં ચૈવ મનોરમામ્ ॥૫॥ વંશોદયોત્કરં પુત્રં લભતે નાત્ર સંશયઃ । યોઙ્કર્ચયેદદ્ધિ ભોમસ્ય મઙ્ગલં બહુપુષ્પકૈઃ ॥૬॥ સર્વા નશ્યંતિ પીડાશ્ચ તસ્ય ગ્રહકૃતા ધ્રુવમ્ ॥૭॥

॥ ઇતિ શ્રીસ્કન્દપુરાણે અઙ્ગારકસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ મંગલકવચમ્ ॥

શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીમંગલકવચસ્તોત્રમંત્રસ્ય કશ્યપ ઋષિઃ, અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ, અંગારકો દેવતા । ભૌમપીડાપરિહારાર્થ જપે વિનિયોગઃ । ખાંબરો રક્તવપુઃ કિરીટી ચતુર્ભુજો મેષગમો ગદાભૃત્ । ધરાસુતઃ શક્તિધરશ્ચ શૂલી સદા મમ સ્યાદ્વદરદઃ પ્રશાંતઃ ॥ અંગારકઃ શિરો રક્ષેન્મુખં વૈ ધરણીસુતઃ । શ્રવ્યૌ રક્તાંબરઃ પાતુ નેત્રે મે રક્તલોચનઃ ॥૨॥ નાસાં શક્તિધરઃ પાતુ મુખંમેરક્તઃ લોચનઃ । ભુજૌ મે રક્તમાલી ચ હસ્તૌ શક્તિધરસ્તથા ॥૩॥ વક્ષઃ પાતુ ચરાંગશ્ચ હૃદય પાતુ રોહિતઃ । કટિ મે ગ્રહરાજશ્ચ મુખં ચૈવ ધરાસુતઃ ॥૪॥ જાનુજંઘે કુરઃ પાતુ પાદૌ મનુ પ્રિયસદા । સર્વાણ્યયાનિ ચાંગાનિ રક્ષેન્મે રોમવાહનઃ ॥૫॥ ય ઇદં કવચં દિવ્યં સર્યશુત્રનિવારણમ્ । ભૂતપ્રેતપિશાચાનાં નાશનં સર્વસિદ્ધિદમ્ ॥૬॥ સર્વરોગ્રહરં ચૈવ સર્વસંપત્તદં શુભમ્ । ભુક્તિમુક્તિપ્રદં નૃણાં સર્વસૌભાગ્યવર્ધનમ્ । રોગબંધવિમોક્ષં ચ સત્યમેતન્ન સંશયઃ ॥૭॥

॥ ઇતિ શ્રીમાર્કંડેયપુરાણે મંગલકવચં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ શ્રીઋણમોચકમંગલસ્તોત્રમ્ ॥

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ મઙ્ગલો ભૂમિપુત્રશ્ચ ઋણહર્તા ધનપ્રદઃ । સ્થિરાસનો મહાકાયઃ સર્વકર્માવિરોધકઃ ॥૧॥ લોહિતો લોહિતાક્ષશ્ચ સામગાનાં કૃપાકરઃ । ધરાત્મજઃ કુજો ભૌમો ભૂતિદો ભૂમિનન્દનઃ ॥૨॥ અઙ્ગારકો યમશ્ચૈવ સર્વરોગાપહારકઃ । વૃષ્ટેઃ કર્તાઙ્કપહર્તા ચ સર્વકામફલપ્રદઃ ॥૩॥ એતાનિ કુજનામાનિ નિત્યં યઃ શ્રદ્ધયા પઠેત્ । ઋણં ન જાયતે તસ્ય ધનં શીઘ્રમવાજુયાત્ ॥૪॥ ધરણીગર્ભસંભૂતં

વિરુત્કાન્તિસમપ્રભમ્ । કુમારં શક્તિહસ્તં ચ મજ્જલં પ્રણમામ્યહમ્ ॥૫॥
સ્તોત્રમજ્જારકચૈતત્યઠનીય સદા નુભિઃ । ન તેષાં ભૌમજા પીડા સ્વપ્યાડપિ ભવતિ
ક્વચિત્ ॥૬॥ અજ્ઞારક મહાભાગ ભગવનભક્તવત્સલ । ત્વાં નમામિ મામશંષમૃણમાશુ
વિનાશય ॥૭॥ ઋણરોગાદિદારિદ્ર્યં યે ચાત્યે હ્યપમૃત્યવઃ । ભયવસ્તેશમનસ્તાપા નશ્યતુ
મમ સર્વદા ॥૮॥ અતિવક્ર દુરારાઘ્ય ભોગમુક્ત જિતાત્મનઃ । તુષ્ટો દદાસિ સામ્રાજ્યં
રૂષ્ટો હરસિ તત્ક્ષણાત્ ॥૯॥ વિરિચિશક્રવિષ્ણૂનાં મનુષ્યાણાં તુ કથા । તેન ત્વં
સર્વસત્ત્વેન ગ્રહરાજો મહાબલઃ ॥૧૦॥ પુત્રાન્દેહિ ધનં દેહિ ત્વામસ્મિ શરણં ગતઃ ।
ઋણદારિદ્ર્યદુઃખેન શત્રુણાં ચ ભયાન્તતઃ ॥૧૧॥ એભિર્દ્વાદશભિઃ શ્લોકૈર્યઃ સ્તૌતિ
ચ ધરાસુતમ્ । મહર્તી શ્રિયમાપ્નોતિ હ્યપરો ધનદો યુવા ॥૧૨॥

॥ ઇતિ શ્રીસ્કંદપુરાણે ભાર્ગવપ્રોક્તં “શ્રીઋણમોચકમંગલસ્તોત્રં” સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ બુધસ્તોત્રમ્ ॥

શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીબુધપદ્મવિશતિનામસ્તોત્રસ્ય પ્રજાપતિઋષિઃ ।
ત્રિષ્ટુપ્ ઇંદ્રઃ । બુધો દેવતા । બુધપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥ બુધો બુદ્ધિમતાં શ્રેષ્ઠો
બુદ્ધિદાતા ધનપ્રદઃ । પ્રિયજ્ઞકલિકાશ્યામઃ કનેત્રો મનોહરઃ ॥૧॥ ગ્રદપમો રોહિણેયો
નક્ષત્રેશો દયાકરઃ । વિરુદ્ધ કાર્યહન્તા ચ સૌમ્યો બુદ્ધિવિવર્ધનઃ ॥૨॥ ચન્દ્રાત્મજો
વિષ્ણુરૂપી જ્ઞાની જ્ઞો જ્ઞાનિનાયકઃ । ગ્રહપીડાહરો દારપુત્રધાન્યપશુપ્રદઃ ॥૩॥
લોકપ્રિયઃ સૌમ્યમૂર્તિર્ગુણદો ગુણિવત્સલઃ । પદ્મવિંશતિનામાનિ બુધસ્ય તાનિ યઃ
પઠેત્ ॥૪॥ સ્મૃત્વા બુધં સદા તસ્ય પીડાઃ સર્વા વિનસ્યતિ । તદિને વા પઠેધસ્તુ
લભતે સ મનોગતમ્ ॥૫॥

॥ ઇતિ શ્રીપદ્મપુરાણે બુધપદ્મવિશતિનામસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ બુધકવચમ્ ॥

શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીબુધકવચસ્તોત્રમંત્રસ્ય કશ્યપ ઋષિઃ, અનુષ્ટુપ્
છંદઃ : બુધો દેવતા બુધપીડાશમનાર્થ જપે વિનિયોગઃ ॥ બુધસ્તુ પુસ્તકધરઃ કુંકુમસ્ય
સમદ્યુતિઃ । પીતાંબરધરઃ પાતુ પીતમાલ્યાનુલેપનઃ ॥૧॥ કટિં ચ પાતું મે સૌમ્યઃ
શિરોદેશં બુધસ્તથા । નેત્રે જ્ઞાનમયઃ પાતુ : શ્રોત્રે પાતુ નિશાપ્રિયઃ ॥૨॥ ધ્રાણં
ગંધપ્રિયઃ પાતુ જિહ્વાં વિદ્યાપ્રદો મમ । કણ્ઠં પાતુ વિદ્યોઃ પુત્રો ભુજા પુસ્તકભૂષણઃ
॥૩॥ વક્ષઃ પાતુ વૃંગશ્ચ હૃદયં રોહિણીસુતઃ । નાભિં પાતુ સુરારાઘ્યો વચ્ચં પાતુ
ખગેશ્વરઃ ॥૪॥ જાનુની રોહિણેયશ્ચપાતુ અંધેડિલપ્રદઃ । પાદો મે બોધનઃ પાતુ

पातु सौम्योडखिलं वपुः ॥५॥ एतद्विकचं दिव्यं सर्वपापप्रणाशनम् । सर्वरोगप्रशमनं
सर्वदुःखनिवारणम् ॥६॥ आयुरारोग्यधनं पुत्रपौत्रप्रवर्धनम् । यः पठेच्छृणुयाद्वापि
सर्वत्र विजयी भवेत् ॥७॥

॥ इति श्री ब्रह्मवैवर्तकपुराणे बुधकवचं सम्पूर्णम् ॥

॥ श्रीबृहस्पतिस्तोत्रम् ॥

श्री गणेशाय नमः ॥ अस्य श्री बृहस्पतिस्तोत्रस्य गृत्समद ऋषिः, अनुष्टुप
छन्दः, बृहस्पतिदेवता । श्री बृहस्पतिप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥ गुरुर्बृहस्पतिर्जीवः
सुराचार्यो विदांवरः । आगीशो धिषणो दीर्घश्मश्रुः पीताम्बरो युवा ॥१॥
सुधादृष्टिर्ग्राहीशो ग्रहपीडापहारकः । दयाकरः सौम्यमूर्तिः सुरार्च्यः
कुङ्कुमलघुतिः ॥२॥ लोकपूज्यो लोकगुरुर्नीतिज्ञो नीतिकारकः । तारापतिष्वांगिरसो
वेदवैद्यपितामहः ॥३॥ भक्त्या बृहस्पतिं स्मृत्वा नामान्येतानि यः पठेत् । अरोगी
बलवान् श्रीमान्पुत्रवान् स भवेन्नरः ॥४॥ जीवेद्वर्षशतं मर्त्यः पापं नश्यति नश्यति ।
यः पूजयेद् गुरुदिने पीतगन्धाक्षताम्बरैः ॥५॥ पुष्पदीपोपहारैश्च पूजनीयं बृहस्पतिम् ।
ब्रह्मणान्मोजयित्वा पीडाशान्तिर्भवेद्गुरोः ॥६॥

॥ इति श्रीस्कन्दपुराणे “श्रीबृहस्पतिस्तोत्रं” सम्पूर्णम् ॥

॥ बृहस्पतिकवचम् ॥

श्री गणेशाय नमः ॥ अस्य श्रीबृहस्पतिकवचस्तोत्रमंत्रस्य ईश्वर ऋषिः, अनुष्टुप
छन्दः, गुरुदेवता गं बीजं, क्लीं कीलकम् । गुरुप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥
अभीष्टफलदं देवं सर्वज्ञं सुरपूजितम् । अक्षमालाधरं शांतं प्रणमामि बृहस्पतिम् ॥१॥
बृहस्पतिः शिरः पातु ललाटं पातु मे गुरुः । कणौ सुरगुरुः पातु नेत्रे मेऽभीष्टदायकः
॥२॥ जिह्वां पातु सुराचार्यो नासां मे वेदपाणः । मुखं मे पातु सर्वज्ञो कंठं मे
देवतागुरुः ॥३॥ भुजावांगिरसः पातु करौ पातु शुभप्रदः । स्तनौ मे पातु वागीशः
कुक्षिं मे शुभलक्षणः ॥४॥ नाभिं देवगुरुः पातु मध्यं पातु सुखप्रदः । कटिं पातु
जगद्बन्ध ऊरू मे पातु वाक्पतिः ॥५॥ जानुजंघे सुराचार्यः पादौ विश्वात्मकस्तथा ।
अन्यानि यानि चांगानि रक्षन्मे सर्वतो गुरुः ॥६॥ इत्येतत्कवचं च दिव्यं त्रिसंघं
यः पठेन्नरः । सर्वान्कामानवाप्नोति सर्वत्र विजयी भवेत् ॥७॥

॥ इति श्रीब्रह्मयामलोकं बृहस्पतिकवचं सम्पूर्णम् ॥

॥ શ્રીશુક્રસ્તોત્રમ્ ॥

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ શુક્રઃ કાવ્ય શુક્રેતા શુક્લામ્બરધરઃ સુધીઃ । હિમાખઃ
કુન્તધવલઃ શુભ્રાંશુઃ શુક્લભૂષણઃ ॥૧॥ નીતિજ્ઞો નીતિકૃન્નીતિમાર્ગગામી
ગ્રહાધિપઃ । ઉશના વેદવેદાન્ગપારગઃ કવિરાત્મવિત્ ॥૨॥ ભાર્ગવઃ
કઠુણાસિન્ધુર્જાનગમ્યઃ સુતપ્રદઃ ॥ શુક્રસ્યૈતાનિ નામાનિ શુક્રં સ્મૃત્વા તુ યઃ
પઠેત્ ॥૩॥ આયુર્ધનં સુખં પુત્રં લક્ષ્મીં વસતિમુત્તમામ્ । વિદ્યા ચૈવ સ્વયં તસ્મૈ
શુક્રસ્તુષ્ટો દદાતિ ચ ॥૪॥

॥ ઇતિ શ્રી સ્કન્દપુરાણે “શ્રી શુક્રસ્તોત્રમ્” સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ શુક્રસ્તોત્રમ્ ॥

શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીશુક્રસ્તોત્રસ્ય પ્રજાપતિક્રષિઃ, અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ,
શુક્રો દેવતા, શુક્રગ્રીત્યર્થ જપે વિનિયોગઃ ॥ નમસ્તે ભાર્ગવશ્રેષ્ઠ દૈત્યદાનવપૂજિત ।
વૃષ્ટિરોધપ્રકર્ત્રે ચ વૃષ્ટિકર્ત્રે નમો નમઃ ॥૧॥ દેવયાનિપિતસ્તુમ્યં વેદવેદાન્ગપારગ ।
પરેણ તપસા શુદ્ધઃ શંકરો લોકસુંદરઃ ॥૨॥ પ્રાપ્તો વિદ્યાં જીવનાહ્યાં તસ્મૈ શુક્રાત્મને
નમઃ । નમસ્તસ્મૈ ભગવતે ભૃગુપુત્રાય વેદસે ॥૩॥ તારામંડલમધ્યસ્થ સ્વભાસાંભાસિતાંબર
। યસ્યોદયે જગત્સર્વે મંગલાર્હે ભવેદિહ ॥૪॥ અસ્તં યાતે હ્યરિષ્ટં સ્વાત્તસ્મૈ મંગલરૂપિણે
। ત્રિપુરાવાસિનો દૈત્યાન્ શિવબાણપ્રપીડિતાન્ ॥૫॥ વિદ્યયાઽજીવયચ્ચુક્રો નમસ્તે
‘ભૃગુનંદન । યયાતિગુરવે તુમ્યં નમસ્તે કવિનંદન ॥૬॥ બલિરાજ્યપ્રદો જીવસ્તસ્મૈ
જીવાત્મને નમઃ । ભાર્ગવાય નમસ્તુમ્યં પૂર્વગીર્વાણવંદિત ॥૭॥ જીવપુત્રાય યો વિદ્યાં
પ્રાદાત્તસ્મૈ નમો નમઃ । નમઃ શુક્રાય કાવ્યાય ‘ભૃગુપુત્રાય ધીમહિ ॥૮॥ નમઃ
કારણરૂપાય નમસ્તે કારણાત્મને । સ્તવરાજમિગં પુણ્યં ભાર્ગવસ્ય મહાત્મનઃ ॥૯॥
યઃ પઠેચ્છૃણુયાંદ્વાપિ લભતે વાંછિત ફલમ્ ’ । પુત્રકામો લભેત્યુત્તરાન્ શ્રીકામો લભતે
શ્રિયમ્ ॥૧૦॥ રાજ્યકામો લભેદ્રાજ્યં સીકામઃ સ્ત્રિયમુત્તમામ્ । ભૃગુવારે પ્રયત્નંન
પઠિતત્ત્વં સમાહિતૈઃ ॥૧૧॥ અન્યવારે તુ હોરાયાં પૂજયે ભૃગુનન્દનમ્ । રોગાર્તો
મુચયતે રોગાન્દ્યાર્તોમુચ્યતે ભયાત્ ॥૧૨॥ યદ્યત્પ્રાર્થયતે જન્તુસ્તત્તત્ત્રોનોતિ સર્વદા ।
પ્રાતઃ કાલે પ્રકર્ત્ત્વ્યા ભૃગુપૂજા પ્રયત્નઃ । સર્ધપાપવિનિર્મુક્તઃ પ્રાપ્નુયાચ્છિવસ
ત્રિધિમ્ ॥૧૩॥

॥ ઇતિ શ્રીબ્રહ્મયામલે શુક્રસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ શ્રી શુક્રકવચમ્ ॥

અસ્ય શ્રીશુક્રકવચસ્તોત્રમંત્રસ્ય ભારદ્વાજ ઋષિઃ । અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ । શુક્રો દેવતા । શુક્રપ્રીત્યર્થ જપે વિનિયોગઃ ॥ મૃણાલકુન્દેન્દુપયોજસુગ્રંથં પીતાંબરં પ્રસૂતમક્ષમાલિનમ્ ॥ સમસ્ત શાસ્ત્રાર્થનિધિ મહાન્તં ધ્યાયેત્કવિં વાંછિતમર્થસિદ્ધયે । ઐ શિરો મે ભાર્ગવઃ પાતુ ભાલં પાતુ ગ્રહાધિપઃ । નેત્રે દૈત્યગુરુઃ પાતુ શ્રોત્રે મે ચન્દનદ્યુતિઃ ॥૨॥ પાતુ મે નાસિકાં કાવ્યો વદનં દૈત્યવન્દિતઃ । વચનં મે ચોશનાઃ પાતુ કણ્ઠં શ્રીકંઠભક્તિમાન્ ॥૩॥ ધ્રુજૌ તેજોનિધિઃ પાતુ કુર્ક્ષિં પાતુ મનોબ્રજઃ । નાર્ભિં ભૃગુસુતઃ પાતુ મધ્યં પાતુ મહીપ્રિયઃ ॥૪॥ કર્ણિં મે પાતુ વિશ્વાત્મા ઉરૂં મે સુરપૂજિતઃ । જાનૂ જ્ઞાઙ્યાહરઃ પાતુ જંઘે જ્ઞાનવતાં વરઃ ॥૫॥ ગુલ્ફૌ ગુણનિધિઃ પાતુ પાતુ પાદૌ વરાંવરઃ । સર્વાણ્યંગાનિમે પાતુ સ્વર્ણમાલાપરિષ્કૃતઃ ॥૬॥ ય इदं કવચં દિવ્યં પઠતિ શ્રદ્ધયાન્વિતઃ । ન તસ્ય જાયતે પીડા ભાર્ગવસ્ય પ્રસાદતઃ ॥૭॥

॥ इति श्री ब्रह्मांडपुराणे शुक्रकवचं सम्पूर्णम् ॥

॥ શનૈશ્વરસ્તોત્રમ્ ॥

અસ્ય શ્રીશનૈશ્વરસ્તોત્રસ્ય દશરથ ઋષિઃ, શનૈશ્વરો દેવતા, ત્રિષ્ટુપ્ છન્દઃ, શનૈશ્વરપ્રીત્યર્થ જપે વિનિયોગઃ ॥

દશરથ ઉવાચ ॥ કોણોડન્તકો રૌદ્રયમોઢય બંધુઃ કૃષ્ણઃ શનિઃ પિંગલમન્દસૌરિઃ । નિત્યં સ્મૃતો યો હરતે ચ પીડાં તસ્મૈ નમઃ શ્રીરવિનન્દનાય ॥૧॥ સુરાસુરાઃ કિપુરુષોરોન્દ્રા ગન્ધર્વવિદ્યાધરપન્નગાશ્ચ । પીડયન્તિ સર્વે વિષમસ્થિતેન તસ્મૈ ॥૨॥ નરા નરેન્દ્રાઃ પશવો મૃગેન્દ્રા વન્યાશ્ચ યે કીટપતંગભૃગાઃ । પીડયન્તિ સર્વે વિષમસ્થિતેન તસ્મૈ ॥૩॥ દિશાશ્ચ દુર્ગાણિ વન્યાનિ યત્ર સેનાનિવેશાઃ પુરપત્તાનિ । પીડયન્તિ સર્વે વિષમસ્થિતેન તસ્મૈ ॥૪॥ તિલૈર્યવૈર્માષગુડાન્નદાનૈલંહિન નીલામ્બરઃ દાનતો વા । પ્રીણાતિ મન્ત્રૈર્નિજવાસરે ચ તસ્મૈ ॥૫॥ પ્રયાગકુલે યમુનાતટે ચ સરસ્વતીપુણ્યજલે ગુહ્યામ્ । યો યોગિનાં ધ્યાનગતોઢપિ સૂક્ષ્મસ્તસ્મૈ ॥૬॥ અન્યપ્રદેશાત્ત્વગૃહં પ્રવીષ્ટસ્તદીયવારે સ નરઃ સુખી સ્યાત્ । ગૃહાગ્દતો યો ન પુનઃ પ્રયાતિ તસ્મૈ ॥૭॥ સ્ત્રષ્ટા સ્વયંભૂર્ધુવનત્રયસ્ય ત્રાતા હરીશો હરતે પિનાકી । એકસ્ત્રિધા ઋગ્યજુઃ સામમૂર્તિસ્તસ્મૈ ॥૮॥ શન્યષ્ટકં યઃ પ્રયતઃ પ્રભાતે નિત્યં સુપુત્રેઃ પશુબાન્ધવૈશ્ચ । પઠેતુ સૌમ્યં ભુવિ ભોગયુક્તઃ પ્રાપ્નોતિ નિર્વાણપદં તદન્તે ॥૯॥ કોણસ્થઃ પિંગ્લો વંધુઃ કૃષ્ણો રૌદ્રોડન્તકો યમઃ । સૌરિઃ શનૈશ્વરો મન્દઃ પિષ્ણલાદેન સંસ્તુતઃ ॥૧૦॥ એતાનિ દશ નામાનિ પ્રાતરુત્થાય યઃ પઠેત્ । શનૈશ્વરકૃતા પીડા ન ક્લાદિન્દ્રવિષ્ણતિ ॥૧૧॥

॥ इति ब्रह्माण्डपुराणे श्रीशनैश्वरस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

॥ શ્રીશનૈશ્વરસ્તવરાજઃ ॥

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ નારદ ઉવાચ । ધ્યાત્વા ગણપતિ રાજા ધર્મરાજો
 યુધિષ્ઠિરઃ । ધીરઃ શનૈશ્વરસ્યેમં ચકાર સ્તવમુત્તમમ્ ॥૧॥ શિરો મે ખાસ્કરઃ પાતુ
 ખાલં છાયાસુતોઽવતુ । કોટરાક્ષો દશૌ પાતુ શિખિક્ષ્ણનિભઃ શ્રુતિ ॥૨॥ ઘ્રાણં
 મે ભીષણઃ પાતુ મુખં બલિમુખોઽવતુ । સ્કન્ધો સર્વતંકઃ પાતુ ભુજો મે ભયદોઽવતુ
 ॥૩॥ સૌરિમેં હૃદયં પાતુ નાભિં શનૈશ્વરોઽવતુ । ગ્રહરાજઃ કર્ટિં પાતુ સર્વતો રવિનન્દનઃ
 ॥૪॥ પાદૌ મન્દગતિઃ પાતુ કૃષ્ણઃ પાત્વચ્ચિલં વપુઃ । રક્ષામેતાં પઠેન્નિત્યં
 સૌરેર્નામબલૈર્યુતામ્ ॥૫॥ સુખી પુત્રી ચિરાયુશ્ચ સ ભવેન્નાત્ર સંશયઃ । શૌરિઃ શનૈશ્વરઃ
 કૃષ્ણો ન્નીલોત્પલનિભઃ શનિઃ ॥૬॥ શુષ્કોદરો વિશાલાક્ષો દુર્નિરીક્ષ્યો વિભીષણઃ ।
 શિખિક્ષ્ણનિભો નિલાચ્છાયાહૃદયનન્દનઃ ॥૭॥ કાલદૃષ્ટિઃ કોટારાક્ષઃ સ્થૂલરોમા
 વલીમુખઃ । દીર્ઘો નિર્માસગાત્રસ્તુ શુષ્કો ધોરો ભયાનકઃ ॥૮॥ નિલાશુઃ ક્રોધનાં
 રૌદ્રો દીર્ઘશ્મશ્રુર્જટાધરઃ । મન્દો મન્દગતિઃ ખજ્જોઽતૃપ્તઃ સર્વતંકો યમઃ ॥૯॥
 ગ્રહરાજઃ કરાલી ચ સૂર્યપુત્રો રવિઃ શશી । કુજો બુધો ગુરુ કાચ્યો ખાનુજઃ
 સિંહિકાસુતઃ ॥૧૦॥ કેતુર્દેવપતિર્બાહુઃ કૃતાન્તો નૈઋતસ્તથા । શશી મરુત્કુબેરશ્ચ
 ર્ઈશાનઃ સુર આત્મભૂઃ ॥૧૧॥ વિષ્ણુર્હરો ગણપતિઃ કુમારઃ કામ ર્ઈશ્વરઃ । કર્તા
 હર્તા પાલયિતા રાજ્યેહા રાજ્યદાયકઃ ॥૧૨॥ છાયાસુતઃ શ્યામલાક્ષો ધનહર્તા ધનપ્રદઃ
 ક્રૂર કર્મવિધાતા ચ સર્વકર્માવરોધકઃ ॥૧૩॥ તુષ્ટો રૂષ્ટઃ કામરૂપઃ કામદો
 રવિનન્દન । ગ્રહપીડાહરઃ શાન્તો નક્ષત્રેશો ગ્રહેશ્વરઃ ॥૧૪॥ સ્થિરાસનઃ સ્થિરગા-
 તિર્મહાકાયો મહાબલઃ । મહાપ્રભો મહાકાલઃ કાલાત્મા કાલકાલકઃ ॥૧૫॥
 આદિત્યભયદાતા ચ મૃત્યુરાદિત્યનન્દનઃ । ક્ષતભીતિક્ષોદયિતાત્રયોદશીતિથિપ્રિયઃ
 ॥૧૬॥ (?) તિથ્યાત્મા તિથિગણનો નક્ષત્રગણનાયકઃ ॥ યોગરાશિ મુહૂર્તાત્મા
 દિનપતિઃ પ્રભુઃ ॥૧૭॥ શમીપુષ્પપ્રિયઃ શ્યામચ્છૈલોક્યાભાવયદાયકઃ । નીલવાસાઃ
 ક્રિયાસિંધુનીલાંજનચયચ્છવિઃ ॥૧૮॥ સર્વરોગહરો દેવઃ સિદ્ધો દેવગણસ્તુતઃ ।
 અષ્ટોત્તરશતં નામ્નાં સૌરેશ્છાયાસુતસ્ય યઃ ॥૧૯॥ પઠેન્નિત્યં તસ્ય પીડા સમસ્તા
 નશ્યતિ ધ્રુવમ્ । કૃત્વા પૂજાં પઠેન્મત્યૌં ભક્તિમાન્યઃ સ્તવં સદા ॥૨૦॥ વિશેષતઃ
 શનિદિને પીડા તસ્ય વિનશ્યતિ । જન્મલગ્ને સ્થિતિર્વાપિ ગોચરે ક્રૂરાશિગે ॥૨૧॥
 દશાસુ ચ ગતે સૌરે તદા સ્તવમિમં પઠેત્ ॥ પૂજયેદ્ધઃ શનિં ભક્ત્યા શમીપુષ્પાક્ષતામ્બરૈઃ
 ॥૨૨॥ વિદ્યાય લોહપ્રતિમાં નરો દુઃખાદ્વિમુચ્યતે ॥ બાધા યાઽન્યગ્રહણાં ચ યઃ
 પઠેત્તસ્ય નશ્યતિ ॥૨૩॥ ભીતો ભયાદ્વિમુચ્યેત બુદ્ધો મુચ્યેત બન્ધનાત્ । રોગી
 રોગાદ્વિમુચ્યેત નરઃ સ્તવમિમં પઠેત્ ॥૨૪॥ પુત્રવાન્ ધનવાન્ શ્રીમાન્જાયતે નાત્ર
 સંશયઃ ॥૨૫॥ નારદ ઉવાચ । સ્તવં નિશમ્ય પાર્થસ્ય પ્રત્યક્ષોઽભૂચ્છનૈશ્વરઃ દત્ત્વા
 રાજે વરઃ કામં શનિશ્ચાન્તર્દધે તદા ॥૨૬॥

॥ इति “श्रीभविष्यपुराणे” “श्रीशनैश्वरस्तवराजः” समाप्त ॥

॥ श्री शनिवज्रपञ्जरकवचम् ॥

अस्य श्रीशनेश्वर कवचस्तोत्रमंत्रस्य कश्यप ऋषिः । अनुष्टुप छंदः । शनैश्चरो देवता । शीशक्तिः शूं कीलकम् । शनेश्वर प्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥

श्री गणेशाय नमः ॥ नीलांबरो नीलवपुः किरीटी गृध्रस्थितस्त्रासकरो धनुष्मान् । चतुर्भुजः सूर्यसुतः प्रसन्नः सदा मम स्याद्वरदः प्रशान्तः ॥१॥ ब्रह्मोवाच ॥ श्रुणुध्वमृपथः सर्वे शनिपीडाहरं महत् । कवचं शनिराजस्य सौरेरिदमनुत्तमम् ॥२॥ कवचं देवतावासं वज्रपंजरसंज्ञकम् । शनैश्चरप्रीतिकरं सर्वसौभाग्यदायकम् ॥३॥ ॐ श्रीशनेश्वरः पातु भालं मे सूर्यनंदनः । नेत्रे छायात्मजः पातु पातु कणौ यमानुजः ॥४॥ नासां वैवस्वतः पातु मुखं मे भास्करः सदा । स्निग्धकंठश्च मे कंठं भुजौ पातु महाभुजः ॥५॥ स्कंधौ पातु शनिश्चैव करौ पातु शुभप्रदः । वक्षः पातु यमभ्राता कुक्षिं पात्वंसितस्तथा ॥६॥ नाभिं ग्रहपतिः पातु मंदः पातु कटिं तथा । उरू ममांतकः पातु यमो जानुयुगं तथा ॥७॥ पादौ मंदगतिः पातु सर्वांग पातु पिप्पलः । अङ्गोपाङ्गानि सर्वाणि रक्षन्मे सूर्यनंदनः ॥८॥ इत्येतत्कवचं दिव्यं पठेत्सूर्यसुतस्य यः । न तस्य जायते पीडा प्रीतो भवति सूर्यजः ॥९॥ व्ययजन्मद्वितीयस्थो मृत्युस्थानगतोऽपि वा । कलत्रस्थो गतो वापिः सुप्रीतस्तु सदा शनिः ॥१०॥ अष्टमस्थे सूर्यसुते व्यये जन्मद्वितीयगे । कवच पठते नित्यं न पीडा जायते कचित् ॥११॥ इत्येतत्कवचं दिव्यं सौरेर्यन्निर्मितं पुरा । द्वादशाष्टनजन्मस्थदोषान्नाशयते सदा । जन्मलग्नस्थितान् दोषान् सर्वान्नाशयते प्रभुः ॥१२॥

॥ इति श्री ब्रह्माण्डपुराणे ब्रह्मानारदसंवादे “शनिवज्रपञ्जरकवचं” सम्पूर्णम् ॥

॥ श्री शनि एवं शनि-भार्या - स्तोत्र ॥

यः पुरा राज्य-भ्रष्टाय, नलाय पददौ किल । स्वप्ने शौरिः स्वयं, मंत्र सर्व-काम-फल-प्रदम् ॥१॥ क्रोडं नीलाज्जन-प्रख्यं नील-जीभूत-सन्निभम् । छाया-मार्तण्ड-सम्भूतं नमस्यामि शनेश्वरम् ॥२॥ ॐ नमोऽर्क-पुत्राय शनेश्वराय नीहार-वर्णाज्जन-नीलकाय । स्मृत्वा रहस्यं भुवि मानुषत्वे, फलप्रदो मे भव सूर्य-पुत्र ॥३॥ नमोऽस्तु प्रेत-राजाय, कृष्ण-वर्णाय ते नमः । शनेश्वराय क्रूराय, सिद्धि-बुद्धि-प्रदायिने ॥४॥ य एभिर्नामभिः स्तौति, तस्य तुष्टो भवाम्यहम् । मामकानां भयं तस्य, स्वप्नेष्यति न जायते ॥५॥ गार्गेय कौशिकस्यापि, पिप्पलादो महामुनिः । शनेश्वर-कृता पीडा, न भवति कदाचन ॥६॥ क्रोडस्तु पिङ्गलो बभ्रुः कृष्णो रौद्रोऽन्तको यमः । शौरिः शनेश्वरो मन्दः पिप्पलादेन संस्तुतः ॥७॥ एतानि

શનિ-નામાનિ, પ્રાતરુત્થાય યઃ પઠેત્ । તસ્ય શૌરેઃ કૃતા પીઢા, ન ભવતિ
કદાચન ॥૮॥ ધ્વજિની ધામિની ચૈવ કઢ્કાલી કલહપ્રિયા । કલહી કંટકી ચાપિ,
અજામહિષી તુરંગમા ॥૯॥ નામાનિ શનિ-ભાર્યાયાઃ નિત્યં જપતિ યઃ પુમાન્ ।
તસ્ય દુઃખા વિનશ્યન્તિ, સુખા સૌભાગ્ય વર્ધન્તે ॥૧૦॥

॥ ઇતિ શ્રી શનિ એવં શનિ - ભાર્યા સ્તોત્ર સંપૂર્ણમ્ ॥

॥ રાહુસ્તોત્રમ્ ॥

અસ્ય શ્રીરાહુસ્તોત્રસ્ય વામદેવ ઋષિઃ ગાયત્રી છન્દઃ રાહુદેવતા । રાહુપ્રીત્યર્થે જપે
વિનિયોગઃ ॥

રાહુર્દાનવમંત્રી ચ સિંહિકાચિત્તનન્દનઃ । અર્ધકાયઃ સદાક્રાંધી
ચન્દ્રાદિત્યવિમર્દનઃ ॥૧॥ રૌદ્રો રુદ્ર પ્રિયો દૈત્યઃ સ્વર્ભાનુર્ભાનુમીતિદઃ । ગ્રહરાજઃ
સુધાપાયી રાકાતિધ્વમિલાપુકઃ ॥૨॥ કાલદૃષ્ટિઃ કાલરુપઃ શ્રીકણ્ઠહૃદયાશ્રયઃ ।
વિધુંતુદઃ સૈહિકેયો ઘોરરૂપો મહાબલઃ ॥૩॥ ગ્રહપીઢાકરો દંષ્ટ્રી રક્તનેત્રો મહોદરઃ ।
પચ્ચર્વિશતિ નામાનિ સ્મૃત્વા રાહું સદા નરઃ ॥૪॥ યઃ પઠેન્મહતી પીઢા તસ્ય નશ્યતિ
કેવલમ્ । વિરોગ્યં પુત્રમતુલાં શ્રિયાં ધાન્યં પશૂસ્તથા ॥૫॥ દદાતિ રાહુસ્તસ્મે યઃ
પઠતે સ્તોત્રમુત્તમમ્ । સતતં પઠતે યસ્તુ જીવેદ્વર્પશતં નરઃ ॥૬॥

॥ ઇતિ શ્રીસ્કંદપુરાણે રાહુસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ રાહુકવચમ્ ॥

અસ્ય શ્રીરાહુકવચસ્તોત્રમંત્રસ્ય ચંદ્રમા ઋષિઃ । અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ । રાં બીજં ।
નમઃ શક્તિઃ । સ્વાહા કીલકમ્ । રાહુપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥

પ્રણમામિ સદા રાહું શૂર્પાકારં કિરિટિનમ્ । સૈહિકેયં કરાલાસ્યં લોકાનામભયપ્રદ-
મ્ ॥૧॥ નીલાંબરઃ શિરઃ પાતુ લલાટં લોકવંદિતઃ । ચક્ષુષિ પાતુ મે રાહુઃ શ્રોત્રે
ત્વર્ધશરીરવાન્ ॥૨॥ નાસિકાં મે ધૂમ્રવર્ણઃ શૂલપાણિર્મુખં મમ । જિહ્વાં મે
સિંહિકાસૂનુઃ કંઠં મે ફંઠિનાંધિકઃ ॥૩॥ ભુજંગેશો ભુજૌ પાતુ નીલામાલ્યામ્બરઃ
કરૌ । પાતુ વક્ષઃસ્થલં મંત્રી પાતુ કુક્ષિં વિધુંતુદઃ ॥૪॥ કટિ મે વિકટઃ પાતુ
ઊરુ મે સુસ્પૂજિતઃ । સ્વર્ભાનુર્જાનુની પાતુ જંઘે મે પાતુ જાઙ્ગહ ॥૫॥ ગુલ્ફો
ગ્રહપતિઃ પાતુ પાદૌ મે ભીષણાકૃતિઃ । સર્વાણ્યંગાનિ મે પાતુ નીલશ્ચન્દનભૂષણઃ
॥૬॥ રાહોરિદં કવચમૃદ્ધિવસ્તુદં યો ભક્તયા પઠત્યનુદિનં જિયતઃ શુચિ સન્ ।
પ્રાપ્નોતિ કીર્તિમતુલાં શ્રિયમૃદ્ધિમાયુરારોગ્યમાત્મવિજયં ચ હિ તત્સદાદાત્ ॥૭॥

॥ ઇતિ શ્રીમહાભારતે ધૃતરાષ્ટ્રસંજયસંવાદે દ્રોણપર્વણિ રાહુકવચં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ કેતુસ્તોત્રમ્ ॥

અસ્ય શ્રીકેતુપઞ્ચવિંશતિનામસ્તોત્રસ્ય મધુચ્છન્દો ઋષિઃ ગાયત્રી છન્દઃ ।
કેતુદેવતા । કેતુપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥

કેતુઃ કાલઃ કલયિતા ધૂમ્રકેતુર્વિવર્ણકઃ । લોકકેતુર્મહાકેતુઃ
સર્વકેતુર્ભયપ્રદઃ ॥૧॥ રૌદ્રો રુદ્રપ્રિયો રુદ્રઃ ક્રૂરકર્મા સુગન્ધધૃક્ ।
પલાશધૂમસંકાશશ્ચિત્રયજ્ઞોપવીતધૃક્ ॥૨॥ તારાગણવિમર્દી ચ જૈમિનેયો ગ્રહાધિપઃ ।
પઞ્ચવિંશતિ નામાનિ કેતોર્યઃ સતતં પઠેત્ ॥૩॥ તસ્ય નશ્યંતિ બાધાશ્ચ સર્વાઃ
કેતુપ્રસાદતઃ । ધનધાન્યપશૂનાં ચ ભવેદ્વદ્વિર્ન સંશયઃ ॥૪॥

॥ ઇતિ શ્રીસ્કંદપુરાણે કેતોઃ પઞ્ચવિંશતિનામસ્તોત્રમ્ સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ કેતુકવચમ્ ॥

અસ્ય શ્રીકેતુકવચસ્તોત્રમંત્રસ્ય ત્ર્યંબક ઋષિઃ । અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ । કેતુર્દેવતા ।
કંબીજં । નમઃ શક્તિઃ । કેતુરિતિ કીલકમ્ । કેતુપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥

કેતું કરાલવદનં ચિત્રવર્ણ કિરિટિનમ્ । પ્રણમામિ સદા કેતું ધ્વજાકારં
ગ્રહેશ્વરમ્ ॥૧॥ ચિત્રવર્ણઃ શિરઃ પાતુ ભાલં ધૂમ્રસમદ્યુતિઃ । પાતુ નેત્રે પિંગલાક્ષઃ
શ્રુતિ મે રક્તલોચનઃ ॥૨॥ ઘ્રાણં પાતુ સુવર્ણાભશ્ચિબુકં સિંહિકાસુતઃ । પાતુ કંઠં
ચ મે કેતુઃ સ્કંધૌ પાતુ ગ્રહાધિપઃ ॥૩॥ હસ્તૌ પાતુ શ્રેષ્ઠ કુક્ષિં પાતુ મહાગ્રહઃ ।
સિંહાસનઃ કટિં પાતુ મધ્યં પાતુ મહાસુરઃ ॥૪॥ ઊરૂં પાતુ મહાશીર્ષો જાનુની
મેઽતિકોપનઃ । પાતુ પાદૌ ચ મે ક્રૂરઃ સર્વાઙ્ગ નરપિંજલઃ ॥૫॥ ય ઇદં કવચં દિવ્યં
સર્વરોગવિનાશનમ્ । સર્વશત્રુવિનાશં ચ ધારણાદ્વિજયી ભવેત્ ॥૬॥

॥ ઇતિ શ્રીબ્રહ્માણ્ડપુરાણે કેતુકવચં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

जठरं च शनिः पातु जिह्वां मे दितिनन्दनः ॥

પાદૌ કેતુ સદા પાતુ વારાઃ સર્વાઙ્ગમેવ ચ ।
 તિથયોઽષ્ટૌ વિશઃ પાતુ નક્ષત્રાણિ વપુઃ સદા ॥
 અંશો રાશિઃ સદા પાતુ યોગશ્ચ સ્થૈર્યમેવ ચ ।
 સુચિરાયુઃ સુખી પુત્રી યુદ્ધે ચ વિજયી ભવેત્ ॥
 રોગાત્રમુચ્યતે રોગી બન્ધે મુચ્યેત બન્ધનાત્ ।
 શ્રિયં ચ લભતે નિત્યં રિષ્ટિસ્તસ્ય ન જાયતે ।
 યઃ કરે ધારયેન્નિત્યં તસ્યરિષ્ટિ ન જાયતે ।
 પઠનાત્ કવચસ્યાસ્ય સર્વ પાપાત્ પ્રમુચ્યતે ।
 મૃતવત્સા ચ યા નારી કાકવન્ધ્યા ચ યા ભવેત્ ।
 જીવવત્સા પુત્રવતી ભવત્યેવ ન સંશયઃ ॥
 એતાં રક્ષાં પઠેદ્ યસ્તુ અઙ્ગ સ્પૃષ્ટ્વાપિ વા પઠેત્ ॥

નવગ્રહ સ્તોત્ર (પ્રાતઃ સ્મરણ)

ગગનસરસિંહસ સપ્તલોક પ્રદીપ
 સરસિજનિજ બંધુશ્વક્રવારોપકારી ।
 તિમિરગજ મૃગેન્દ્રચન્દ્ર કાન્તિ પ્રમાથી
 દદતુમમ વિભૂતિ ભાસ્કર સુપ્રભાતે ॥૧॥
 અમૃતમય શરીર સાગરાનંદહેતુ
 કુમુદવન વિકાસી રોહિણી જીવનેશ ।
 મનસિજ નિજ બંધુર્માનિનીમાનમાર્થી
 દદતુ મમ વિભૂતિ ચંદ્રમા સુપ્રભાતે ॥૨॥
 કનકમય શરીરસ્તેજસા દુર્નિરીક્ષ્યો
 હુતવહસમ કાન્તિ ભૌલવે લબ્ધ જન્મા ।
 અવનિતનય એષ શ્રુયતે ભારતે યો
 દદતુમમ વિભૂતિ મંગલ સુપ્રભાતે ॥૩॥
 મિહિર કિરણ કાન્તિતેજસા નાતિતીવ્રો
 અપ્યમૃત રુચિ વિનોદી સત્યવાદી વિનીત ।
 દિનકરગતિ તૃષ્ણસ્તાર કાનંદકારી
 દદતુ મમ વિભૂતિ ચન્દ્રપુત્ર પ્રભાતે ॥૪॥

સકલ સુર વિવંન્ધ્ય બ્રહ્મપુત્ર પ્રભાવ
સ્ત્રીદશપતિ કરી કિરીટ ધૃષ્ટ પાદાર વિદ ।
વિમલમતિ સુદાર સર્વમાંગલ્ય હેતુ
દદતુ મમ વિભૂતિં વાક્પતિઃ સુપ્રભાતે ॥૫॥

વિદિત પરમયોગ જ્ઞાનસિંધુ સુદેહ :
સુરગુરુ સમબુદ્ધિ પ્રાપ્ત વિદ્યા વિશેષ ।
દિતિતનય સુપૂજ્યો નાયકસ્તારકાણાં
દદતું મમ વિભૂતિં ભાર્ગવ સુપ્રભાતે ॥૬॥

અતિચિર મૃદુગામી પિપ્પલાદ પ્રકોપઃ
બિદલિત સુર્યસ ક્રુરદૃષ્ટિ સદૈવ ।
દિતિજતનયસંજ્ઞા છાયયા જાત ણો
દદતુ મમ વિભૂતિં સૂર્યપુત્ર પ્રભાતે ॥૭॥

અતિકૃષ્ણ દલનીલ કોકિલામે ચ કામો
સજલજદિવર્ણો વ્યાલવૈદ્યૃકાન્તિ ।
ચલિત ચરણહીનો મુર્છના લોલજિહ્વો
દદતુ મમ વિભૂતિં સૈહિકેય પ્રભાતે ॥૮॥

મલય નગધરાયાં સંભવા કાંતિભાજો
ભુજ્યુગદગદોગ્રો ભૂમિકંપાય માના ।
વિવિધતનુધરાસ્તે તામસા કીલકાઘ્યા
દદતુ મમ વિભૂતિં કેતવ સુપ્રભાતે ॥૯॥

ગ્રહ-કવચ સ્તોત્ર (ગ્રહ ચામલે)

વિનિયોગ - ઓં અસ્ય જગન્મજ્જલ-કારક ગ્રહ કવચસ્ય શ્રી ભૈરવ ઋષિઃ ।
અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ । શ્રી સૂર્યાદિ-ગ્રહાઃ દેવતાઃ । સર્વ-કામાર્થે-સંસિદ્ધયે પાઠે વિનિયોગઃ ।

પાર્વત્યુવાચ - શ્રીશાન.! સર્વ-શાસ્ત્રજ્ઞ દેવતાધીશ્વર પ્રભો.! અક્ષયં કવચં દિવ્યં
ગ્રહાદિ - દેવતં વિભો-! પુરા સંસૂચિતં ગુહ્યં સુભત્કાક્ષય-કારકમ્ । કૃપામયિ તવાસ્તે
ચેત્ કથય શ્રીમહેશ્વરં.!

શિવ ઉવાચ - શ્રુણુ દેવિ પ્રિયતમે ! કવચં દેવ-દુર્લભમ્ । યદ્ ધૃત્વા દેવતાઃ
સર્વ અમરા; સુર્યવ્રાણે ! તવ પ્રીતિ-વશાદ્ વચ્ચિ ન દેયં યસ્ય કસ્યચિત્ ।

ॐ हां हीं सोः मे शिरः पातु श्रीसूर्य ग्रहपतिः । ॐ घों सों श्रों मे मुखं
पातु श्रीचन्द्रो ग्रहराजकः । ॐ हां हीं हां सः करौ पातु ग्रह-सेनापतिः कुजः ।
पायादय ॐ हां हीं सः पादौ जो नृप बालकः । ॐ जों जों जों सः कटिं पातु
पायादमर-पूजितः । ॐ हों हां सौः दैत्य पूज्यो हृदयं परिरक्षतु । ॐ शों शां सः
पातु नाभिं मे ग्रह प्रेष्यं शनैश्चरः । ॐ छ्रों छ्रां छ्रों सः कण्ठ देशं श्रीराहुदेव मर्दकः
। ॐ फों फां फों सः शिखी पातु सर्वाङ्गममितोऽवतु । ग्रहाश्च ते भोग-देहा नित्यास्तु
स्फुटित-ग्रहाः । एतदंशांश-सम्भूताः पान्तु नित्यं तु दुर्जनात् । अक्षयं कवचं पुण्यं
सूर्यादि ग्रह देवतम् । पठेद् वा पाठयेद् वापि धारयेद् यो जनः शुचिः । स सिद्धिं
प्राप्नुयादिष्टां दुर्लभां त्रिदशैस्तु धाम् । तव स्नेह-वशादुक्तं जगन्मङ्गल कारकम् ।
ग्रहयन्त्रन्वितंऽकृत्वाभीष्टभक्षयमाप्नुयात् ।

॥ इति ग्रह-यामले पार्वतीश्वर-सम्वादे जगद् - दुर्लभाक्षय नाम कवचम्
सम्पूर्णम् ॥

तिथिकवच

विनियोग - अस्य तिथीनां कवचस्य श्रीअश्वत्थामा - बलि - व्यास- हनुमद्
- विभिषण - कृप परशुरामाः ऋषयः । गायत्री छन्दः । श्रीमृत्युञ्जय-शिवः देवता ।
धर्मार्थ - काम - मोक्षेषु पाठे विनियोगः ।

ऋष्यादिन्यास - श्री अश्वत्थामादिऋषयो नमः शिरसि । गायत्री छन्दसे नमः
मुखे । श्रीमृत्युञ्जय शिव देवताये नमः हृदि । धर्मार्थ - काम- मोक्षेषु पाठे
विनियोगाय नमः अञ्जलौ ।

पूर्वे पातु सदा नित्या कोट्ठारी प्रतिपत्-तिथिः, क्लीङ्कारी पातु मे नित्यं द्वितीया
ब्रह्म-पूजिता ।

ऐङ्कारी पातु मे नित्यं तृतीया पश्चिमे परा, ब्रुङ्कारी पातु मे नित्यं चतुर्थी
विष्णु-पूजिता । ब्रुङ्कारी पातु मे नित्यमूर्ध्व-देहमहर्निशं, हींकारी पातु में नित्यं
पञ्चमी मुख माण्डलं । श्रीङ्कारी पातु मे नित्यं षष्ठी रूपा च पार्वती, स्त्रीङ्कारी
सप्तमी पातु नित्यं मे नाभी मण्डलं । श्रीङ्कारी चाष्टमी नित्यं कण्ठं मे पातु सर्वदा,
श्रीङ्कारी नवमी नित्यं स्वाधिष्ठानं सदाडवतु । दशमी पातु मे नित्यं हस्त-युग्मं
यथा तथा, एकादशी सदा पातु चाक्षि-युग्ममहर्निशम् । द्वादशी पातु मे नित्यं
हस्त-युग्मं यथा तथा, त्रयोदशी महालक्ष्मीः क्षेत्र-स्थान-निवासिनी । त्रयोदशी पातु
नित्यं हंस इत्यक्षरात्मिका, हङ्कारः पातु मे नित्यं पाद-युग्ममहर्निशं । सःकारः पातु

मे नित्यं पादाग्रात् केश-मण्डलं, चतुर्दशी महा-माया सर्वत्र परिरक्षतु । स्वाकारश्चतुर्दशी नित्यानित्यं मे धन-सम्पदं, हाकारः पूर्णिमा नित्यं देहि मे आयु-वर्धनं । श्री हूं स्वाहा सर्व-रूपा देवी तिथि-रूपा च मां परि-रक्षतु सर्वदा । हूं ह्रीं श्रमावास्या सदा पातु दारान् पुत्र-परिच्छदं ह्रीं हूं स्वाहा । कथितं कवचं देवि.! त्रैलोक्येषु न दुर्लभम् इदं कवचमज्ञात्वा कवचान्यं पठेत् तु यः । अन्येषां कवचानां च तेजांसि हरते तिथिः, तस्माद् यत्नाद् हे देवि.! तिथीनां कवचं पठेत् । ध्यानं मन्त्रं तथा स्तोत्रं कवचं च तथा प्रिये.! कलि-काल-मतं देवि.! पर-तत्त्वं विनिर्गतं ।

॥ इति श्री वर्ण-विलास-तंत्रे गणेश-जतुकर्ण-सुभगा-सम्वादे तिथि-कवचं सम्पूर्णम् ॥

જૈનધર્મીઓ માટે નવગ્રહઅરિષ્ટ નિવારક વિધાન

- ◆ (૧) સૂર્યગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણ માટે શ્રીપદ્મપ્રભુની પૂજાનું વિધાન છે :- નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે પૂજન કરવું.

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રીપદ્મપ્રભુ જિન અત્ર અવતર અવતર સંવૌષટ આહ્વાનમં, અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ સ્થાપનમ્, અત્ર મમ સન્નિહિતા ભવભવ વષટ સન્નિધિકરણં ।

(આમ બોલીને પદ્મપ્રભુને પુષ્પો અર્પણ કરવાં)

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય જલં નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

(આમ બોલીને શ્રી પદ્મપ્રભુને જળ અર્પણ કરવું)

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય ચંદનં નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

(આમ બોલીને શ્રી પદ્મપ્રભુને ચંદન ચઢાવવું.)

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય અક્ષતં નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

(આમ બોલીને શ્રી પદ્મપ્રભુને અક્ષત અર્પણ કરવા.)

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય પુષ્પં નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

(આમ બોલીને શ્રી પદ્મપ્રભુને પુષ્પો અર્પણ કરવાં.)

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય નૈવેદ્યં નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

(આમ બોલીને શ્રી પદ્મપ્રભુને નૈવેદ્ય સમર્પણ કરવો.)

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય દીપં નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

(આમ બોલીને શ્રી પદ્મપ્રભુને દીવો ધરવો.)

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય ધૂપં નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

(આમ બોલીને શ્રી પદ્મપ્રભુને ધૂપ ધરવો.)

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય
ફલં નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

(આમ બોલીને શ્રી પદ્મપ્રભુને ફળ અર્પણ કરવાં.)

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય
પૂર્ણાર્ધ નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

(આમ બોલીને શ્રી પદ્મપ્રભુને પૂર્ણ અર્ધમાં જળ, ચંદન, અક્ષત, પુષ્પ સહિત
ફળ અર્પણ કરવું.)

આ પછી શ્રી પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રને નીચે પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવી.

પદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રસ્ય નામોશ્ચરેણ ભાસ્કર ।

શાંતિ તુષ્ટિ ચ પુષ્ટિ ચ, રક્ષાં કુરુ જયશ્રિયમ્ ॥

પ્રાર્થના પછી નીચે દર્શાવેલા મંત્રના ૭૦૦૦ જપ કરવા.

ૐ હ્રીં ક્લીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રીપદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય નમઃ શાંતિ કુરુ
કુરુ સ્વાહા ।

જપ પૂર્ણ થયા પછી નીચે પ્રમાણે બોલી શ્રી પદ્મપ્રભુને જળથી અર્ધ સમર્પણ
કરવો.

ૐ હ્રીં શ્રીં સૂર્યગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રીપદ્મપ્રભુ જિનેન્દ્રાય અનર્ધપદપ્રાપ્તાય અર્ધ
નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

♦ (૨) ચંદ્ર ગ્રહના અરિષ્ટ નિવારણાર્થે શ્રી ચંદ્રપ્રભુ પૂજાનું વિધાન આ પ્રમાણે છે:-

ૐ હ્રીં ચંદ્રારિષ્ટનિવારક શ્રી ચંદ્રપ્રભુ જિન અત્ર અવતર અવતર સંવોષદ
આહ્વાનનં અષ્ટ તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ સ્થાપનં, અત્ર મમ સન્નિહિતો ભવભવ વષદ
સન્નિધિકરણં પરિપુષ્પાંજલિ ક્ષિપેત્ ।

ત્યારબાદ સૂર્યગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણમાં શ્રી પદ્મપ્રભુની પૂજાનો ક્રમ વર્ણવેલ છે
તે જ પ્રમાણે નીચેના ફેરફાર સાથે ઉચ્ચારણ કરી ચંદન, પુષ્પ, અક્ષત, જળ વગેરે
અર્પણ કરવાં.

ૐ હ્રીં શ્રીં ચંદ્રગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી ચંદ્રપ્રભુ જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય
જલં નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

(આમ કહીને જળ અર્પણ કરવું. આજ રીતે અન્ય વસ્તુ પણ પૂજાના ક્રમે અર્પણ
કરવી.)

પૂજનાન્તે આ પ્રમાણે શ્રી ચંદ્રપ્રભુની પ્રાર્થના કરવી.

ચન્દ્રપ્રભુજિનેન્દ્રસ્ય નામ્ના તારાગણાધિપા ।

પ્રસન્નો ભવશાન્તિ ચ રક્ષાં કુરુ જયશ્રિયમ્ ॥

પ્રાર્થના પછી નીચે દર્શાવેલ મંત્રના ૧૨,૦૦૦ જપ કરવા.

ૐ હ્રીં ક્રીં શ્રીં ક્લીં ચન્દ્રારિષ્ટનિવારક શ્રી ચન્દ્રપ્રભુ જિનેન્દ્રાય નમઃ શાંતિ
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

જપાન્તે નીચે પ્રમાણે બોલી શ્રી ચંદ્રપ્રભુ જિનેન્દ્રને જળથી અર્ધ સમર્પણ કરવો.

ૐ હ્રીં ચન્દ્રારિષ્ટનિવારક શ્રી ચન્દ્રપ્રભુજિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય અર્ધ
નિર્વયામીતિ સ્વાહા ।

◆ (૩) મંગળ ગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણાર્થે શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામીની પૂજાનું વિધાન આ
પ્રમાણે છે :-

ૐ હ્રીં ભૌમઅરિષ્ટનિવારક શ્રીવસુપૂજ્ય જિન ! અત્ર અવતર અવતર સંવૌષદ
આહ્વાહન, અત્ર તિષ્ઠતિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ સ્થાપમં, અત્ર મમ સન્નિહિતો ભવભવ વપદ
સમિધિકરણં ।

(આ પ્રમાણે બોલીને શ્રી વાસુપૂજ્ય પ્રભુને પુષ્પો અર્પણ કરવાં)

ત્યારબાદ સૂર્યગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણમાં વર્ણવેલ ક્રમ પ્રમાણે જ નીચેના ફેરફાર
સાથે ઉચ્ચારણ કરી જળ ચંદન, પુષ્પ, અક્ષત વગેરે અર્પણ કરવાં.

ૐ હ્રીં ભૌમઅરિષ્ટનિવારક શ્રી વાસુપૂજ્ય જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય જલં
નિર્વપામીતિ સ્વાહા ।

(આ પ્રમાણે બોલી શ્રી વાસુ પૂજ્ય જિનેન્દ્રને જળ અર્પણ કરવું, આ જ રીતે અન્ય
વસ્તુઓ પણ પૂજના ક્રમે અર્પણ કરવી.)

પૂજનાન્તે આ પ્રમાણે શ્રી વાસુપૂજ્ય પ્રભુની પ્રાર્થના કરવી. -

સર્વદા વાસુપૂજ્ય નામ્નાં શાંતિ જપશ્રિયમ્ ।

રક્ષા કુરુ ધરાસુનો અશુભોઽપિ શુભો ભવ ॥

પ્રાર્થના પછી નીચે દર્શાવેલ મંત્રના ૧૦,૦૦૦ જપ કરવા.

ૐ આં ક્રો હ્રીં શ્રીં ક્લીં ભૌમઅરિષ્ટનિવારક શ્રી વાસુપૂજ્ય જિનેન્દ્રાય નમઃ
શાંતિં કુરુ કુરુ સ્વાહા । - જપાન્તે શ્રી વાસુપૂજ્ય જિનેન્દ્રને જળથી સર્ધ સમર્પણ
કરવો. - ૐ હ્રીં ભૌમઅરિષ્ટનિવારક શ્રી વાસુપૂજ્ય જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય
મહાઅર્થ નિર્વપામીતિ સ્વાહા ।

♦ (૪) બુધગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણાર્થે શ્રી વિમલનાથાદિ અષ્ટજિન પૂજાનું વિધાન આ પ્રમાણે છે: -

ૐ હ્રીં બુધગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી વિમલનાથાદિ અષ્ટજિન: અત્ર અવતર અવતર સંવૌષદ આહ્વાનનં, અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ સ્થાપનં, અત્ર મમ સન્નિહિતો ભવ ભવ વષદ સન્નિધિકરણં, પરિપુષ્પાંજલિ ક્ષિપેત્ । (આ પ્રમાણે બોલીને શ્રી વિમલનાથાદિ અષ્ટજિનોને પુષ્પો અર્પણ કરવાં.)

ત્યાર બાદ સૂર્ય ગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણમાં વર્ણવેલ ક્રમાનુસાર જ નીચેના ફેરફાર સાથે ઉચ્ચારણ કરી જળ, ચંદન, પુષ્પ, અક્ષતાદિ અર્પણ કરવાં.

ૐ હ્રીં બુધગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રીવિમલનાથાદિ અષ્ટજિનેષ્વો જલં નિર્વપામીની સ્વાહા । (આ પ્રમાણે શ્રી વિમલનાથાદિ અષ્ટજિનોને જળ અર્પણ કરવું. આજ રીતે અન્ય વસ્તુઓ પણ પૂજાના ક્રમે અર્પણ કરવી.)

પૂજનાન્તે આ પ્રમાણે શ્રી વિમલનાથાદિ પ્રભુને પ્રાર્થના કરવી -

વિમલાનન્તધર્મારા શાન્તિઃ કુન્ધુર્નગિસ્તથા ।

મહાવીરશ્ચ તત્રામ્ના, શુભો ભવ સદા બુધઃ ॥

પ્રાર્થના પછી નીચે દર્શાવેલ મંત્રના ૮,૦૦૦ જપ કરવા.

ૐ હ્રીં ક્રૌં આં શ્રીં બુધગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી વિમલઅનન્ત - ધર્મ - શાન્તિ કુન્ધુઅરહ નમિ વર્ધમાન અષ્ટજિનેન્દ્રિયો નમઃ શાન્તિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

જપાન્તે શ્રી વિમલનાથાદિ જિનેન્દ્રોને જળથી અર્ધ્ય પ્રદાન કરવું.

ૐ હ્રીં બુધગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી વિમલનાથાદિ અષ્ટજિનેષ્વો મહાઅર્ધ્ય નિર્વપામીતિ સ્વાહા ।

♦ (૫) ગુરુગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણાર્થે શ્રી ઋષભદેવાદિ અષ્ટજિન - પૂજાનું વિધાન આ પ્રમાણે છે :-

ૐ હ્રીં ગુરુઅરિષ્ટનિવારક શ્રીઋષભદેવાદિ અષ્ટજિન: અત્ર અવતર અવતર સંવૌષદ । અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ સ્થાપનં અત્ર મમ સન્નિહિતો ભવ ભવ વષદ । (આ પ્રમાણે બોલીને શ્રીઋષભદેવાદિ અષ્ટજિનોને પુષ્પો અર્પણ કરવાં.)

ત્યારબાદ સૂર્યગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણમાં વર્ણવેલ ક્રમાનુસાર જ નીચેના ફેરફાર સાથે ઉચ્ચારણ કરી જળ, ચંદન, પુષ્પ, અક્ષતાદિ અર્પણ કરવાં.

ૐ હ્રીં ગુરુઅરિષ્ટનિવારક શ્રીઋષભદેવાદિ અષ્ટજિનેષ્વો જલં નિર્વપામીતિ સ્વાહા । (આ પ્રમાણે શ્રીઋષભદેવાદિ અષ્ટજિનોને જળ અર્પણ કરવું. આજ રીતે

અન્ય વસ્તુઓ પણ પૂજાના ક્રમે અર્પણ કરવી.)

પૂજનાન્તે શ્રીઋષભદેવાદિ પ્રભુને પ્રાર્થના કરવી -

ઋષભાજિત સુપાશ્વાભિનંદન શીતલૌ ।

સુમતિઃ સંભવઃ સ્વામી શ્રેવાંસશ્ચ જિનોત્તમાઃ ॥

પ્રાર્થના પછી નીચે દર્શાવેલ મંત્રના ૧૯,૦૦૦ જપ કરવા.

ૐ ઐં ક્રૌ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ઇં ગુરુઅરિષ્ટનિવારક ઋષભ અજિત સંભવ અભિનંદન સુમતિ સુપાર્શ્વ શીતલ શ્રેયાંસનાથ અષ્ટજિનેન્દ્રેભ્યો નમઃ શાંતિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ।
(જપાન્તે શ્રીઋષભદેવાદિ અષ્ટજિનોને જળનો અર્ધ અર્પણ કરવો.)

◆ (૬) શુક્રગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણાર્થે શ્રી પુષ્પજંત જિનેન્દ્રની પૂજાનું વિધાન આપ્રમાણે છે :-

ૐ હ્રીં શુક્રગ્રહ અરિષ્ટનિવારક શ્રી પુષ્પદન્ત જિન અત્ર અવતર અવતર સંવૌષટ્ ।
અત્ર તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ સ્થાપનં, અત્ર મમ સન્નિહિતો ભવ ભવ વપટ્ સન્નિધિકરણં
પરિપુષ્પાંલિક્ષિપેત્ । (આ પ્રમાણે બોલીને શ્રી પુષ્પદન્ત જિનેન્દ્રને પુષ્પો અર્પણ કરવા.)

ત્યારબાદ સૂર્યગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણમાં વર્ણવેલ ક્રમાનુસાર જ નીચેના ફેરફાર સાથે ઉચ્ચારણ કરી જળ, ચંદન, પુષ્પ, અક્ષતાદિ અર્પણ કરવા.

ૐ હ્રીં શુક્ર અરિષ્ટ નિવારક શ્રી પુષ્પદન્ત જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણર્ક પ્રાપ્તાય જલં નિર્વપામીતિ સ્વાહા । (આ પ્રમાણે બોલીને શ્રી પુષ્પદન્ત જિનેન્દ્રને જળ અર્પણ કરવું. આજ રીતે અન્ય વસ્તુઓ પણ પૂજાના ક્રમે અર્પણ કરવી.)

પૂજનાન્તે શ્રી પુષ્પદંત પ્રભુને પ્રાર્થના કરવી -

પુષ્પદન્ત જિનેન્દ્રસ્ય નામ્ના દૈત્યગણાર્ચિત્ ।

પ્રસન્નોભવ શાંતિ ચ રક્ષાંકુરુ જયશ્રિયમ્ ॥

પ્રાર્થના પછી નીચે દર્શાવેલ મંત્રના ૧૧,૦૦૦ જપ કરવા.

ૐ હ્રીં શુક્રઅરિષ્ટનિવારક શ્રી પુષ્પદન્તજિનેન્દ્ર નમઃ શાંતિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

જપાન્તે શ્રી પુષ્પદન્ત જિનેન્દ્રને જળથી અર્ધ અર્પણ કરવો - ૐ હ્રીં શુક્રઅરિષ્ટનિવારક શ્રી પુષ્પદન્ત જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણર્ક પ્રાપ્તાય અર્ધ નિર્વપામીતિ સ્વાહા ।

♦ (૭) શનિગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણાર્થે શ્રી મુનિસુવ્રત જિન પૂજાનું વિધાન આ પ્રમાણે છે:-

ૐ હ્રીં શનિ અરિષ્ટનિવારક શ્રી મુનિસુવ્રત જિન અત્ર અવતર અવતર સંવૌષદ અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ સ્થાપનં અત્ર મમ સન્નિહિતો ભવભવ વપદ । (આ પ્રમાણે બોલીને શ્રી મુનિસુવ્રત જિનને પુષ્પો અર્પણ કરવાં.)

ત્યારબાદ સૂર્યગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણમાં વર્ણવેલ કમાનુસાર જ નીચેના ફેરફાર સાથે ઉચ્ચારણ કરી જળ, ચંદન, પુષ્પ, અક્ષતાદિ અર્પણ કરવાં.

ૐ હ્રીં શનિઅરિષ્ટનિવારક શ્રી મુનિસુવ્રત જિન પંચકલ્યાણકં પ્રાપ્તાય જિલં નિર્વપામીતિ સ્વાહા । (આ પ્રમાણે શ્રી મુનિસુવ્રત જિનને જળ અર્પણ કરવું. આજ રીતે અન્ય વસ્તુઓ પણ પૂજાના ક્રમે અર્પણ કરવી.)

પૂજનાન્તે શ્રી મુનિસુવ્રત પ્રભુને પ્રાર્થના કરવી.

શ્રી સુવ્રત જિનેન્દ્રસ્ય, નામ્ના સૂર્યાંગસમ્ભવ ।

પ્રસન્નો ભવ શાંતિ ચ રક્તાં કુરુ જયશ્રિયમ્ ॥

પ્રાર્થના પછી નીચે દર્શાવેલ મંત્રના ૨૩૦૦૦ જપ કરવા.

ૐ હ્રીં ક્રૌં હઃ શ્રીં શનિગ્રહરિષ્ટ નિવારકાય શ્રીમુનિસુવ્રતનાથ જિનેન્દ્રાય નમઃ શાંતિં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

જપાન્તે શ્રી મુનિસુવ્રતને જળથી સર્ધ અર્પણ કરવો.

ૐ હ્રીં શનિ અરિષ્ટનિવારક શ્રીમુનિસુવ્રત જિન અનર્ધપદ પ્રાપ્તાય મહાર્ધ નિર્વપામીતિ સ્વાહા ।

♦ (૮) રાહુગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણાર્થે શ્રીનેમિનાથ જિન પૂજાનું વિધાન આ પ્રમાણે છે:-

ૐ હ્રીં રાહુઅરિષ્ટનિવારક શ્રીનેમિનાથ જિન અત્ર અવતર અવતર સંવૌષદ આહ્વાનનં, અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ સ્થાપનં, અત્ર મમ સન્નિહિતો ભવ ભવ વપદ સન્નિધિકરણં । (આ પ્રમાણે બોલીને શ્રી નેમિનાથ જિનને પુષ્પો અર્પણ કરવાં.)

ત્યારબાદ સૂર્યગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણમાં વર્ણવેલ ક્રમ અનુસાર જ નીચેના ફેરફાર સાથે ઉચ્ચારણ કરી જળ, ચંદન, પુષ્પ, અક્ષાદિ અર્પણ કરવાં.

ૐ હ્રીં રાહુઅરિષ્ટનિવારક શ્રી નેમિનાથ જિનેન્દ્રાય જલં નિર્વપામીતિ સ્વાહા । (આ પ્રમાણે શ્રી નેમિનાથ જિનને જળ અર્પણ કરવું. આજ રીતે અન્ય વસ્તુઓ પણ પૂજાના ક્રમે અર્પણ કરવી.)

પૂજનાન્તે શ્રી નેમિનાથ પ્રભુને પ્રાર્થના કરવી -

શ્રીનેમિનાથ તીર્થેશ જામ્બા ત્વં સિંહિકાસુત ।

પ્રસન્નો ભવ શાંતિં ચ રક્ષાં કુરુ જયશ્રિયમ્ ॥

પ્રાર્થના પછી નીચે દર્શાવેલ મંત્રના ૧૮,૦૦૦ જપ કરવા.

ૐ હ્રીં ક્લીં શ્રીં હં રાહુગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી નેમિનાથ જિનેન્દ્રાય નમઃ શાંતિ
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

જપાન્તે શ્રી નેમિનાથજીને જળનો અર્ધ અર્પણ કરવો -

ૐ હ્રીં રાહુઅરિષ્ટનિવારક શ્રાનેમિનાથ જિનેન્દ્રાય અર્થં નિર્વપામીતિ સ્વાહા ।

♦ (૯) કેતુગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણાર્થે શ્રી મલ્લિ પાર્શ્વનાથ જિનપૂજનું વિધાન આ પ્રમાણે છે:-

ૐ હ્રીં કેતુ અરિષ્ટનિવારક શ્રીમલ્લિનાથ પાર્શ્વનાથ જિન અત્ર અવતર અવતર
સંવૌષદ, અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ અત્ર મમ સન્નિહિતો ભવ ભવ વષટ્ । (આ
પ્રમાણે બોલીને શ્રીમલ્લિનાથ પાર્શ્વનાથ જિનને પુષ્પો અર્પણ કરવાં.)

ત્યારબાદ સૂર્યગ્રહ અરિષ્ટ નિવારણમાં વર્ણવેલ ક્રમાનુસાર જ નીચેના ફેરફાર
સાથે ઉચ્ચારણ કરી જળ, ચંદન, પુષ્પ, અક્ષતાદિ અર્પણ કરવા.

ૐ હ્રીં કેતુ અરિષ્ટનિવારક શ્રી મલ્લિનાથ પાર્શ્વનાથ જિનેન્દ્રાય નમઃ
નિર્વપાતીતિ સ્વાહા । (આ પ્રમાણે શ્રી મલ્લિનાથનેસિનાથ જિનેન્દ્રને જળ અર્પણ
કરવું. આ જ રીતે અન્ય વસ્તુઓ પણ પૂજના ક્રમે અર્પણ કરવી.)

પૂજનાન્તે શ્રી મલ્લિનાથ પાર્શ્વનાથ પ્રભુને પ્રાર્થના કરવી -

રાહોઃ સપ્તમરાશિસ્ય કારણે દ્રશ્યતેમ્બરે ।

શ્રી મલ્લિ પાર્શ્વયનિન્મા કેતાં શાંતિં શ્રિયંકુરુ ॥

પ્રાર્થના પછી નીચે દર્શાવેલ મંત્રના ૭,૦૦૦ જપ કરવા.

ૐ હ્રીં ક્લીં હં કેતુ અરિષ્ટ નિવારક શ્રી મલ્લિનાથ જિનેન્દ્રાય નમઃ શાંતિ
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

જપાન્તે શ્રી મલ્લિનાથ - પાર્શ્વનાથજીને જળનો અર્ધ અર્પણ કરવો -

ૐ હ્રીં કેતુ અરિષ્ટનિવારક શ્રી મલ્લિનાથ પાર્શ્વનાથ જિનેન્દ્રાય મહાઅર્ધ
નિર્વપામીતિ સ્વાહા ।

ઉપર જણાવે પ્રત્યેક - ગ્રહોના મંત્ર જપની કુલ સંખ્યા એક લાખ ચૌદ હજાર
થાય છે. જે યથાશક્તિ લવંગથી જપ કરવાનો નિર્દેશ પ્રાપ્ત છે.

સર્વગ્રહ અરિષ્ટ નિવારક સમુચ્ચય પૂજા

☆ પૂજન ક્રમ આ પ્રમાણે છે :

ૐ હ્રીં સર્વગ્રહ અરિષ્ટ નિવારક ચતુર્વિંશતિ જિન અત્ર અવતર અવતર સંવૌષદ આહ્વાનમં, અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ સ્થાપનં, અત્ર મમ સન્નિહિતો ભવ ભવ વષટ્ સન્નિધિકરણમ્ । (આ પ્રમાણે બોલી ચોવીસ તીર્થ કરોને અર્પણ કરવાં)

ત્યારબાદ સૂર્યાદિ ગ્રહોના અરિષ્ટ નિવારણમાં વર્ણવેલ ક્રમાનુસાર જ નીચેના ફેરફાર સાથે ઉચ્ચારણ કરી જળ, ચંદન, પુષ્પ, અક્ષતાદિ અર્પણ કરવાં.

ૐ હ્રીં સર્વગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી ચતુર્વિંશતિ તીર્થંકર જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તય જલં નિર્વપામીતિ સ્વાહા । (આ પ્રમાણે ચોવીસતીર્થ કરોને જળ અર્પણ કરવું. તે જ રીતે અન્ય ઉપચારોમાં વસ્તુઓ પણ પૂજના ક્રમે અર્પણ કરવી)

પૂજનાન્તે નીચે મુજબના નવગ્રહ સ્તોત્રનો પાઠ કરવો.

નવગ્રહ - શાંતિ સ્તોત્રમ્

જગદ્ગુરું નમસ્કૃત્ય શ્રુત્વા સદગુરુભાષિતમ્ ।

ગ્રહશાંતિ પ્રવક્ષ્યામિ લોકાનાં સુખહેતવે ॥

જિનેન્દ્રાઃ ચેશ્વરા જ્ઞેયા પૂજનીયા વિધિક્રમાત્ ।

પુષ્પે વિલેપનૈધૂપૈનવૈદ્યે સ્તુષ્ટિહેતવે ॥

પમપ્રભસ્ય ગાર્તળંધ્રન્દ્રપ્રભસ્ય ચ ।

વાસુપૂજ્યસ્ય ભૂપુત્રો બુધશ્ચાહ્વજિનેશિનાં ॥

વિમલાનાન્ત ધર્મેશ શાન્તિ કુન્થુનમેસ્તથા ।

વર્ધમાન જિનેન્દ્રસ્ય પાદપમં બુધો નમેત્ ॥

ઋષભાજિતસુપાર્થાઃ સામિનન્દન શીતલૌ ।

સુમતિઃ સમ્ભવ સ્વામી શ્રેયાંસેષુ બૃહસ્પતિઃ ॥

સુવિધિઃ કથિતઃ શુક્રે સુવ્રતશ્ચ શનિશ્ચરે ।

નેમનાથો ભવેદ્રાહોઃ કેતુઃ શ્રીમલ્લિપાર્શ્વયોઃ ॥

જન્મ લગ્નં ચ રાશિં ચ યદિ પીડયતિ ચેચરાઃ ।

તેદા સંપૂજયેત્ ધીમાન્ ચેચરાન્ સહ તાન્ જિનાન્ ॥

આદિત્ય સોમંગલ બુધ ગુરુ શુક્રે શનિઃ । (?)

રાહુકેતુ મેચાગ્રે યા, જિનપૂજાવિધાયકઃ ॥

જિનાન નમોગ્ન તયોહિં ગ્રહાણાં તૃષ્ટિહેતવે ।
 નમસ્કારશતં ભત્કયા જયેદ્રષ્ટોતરં શતં ॥
 ભદ્રબાહુ ગુરુર્વાગ્મી પંચમઃ શ્રુતકેવલી ।
 વિદ્યાપ્રસાદતઃ પૂર્વ ગ્રહશાંતિવિધિઃ કૃતા ॥
 યઃ પઠેત્ પ્રાતરુત્થાય શુચિર્ભૂત્વા સમાહિતઃ ।
 વિવત્તિતો ભક્ષાંતિ, ક્ષેમં તસ્ય પદે પદે ॥

આ પ્રમાણે સ્તોત્ર પાઠ પૂર્ણ કર્યા પછી ચોવીસ તીર્થકરોને આ પ્રમાણે જળથી અર્ધ્ય અર્પણ કરવો.

ૐ હ્રીં સર્વગ્રહારિષ્ટનિવારક શ્રી ચતુર્વિંશતિ તીર્થંકર જિનેન્દ્રાય પંચકલ્યાણક પ્રાપ્તાય મહાર્ધં નિર્વપામીતિ સ્વાહા ।

॥ સમાપ્ત ॥

જ્યોતિષશાસ્ત્રના નવાં પ્રકાશનો

રહસ્યમય છાયાગ્રહ રાહુ અંગેની આજ સુધીની જ્ઞાત તેમજ અજ્ઞાત, શાસ્ત્રીય તેમજ લેખકે સંકલિત કુંડળીઓ જોઇને સંશોધન કરેલી તેવી બધી જ બાબતો, રાહુની ઉત્પત્તિ, તેનું આધિપત્ય કાલસર્પયોગ તથા પિતૃઓના કારક તરીકે રાહુની અસર અંગેની વિદ્યાનું એક પાત્ર અનન્ય, ગૂઢ- રહસ્યમય અને અદ્ભૂત પુસ્તક (E)

રાહુ નિદાન (દ્વાદશ સૂત્રાવલી)

લે. જયપ્રકાશ માઠક
કિંમત રૂ. ૭૦/-

પ્રખ્યાત જ્યોતિષ હસમુખ નિમાવતના અનુભવનો નિયોડ તથા ગ્રહોની પીડા નિવારણનું સચોટ માર્ગદર્શન

ગ્રહ પીડા નિવારણ

કિંમત રૂ. ૬૦/-
(પોસ્ટ ખર્ચનું V.P. થશે.)

નાડી-મુહૂર્ત માટે સર્વ પ્રથમ ગુજરાતી પુસ્તક

નાડી - નક્ષત્ર - મુહૂર્ત

ડૉ. મહેશ દશોરા
કિંમત રૂ. ૨૫-૦૦

જાતે ભવિષ્યવેતા બનો

ત્રિકાળ ભવિષ્યદર્શિકા

(E)

લે. બળદેવ પ્રસાદ પનારા

કિંમત રૂ. ૬૦-૦૦

વિવિધ પ્રશ્નચંત્રો ભવિષ્યદર્શક કોઠાઓ શુક્તાવલિ, પ્રશ્નચક્રો વિગેરે માહિતીનો અભ્યાસ કરી તમે પણ સચોટ આગાહીઓ કરી શકશો.

જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો ફળાદેશ વિષયક અપૂર્વ ગ્રંથ

જ્યોતિષ ફળાદેશ

(E)

લેખક : ઓચ્છવલાલ સી. શાહ

કિંમત રૂ. ૬૦-૦૦

આપની જન્મકુંડલી જાતે જ જોઈ ભવિષ્યકથન જાણી શકો. સમજી શકો. કુટુંબીઓ / મિત્રોના ભવિષ્યની ગૂઢ વાતો સરળતાથી સમજી શકાય એમ આ પુસ્તકમાં સ્પષ્ટ કરેલ છે.

અગાધ

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય

Gajanan

ટાવર રોડ, સુરત - ૩. ફોન : (૦૨૬૧) ૪૨૪૨૪૬

‘ગજનન’ના લોકપયોગી પુસ્તકો

- ❖ **અસલ લાલ કિતાબ : (ભાગ ૧-૨) - પંડિત દેવવ્રત કાશ્યપ** રૂ. ૩૦૦
સરળ દૂયકાં દર્શાવી - દુઃખો દૂર કરવા માટે મશહૂર છે. ગુજરાતી ભાષામાં પ્રથમ વાર.
- ❖ **ફેંછગ શૂઈ - (ચાઈનીઝ વાસ્તુશાસ્ત્ર) - ચંદ્રકાન્ત યાઠક** રૂ. ૧૬૦
ચાઈનીઝ વાસ્તુશાસ્ત્રની સંપૂર્ણ સમજૂતી આકૃતિઓ સહિત.
તેને રોજબરોજના જીવનમાં ઉપયોગ કરી ફાયદા કેમ લેવા તેની વિગત.
- ❖ **વાસ્તુ-વિવેક : જયપ્રકાશ માઠક** રૂ. ૧૦૦
વાસ્તુશાસ્ત્ર અંગેનું જ્ઞાન તથા દોષોનું સચોટ નિવારણ.
- ❖ **વાસ્તુ - વિજય વિજ્ઞાન : - લે. યોગાચાર્ય શ્રી શાંતિકુમાર ભટ્ટ** રૂ. ૭૫
વાસ્તુશાસ્ત્રના શાસ્ત્રીય પ્રમાણો સહિતનો ગ્રંથ
- ❖ **વાસ્તુ શાસ્ત્ર : - ડૉ. ચંદ્રકાન્ત યાઠક કૃત** રૂ. ૧૫૦
આધુનિક આર્કિટેક્ચરમાં જ્યોતિષની દૃષ્ટિએ વાસ્તુશાસ્ત્રના વિવિધ ઉકેલ દર્શાવતું પુસ્તક.
- ❖ **સિદ્ધાંત વાસ્તુ : - પંડિત દેવવ્રત કાશ્યપ** રૂ. ૨૮
શાસ્ત્રીય પ્રમાણો અને આધુનિક વિચારોનો સમન્વય કરી સામાન્ય માનવીએ પોતાના રહેઠાણનું કેવી રીતે આયોજન કરવું જેથી સુખ-શાંતિ સમૃદ્ધિ વધે તે દર્શાવ પુસ્તક.
- ❖ **ધંધા ઉદ્યોગમાં વાસ્તુશાસ્ત્ર : - ચંદ્રકાન્ત યાઠક** રૂ. ૧૪૦
માંદા એકમોને પુર્નજીવિત કરાવા - બંધ ઉદ્યોગોને ધમધમતા કરવા - વાસ્તુ શાસ્ત્રના વિશિષ્ટ પ્રયોગો
- ❖ **“કુબેર ભંડારી” : - પંડિત દેવવ્રત કાશ્યપ** રૂ. ૨૦૦
રૂમ જૂમ રૂમ જૂમ લક્ષ્મીદેવીને પ્રાપ્ત કરવા માટેના સરળ પ્રયોગો જે એક સાથે અત્યાર સુધી કોઈપણ પુસ્તકમાં પ્રગટ થયા નથી. અસંખ્ય સચોટ સરળ પ્રયોગો દર્શાવતું એકમાત્ર પુસ્તક જે કદાચ કોઈપણ પુસ્તકમાં મળશે નહિ.
- ❖ **ભારતીય સંસ્કૃતિનાં રહસ્યમય પ્રતીકો દ્વારા સુખ સમૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ :**
- લે. યોગાચાર્ય શ્રી શાંતિકુમાર ભટ્ટ રૂ. ૧૦૦
રોજબરોજના ઉપયોગમાં આવતાં પ્રાચીન પ્રતીક ઝંઝ, સ્વસ્તિક, શંખ જેવાં અનેક બીજા પ્રતીકોના સમુચિત ઉપયોગ વડે શાંતિ અને વૈભવ મેળવી શકાય છે. આ રહસ્યમય જ્ઞાન પામો, પ્રયોગ કરો અને સુખ શાંતિ વૈભવ મેળવો.
- ❖ **શ્રી મંત્ર-તંત્ર-ચંત્ર મહાસમુચ્યય - પંડિત શ્રી દેવવ્રત કાશ્યપ** રૂ. ૨૫૧
મંત્ર-તંત્ર-ચંત્રનાં ગૂઢ રહસ્યો તથા પ્રયોગો રજૂ કરતો અમૂલ્ય ગ્રંથ રત્ન
- ❖ **“શિવ સ્વરોદય રત્નાકર” - લે। શરદચંદ્ર પુરોહિત** રૂ. ૩૦૦
ભગવાન શિવજીએ પ્રબોધેલી આ ગૂઢ-રહસ્યમય સાધનાથી ધારેલાં કાર્યો સિદ્ધ કરી શકાય છે.

**નવગ્રહ પ્રભાવ
અને
કષ્ટ નિવારણ**

શરદચંદ્ર પુરોહિત

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય ટાવરરોડ, સુરત-૩.

ગ્રહો દંડે તેને કોઈ ન જાણે. ગ્રહનો પ્રભાવ જેમ પ્રભાવશાળી હોય છે તેમ તેનું કષ્ટ પણ પીડાદાયક હોય છે.

આ પુસ્તક આ વિષયના અન્ય પ્રકાશનો કરતાં ખૂબજ અલગ દૃષ્ટિકોણથી લખાયેલ છે. આ વિષયના અનેક આધારભૂત ગ્રંથો વિદ્વાનો નો મતમતાંતર ને ધ્યાનમાં લીધા છે. અને આ વિષે વિસ્તૃત માહિતી, કષ્ટ નિવારણ માટેના ચમત્કારી ઉપાયો - રત્નોપચાર - સાધના -

યંત્રો - શાંતિના વિશિષ્ટ પ્રયોગો - ઉપાસના - તંત્રોક્ત વિધિ વિધાન - અરિષ્ટ ગ્રહ નિવારક સમુચ્ચય પૂજા પણ આપવામાં આવી છે જે આ પુસ્તકની એક આગવી વિશેષતા છે.

લેખક પરિચય

શ્રી શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત નો જન્મ તા. ૭/૧૦/૧૯૩૮ ના રોજ ગામ કુમસ (સુરત) ખાતે થયો.

તેઓ એક પ્રખર જ્ઞાની, વિદ્વાન તથા સંશોધનકાર તરીકે જાણીતા છે. કોઈપણ વિષય પસંદ કરી તેના ઊંડાણમાં જઈ વિષયને ન્યાય આપવો તે સ્વભાવગત છે.

‘શિવ સ્વરોદય’ જેવા ગહન વિષય ઉપર બૃહદ ગ્રંથ તેમણે લખેલ છે. આ બધું શા માટે ? પ્રાચીન કાળની પ્રસિધ્ધ વિસરાય ગયેલ “શ્રી સત્ય વિનાયકની કથા” તેમણે ફરી સજીવન કરી છે. ‘શ્રી સત્યનારાયણ કથા’ ની અનેક વિદ્વાનોએ પ્રશંસા કરી છે. ‘ગુરુત્ત્વ પ્રકાશ તેમજ ગુરુ સાધના અને સિદ્ધિ’ બે ખંડમાં પ્રકાશિત થયું છે.